TITU MAIORESCU

ÎNSEMNĂRI ZILNICE

PUBLICATE CU O INTRODUCERE, NOTE, FAC-SIMILE ŞI PORTRETE

DE

I. RĂDULESCU-POGONEANU

I

(1855—1880)

EDITURA LIBRĂRIEI
SOCEC & Co., S. A.
BUCUREŞTI

326414

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI
COTA 22580

D 3P1/06

RL 230/06

B.C.U. Bucuresti
C20062627

Testamentul lui Titu Maiorescu, datat „Sâmbătă 23 Ianuarie 1916", se termină astfel:

De manuscriptele ce se vor mai găsi la mine, după multele ce le-am ars, va dispune fiică-mea Livia sau, în lipsa ei, d-l şi d-na Racottă[1], *în înţelegere cu amicii literari: Iacob Negruzzi, Simion Mehedinţi, d-nul şi d-na Rădulescu-Pogoneanu. Poate unele din manuscripte („jurnale", scrisori literare şi politice) ar fi de hărăzit Academiei Române.*

După încetarea din viaţă a lui Titu Maiorescu[2] manuscrisele sale au fost păstrate la „Fundaţiunea universitară Carol I", până la sosirea în ţară (în Martie 1922) a fiicei sale, căreia i-au fost predate.

Doamna Livia Dymsza a binevoit a-mi da sarcina de a publica *jurnalele* rămase de la părintele său.

---

[1]. După moartea soţiei sale în 1914 la un sanatoriu din Heidelberg, Titu Maiorescu a vândut casa sa din strada Mercur nr. 1 şi s'a mutat la d. Nicolae Racottă, a cărui soţie, născută Bengescu, este nepoată de soră a d-nei Ana Maiorescu. Dl. Racottă era numit executor testamentar.

[2]. Duminecă 18 Iunie/1 Iulie 1917, la ora 5 dimineaţa, în Bucureşti, în apartamentul ce ocupa în casa Racottă din stradela General Lahovari, Nr. 7.

I

Aceste însemnări personale ale lui Titu Maiorescu se cuprind în 44 de caiete, de format şi de mărimi deosebite.

Cel dintâiu caiet începe cu însemnări din Noemvrie 1855, când autorul lor avea vârsta de 15 ani, iar cel din urmă — abia început la 23 Aprilie/6 Maiu 1917 — are ultima însemnare zilnică a sa la 2/15 Iunie 1917, scrisă de o mână slăbită de gravul atac de stenocardie din ajun, ce avea să-l răpună peste 18 zile, în al 78-lea an al vieţei sale.

Citindu-şi caietele-„jurnal", pentru *introducerile* istorice la cele cinci volume de *Discursuri parlamentare*, precum şi cu alte prilejuri, autorul a însemnat la fiecare, pe copertă sau înăuntru, numărul de ordine al caietului şi răspasul de timp al însemnărilor cuprinse în el. La aceste lecturi de mai târziu ale caietelor, a şters adesea din text cuvinte ori rânduri întregi, sau a tăiat foi ori părţi din ele, iar une-ori a adaos scurte note sau comentarii ulterioare datei însemnărilor; dar, în genere, în afară de foarte rare înlocuiri a câte unui cuvânt, n'a schimbat nimic din textul primitiv rămas.

Până în Decemvrie 1886, însemnările sânt scrise une-ori în româneşte, alte-ori în limba germană; de la această dată înainte, numai în limba română.

Pentru înlesnirea lecturii însă şi spre a da publicaţiei o unitate de limbă, am tradus în româneşte părţile scrise în limba germană, redând astfel tot textul numai în româneşte; am arătat însă în note subt pagină, la fiecare schimbare a limbei textului, care e limba originalului.

În textul românesc din întâiele două caiete, din timpul când adolescentul era subt conducerea, influenţa şi, cât a fost extern, subt supraveghierea zilnică a învăţătului său părinte, limba românească a şcolarului şi a studentului Maiorescu este, *în scris*, cea a tatălui său, are deci în ortografie şi în factura cuvintelor forme'e sistemului etimologic latinizant de atunci al

Ardelenilor [1], — pe care însă tânărul înzestrat cu spirit de cercetare critică nu numai l-a părăsit în curând pentru sine, ci l-a şi dărâmat definitiv pentru toţi, liberând astfel cultura noastră de greutatea înnăbuşitoare a unor tipare absurde pentru limba literară a naţiunei.

Publicarea de faţă neavând caracter filologic, ci fiind destinată marelui public, n'am păstrat în text decât foarte rar — ca o ilustrare în treacăt a unui moment din formarea personalităţii lui Titu Maiorescu — aceste ortografieri sau forme caduce ale modei de atunci, pe care însă, când le-am înlocuit în text, le-am arătat în note subt pagină.

Am socotit, având în vedere scopul publicării, că trebue să le înlocuesc cu formele reale ale limbei, care, de bună seamă, erau, *chiar atunci*, formele întrebuinţate de autor în *viul graiu*. Dovadă de aceasta e faptul că adesea el începe a scrie forma vie ce o întrebuinţa în vorbire (cu mama, cu sora, cu tatăl chiar, cu compatrioţii ce se aflau atunci la Viena); dar, — aducându-şi îndată aminte că în limba literară Românul cult (cum vedea în manuscrisele tatălui său, care-l punea să-i copieze memorii şi scrisori, precum şi în *Gazeta Transilvaniei*. pentru care încă de atunci scriea el însu-şi articole) trebue să întrebuinţeze alte forme, — el nu mai scriea forma sau expresia reală ce-i venea întâi în mod firesc nu numai în gând, ci une-ori şi subt condeiu, ci o înlocuia cu forma savantă a „limbei literare" a tatălui. Alte-ori chiar uita că trebue să se exprime „literar": după ce scrisese, d. e., „debuiă", „sum", „subieptivitate", „legu" ş. a. — peste câteva zile sau chiar peste câteva rânduri, în loc de aceste forme făurite, scriea: „trebue", „sunt", „subiectivitate", „citesc" etc. Ba chiar, uneori, dându-şi seama de artificialitatea acelor forme, le şterge imediat, înlocuindu-le cu formele vii ale limbei; d. e. la 4 Ianuarie 1857 scrie întâi: „Mai legu", taie însă îndată lati-

[1]. Vezi, la urmă, anexele.

nismul „legu" şi scrie mai departe „cetescu", încât textul se prezentă astfel: „Mai (legu) cetescu Timon v[on] Athen de Sh[akespeare]".

M'am crezut deci îndreptăţit a proceda astfel, nu numai spre a înlesni *tuturor* cititorilor lectura textului, ci fiindcă sânt încredinţat că tot astfel ar fi procedat, eventual, la publicare, autorul însu-şi. — Pot adăoga la acestea o preţioasă mărturisire — par'că ad hoc! — dintr'o scrisoare a lui Titu Maiorescu, din 27 Septemvrie 1888, către sora sa [1] (originalul în limba germană):

Nu ştii tu oare următoarele: că eu, când mi-am dat odată seama de aşa ceva [de o eroare] şi am convenit că e aşa, tocmai această [eroare] e în acelaşi timp lichidată, arsă din rădăcină şi extirpată pentru tot timpul vieţei mele?

Într'un lucru nu cad niciodată: a doua oară într'o eroare pe care am văzut-o că e eroare....

Fiindcă am scris 20 de ani cu ortografie etimologică şi mai târziu mi-am dat seama de greşala ei, am ucis-o pentru veşnicie în literatura română.

Întâiul volum din aceste însemnări, în care intră caietele numerotate 1, 2, o parte din 3 [2], caietul 4, mare parte din 5 [3] şi mai tot caietul 6, cuprinde, în ordine cronologică, însemnările dintre Noemvrie 1855 şi sfârşitul anului 1880 adică, din viaţa autorului, epoca de la vârsta de 15 ani până la 40 de ani.

În acest interval, numai în întâii trei ani (Noemvrie 1855-Iulie 1858), adică în timpul şcolarităţei sale din ultimele trei clase la Theresianum, ţine însemnări regulate, aproape fără întrerupere; din anul următor, de la Berlin (Noemvrie 1858—

---

[1]. Vezi pagina 9, nota 1.
[2]. V. nota de la pag. 119 ş. u.
[3]. V. pagina 225, nota 1.

Iulie 1859) sânt relativ puține; lipsesc complet anii 1860—65 [1] și 1867—69; din 1866 sânt câteva însemnări scurte, iar cele următoare, din 1870—1880, sânt destul de restrânse, afară de întinsul *jurnal politic* din Aprilie—Maiu 1870 și câteva scrisori și însemnări de mai târziu.

O lămurire, în privința întrebuințării limbei germane.

Că, fiind în școală la Viena, a scris une-ori în limba germană aceste repezi însemnări zilnice — nu e de mirare. La început, ca școlar la Theresianum, a făcut-o, poate, și ca un exercițiu, spre a se întări în mânuirea curentă a acestei limbi de cultură, în care învăța, în care trebuia să răspundă în clasă la profesori, să vorbească cu camarazii, să-și scrie compozițiile de școală, în care încă, cu ambițiile mari și planurile îndrăznețe ale adolescenței, chiar compunea în acel timp opere literare proprii, în versuri și în proză [2] — elegii, meditații filosofice, satire, comedii, gândindu-se să trimeată una din acestea să fie jucată la unul din teatrele însemnate ale Vienei.

Că a continuat astfel și la Berlin, iarăși e de înțeles. A urmat însă la fel și după întoarcerea în țară, până în 1886.

Precum atunci unii dintre cei mai mari scriitori ai noștri, cu cel mai profund sentiment național, care-și făcuseră studiile în Franța, întrebuințau adesea ca limbă de conversație și de corespondență cu ai lor limba franceză [3], tot astfel și acelor Români din generația lui Maiorescu care-și făcuseră cultura în școale și universități germane, într'un timp în care nu existau încă universități românești, le venea une-ori mai îndămână să

---

[1]. V. pagina 119, nota.

[2]. Despre care nu știm să se fi păstrat.

[3]. Cf. scrisorile lui Kogălniceanu către surorile sale, către Gh. Asachi și către Domnitorul Mihail Sturdza, ale lui Alecsandri către soția sa, ale lui Odobescu asemenea.

vorbească şi să corespundă între ei în limba germană, poate şi dintr'o trebuinţă sufletească elementară, de a nu lăsa să moară în ei, prin neîntrebuinţare, sporul de vieaţă ce-l aduce practicarea unei limbi de înaltă cultură. Ei crescuseră sufleteşte cu această limbă şi prin ea; ea făcea parte organică din personalitatea lor, aproape tot atât de mult ca şi limba lor maternă.

În această situaţie era şi Titu Maiorescu. Vorbind încă din copilărie şi limba germană şi formându-şi cugetarea mai ales prin lectura literaturei ei clasice (precum şi a celei franceze, italiene şi engleze), limba germană (ca şi cea franceză, de altfel) îi devenise pentru rostirea cugetării, în tot timpul vieţei sale, tot atât de familiară ca şi limba sa maternă. Nu numai că se deprinsese să cugete de-a dreptul în ea; dar, trebuind să o vorbească zilnic, având soţie germană, un cerc de rude apropiate (cumnatul său Dr. Wilhelm Kremnitz şi soţia acestuia) şi de prieteni intimi de aceeaşi formaţiune de cultură, cu care se vedea mai în fiecare zi şi care, ca şi el, aveau ca limbă de conversaţie între dânşii, pe lângă limba maternă şi cea franceză, şi limba germană, — în mod firesc unui om de cugetarea precisă şi abstractă a lui Titu Maiorescu, când avea să-şi noteze *repede* pe hârtie însemnările zilnice, îi venea une-ori mai îndămână să-şi toarne gândul în această limbă.

Această deprindere a oamenilor de cultură din acele generaţii nu trebue deci judecată în atmosfera vremurilor de azi; în orice caz, ea nu are nimic a face cu snobismul unor Români şi Romînce de acum, care vorbesc sau scriu de preferenţă în franţuzeşte (unii având chiar ambiţia de a fi consideraţi ca „scriitori francezi"), ignorând sau despreţuind limba neamului lor.

Prin urmare, psihologiceşte este explicabil la Titu Maiorescu de ce întrebuinţează adesea limba germană nu numai

în aceste însemnări intime, ci şi în corespondenţa cu sora sa, cu Carp, cu Teodor Rosetti, cu Iacob Negruzzi, cu Eminescu [1].

Despărţirea de întâia sa soţie lămureşte, poate, şi faptul că de la 1886 înainte limba acestor însemnări e numai cea românească.

De altminteri, cât preţuia Titu Maiorescu limba sa maternă, cu ce măestrie şi iubire se servea de ea, o ştiu nu numai cei care i-au audiat prelegerile la universitate, ori l-au auzit vorbind în parlament, la întruniri publice sau în intimitatea convorbirilor familiare, ci o atestă anume studiile sale „Despre scrierea limbei române" (1866), „Limba română în jurnalele din Austria" (1868) şi întreaga sa operă literară.

II

După lămuririle ce am crezut necesare cu privire la aceste chestiuni de ordin mai mult exterior, să-mi fie îngăduit a spune câteva cuvinte despre natura şi semnificaţia acestor însemnări de „jurnal".

De la cele dintâi până la cele din urmă din ele, se vede bine că, în gândul autorului, când le scriea, ele nu aveau caracterul unor *memorii* redactate pentru cunoştinţă publică (dovadă: notarea unor mici „păcate" de vanitate ale copilăriei şi a unor amănunte de puţină importanţă pentru alţii, dar necesare pentru sine, — ca d. e. deprinderea de a nota temperatura zilnică a atmosferei, preţul drumului în călătorii, numele otelurilor în locurile unde avea de gând să se mai întoarcă ş. a.) — ci sânt numai simple însemnări zilnice scrise în fugă, spre amintire strict personală, ca un *memento* pentru mai

---

[1]. Şi Eminescu scrie une-ori în limba germană corespondenţa sa, d. e. scrisori de la Berlin către T. Maiorescu.

târziu, la o privire îndărăt asupra vieţei, sau, poate, pentru unele din ele, cu gândul de a fi utilizate cândva de el însu-şi, ca evocatoare a unor momente importante din vieaţa politică a ţărei — cum a şi făcut într'adevăr în *Introducerile* la Discursurile sale parlamentare.

Totuşi, sau tocmai de aceea, aceste notiţe din „jurnalul" lui Titu Maiorescu sânt de un mare şi multiplu interes de cultură.

Mai întâi, prin însă-şi *întinderea* lor şi prin disciplina de vieaţă ce o presupun, ele constitue, dacă nu în genere o raritate, — în cultura noastră însă, până acum, un *unicum*, indiferent de cuprinsul lor şi de însemnătatea excepţională a autorului lor.

Apoi, luând în seamă această însemnătate a exemplarului uman şi etnic care le-a notat în timp de 62 de ani, ele desfăşură înaintea noastră momente importante, une-ori necunoscute şi neaşteptat de tragice, din firul vieţei intime şi a celei publice a unei personalităţi de o rară alcătuire şi bogăţie sufletească, nu numai în comparaţie cu figurile proeminente din mediul nostru naţional, ci în genere, ca *tip de umanitate cultivată*.

Ce spectacol rar şi ce material de studiu interesant, biografic şi psihologic, să vezi în ce ambianţă s'a hrănit şi a crescut sufleteşte un spirit eminent; — cum s'a format din ceea ce a primit ca moştenire şi influenţă părintească şi ca izvoare de cultură din afară; — cum a reacţionat faţă de întâmplările mari şi mici ale vieţei, cu înfrângerile, cu succesele, cu îndoielile, cu vrăjmăşiile şi cu loviturile soartei, de timpuriu; — cum îşi determină el însu-şi linia destinului său pe lume şi sensul vieţei; — cum pluteşte totdeauna, în cele din urmă, sigur şi senin în mijlocul valurilor care ameninţă să-l scufunde; — cum

dărueşte altora, cu o desinteresare necurmată şi cu o bucurie nemicşorată de nici o decepţie, din timpul şi din sufletul său; — cum ajunge la o armonie de vieaţă, la o stăpânire de sine, la un echilibru sufletesc de o rară esenţă şi tărie, putând astfel suporta cu linişte şi cu demnitate nedreptăţi, lăsări la o parte nemeritate, calomnii; — cum, având prilejul şi drepul de a anula măsuri care erau abuzuri săvârşite de o potrivă în contra sa şi a unui adversar politic, restitue drepturile adversarului, dar nu şi sie pe ale sale; — cum, având totdeauna frâul vieţei în mâna sa şi trăind mai mult în cercul restrâns al unor prieteni aleşi de el înu-şi şi în lumea ideală a artelor, el totuşi se dărueşte ţărei şi culturei naţionale cu o activitate care însemnează o nouă orientare în drumul culturei neamului său, împlinind un rol par'că predestinat, ca îndrumător şi îndreptător de cultură, ca strălucit animator şi educator al tinerimei universitare şi al naţiunei întregi, precum, de sigur, neamul nostru n'a avut un altul mai înţelept, mai iubitor de tinerime şi mai trezitor de talente; — cum, în sfârşit, necăutând niciodată situaţii publice, şi nefăcându-se apel decât foarte scurt timp şi la rare intervale la bogăţia de cultură, pregătirea occidentală şi cumpănirea judecăţei sale agere şi drepte, totuşi necesităţile imanente ale desfăşurărei vieţei naţionale îl aduc, fără dorinţa lui, să prezideze la sfârşitul vieţei la soarta ţărei, dând patriei sale, după secole de umilire şi de amputări crude, cea dintâi mărire de teritoriu fără jertfe prea dureroase, şi prestigiul european al unei aşezătoare de pace în colţul de lume cel mai expus atâta timp tuturor furtunilor.

Din punctul de vedere mai general, al unei documentări şi analize de psihologie individuală şi de psihologie umană în de obşte, în notările sale de la 15—17 ani, avem adesea pagini deosebit de suggestive pentru ilustrarea multor trăsături caracteristice ale *psihologiei adolescentului.*

Iată avântul de inteligență al acestei încântătoare vârste, cu întâia fâlfâire de aripi a judecății personale și a sufletului frământat de implacabilul spirit critic ispitit spre marile probleme insolubile ale metafizicei; — iată inevitabila criză religioasă, urmată de nevoia imperioasă de demonstrație și de propagandă între camarazi și cunoscuți a noilor convingeri de negație a credinței tradiționale și a orânduirilor existente; — iată setea, de o intensitate arzătoare, după o prietenie ideală, și desperarea că cei în care o caută nu corespund idealului absolut pe care ar vrea să-l afle întrupat aievea în cineva; — iată întâia iubire, cu naivitățile și cu seriozitatea ei absolută; — rigorismul moral în judecarea caracterului oamenilor; — afirmarea îndrăzneață a personalității ce s'a deschis de o dată, ca mugurul ce se trezește devenit floare; — năzuința de a-și asigura un nume nepieritor, prin creații literare, alternând cu momente de desperare metafizică ce merg până la gânduri de sinucidere; — nemulțumit, firește, de lumea cum o vede, și purtând în sine o lume viitoare, găsește în lumea închipuită a poeților și a dramaturgilor înălțimea și aerul pur ce le cere sufletul romanic al vârstei; de aceea, fire mai tare, dacă nu evadează din cadrul orânduit al vieței de școală și al vieței de familie de-a-dreptul în lumea vagabondă a teatrului, ca un Eminescu și un Conta, el caută în lectura pasionată a marilor scriitori și în frecventarea teatrului acel adaos de idealism, necesar aspirațiilor vârstei și ale temperamentului; — iată apoi, ca o răsfrângere firească a procesului de creștere organică și intelectuală, încrederea în superioritatea propriei sale inteligențe și fatala criză de despărțire în gândire de generația precedentă, desconsiderare a opiniei părinților ori depărtare sufletească de ei; — sentimentul că nu e iubit și nu e înțeles de nimeni pe lume, afară doar de sora cam de aceeași etate, cu care, de altfel, nu lipsesc conflictele, ce se încheie, negreșit, cu împăcări duioase; — un puternic sentiment na-

ţional, care însufleţeşte întreaga muncă şi vieaţă a prezentului şi inspiră mari planuri de acţiune pentru viitor; — plăcerea cugetărei care-şi simte puterea, jucându-se în aforisme şi în antiteze: „Niciodată nu sânt fericiţi cugetătorii plini de simţire; totuşi între ei, acela este cel mai fericit, care în afară e nefericit" — e, poate, cea dintâi notiţă a adolescentului (scrisă, în nemţeşte, pe faţa internă a copertei întâiului său *jurnal)*.

Şi dintr'o altă latură, de psihologie generală, a *formaţiunii marilor personalităţi*, sânt preţioase aceste însemnări din timpul adolescenţei şi al tinereţei: ele confirmă constatarea destul de frecventă că *liniile mari* ale caracterului şi ale vocaţiei oamenilor cu rol conducător în lume, în cercuri mari sau în cercuri mici, încep a se desena *încă din pragul tinereţei*, ca o anticipare a ceea ce va să vină.

Astfel, din aceste însemnări, es în lumină, de la început chiar:

disciplina şi organizarea vieţei proprii, cu orânduire precisă a muncei şi a recreaţiei zilnice, cu plan amănunţit de lucru, cu trezire la ore foarte matinale şi ocupare până în ore târzii ale nopţei;

un zel neobosit de studiu, de lectură atentă a marilor scriitori ai lumei, de completare a culturei literare prin cultură muzicală, prin arta desenului, prin frecventarea teatrului, — o activitate necurmată, neobosită, vecînic proaspătă, cu năzuinţă permanentă de a se perfecţiona;

punerea pe primul plan al vieţei a intereselor ideale — lumea artei (muzică, teatru, artele plastice), lumea literaturei şi a cugetărei filosofice, a preocupărilor de educaţie;

o stăpânire de sine, o linişte în afară, uimitoare, ascunzând adesea mari furtuni lăuntrice; de o potrivă de superior şi succesului şi neizbândei, prin atitudinea calmă cu care le priveşte şi le primeşte pe amândouă;

un sentiment de demnitate a vieţei, care-i dă o aparenţă de răceală şi distanţă, dar în inimă cu o căldură pururea nestinsă şi o trebuinţă de vieaţă de societate în cerc intim, din care nu puteau lipsi, ca un element esenţial vieţei şi cugetării sale, farmecul feminin şi tinerime iubitoare de literatură şi filosofie, cultivată, talentată, sau în care el credea a zări făgăduinţe de viitor;

o caldă, adâncă, dar conţinută, afecţiune şi grijă pentru tineri în care descoperea o inteligenţă sau un talent remarcabil; nevoia sufletească de a-i căuta, bucuria de a-i descoperi, a-i ajuta, a le îndruma şi urmări activitatea, a-i avea aproape de sine: ia, par'că de la început, ca regulator al vieţei, cugetarea lui Goethe (ce şi-o notase, împreună cu altele): „Ni se duce tot câştigul vieţei, când nu ne putem împărtăşi altora";

un spirit critic de o logică sigură, de o cumpănire justă, de un gust desăvârşit, cu necesitatea morală de a se examina pe sine şi valoarea faptelor, a operelor şi a oamenilor din jurul său, necruţător, dar drept, onest, sincer, cu respectul *adevărului*, înainte de toate;

obiceiul de a nota pasagii interesante din lecturile făcute, fapte şi anecdote semnificative pentru caracterul oamenilor sau pentru nivelul lor de cultură;

deprinderea unui examen de conştiinţă la încheierea unui an, spre a stabili bilanţul moral al vieţei; fixarea planului de lucrări pentru anul ce vine;

o misiune de conducător şi educator, de animator desinteresat al unui cerc de prieteni, atraşi de magia personalităţei sale, grupaţi în jurul său ca în jurul unui maestru, darul superior de organizator al unei activităţi colective de luminare şi îndrumare în problemele culturei, în forme care să dea un *cadru* şi să asigure *durata* unor astfel de preocupări;

o autoritate suverană, care se impunea de la sine în lumea în care apărea şi lucra, un prestigiu neegalat la noi. (Mi-aduc a-minte de expresia pitorească, — caracteristică, în

felul ei glumeț, dar plin de venerație, pentru sentimentul contemporanilor despre această situație unică a lui Titu Maiorescu în cultura românească, — cu care-l numea seninul „junimist" Ioan Paul, profesor la Iași și apoi la Universitatea din Cluj: „Tata Jupiter");

pasiunea (devenită o regulă de higienă sufletească, urmată cu exactitate până la sfârșitul vieței) pentru excursiuni în plină natură, călătorii spre vizitarea împreună cu alții a locurilor frumoase din țară și din streinătate, a muzeelor și colecțiilor de artă, a monumentelor și clădirilor interesante; o trebuință sufletească de comuniune cu natura, iubirea frumușeților ei (flori, peisagii, prinse une-ori în desenuri proprii în album sau în vederi fotografice).

*

Însemnările ne oferă astfel, în această întâie parte a lor, o intuiție clară despre temperamentul înnăscut, despre dinamismul puterilor în creștere, despre condițiile excepționale pentru formarea unei inteligențe și a unui caracter de îndrumător predestinat, așteptat și sosit la timp.

Crescut de o mamă iubitoare de cultură și de un tată cu largi orizonturi, devotat până la jertfă intereselor superioare naționale, corect, activ și sever, — Titu Maiorescu, născut și trăind până la vârsta de 8 ani la Craiova, e adus de vicisitudinile țării și ale vieței părintelui său să se desvolte sufletește mai departe întâi între Românii ardeleni, în orașul de origine al mamei sale, apoi, tocmai în perioada hotărîtoare pentru solicitarea și nutrirea forțelor lăuntrice, într'o mare capitală europeană, iar acolo, într'o instituție de elită, cu un mediu social de vieață aristocratică.

Ca mediu exterior aici, un cadru de o severă măreție: la marginea (pe atunci; după aceea în centrul) unui oraș imperial, într'o școală de mari proporții, fostă palat de vară al

familiei împărăteşti, cu o faţadă impunătoare, cu o grădină de 6 hectare, pentru studiu, recreaţiile şi sporturile elevilor, cu manej de călărie, piscină de înnot, sală de scrimă, de dans, de teatru, capelă, bibliotecă bogată, cu o vieaţă de internat pe grupe („camerate").

Ca mediu sufletesc: profesori, cei mai mulţi, dacă nu toţi, din cei mai buni ai timpului, de o superioară pregătire, stimulând inteligenţa şi dorinţa de cultivare a tinerilor încredinţaţi lor, dându-le cunoştinţa adâncă şi iubirea literaturilor clasice antice şi moderne, priceperea şi gustul filosofiei, stăpânirea a trei sau patru limbi de înaltă cultură (germana, franceza, italiana, — engleza, pe cât se pare, Maiorescu a învăţat-o prin lecţii particulare în casa părintească, în anii când era extern), îndămânarea unei exprimări sobre, precise. — Apoi camarazi, cei mai mulţi cu titluri nobiliare, şi din toate naţiunile heterogenei Austrii: Germani, Italieni, Poloni, Cehi, Sârbi, Unguri, Români, Saşi; dintre aceştia, unii distinşi şi sufleteşte; alţii mediocri, câţiva vulgari, — dând astfel unui cap îndreptat spre observare exactă şi spre reflexiune filosofică un câmp de intuiţie şi de experienţă largă despre tipurile umane, individuale şi etnice.

Nu ne mai mirăm atunci, că, înzestrat cu pătrunzătoarea lui minte, cu o voinţă hotărîtă şi activă şi cu o nobilă ambiţie pentru sine şi pentru naţiunea sa, cum îl arată încă de la început *jurnalul* său, tânărul Maiorescu, adus a se desvolta într'un asemenea mediu, ne apare dintr'o dată, la 16—17 ani, cu o înălţime de preocupări, o maturitate de cugetare şi o îndămânare şi putere bărbătească în exprimarea ei, cum nu sântem obicînuiţi a ne aştepta la această vârstă în fierbere.

La 31 Ianuarie 1856 (nu încă de 16 ani împliniţi), examinându-şi conducerea vieţei, el notează, într'o interesantă candoare şi îmbinare de sentimente şi ambiţii de copil cu planuri

de activitate de om matur (de remarcat observarea, încă de atunci, a fiului lui Ioan Maiorescu despre „lipsa de *câmpul critic*" la noi), cugetări ca cele următoare (originalul, în românește):

> Mă sculaiu la 6 ore și studiaiu latinește și Omer. După prânz, fuseiu la Romulu și la Pop. Mă culcaiu pe la 11 ore, pentru că mă apucaiu pe la ½8 să scriu pentru mâne o istorie a literaturei germane pentru prof[esorul] Windisch, ca să-mi câștig un vorzügl[ich] la limba germană; modul cel mai bun.
>
> În luna aceasta fuiu diliginte cât putuiu; progresul *evident* e o cunoștință bunicică a lui Homer, și o cunoștință foarte bună a Istoriei. Tot așa lucraiu foarte mult la desemn, în cât în semestrul viitor voiu începe a desemna după natură. În franțuzește ceva; foarte puțin în matematică. În luna asta fuiu amic literar cu Richard Capellmann, un tânăr cât se poate de aproape unui Ideal de amic. Avem tot acele[ași] idei de nedreptatea monarhilor, absurditatea religiunei și ridiculitatea așa numitului bun-ton. Tot cu luna asta se închide și semestrul; cred că voiu fi (cum am zis mai nainte) între [al] 6[-lea] — 8[-lea]. Ce-mi pasă de testimoniu! Datoriile mi le-am făcut toate; datoriile mele sânt a ști: limbi și istoria, — voia mea e a ști religiunea, spre a putea, poate, vr'o dată să-i demonstrez absurditatea. Istoria naturală o iau numai ca un studiu de plăcere; așa dară nu fundamental; ci numai pentru ca să am vr'o idee de ea; matematica în gimnaziul de jos o țin de un studiu foarte necesar; matematica în gimnaziul de sus e *pentru mine* un malum necessarium. La desemn vreau să o aduc la o perfecțiune oarecare; asemenea la flaut. Afară de aceea vreau să știu cel puțin a ceti *toate limbile europene;* perfect însă voiu ști limba latină, româna, germana, franceza, engleza; semi-perfect cea italiană și cea greacă vechie. — O să mă apuc în semestrul viitor să scriu la *Gazeta Transilvaniei;* materie am destulă; mai întâiu voiu scrie despre: „Educarea fetelor române" — o filipică; apoi despre „literatura noastră în starea de acum" — lipsa de câmpul critic; și așa mai departe. Poate să trămit și traducerea lui Filota la Foaie.

O să mă mai apuc de vr'o câteva novele umoristice. Afară de asta voiu căuta (cum am zis) să devin între cei dintâiu 3 ai clasei; dară cel dintâiu *voiu fi* la: limba latină şi greacă, la istorie, la desemn, la franţuzeşte. *Între* cei dintâiu: la germăneşte şi la religiune.

A doua zi, scrie:

Mă sculaiu la 5 ore şi finiiu compoziţia pentru Windisch. După prânz, la ½5 ore finì semestrul. N'avem şcoală până Vineri acum; atunci căpătăm testimoniile; toţi în şcoală zic, că o să fiu al patrulea; *nu e adevărat;* nu pot să zic că ar fi chiar nedreptate, când aşi fi al patrulea, pentru că, zău, aşi vrea să-l ştiu pe ăla, care a lucrat mai mult decât mine în este 4 luni (pe toată săptămâna cel puţin 6 ore perdute cu corectura [1]; 3 ore desemn; 3 ore franţuzeşte; 5 ore englezeşte; 6 ore flaut; 6 ore Romulu, — afară de toate orele ordinarii de şcoală şi de învăţătură); — dar ceilalţi au mai multă părtinire din partea profesorilor, şi s'a întâmplat de a[u] răspuns poate mai bine. *Nedrept* însă ar fi, dacă m'ar pune după [al] 8[-lea].

La 1 Fevruarie 1857 (originalul în româneşte):

Rar mă simţiiu aşa de izolat ca acum! Singur şi dezolat!... Unger, cu care mă ocupasem atât de mult, pe care vruiu să-l aduc pe cale bună, să-l fac să studieze,... începu... a-şi bate joc de principiile mele de studiare... Nemulţămitorul! Ozegowich e absolut pe lângă mine, mă stimă şi mă iubeşte; învaţă de la mine englezeşte... Helm învaţă de la mine flaut... K[utschera]... după sfaturile mele studiază şi cele scolastice şi literatură; învaţă de la mine şi flaut. Tot sperează că ne vom face amici. Nu! El se ţine de mine, dar eu n'am nemica în el; un amic al meu trebue să aibă spirit literar viu. Dar lui când îi citesc ceva frumos din clasici, sau ceva din scrierile mele, stă ca un lemn şi cască. — Asta mă omoară! Ori şi cum, nu e bine; când mi-ar arăta cineva scrierile lui, ce bucuros mi-aşi cumineca eu şi părerile

[1]. Corectura de tipar pentru memorii ale tatălui său. Cf. pag. 9.

mele, aşi vorbi cu el despre stil, despre desemnul simţului, despre păreri religionarii etc. — O, ideal frumos! Poate nu te realizez!

Iar la 31 Decemvrie 1857, tânărul care nu împlinise încă 18 ani scrie astfel pentru sine (textul original în nemţeşte):

Anul se apropie de sfârşitul său: e ora 10½ noaptea. Aşi vrea să străbat iute cu gândul anul care-a trecut; dar sânt într'însul elemente aşa de felurite şi de ciudate. În totul, e *rece; apăsătoarea indiferenţă,* acest colos de ghiaţă, căruia prin reflexiunea mea i-am căzut pradă, este prea destul exprimat într'însul. — Pentru direcţiunea mea ştiinţifică a fost de cea mai mare însemnătate cunoştinţa cu o privire generală asupra filosofiei şi cu logica, această ştiinţă aşa de extrem de interesantă. Ea m'a adus să năzuesc spre cea mai bună formulare a cugetării, spre o exprimare fără greşeli, scurtă, *adevărată,* spre o ferire de acele cuvinte umflate şi goale, pe care tinerii sânt aşa de aplecaţi să le întrebuinţeze; ea mi-a insuflat întâi într'adevăr iubirea pentru o direcţie de gândire de care *niciodată* nu mă voiu despărţi. — S'a infiltrat însă în mine un scepticism deconcertant, o punere la îndoială a tuturor celor tradiţionale, ba chiar a ideii de D-zeu şi de nemurirea sufletului — paralel cu imposibilitatea de a concepe absolutul. La ce oscilări e supus cugetul meu în această privinţă! Cine mă constrânge să admit un D-zeu, care e cu totul de neconceput de raţiunea mea? Dar — în acelaşi timp mă constrânge să-mi zăpăcesc mintea prin necesitatea şi totdeodată incomprehensibilitatea a ceea ce este dat necondiţionat.

În timpul din urmă am citit o poveste cu stafii. Nouă frământare a minţii, noue îndoeli, nouă imposibilitate de a pricepe. Întâmplarea aşa de deasă a legăturii a două fenomene despărţite în spaţiu, dar coexistente în timp, e o realitate. Ce însemnează asta? Ce e acest somnambulism, care-şi bate joc de cea mai puternică şi cea mai generală dintre puterile până acum cunoscute nouă prin experienţă, gravitaţia? — Îndoială, îndoială!

Am cunoscut şi psihologia, ştiinţa despre suflet — ce este sufletul? Deslegaţi-mi întrebarea şi apoi vorbiţi; dar cine o desleagă?! Această uriaşă problemă metafizică! — Pentru cultura mea filologică a fost de mare însemnătate prof. Lang, care m'a făcut, prin prelegerile sale atrăgătoare, să cunosc frumuseţile operelor clasice greceşti şi, între ele, mai ales pe Demostenes. Afară de acestea, Dr. Goebel, acest critic rece, care aproape te îndepărtează, dar un *învăţat admirabil de pătrunzător*. Apoi prof. Dr. Zhishmann, care a fost pentru mine un model în privinţa zelului ştiinţific care rămâne totdeauna egal cu sine însuşi, neturburat de nici o humoare (la interpretarea lui Sofocles). — În acest an am învăţat şi italieneşte, cel puţin pricep limba; şi englezeşte, într'asta merge bine; mult mai bine franţuzeşte. — Dintre operele altora, mai întâi Introducerea în filosofie a lui Herbart, pe care o prelucrez încă acum, apoi Goethe, Platen, mai intens Schiller şi Herder.....

De când am ajuns să fiu pregătit în mod serios din punct de vedere ştiinţific, nu-mi mai reuşeşte nici o rimă; pe de o parte sânt bucuros că a încetat această ocupaţie neserioasă; pe de altă parte, poate şi din cauza asta devin din zi în zi mai rece, pentru cei mai mulţi din jurul meu mai indiferent. Îmi lipseşte acum un stimul puternic, indiferent de unde ar veni. — Dar în această încremenită magherniţă de convenienţă! — Şi apoi, pe lângă asta, nerecunoscut şi luat în râs şi urît mai de către toţi oamenii! — Însă, din fericire, şi iubit şi relevat.

O urmare a seriozităţii mele ştiinţifice a fost şi recunoaşterea din partea profesorilor, care m'au făcut întâiul în toată şcoala... În schimb, o greşală, care poate să fi născut din (ce-i drept, nu de invidiat) voinţa mea de a fi erudit, e obiceiul meu — s'o spun scurt: de a minţi! Ce-i drept, fac asta în lucruri neînsemnate, inofensive, dar lucrul ăsta este, totuşi, şi cu atât mai mult, nedemn, meschin. De ex. spun adesea că am studiat cutare ori cutare lucru în timpul nopţei, pe când adevărul e că-l citisem ziua; când intră cineva în cameră, vreau să mă găsească îngropat în cărţi; şi alte copilării de felul acesta. Asta va trebui neapărat să înceteze de azi înainte.

Pentru acest an îmi propun, pe lângă examenul de maturitate, să termin o sistematizare, ce am început-o, a prelegerilor de logică audiate de mine. Aș dorì să las această lucrare la câțiva din așa numiții mei „școlari", la plecarea mea din Germania, ca amintire — anume, dacă mai trăesc atâta! Cine știe!

E scrisul unui adolescent? Ca direcție și nivel al cugetării, ca plan de viață, ca respect al adevărului și necruțare față de sine însu-și, ca preciziune și bogăție a vocabularului, mai ales în termeni abstracți — e o anticipare aproape completă a soartei și a activității scriitorului, criticului și profesorului Maiorescu. E, virtual, în ghindă, toată tăria și măreția stejarului ce va crește din ea.

Cu vârsta, va câștiga încă, de sigur, în adâncime a cugetării, în lărgire a orizontului intelectual și social, în prefecțiune a stilului; dar, în liniile mari ale personalității sale intelectuale și morale, stă în fața noastră, în junele nu încă de 18 ani, bărbatul, cugetătorul, învățătorul și educatorul de mai apoi al națiunei, sufletul neuitatei *Junime* și al *Convorbirilor literare*, organizatorul vestitelor cicluri de *prelegeri populare*, autorul lapidarei *Logice* și al *Criticelor*, începătoare de o nouă orientare în cultura noastră.

III

Din perioada a doua a însemnărilor din acest volum (adică, pe lângă cele câteva de la 1866, cele de la 1870—80), e de relevat întâi o stare sufletească ce ne apare ca o descoperire neașteptată, părând neverosimilă, în discordanță cu tot ce cunoșteam și bănuiam despre ființa lăuntrică armonioasă și echilibrată a omului vecînic senin și optimist, cum îl vedeam nu numai în manifestările sale publice ca scriitor, ca orator și om politic, ca profesor, ci și în intimitatea vieței sale.

Începând din Ianuarie 1876, Titu Maiorescu trece, timp de 2—3 ani, cu alternări de momente sau răstimpuri mai senine, printr'o sguduitoare criză sufletească, care-l duce până la gânduri (şi aproape hotărîri) de sinucidere sau de emigrare în America, — aşa taine extraordinare, aşa vibraţii nebănuite ascunde adesea adâncul nepătruns al apelor unui suflet la suprafaţă de o linişte desăvârşită.

Stări de suflet analoge ne destăinueşte *jurnalul* încă în anii adolescenţei.

Dar acelea erau copilăroase desperări, crize trecătoare, mai mult intelectuale, ale năvalnicei vârste. (La unele firi mai slabe, şi acestea pot avea un sfârşit tragic; dar nu era cazul temperamentului robust al adolescentului Maiorescu).

O criză de asemenea gravitate, în anii cei mai frumoşi ai bărbăţiei însă, în mijlocul unei cariere literare şi politice de strălucitoare succese la 34—36 de ani, nu se poate explica, pentru un suflet de rezistenţa şi superioritatea filosofică a lui Titu Maiorescu, prin preocupări metafizice, ori prin amare decepţii în laturea vieţei publice — care nu i-au lipsit nici atunci, nici mai înainte, nici îndată după aceea.

Ea trebue să se fi pregătit pe nesimţite, în curs de mai mulţi ani, înainte de a izbucni, şi să fi avut cauze multiple.

De bună seamă, vor fi contribuit şi acele decepţii la o slăbire a resorturilor optimismului său nativ. Una din ele fusese, cu câţiva ani înainte, îndoita sa înlăturare abuzivă din învăţământ: întâia oară, de către adversari (v. pag. 128 ş. u., 152 ş. u., 161 ş. u.), iar a doua oară, par'că spre a se împlini cu soarta lui toate paradoxele, de către ministrul de instrucţie al propriului său partid (v. pag. 171 şi 178 sq. Cf. *Soveja*, Titu Maiorescu, ed. Cartea românească, pag. 70—78).

Brutala măsură îl lovea îndoit: întâi tăindu-i mijloacele materiale pentru existența familiei sale[1], apoi privându-l de activitatea ce forma punctul central al vieței sale, — profesoratul și contactul cu tinerimea universitară.

Va fi fost și o oarecare oboseală fizică, sentimentul că-i scade vigoarea intelectuală:

> „Am ținut Duminecă 6 Fevruarie [1872] întâia mea prelegere populară de esttimp... Nevastă-mea a fost foarte mulțămită... Și alții încă... Eu nu prea...; îmi părea ca și când aș vorbi dintr'o lume streină oamenilor, și acel sentiment că sânt plin de vieață între ei, care mai 'nainte mă cuprindea cu atâta entusiasm, nu l-am mai avut acum. În genere, am impresia că îmbătrânesc, că scad, cred chiar că-mi slăbește memoria... Dacă m'aș îmbolnăvi?... De-aș avea un prieten cu mintea pătrunzătoare, spre a mă sfătui cu el!".

Este evident însă, că pentru un suflet de tăria sufletului lui Titu Maiorescu, o asemenea grozavă sbuciumare lăuntrică trebue să fi avut încă alte cauze, din schimbări în vieața sa intimă.

---

[1]. Rămânând fără catedră timp de 12 ani (1872—84), lipsit de orice avere, e silit să se consacre advocaturei. (Să nu se uite acest fapt, când i se impută de unii că a scris prea puțin: cât îl absorbea această profesiune și cât era de ocupat zilnic acest spirit vecinic activ, o arată, pentru cei ce n'o știeau, publicarea recentă a unora din scrisorile sale către Duiliu Zamfirescu: v. *Revista Fundațiilor regale*, 1 Sept. 1936, p. 643 și 650—52). Dar, până să-și poată rezema partea materială a vieței pe această profesiune, au trecut mulți ani. Încă la 9/21 Iulie 1877 scrie în *jurnal:*

> „Grijă... apoi în privința banilor. Acum n'am chiar nimic, 6 franci... Am de primit oarecare sume de la clienți. Dar de două săptămâni nu vine nimic... În același timp însă cerințe. Pentru proprietarul meu impozite 90 de franci... Mitei pentru Slavici 67 de franci, și traiul zilnic... M'am adresat lui Melik, lui Stern — în zadar!".

Iar la 21 Ianuarie/2 Fevruarie 1878 (notând un vis) :

„Orice îngheț moral produce o ciudată apăsare și mi-am zis a suta oară că nu pot face asta cât timp nu las destui bani familiei mele...".

De sigur, trebue să-i fi sdrobit inima moartea fiului său, excepțional de înzestrat, „drăguțului și încântătorului", Liviu. „A patra aniversare a zilei morței frumosului meu băiat neîntrecut de inteligent", scrie dânsul la 26 Noemvrie/8 Decemvrie 1876 în *jurnal*. Durerea pentru moartea unicului său fiu era încă extrem de vie, o rană încă sângerând și în anii târzii ai vieței, când își amintea despre pierderea copilului său. Așa de grozavă trebue să fi fost, ca o suspendare a însă-și vieței sale, încât nici nu o notează în *jurnal*, la data când s'a întâmplat: ce-i mai putea fi a-minte de „jurnal", în asemenea zile de durere!

Apoi, pentru un suflet de învățător născut, ca al său, pentru care viața nu avea sens și mulțămire decât dacă găsea în jurul lui o atmosferă caldă, de oameni care să prețuească ceea ce prețuia el, să se intereseze de ceea ce-l interesa pe el, era o profundă descurajare să constate lipsă de înțelegere și de căldură pentru felul său de a fi, pentru activitatea sa, chiar la cei mai de aproape ai săi.

„În timpul din urmă — notează el la 4/16 Oct. 1873 — mă izbește din ce în ce mai mult ce tari piese de rezistență și ce tari coeficienți de fricțiune sânt oamenii. Nici unul nu-mi suggerează nimic, iar suggestiunile ce eu aș vrea să dau sânt atât de amortisate, încât, cu înaintarea în vârstă, mă paralizez. Lipsă de entusiasm! ...Am încercat muzică; cu bucurie și emoțiune nu consimt la asta nici unul, e ca o povară... Le-am scos portrete egiptene — à peine, à peine le răsfoesc. Am vrut să sap la flori.... — ei cască la asta, în curând se lasă... Să le citesc poezii ori altceva, — la așa ceva nici nu vreau să mă încumet...

Iată scriu cărți. *Logica* mea înaintează, alături de asta articole de critică, editarea lucrărilor anterioare... Nici unul nu întreabă de asta, nici unul nu are dorința de a intra împreună cu mine în viața intelectuală, de a se lăsa transportat de mine acolo, de a simți sufletește împreună cu mine.

A năzuì spre ceva împreună cu alţii şi a trăi sufleteşte împreună cu alţii este un ideal irealizabil".

Cumpăna sufletului spre acele tragice gânduri pare să o fi aplecat în cele din urmă mai vârtos o altă schimbare în vieaţa sa intimă, care va fi constituit, poate, după celelalte sguduiri, o mare apăsare morală.

Jurnalul ridică un colţ al vălului care acopere împrejurările precise ce au căşunat această profundă turburare a sufletului aşa de perfect echilibrat.

Se pare că Titu Maiorescu, după 13—14 ani de căsătorie, nu mai găsea în intimitatea familiei acea atmosferă de consonanţă de cultură, de graţie feminină şi de stimul la creaţie intelectuală, care erau o necesitate fundamentală pentru continuarea existenţei sale [1].

Încă în 1872 se vede un sincer ataşament către soţia sa:

„Heute, am 9/21 März, meines Clärchens Geburtstag" —

notează el în *jurnal*, la *Bucureşti* (unde se găsea ca deputat), soţia sa fiind a-casă, la Iaşi.

Aceeaşi stare sufletească încă în Fevruarie 1874:

La 10 Ianuarie generalul Tell dat demisia ca ministru de culte. Ci-că eu voiu fi succesorul lui... Des tiraillements infinis... Scrisoare Clarei mele despre asta".

---

[1]. Intr'o mică fantazie literară (un „proverb" à la Musset) compusă de dânsul în franţuzeşte şi datată 11 şi 12 Decemvrie 1879 st. n., având titlul *N'est pas ami qui veut*, — în care se discută tema dacă e posibilă între un bărbat şi o femeie amiciţie adevărată, care să nu se schimbe în iubire — Titu Maiorescu exprimă subt forma ficţiunii dramatice propria sa convingere şi profunda sa trebuinţă sufletească de acel „etern feminin" pentru creaţii intelectuale: „Je ne connais rien de plus décisif pour l'intelligence de l'homme que l'amitié d'une femme vraiment supérieure.....; elle [e vorba de sora personagiului] m'avait habitué à ne voir les choses que par son prisme délicat, et à chercher pour toutes mes pensées le complément nécessaire dans le coeur d'une femme".

Dar în curând, căldura încetează:

La 1/13 Martie 1876, notează în *jurnal:*

> În casă merge greu. Noul meu an începe în această privință cât mai rău. Sînt așa de iritat, încât am dureri de inimă de această rănire sufletească și, probabil din cauza supraîncordării politice, nu mai pot păstra vechea răbdare. Ceea ce mă face să rămân liniștit, e momentana imposibilitate de a schimba lucrurile. Îmi trec prin minte tot felul de gânduri: ba să las pe nevastă-mea să trăească despărțită de mine, într'un alt oraș; ba să mă refugiez în America, une-ori chiar să-mi iau viața...

Iar la 11/23 August 1876:

> „1856, 1866, 1876, — 20 de ani petrecuți cu conștiință de sine. Eu îmi par însă mie însu-mi ca un fruct copt gata să cadă. Ce-mi mai poate oferi nou viața? Cunosc femeia, știu ce însemnează iubire și căsătorie, cunosc prietenia, [m'am] urcat până în culmea ambiției și am simțit arta. Am fost profesor și și scriitor, — ce mai poate veni încă? Cine a agonisit în sine indiferența morței, a'ncheiat socotelile cu viața".

Pare a fi contribuit la această schimbare a axei vieței sale intime tânăra lui cumnată, insinuanta și capricioasa Mite Kremnitz, venită și stabilită în țară cu bărbatul său în 1875, în timpul primului ministeriat al lui Maiorescu, și intrată, îndată, prin el, în cercul literar al *Junimei.* Această femeie foarte inteligentă și cultivată, aducând în sfera vieței pasionatului de frumos, de artă și literatură, o tinerețe mai strălucitoare, un stil de viață mai impresionant, o eleganță și o vivacitate de spirit cuceritoare, o resonanță mai subtilă la gusturi și preocupări literare, scânteiarea unui talent, — lucruri care au fost totdeauna un puternic element de atracție pentru Titu Maiorescu — a infiltrat în sufletul său izbit de atâtea valuri un nou element turburător al echibibrului sdruncinat: Titu Maiorescu ia acum hotărîrea de a trăi despărțit de soția sa.

La toate acestea, venise să se adaoge apoi, pentru omul politic capabil, activ, corect, cu grijă de țară și doritor de a contribui cu bogăția lui sufletească la consolidarea și la progresul instituțiilor ei, — lovitura morală a dării în judecată ca fost ministru (fapt ce-l află pe când se găsea ca reprezentant al țării la Berlin), pentru „răsipă și deturnare de bani publici" [1] —fiindcă acordase mici subvenții pentru continuarea studiilor în streinătate tinerilor Eminescu, Slavici, Lambrior, Panu, Teodorescu G. Dem., Meissner ș. a., cumpărase hărți și alt material didactic pentru școale, cheltuise „pentru plata transportului [său] în inspecțiunea școalelor" o dată 320 de lei și altă dată 1500 de lei — și alte crime de felul acesta [2].

Această brutală răsturnare a ordinei morale în viața publică, unită cu descurajarea în care l-arunca desființarea, de către guvernul partidului advers, a măsurilor și directivelor date de el învățământului public al țării; — cu noua decepție suferită, văzând că nici opinia publică nu a reacționat, nici Domnitorul nu s'a opus la nici una din aceste acțiuni politice care dărâmau credința lui în biruința capacității și a onestității în viața publică; — unită încă cu perspectiva greutăților materiale și a pasivității, la care-l condamna prelungirea acțiunei judiciare, — toate acestea au provocat în sufletul său un gol fatal, cu toată hotărîrea lui de a rămânea senin.

„La 2/14 Iulie 1876, dat demisia din Berlin. Mi-a fost o zi grea, din punct de vedere general-filosofic. Este oare cu putință, îmi ziceam, să faci ceva de valoare într'o țară în care poți fi așa de extraordinar de nedrept judecat și calomniat?"

---

[1]. Risipă și deturnare de bani publici la Maiorescu, despre care se putea spune vorba ce s'a zis despre Barbu Catargi, că „a intrat în minister cu mâinile curate și a eșit din el cu mâinile goale"! Cf. *I. C. Filitti*, Conservatorii și junimiștii în viața politică românească, București, 1936, p. 10.

[2]. V. pag. 258 ș. u.

Pe de altă parte, neliniștea conștiinței lui de soț și de părinte, imaginea desperării soției devotate, care-și vedea viața de familie sfărâmată, crea în sufletul său un conflict moral, ce agrava acea stare de deprimare, din care, un timp, nu vedea altă scăpare decât moartea sau emigrarea în colț de lume.

Criza aceasta gravă ajunge însă încetul cu încetul, în câțiva ani, la liniștire. Întâi, prin siguranța ce o poate avea în curând că advocatura îi va procura mijloacele necesare pentru soția și fiica sa, plecate pentru mult timp în streinătate (vezi cele patru scrisori, din Iulie-Septemvrie 1878, către soția sa); apoi, prin interesul viu din nou trezit pentru lucrări proprii și ale altora în cercul așa de distins al prietenilor săi literari; în sfârșit, prin împăcarea lui cu gândul duratei, într'un fel oarecare, a căsniciei.

„Clara scrie din nou incoherent și neliniștit, mie și Mitei. *Liniștea* mea la care visam n'a venit; une-ori îmi par ca un vagabond fără domiciliu. Afară de asta, șederea la Geneva, cu dubla gospodărie, e, din punct de vedere financiar, prea grea. Mai pre sus de toate: îmi stă pe suflet să știu acolo *deux femmes éplorées* à cause de moi".

De aceea le chiamă a-casă.

Timpul apoi, cu răcirea sentimentelor ce l-aduseseră la criză; — cu ivirea, peste câțiva ani, a unei noua „primăveri" sentimentale, ce avea să ducă la o statornică disciplinare a vieței afective; — cu perspectiva largă ce i-o deschide din nou, pentru activitate educatoare și contact cu tinerimea țării, reintegrarea sa la Universitatea din București, — va aduce iarăși seninul și acum definitivul echilibru în sufletul câtva timp așa de turburat.

Această criză ne dă însă o nouă lumină asupra personalităţei lui Titu Maiorescu, lăsându-ne să vedem că făptura sa morală, de o aşa de rară armonie, nu era, în toate privinţele, un dar hărăzit din naştere, prin temperament, ci, în bună parte, o cucerire eroică a sa însu-şi.

Se poate spune că una din cele mai splendide *opere de artă* pe care a dăruit-o Titu Maiorescu culturei naţiunei sale este însă-şi *personalitatea sa* excepţională, în care a izbutit să „sublimeze" porniri nearmonioase cu misiunea şi cu idealul de vieaţă al unei umanităţi superioare.

Nu numai prin creaţiunile minţei, ci prin toată acţiunea sa în ordinea culturei şi în ordinea organizărei vieţei personale şi a conducerei vieţei publice, Titu Maiorescu, cu toate slăbiciunile omeneşti ce va fi avut, a stat, în cele din urmă, şi va sta de-a pururea între noi ca o întrupare rară a posibilităţilor de realizare ale rasei noastre, ca un model de educator al său însu-şi, al tinerimei şi al ţărei întregi.

Acea linişte şi seninătate superioară în faţa întâmplărilor vieţei, care fac din Titu Maiorescu o excepţie până acum *unică* între Românii cultivaţi, erau deci numai în parte reflexul sufletesc spontan al unei firi stăpânite dintru început. Într'o largă măsură, impresionanta putere de dominare a tuturor coardelor simţirei era rezultatul final al unei mari şi lungi lupte lăuntrice, în care o voinţă neînfrântă a ajuns să reprime orice izbucnire în acte impulsive a unui temperament pasional, acordat la o înaltă presiune.

O parte din acest fond pururea dinamic a canalizat-o spre literatură, artă, profesorat, lucrări de critică literară şi socială, activitate politică şi profesională, călătorii regulate spre frumuseţi ale naturei şi centre de cultură, găsindu-şi în acestea, din tinereţe şi până în cei din urmă ani, cea mai înaltă satisfacţie a vieţei.

Însă după aceea — zice dânsul, în urmarea pasagiului citat despre demisiunea sa de la Berlin — m'am

regăsit şi mă duc cu îndoit curaj şi *seninătate* în activitatea privată a advocaturei şi sper în mai mult timp liber ca dispoziţie ştiinţifică şi literară. Totdeauna marea fericire!

Cât despre cealaltă parte a fondului său pasional, aspiraţia spre acel „etern feminin", care (ca şi la Goethe, cu care avea, de altfel, atâtea alte afinităţi) era simţită de dânsul ca o întregire indispensabilă a fiinţei sale intelectuale, — aceasta pare a-şi fi găsit o deplină incadrare în a doua a sa căsătorie.

Pe lângă desvălirea acestei nebănuite crize în vieaţa sa, a doua parte a insemnărilor cuprinse în acest volum ne aduce interesante contribuţii la istoria vieţei noastre politice. De exemplu, — unele amănunte nouă despre detronarea Domnitorului Cuza (altă atitudine a lui Maiorescu atunci faţă de acest eveniment decât aceea de mai târziu, din introducerea la volumul I din „Discursuri parlamentare": v. pag. 123, nota 2; — ştirea că şi Carp şi Pogor făceau parte din conspiraţie); — împrejurările intrărei „junimiştilor" ca grup (numai Carp şi Pogor) în ministerul Manolache Costache-Epureanu şi a neintrărei lui Maiorescu, cum fusese vorba între dânşii; — motivele şi peripeţiile adesea tragi-comice ale demisunei lui Pogor, după două săptămâni, fără a fi funcţionat efectiv ca ministru nici o zi; — patru demne scrisori ale lui Maiorescu către Carp (ministru interimar la instrucţia publică, după demisia lui Pogor) în această chestiune şi în privinţa anulărei absurdei sale destituiri de la Universitate; — liste de persoane pe care credea că s'ar putea sprijini activitatea politică a „junimiştilor"; — idei de reformă şi administraţie a învăţământului: — intrarea lui Maiorescu în parlament, activitatea sa ca deputat, ca ministru, şi apoi ca agent diplomatic al ţărei la Berlin; — o curioasă informaţie

(falsă?) despre o propunere a Franței de alianță cu noi în 1870; — indiferența lui Bismarck pentru Domnitorul Carol și pentru soarta României; — vizita la Iași a perechei domnitoare în 1871; — darea în judecată a ministerului Lascăr Catargi de către Camera liberală, cu scena de o dramatică frumusețe a încercării de interogare a lui Maiorescu la Cameră, de către Fleva, ș. a.

Apoi amănunte prețioase despre lecturi, lucrări, planuri de lucrări, conferențe publice, articole ale sale din reviste și ziare; despre o interesantă vizită la Alecsandri la Mircești (cu notarea izvorului de inspirație a splendidei poezii „Pohod na Sibir": o gravură); despre excursii în țară și călătorii în streinătate (una, la Viena, la care a luat cu sine și pe Caragiale) ș. a.

Între acestea toate, o sumă de aforisme inedite, de observări și aprecieri estetice, de extrase din scrieri citite, anecdote, notări despre persoane (adesea scurte dar pregnante portrete) mențiuni despre seri literare; — o notă: „Grea epocă Eminescu", urmată de însemnări care se refer la unele manifestări alarmante ale poetului, ce ar putea fi interpretate, acum, ca semne precursorii încă de atunci (Iunie 1879) ale fatalei boale ce avea să izbucnească acut peste patru ani.

Iată, dintre aforismele din această parte a *jurnalului*, unul de vecînică actualitate:

— „Dar cu asemenea principii generale ideale d-ta nu vei putea străbate niciodată în țara noastră!".

Un principiu ideal nu străbate pur în nici o țară; majoritatea îi este și i-a fost totdeauna în potrivă. Dar cu nimic nu e mai mică obligația absolută a acelora care simt în sine asemenea principii de a flutura sus steagul lor. Numai prin aceasta omenirea rămâne la înălțimea sa, și fără ele ar cădea, cu siguranță, mai jos. Idealismul e un element pentru obținerea rezultantei. cum și

o putere de tracțiune în paralelogramul forțelor, care, cu siguranță, ar da o rezultantă mai rea, dacă el ar lipsi.

Idealismul nu e așa de important prin ceea ce săvârșește pozitiv în politică, cât prin ceea ce împiedică, — prin înlăturarea acelei vulgarități, care cel puțin nu cutează să se arate în fața lui.

IV.

Astfel cum se prezentă, aceste însemnări de *jurnal* sânt încă un dar ce-l face, după moarte, Titu Maiorescu culturei naționale.

Nu trebue să căutăm în astfel de notări ceea ce n'au avut intenția de a fi. Ele însă, în afară de importanța lor biografică, psihologică, istorică, vor constitui totdeauna, în deosebi pentru tinerimea noastră și în genere pentru educația personală și cetățenească a Românilor, pentru organizarea vieței lor de cultură, o mare lecție a unei lupte bărbătești cu sine însu-și și cu alții pentru formarea unei personalități vrednice de un nobil destin.

Fără nici o intenție de acest fel, se desprinde din ele o învățătură pentru drumul vieței, înflorit, dar adesea cu spini și pe margini de prăpastie, — o învățătură de încredere în biruința finală a înțelepciunei și a lucrării cinstite în care ambiția personală nu e niciodată despărțită de grija pentru sprijinirea celor mai buni din jurul său și pentru promovarea intereselor mari ale neamului.

Din ele, se înalță la orice vârstă și la orice situație îndemnul: Organizează-ți viața pentru scopuri superioare, învață mereu, cultivă-te metodic, muncește cu stăruință, ai curajul adevărului, nu fi vanitos, nu te gândi numai la tine în ce faci și în ce năzuești, fii vrednic de stima ta însu-ți și de a semenilor tăi.

Aceste pagine de dincolo de mormânt adaogă o nouă privire și o puternică lumină asupra formărei intelectuale și morale a unui talent binecuvântat și a unui caracter de tăria de marmură a unei statui antice.

Ne dăm acum seama mai limpede de puterile dintru început şi de sforţările ce au trebuit adaose de el însu-şi, un mare artist al vieţei, ca să realizeze în fiinţa sa şi să creeze prin scrisul său nepieritoare opere, de o imensă valoare educativă.

Au trecut 80 de ani de la întâiele pagine ale scrisului său.

Adolescentul începuse a-şi rosti cugetul în limba părintească în înfăţişarea une-ori artificială a vremei de atunci; dar în curând cugetarea de o claritate de cristal birue forma greoaie, se liberează de latinismele şi de germanismele adolescenţei, şi găseşte una din cele mai elegante şi mai durabile înfăţişări ale limbei româneşti.

Să ne gândim la scrisul tuturor contemporanilor săi; nu vorbim de cei mărunţi şi neexistenţi astăzi, ca un V. A. Urechia, d. e., ci de cei mai mari; iar dintre aceştia să nu-l comparăm cu unul ca Hasdeu, d. e., care, născut şi educat printre streini şi venit în mediul românesc ca om format, are, mult timp încă, ceva artificial sau stângaciu în limba sa românească (şi totdeauna ceva de prestidigitator în scrisul său); ci, comparându-l chiar cu un Odobescu, ca să nu mai vorbim de Ioan Ghica, Kogălniceanu sau Alecsandri, contemporani mai în vârstă, — scrisul lui Titu Maiorescu e cel mai aproape de noi.

La fiecare din aceşti străluciţi înfăţişători ai limbei şi ai cugetării româneşti găsim astăzi, din când în când, câte ceva învechit, în vocabular, în sintaxă, în articularea frazei. La Maiorescu — mai niciodată.

Însemnările din timpul învăţăturei ne dau acum lămurirea acestei trăinicii care par'că înfruntă timpul: a adunat-o — cu o atenţie şi o muncă niciodată satisfăcute de sine înse-le şi cu un gust, având ceva din siguranţa unui instinct —

din cunoaşterea directă a marilor clasici. Cugetarea justă, expresiunea precisă şi sobră, construcţia firească, de o cadenţă şi o îmbinare organică, s'au statornicit de o dată la sfârşitul anilor adolescenţei, din adâncurile cugetului său ager, la studiul şi lectura în original a clasicilor greci şi romani, a marilor scriitori ai literaturilor moderne şi a reprezentanţilor de frunte ai filosofiei.

Din această cultură întinsă, adâncă, cu multe rădăcini, se trage la el, ca şi la Eminescu, acea formă de cugetare şi de limbă, care, scrisă acum 60—70 de ani, pare că e scrisă astăzi, sau că e în afară de timp — deşi ştim bine că nici o limbă vie nu rămâne pe loc —, întrupând la amândoi cea mai aleasă înfăţişare a limbei româneşti, par'că într'o formă pentru veacuri.

De aceea scrisul definitiv al lui Maiorescu, ca şi al lui Eminescu, nu are pecetia unei epoce, unei mode, unui curent sau unui cenaclu; nu are nimic artificial, ci curge ca din izvorul cel mai limpede şi nesecat al limbei naţionale literare, proaspăt, neîmbătrânit.

De aceea Titu Maiorescu şi Mihail Eminescu sânt cei mai clasici şi mai autentici scriitori culţi ai neamului românesc.

Proiectată din nou şi prin aceste însemnări schiţate în mijlocul unei activităţi fără răgaz, figura lui Titu Maiorescu se înalţă în lumea de azi cu o distincţie şi o bogăţie sufletească fără seamăn în calitatea şi în armonia ei.

Titu Maiorescu rămâne în desvoltarea noastră istorică unul din acele exemplare superioare ale neamului, care ne dau convingerea că naţiunea noastră are într'însa însuşiri ce o pot ridica, une-ori, până la nivelul celei mai înalte culturi umane, când aceste însuşiri de rasă sânt prinse statornic şi până în adânc în severa disciplină de muncă şi de vieaţă a omenirei bine organizate.

„Nasc şi în Moldova oameni!".

Vor trece însă multe rânduri de oameni, până să răsară iarăşi în pământul patriei un alt suflet de cuprinsul şi de acţiunea binefăcătoare a lui Titu Maiorescu asupra orientării şi educaţiei spiritului public.

Septemvrie 1936.

I. R.-P.

Literele şi cuvintele din textul *jurnalului* închise între [ ] sânt adaose de editor, spre completare.

EFEMERIDĂ [1]

Piese de teatru văzute mai înainte.

În Bucureşti, în 1847: *Boieria de 3 zile.*

În Braşov, în 1848—50: *Der Hermannstädter Wald* [Pădurea Sibiiului], la care s'a jucat foarte frumos, de către 2 Români, *Căluşarul.*

Scamatorul Bergherr împreună cu alte 2 piese mici.

În Sibiiu 1845: *Der Wirrwarr* [Încurcătura] de Kotzebue. — Încă o piesă cu cavaleri medievali [2], al cărei titlu nu mi-l mai amintesc.

În Viena, de la 1851 — 1 Noemvrie 1855:

La *Burgtheater, Romeo şi Iulia,* de Shakespeare. Foarte bine: Pustnicul, Iulia (Daun), Romeo (Jos. Wagner), până la scena în care *se tăvăleşte* pe pământ.

---

[1]. In text: „*Ephemeris.* Früher gesehene Theaterstücke".

Cu acest titlu începe însemnările tânărului de 15 ani, scrise cu o elegantă caligrafie, într'un caiet numerotat cu nr. 1, pe a cărui copertă Titu Maiorescu a scris mai târziu: „*Jurnal 1. Noemvrie 1855—31 Decemvrie 1856.* (Viena)", iar mai jos, la o dată mai târzie (după scris, probabil în ultimii ani ai vieţii) a adaus cu creionul: „revăzut".

Însemnările acestea, la început sumare, numai despre piesele de teatru ce-şi amintea că le văzuse până atunci (între 1847—1850 la Bucureşti, Sibiiu şi Braşov, apoi de la Oct. 1851—1 Noemvrie 1855 la Viena), precum şi toate cele următoare din anul 1855 sânt scrise în nemţeşte.

[2]. În text: „Noch ein Ritterstück". Astfel sânt numite în nemţeşte piesele de teatru scrise după moda literară creată de Goethe cu „Goetz v. Berlichingen".

Orfana din Lowood, de Charlotte Birch-Pfeiffer. Foarte bine: Jane Eyre (Würzburg), contele (Jos. Wagner), guvernanta (Haizinger), fetița (Ther. Paulmann).

Romulus. Foarte bine: Fichtner sen[ior], Koberwein, La Roche.

Coriolanus. Foarte bine: D-na Rettich (Volumnia), Jos. Wagner (Coriolan), Lussberger.

Wilhelm Tell, de Schiller. Foarte bine: Hebbel (Ghertruda), J. Wagner (Tell), Koberwein, Th. Paulmann, Anschütz, Franz, Baumeister (Melchthal).

Don Carlos, de Schiller. Foarte bine: J. Wagner (Posa), Hebbel (Ebboli). Binișor: Gabillon (Carlos).

Torquato Tasso, de Goethe. Foarte bine: J. Wagner (Tasso), Anschütz, Bayer-Bürk (Prințesa).

Antonius și Cleopatra, de Shakespeare. Foarte bine: Bayer-Bürk (Cleop.), J. Wagner (Antonius).

Sat și oraș, de Charlotte Birch-Pfeiffer. Excelent: Neumann, Haizinger. Foarte bine: Schönhoff, Beckmann.

Minna v. Barnhelm, de Lessing. Excelent: la Roche, Neumann. Foarte bine: Löwe, Würzburg, Beckmann. Bine: Lucas.

Fiesco, de Schiller. Excelent: Anschütz. Foarte bine: J. Wagner (Fiesco), La Roche (Mohr), Korner (regele), Gabillon (Gianettino).

Richard III, de Shakespeare. Excelent: Fichtner sen. Foarte bine: Gabillon (Richard III), Hebbel. Rău: Löwe (Buckingham).

Concertul, de Benedix. Foarte bine: La Roche, Meixner, Beckmann, Fr. Kirschner.

Cea din urmă aventură, de Bauernfeld. *Cecilia*, de Prechtler. — Werner.

La operă. Wilhelm Tell, de Rossini.

Fiul cel pierdut, de Auber. Excelent: Ander (fiul pierdut), Staudigl (tatăl). Dansat: Albert-Bellon.

Profetul, de Meyerbeer. Excelent: Ander (profetul) La Grange (mama), Ney (iubita). Foarte bine: Draxler.— Albert-Bellon — dans.

Hughenoții, de același (de 2 ori). I. Foarte bine: Erl (Hughenot), Titjens, Liebhart (regina). Excelent: Draxler (Marcel). II. Excelent: Ander (Hughenot). Foarte bine: Titjens, Hofmann (regina), Draxler.

Robert Diavolul, de același. Excelent: Titjens. Foarte bine: Robert (Erl), Bertram (Draxler).

Muta din Portici, de Auber. Excelent: Steger. Binișor: Draxler. Bine: Pochini (Muta).

Flautul fermecat, de Mozart (întâia oară). Excelent: Ander, Beck (Papageno), Draxler (Sarastro). Foarte bine: Titjens, Papagena.

Lucia de Lammermoor, de Donizetti.

Thea (balet). Splendid dec[or]. — M. Taglioni și Charles Müller, excel[ent].

Satanella (balet). Foarte bun decor. — iidem, idem.

Seguidilla, de aceiași. Excellentissime.

Fiul cel pierdut (a doua oară). Foarte bine: Steger (fiul pierdut), Staudigl (tatăl), Draxler (preotul), Dansat: Plunkett.

Keolanthe, de Balfé. Foarte bine: H. Czillag.

Isaura sau Nănașa zânelor. Excel[ent] Albert-Bellon.

Megerle. Josephstädter Theater.

Husarii și *Ciorapul copiilor.*

Două pistoale.

O piesă al cărei titlu l-am uitat. Foarte bine: Weiss.

Pokorny. — Theater an der Wien.

Lucrătorul și doamna. Excel[ent]: Rott (lucrătorul).

Cununia în mască.

Șarlatanul. Excel[ent]: Rott (șarlat.).

Gervinus. Excel[ent] Treuman (Gerv.), Rott (moşierul), d-na Klimetsch (femeia sa).

Un portar din suburbie. Excel[ent]: Rott (port.). Foarte bine: D-na Klimetsch, d-ra Rudini, Grün.

Unde e ascuns diavolul, de Grün. Excelent: Rott, Grün (diavolul).

Falsa Pepita, de Böhm. Exce[lent] Röhring, d-na Schiller. Foarte bine: Grün, Klimetsch, Rott.

Durcheinander [Una peste alta], quodlibet[1], Excel[ent] Rott, Röhring.

Un voluntar vienez. Excel[ent] Rott, Klimetsch, Findeisen. Foarte bine: Buel, Rudini.

Therese Krones, de Hafner. Excel[ent] Rott, Schiller. Foarte bine: Grimm, Grün.

Otelul La Cerb. Foarte bine: Grün, Buel.

Distraţii, de Kotzebue. Foarte bine: Findeisen. Pe lângă asta, Dolores Monterrito.

Sennora Pepita, numele meu e Meyer! Foarte bine: Braunecker-Schäffer, Schierling. Excel[ent] Fielitz. Br[aunecker]-Sch[äffer] a dansat Madrileña. Frivol. De observat este numai, că în galeria a doua (intrare) un popişor grăsuliu se strecură înăuntru ca o vulpe, spre a contempla cu binoclul copia Pepitei. „Teatrul e o născocire a lui Asmodi" — zic apoi domnii!!!!!!![2].

Cea din urmă ferestruică, de Castelli, una din cele mai austriace. Bine: Braunecker, Bittner.

Veselul Christl. Foarte bine: Rott, Grün[3].

---

[1]. Potpourri.

[2]. în text: „Zu bemerken ist nur, dass in der zweiten Gallerie (Eintritt) ein feistes Pfäfflein wie ein Fuchs hereinschlich, um sich die Pepitacopie mit Lorgnol [sic] zu betrachten. „Das Theater ist eine Erfindung des Asmodi" sagen dann die Herrn!!".

[3]. Urmează apoi, în josul paginei şi pe pagina următoare, simple titluri de piese de teatru, despre care scrie după aceea în însemnările amănunţite din Noemvrie 1855; cinci din titlurile de acî nu mai sânt însă menţionate în însemnările din Noemvrie:

Noemvrie 1855.

Câmpeanu[1] împreună cu cei 3 fii de prinţ Sturza au venit să ne ia la operă, şi anume într'o lojă. Se reprezenta: *Ebrea,* de Halévy. Excelent au fost: Steger, H. Czillag. Foarte bine: Liebhard şi Dr. Schmid, cu toate că odată a cântat fals. Deosebit de remarcabil: duetul plângerei din actul I între Evreu şi fiica lui; corul Evreilor la masă.

A doua zi, ne-am dus *tot astfel* la *Flautul fermecat,* de Mozart (eu a 2-a oară). Excelent: Ander, Liebhart; foarte bine: Schmid, Mayerhofer, Cass, Tely, Schwarz. Deosebit de remarcabil: cele 2 solo de flaut. *Toate* scenele lui Papageno. Toate scenele reginei nopţei. Corul preoţilor.

La 10 (ziua de naştere a lui Schiller), eu şi cu mama am vrut să ne ducem la Burg[theater], la Maria Stuart — nici un loc.

A doua zi, ne-a luat tata fotolii la *Poveşti pentru copii* a baronului Klesheim, la teatrul Wiedner. Remarcabil: Cele 4 anotimpuri în tablouri vii, pictate de Grünfeld — non plus ultra a picturii de peisagii la teatru. Foarte bine muzica acestei piese de Fr. v. Suppé. În piesa „Prinţul Liliput" de Klesheim, au fost foarte bine: Kinzler Maria (Prinţul) şi Ferdinand Pokorny.

Cu Kärnbach[2], am fost la teatrul din Josephstadt, întâia oară acum de la renovarea lui subt Hofmann. Se

---

Hamlet, Mirandolina. Mein Tagebuch, Heinrich IV, Mirra (Ristori); pentru aceasta din urmă, v. însemnarea de la 15 Fevruarie 1856.

[1]. Probabil. Dr. Petru Câmpeanu, profesor de filosofie la Academia Mihăileană; el împreună cu Asachi adusese lui Ioan Maiorescu decretul de numire ca profesor la acea Academie în 1843. Cf. *V. A. Urechia,* Istoria Şcoalelor, I, 361 ş. u. şi *N. Bănescu şi V. Mihăilescu,* Ioan Maiorescu, scriere comemorativă, Bucureşti, 1912, p. 54.

[2]. Tânăr Român (coleg de studii?), cu care Titu Maiorescu a păstrat şi după aceea câtva timp relaţii de prietenie: peste câţiva

reprezenta: *Fantazia încătuşată,* de F. Raimund. Foarte bine: Rönnenkamp (Fantazia), Barbieri (Hermione), Mejo (Nebunul), Ed. Weiss (harfenistul); în al doilea rând: Dorn (Amphio), Leuchert (Apollo).

Singur, am fost la parodia lui Nestroy: *Nagerl und Handschuh.* Excelent: Scholtz, Nestroy, Grois, Treumann, Zöllner, micul vizitiu.

Singur, am fost la *Iudita* lui Hebbel. Excelent: Löwe (Holofernes), Hebel (Iudita).

Am terminat piesa mea: Die Blödsinnige [Bleoata]. E bine. Aşi vrea să o trimet la teatrul din Josephstadt, ca să o reprezente.

La 16, întâia mea lecţie de *englezeşte.*

La 20 (Marţi) seara, a plecat tata la Cracovia, ca să se întâlnească şi să vorbească cu al-de Hurmuzachi şi Sturza [1].

La 21 (singur), am fost la: *„Gut bürgerlich"*, de Bruno. Excelent: Zöllner, Scholz, Treumann; foarte bine: Nestroy, Grois.

La 19 (singur), la *Cecilia,* de Prechtler (la Burgtheater). Excelent: Seebach, Fichtner sen[ior]. Foarte

---

ani, când se afla la Berlin (1858), era în corespondenţă cu acest Kernbach (care-şi zicea şi *Cornea),* atunci funcţionar la Botoşani (tatăl lui Gh. Kernbach — Gheorghe din Moldova). Cf. *Soveja,* „Titu Maiorescu", Cartea Românească, [1925], pag. 33. (Ne vom referi adesea la această preţioasă biografie, întemeiată pe note autentice ale lui Titu Maiorescu).

[1]. E vorba de Constantin Hurmuzachi, cu care Ioan Maiorescu va fi vorbit acolo despre memoriul pentru apărarea drepturilor Principatelor române ce era să fie prezentat Marilor Puteri. Memoriul s'a tipărit, în româneşte şi în franţuzeşte, în 1857, subt titlul: Desvoltarea drepturilor Principatelor Moldo-Române în urma Tractatului de [la] Paris din 30 Martie 1856 [de Constantin Hurmuzachi şi Ioan Maiorescu, Bruxela, 1857]. E reprodus în *Acte şi documente relative la Istoria Renaşterei României,* publicate de Ghenadie Petrescu, Dimitrie A. Sturdza şi Dimitrie C. Sturdza, vol. III, p. 179—218 şi apoi în versiunea franceză: *Exposé des droits des Principautés de Moldavie et de Valachie après le traité de Paris du 30 Mars 1856* (Par I. Maiorescu et C. Hurmuzachi) ib., p. 218—259; e rezumat în *N. Bănescu şi V. Mihăilescu,* op. cit. p. 338—50.

bine: J. Wagner, la Roche, Löwe, Meixner, Jürgan. Piesa, pentru genul *său:* excelentă.

La 24, la *Multă gălăgie pentru nimic,* de Shakespeare. Excelent: Neumann, Gabillon, La Roche. Foarte bine: Korner, Meixner, Jürgan.

La 24, ne aduse d. Maior vestea că la 23, către orele 4½[1] după prânz — s'a spânzurat studentul în drept (în ultimul an) Maronianu[2]. Motivul: necunoscut.

La 26 dimineaţa, la ora 7, se înapoiè tata.

La 26, am fost la teatrul din Josephstadt. S'a reprezentat: *O nouă Fortuna sau nici un fericit.* Foarte bine jucat. Excelent: Schnitzer, Alliani, Ign. Weiss. Foarte bine: Reinhand, Ed. Weiss.

Deci în total, la 10 reprezentaţii. Luna [aceasta] a fost bună. La şcoală, cât se poate de bine.

Decemvrie 1855.

La 1, ni s'au dat îndărăt lucrări la latineşte. Lucrarea mea fusese cea mai bună. Capellman: 5 greşeli —

---

[1]. În text: ½5. Titu Maiorescu, când scrie însemnările în nemţeşte, notează orele după felul german (cum obicinuesc încă şi acum unii dintre Românii din ţinuturile foste subt influenţa culturei germane); deci „½5" (citeşte: „jumătate la cinci") însemnează „(ora) patru şi jumătate". Cât timp e la studii la Viena şi la Berlin, păstrează mai totdeauna acest fel de notare a orelor, chiar şi când redactează în româneşte însemnările; une-ori însă şi atunci le notează după felul nostru.

[2]. Numele e foarte clar scris, caligrafic; dar e probabil sau că numele le fusese greşit comunicat, sau că e o grafie latinizantă a numelui *Moroianu;* căci mai departe (însemnarea de la 28 Ianuarie 1856) e vorba de sinuciderea lui „Moroianu", a cărui înmormântare creştinească, făcută de Românii din Viena, în contra regulelor bisericei ortodoxe (care interzice slujba înmormântării pentru sinucişi), provocase, se vede, publicarea unei broşuri (scrisă de cineva din jurul lui Şaguna?), cuprinzând atacuri în contra Românilor din Viena şi în special în contra lui Ioan Maiorescu (greco-catolic), considerat conducător al lor.

[nota] suficient. Eu: 0 [1] — [nota] e[minent]. Seara, am fost la Burgtheater. S'a dat: *Cea din urmă aventură*. Piesa e excelentă. Numai, nu pricep de ce autorul a ales tocmai *acest* titlu. Excelent: Fichtner sen[ior], Neumann, Bossler. Foarte bine: Lussberger, Beckmann, pictorul.

La 2, am fost la acelaşi teatru. S'a dat: *Faust*, de Goethe. Excelent: Wagner, Seebach, Haizinger; foarte bine: Gabillon, Beckmann, Fichtner sen[ior].

La 3, seara, am mâncat prea multe castane; când, a doua zi, la 4, am vrut să mă scol, mi-a venit dintr'o dată o foarte mare ameţeală; abia mă ridicaiu în sus şi începuiu să vărs şi anume numai fiere; mama trimese după medic, care-mi prescrise un fel de sirop; a trebuit să stau în pat.

În ziua de 5, în pat. *Cugetări.*

Ach! Auf der Erde weiten Strassen
Bin ich so einsam und verlassen! [2]

O s'o termin mai târziu.

M'am făcut bine după două zile. Fiindcă, cu toată boala, am lucrat tot ce trebuia pentru şcoală, ba încă mai mult decât trebuia, m'a lăudat foarte mult Reichel [3].

Zur Ruhe setzen (la Burgtheater). Comedie în 4 acte, de Hackländer. — Mediocru. Numai puţin să fi fost jucată mai prost — ar fi căzut. Excelent: La Roche, Neuman; foarte bine: Fichtner jun[ior], Meixner, soţia acestuia, Beckmann.

La 29 Dec., tata mi-a dat să transcriu pentru memorandul ce scrie dînsul pentru Români [4].

---

[1]. Zero tăiat = (probabil) „fără nici o greşeală"; în notarea şcolară germană, nota 1 e nota cea mai mare.

[2]. Ah, pe întinsele drumuri ale lumei
Sânt aşa de singur şi aşa de părăsit!

[3]. Profesor de limba latină la Theresianum.

[4]. Pe lângă „Die Romänen der oesterreichischen Monarchie", care fusese publicat la 1849, şi memorandele redactate la Frankfurt a. M., ca „plenipotent al Principatelor [române]", şi pe

Am scris parte la acel memorand, parte la greceşte, parte la englezeşte, până la ora 2½ noaptea.

La 30 Dec[emvrie], m'am sculat la 8. Am scris la memorand până la 12; eşiiu apoi puţin în oraş. De la ora 1½ până la 3, am făcut împreună cu Emilia [1] corecturi pentru tipografia lui Grund, pentru tata. La 3, am prânzit. De la 3½ până la 5½ am lucrat la latineşte;

---

lângă articole pentru ziare, publicate în *Ost-Deutsche Post* şi *Wanderer* (cf. şi *Die Donau-Fürstenthümer* de I. F. Neigebaur, drittes Heft, Breslau, 1856) spre „a lumina Europa asupra situaţiei ţărilor noastre" în criza de atunci, pe timpul războiului Crimeei (cf. *Soveja*, op. cit. p. 14, şi 23 sq. şi *N. Bănescu* şi *V. Mihăilescu*, op. cit. p. 68, 74 nota 2, 309), — Ioan Maiorescu redacta acum memoriul ce era să publice apoi cu C. Hurmuzachi, memoriu pe care l-am citat mai sus.

Încă de mai înainte Ioan Maiorescu punea pe fiul său să copieze cele ce scria în chestiunea naţională: „Ce mult aş dori să cunoaşteţi scrisorile mele către Ştirbeiu! Eu n'am timp de a concepe şi puriza [?]. Dar din două, despre naţionalitate, am pus pe Titu de a copiat unele pasage, însă ele se duseră, prin Sion, la Iaşi, la Hurmuzache.. Scrie lui Constantin Hurmuzache să pună pe Armatu să-ţi copieze acele extracte şi să ţi le trimită". (Scrisoarea sa din 17 Fevr. 1855 către Gh. Bariţ, în ms. 997 al Academiei Române, ap. *N. Bănescu* şi *V. Mihăilescu*, op. cit. p. 74, nota 2). Cf. însemn. de la 30 şi 31 Dec. 1855, 1, 2 şi 3 Ian., 8 Martie, 1 Fevr. 1856, precum şi *Soveja*, op. cit., pag. 59.

[1]. Sora sa, cu 2 ani mai în vârstă decât dânsul, mai târziu d-na Humpel, stabilită la Iaşi, unde a întemeiat şi condus timp de peste un sfert de veac (1872—1900) vestitul Institut de domnişoare ce-i purta numele, poate cel mai bun institut de acest fel în ţară, în acel timp (cf. *N. Iorga*, Istoria învăţământului românesc, Bucureşti, 1928, p. 335); în această şcoală au primit o distinsă educaţie generaţii întregi de tinere Române; † la Viena, 11 Fevr. 1918.

Emilia Maiorescu e autoarea traducerei în româneşte a operei „Moartea lui Wallenstein" a lui Schiller, publicată la Iaşi în 1864 şi semnată numai cu iniţialele numelui său: E. M. — traducere care a fost atribuită, de I. Scurtu şi de alţi scriitori grăbiţi, lui M. Eminescu (cf. şi *I. E. Torouţiu*, în jurnalul *Litere*, a. II, nr. 12, 15 Sept. 1934, şi *A. Iordan*, în „Convorbiri literare", LXVII, nr. 10, Oct. 1934). A publicat apoi poezii şi studii pedagogice în *Convorbiri literare*.

De o vie inteligenţă, foarte cultivată, fratele său avea o deosebită consideraţie pentru agerimea spiritului ei. (Cf., pentru aprecierea sa de atunci, însemnarea de la 2 Fevr. 1856, sfârşitul, şi cele de la 2 Apr. şi 17 Iun. 1857). După strămutarea lui la Bucureşti, ţine cu dânsa o corespondenţă regulată şi adesea întinsă, în care, pe lângă chestiuni personale, îi dă ştiri şi despre evenimentele lite-

după aceea am stat de vorbă cu Kärnbach [1], şi totuşi tata m'a mustrat!...

De la 9—10, am făcut iarăşi corecturi pentru tipografia lui Grund. De la 11—12½, am scris pentru tata. Acum o să fie îndată ora 12¾.

Cugetări:

1) Să desvolt poezia: Weiss der Teufel u. s. w.

2) Să prelucrez cât mai curând poezia: „Ach! Auf der Erde weiten Strassen" u. s. w.

3) Să fac mai dinainte poezii pentru [scris în] vre un album al cuiva.

4) Să traduc în româneşte gramatica greacă [2].

5) Un fel de fabulă, în care [să fie cuprins?] Concordat [3].

La 31 Dec[emvrie], m'am sculat la 7¾. M'am dus la şcoală. Directorul intră în clasă cu catalogul celui de-al doilea rând de note. Când ne-a dat întâiul rând de note, zisese: „Maiorescu: destul de bine. — Matem[atica]: mulţumitor". — La al doilea, adică acum: „M[aiorescu] foarte bine. — Matem[atica] suficient. De altfel, dacă nu te poţi deprinde cu profesorul cel nou, n'ai decât să-i spui ceea ce e de nevoie în privinţa aceasta, şi o să meargă bine". — Anume, Gernerth e bolnav pe moarte şi avem un suplinitor, un oarecare Leitinger; lecţii mizerabile. De altminteri ¾ din toată clasa au „suficient"; ceilalţi „insuficient" şi „cu totul insuficient". Numai unul are „ex-

rare şi politice. Câteva din aceste foarte interesante scrisori către sora sa s'au păstrat şi se vor tipări în publicaţia comemorativă dedicată d-nei Humpel de către fostele sale eleve (d-na Elena Meissner, care i-a urmat la direcţia „Institutului Humpel", d-na Şumuleanu, ş. a.). Cf. despre personalitatea sa *N. Bănesu* şi *V. Mihăilescu*, op. cit. p. 290 ş. u.

[1]. Vezi pag. 5, nota 2.

[2]. De Curtius: cf. mai departe însemnarea de la 24 Ianuarie 1856.

[3]. În text: „Eine Art von Fabel, worin das Concordat". Probabil, aluzie la vre-o întâmplare din şcoală. Pentru aceste planuri de lucru ale adolescentului Maiorescu, v. şi însemnarea de la 24 Ianuarie 1856.

celent" (Muttentaler), şi 3 „laudabil". La 9½ a fost slujbă mare şi rugăciune pentru bolnavul Gernerth. A ţinut până pe la 10¼. Cum am ajuns acasă, am scris într'una pentru tata, până la 2¾. De oare ce însă aveam lecţia de engleză, am scris şi în timpul lecţiei, oprindu-mă numai când eu, şi nu soru-mea, trebuia să spun ceva. Până la 3¼ prânzirăm. M'am dus apoi la Romulus Magheru [1]. L-am aşteptat ½ de oră. Veni în sfârşit singur şi-mi spuse că astăzi n'o să putem avea lecţie. După ce m'am înapoiat acasă, am citit din Istoria lui Held. — De pe la 5, am făcut cu soru-mea corecturi pentru Grund, până la ora 8. La 8¾ cinarăm. La 9¼ veni tata şi-mi aduse iarăşi de scris mai departe, îmi interzise însă cu tot dinadinsul să mai stau noaptea. M'am culcat deci pe la 10.

Ianuariu 1856. C[alendarul] n[ou][2].

1 [Ianuarie.] Mă sculaiu la ½6 [3] şi lucraiu tot greceşte până la ½8. Gustaiu de dimineaţă. Până la 9 mă

---

[1]. Acest tânăr Român, căruia Titu Maiorescu îi da lecţii (v. însemnarea din 1 Febr. 1856, din care reese că în fiecare săptămână da 6 ore lui Romulus), era fiul generalului de la 1848 Gheorghe Magheru; intrând în armată, a ajuns colonel şi a fost aghiotant al regelui Carol I; † la 1897; a fost căsătorit cu o fiică a lui Ioan Ghica Eră frate mai mic (din o a doua căsătorie a tatălui) al Alexandrinei şi ai lui Ghiţă Magheru,pomeniţi mai târziu în aceste însemnări (v. nota 3 dela p. 13 şi nota 6 dela p. 17). (Com. d. I. C. Filitti).

Pentru legăturile de prietenie ale familiei lui Ioan Maiorescu cu familia generalului Magheru, v. *Soveja*, op. cit., p. 12 şi u.

Despre personalitatea de o rară distincţie sufletească a generalului Magheru, v. frumoasele pagine ce i-a consacrat Ioan Maiorescu (publicate de Titu Maiorescu în *Convorbiri literare*, XXXII, pag. 387—392 şi reproduse în *N. Bănescu* şi *V. Mihăilescu*, op. cit., p. 381—386). Cf. *J. F. Neigebauer*, op. cit., zweites Heft (Die Moldau-Walachen oder Romänen und der russische Schutz, Breslau, 1855), p. 86—88.

[2]. De aci până la Iulie 1856 inclusiv, însemnările sunt scrise în româneşte.

[3]. Vezi nota 1 de la p. 7.

apucaiu şi învăţaiu duetul din Hughenoţii pe clavir, pentru că nu era grijit în casă! De atunci până la ½3 scriseiu [1] pentru Tata. După prânz trebuea Tata singur să correagă, la originalul din care scriam, ceva; — n'am putut aşa dară să mai scriu. Am desemnat conturele capului celui mare de desemn şi m'am dus la Hoffmansthal [2], ca să-mi dea ceva de Boz [3]. Îmi dete: „4 Wintergeschichten". Tot de odată însă ş'o foaie de suvenir, ca să-i desemn[ez] ceva în ea. Şi eu nu-l pot vedea bine. Îi cetiiu [4] Emiliei de acolo până la ½5. Apoi de la 5 în colo studiaiu la lumină latineşte. Pe la ¾6 mă culcaiu puţin, dar dormiiu numai ¼ de oră. Apoi mă sculă Tata şi-mi dete de scris corect [5]. Scriseiu aşa până la 8. Atunci venì iară Tata. Mâncarăm. De la 9½-10 scriseiu iară pentru Tata. Pe la ½11 mă culcaiu.

2 *I.* Mă sculaiu la 6 ore. Studiaiu englezeşte şi scriseiu rândurile istea. Acum e ½8. Mă duc să mă îmbrac şi să beau cafeaua. Până la 12 şcoală; până la ½2 desemn. În şcoală auziiu dela Richard Capellmann [6] că eu am la censură [7]: Rel[igion] *vorzügl*[ich], Lateinisch *vorzügl*[ich] Griech[isch] *vorzügl*[ich]; Germ[ana] *vorzügl*[ich;]; Is-

---

1. = transcriseiu, copiaiu (pe curat); înţelesul acesta rezultă din fraza ce urmează şi din alta de mai jos (v. nota 5), precum şi din textul german al însemnărei de mai sus de la 29 Dec., când pomeneşte întâia oară de această însărcinare ce-i dedese tatăl său: „Den 29 Dec. bekam ich vom Vater zum *Abschreiben* für die Denkschrift die er für die Romänen verfasst. Ich *schrieb* theils daran, theils griechisch..."

2. Probabil, coleg de şcoală.

3. Pseudonimul literar al lui Dickens.

4. În text: *leseiu*, latinism făurit (prin analogie cu *ziseiu, dusciu...*), poate, de tatăl său, ori de vre un alt scriitor ardelean, sau poate de dânsul, de la latin. *legere* (influenţat poate şi de germanul *lesen*); cf. p. 14, nota 4 şi 15, nota 1.

5. = de transcris; cf. nota 1 de mai sus.

6. Coleg de clasă; poate fiul D-rului Aloys Capellmann, director al gimnaziului terezian în anii 1851—53. V. mai departe despre prietenia pentru acest coleg.

7. = darea notelor.

toria *lobenswo*[erth], Mathem[atik] genügend, Naturg[eschichte] befriedig[end]; aşa încât zise R. C. că, dacă s'ar fi făcut locaţiune [1] după censura asta, eu aş fi fost primul. El avu: R[elig.] dito, Lat. şi Gr[eaca] recht gut, Germ. lobensw., Ist[oria] vorzügl., Matem. idem; Nat. lob[enswert]. La limba latină şi greacă am numai eu singur clasele [2] alea. Pe la ½3 mâncarăm; am postit, însă dimineaţa cu cafea [cu lapte]. După prânz mă duseiu la Romulu. Pe la ¾5 mă întorseiu şi era să am ora engleză, dar, fiindcă venise în timpul ista Alexandrina [3], o lăsaiu şi scriseiu pentru Tata până la ¾8. Atunci mâncarăm. Şi până când venì Tata cetiiu [4]: Boz. Mă culcaiu la ¾11.

3 I. Mă sculaiu la ½6 şi scriseiu rândurile iste. Până la 6 [scriseiu] pentru Tata, până la ½7 traduseiu „Filota" de Lessing. Acum iar scriu pentru Tata până la ½8. Beuiu cafea[ua] şi mă duseiu la şcoală. R. C[apellman] e bolnav de ochi. La ½12 fu în biserică un ofertoriu [5] foarte frumos, în care cântă un copil din clasa II, Adelhard, solo, eminent. Până la ½2 fuseiu la Romulu. De la portarul nostru auziiu că pot aveà o oră [6] în Land-

---

[1]. = clasificare în ordinea meritului, urmată de o aşezare în bănci în consecinţă.

[2]. = notele.

[3]. Alexandrina Magheru, sora lui Romulus şi a lui Ghiţă Magheru; cf. pag. 11, nota 1 şi pag. 17, nota 6. Cf. *Convorbiri literare* XXXII, p. 387 ş. u.

Alexandrina s'a măritat mai târziu cu D. Haralambie; colonelul Haralambie, membru al locotenenţei domneşti de la 1866, era fiul acestuia, din întâia căsătorie. (Com. d. I. C. Filitti).

[4]. În text: *leseiu;* v. pag. 12, nota 4; cf. şi pag. 14, nota 4 şi 15, nota 1.

[5]. Bucată de muzică ce se cântă, la catolici, în acea parte a liturghiei în care preotul *oferă* lui D-zeu pâinea şi vinul, înainte de a le sfinţì.

[6]. Adică: pot da cuiva lecţii [cu plată], pot avea o „meditaţie".

strasse, de mat[ematică] şi limba latină. O să mă duc după prânz acolo. Până la 2 scriseiu pentru Tata. Mâncarăm. După masă fuseiu la locul unde să dau ora. O femeie săracă, care avea numai o odaie la pământ[1]. De 3 ori pe săptămână, Dumineca, Marţea şi Vinerea, Lat[ina] şi Matem[atica] — 2 fl[orini]. Nu ştiu încă de oiu lua-o. După ce veniiu de acolo, mă duseiu la Chiesa[2] şi-i dedeiu[3] 2 cărţi (Gœthe) îndărăt. De la 7 până la ½9 scriseiu pentru Tata. Până la 10 cetiiu[4] Emiliei din Boz. Mă culcaiu la 11.

4 I. Mă cam întârziaiu[5] cu sculatul. Mă sculaiu tocmai la ½7. Studiaiu englezeşte, până aproape la ¾8. Mă spălaiu şi gustaiu ceva de post. După prânz, la şcoală ne dete pr[ofesorul] Reichel pensele[6] latine îndărăt, avuiu [c]ele mai multe greşeli (de 1 an), adecă 3, cu toate că *toate* la alţii ar fi fost numai mici. Am fost foarte supărat.

---

[1]. Germanism, transpunere după „Erdgeschoss": parter.

[2]. Coleg de şcoală, cu o clasă înaintea lui Maiorescu. În Anuarul şcoalei (Jahres-Bericht über das Gymnasium der k. k. Theresianischen Akademie für das Schuljahr 1855—56) e trecut ca premiantul II al clasei VI: „*Chiesa Claudius*, aus Bergamo, kath[olisch], 15 J. alt". — În acelaşi an premiantul I al cl. VII este „*Circa Jeremias*, aus Cernatu în Siebenbürgen, gr[iechisch]-nichtunirt, 20 J. alt". În anul următor (1856—7) *Chiesa* e iarăşi premiantul II al clasei VII, iar Jeremia Circa singurul premiant al clasei VIII şi unul dintre absolvenţii care au trecut examenul de maturitate. — În anul 1853—54 (când Ieremia Circa e premiantul clasei V, iar Titu Maiorescu era în clasa III, între absolvenţii Theresianului e şi „*Orghidan Rudolf*, aus Kronstadt in Siebenbürgen, griechisch-nichtunirt, 19 J. alt. Zögling der k. k. Theresianischen Akademie". — Despre Circa, v. şi pag. 17, nota 2.

[3]. În text: *daiu.*

[4]. Scrisese întâiu *cetiiu*, pe care însă l-a şters, scriind în locul acestuia mai departe *leseiu*. Cf. pag. 12, nota 4 şi p. 15, nota 1.

[5]. Forma reflexivă, germanism (subt influenţa lui „sich verspäten").

[6]. = teme, lucrări în scris (pluralul de la lat.-germ. *pensum*; mai jos — însemn. de la 9 Ian. — întrebuinţează pentru acelaşi plural forma „pensuri").

5 I. Mă sculaiu la 6 şi studiaiu englezeşte şi greceşte. Până la 2, la şcoală. După prânz cetiiu[1] ceva. Pe la ½7 merserăm la Alexandrina Maghieru; ea serbà Crăciunul nostru după ritul german, cu pom verde. Erau mai multe dame. Şezurăm până la ½11. Acum va fi ¼12. Eu o să rămân să studiez pe Luni, pentru ca să fiu mâne liber. Până la 12.

6 Ian. Studiaiu înainte de prânz latineşte. Făcuiu impur[2] o compoziţie[3] germană foarte bine.

La prânz mâncară la noi: Mezei, Micle, Pop şi Engleza. După prânz cântară[4] ceva, parte la clavir, parte cu flautul[5]. Noaptea scriseiu până pe la 12 compoziţiunea germană pe curat[6].

7 I. Astăzi văzuiu cauza de ce la compoziţiunea de la 4 I[anuarie] latinească îmi puse toate erorile mici ca erori mari: pentru că nu coresesem compoziţiunea penultimă. Le voiu scrie amândouă. În altă privinţă fuseiu la şcoală.

8 I. Pe la ½11 îmi fu aşa de rău la şcoală, în cât trebuiiu să mă duc acasă; profesorul Reichel, idealul meu de un profesor, pe care şi cel mai rău din şcoală îl stim[eaz]ă, fu aşa de bun şi trămise un conşcolar cu mine până acasă. Nu ştiu ce va fi fost. După prânz, cer-

---

[1]. Începuse să scrie „cet[iiu]", apoi a şters şi a scris mai departe „leseiu"; cf. p. 12, nota 3 şi p. 14, nota 4.

[2]. Adică: nu definitiv, pe curat, („*în* curat", cum zice mai jos, luându-se după construcţia grmană „*ins* reine"), ci numai ca o primă redactare.

[3]. În text: „o ocupaţiune germană"; cf. mai jos, nota 6.

[4]. Scrisese întâi bine: „cântară", pe care apoi l-a şters, înlocuindu-l de-asupra liniei cu „jucară" (germanism: Clavier *spielen).*

[5]. În text, forma feminină *flauta,* după germ. *die Flöte.*

[6]. În text: „occupaciunea germană în curat"; de-asupra cuvântului „ocupaţiunea" a scris cu creionul, probabil la recitirea textului: *Aufgabe,* termenul german pentru „compoziţie, temă". Mai jos (însemn. de la 11, 21, 24, 25 şi 26 Ian. ş. a.), nu mai zice „ocupaţiune", ci „compoziţiune"; de aceea, pentru claritate, am înlocuit pretutindeni „ocupaţiune" prin „compoziţiune".

caiu să mă duc iarăşi la şcoală, dar iar îmi fu rău şi mă'ntorseiu. Mă culcaiu în pat şi nu mâncaiu nemica.

9 I. N'am fost la şcoală, dar m'am sculat şi am copiat 2 pensuri latine corect. După prânz, cătră ½5, mă duseiu la preumblare, cu toate că era un noroiu de nedescris [1], însă termometrul +5.5 R[éamur]. Mă preumblaiu prin Belvedere [2], şi apoi pe malul liniei. Idei tot poetice exaltate, de care cam râd acum; dar eu sânt totdeauna aşa când es în natura liberă; zău, aşa aşi eşì departe, departe de pulberea Vienei, dar la un loc unde să nu mi-aducă nemica aminte de Viena, şì de-aşi şedea numai 2 zile acolo! Mama zice că la vacanţiile semestr[i]ale de acum ne vom duce la Braşov noi 2. Să dea Dumnezeu!

10 Ian. Mă duseiu la şcoală. Consilierul [3] ne cercetă. Profesorii mă întrebară la germăneşte şi la religiune.

11 Ian. După prânz avurăm o compoziţiune latină. În toate zilele ultime mă culcaiu şi mă sculaiu regulat, căci mi-e frică de recidivă.

12 Ian. Mă sculaiu la ¾8. Până la 2, şcoală şi desemn. După masă fuseiu la Romulu, de scriserăm pentru soru-sa ceva până la ½7. Acolo căpătaiu ca prezent de anul nou un portofo[l]iu frumos. Acasă găsiiu pe D. Mezei. Jucarăm cărţi. Pe la ½9 venì şi Tata şi ne aduse la toţi o grămadă de daruri de anul încă nou [4]. Mie un portofo[l]iu de desen foarte elegant şi unul de bani, şi un învălitor de cărţi. Acum trecù ¾12. Aştept cu soru-mea anul nou. Până acum începuiu nişte miscele [5] şi stu-

---

[1]. În text: "nedescriibil".

[2]. Palat şi grădină în Viena (clădit în 1693—1724 pentru Prinţul Eugen de Savoia); nu departe de Theresianum.

[3]. Probabil, inspector şcolar (după german. *Schulrat*).

[4]. „încă nou", după stilul vechiu.

[5]. Miscelanee, fr. „mélanges".

diaiu englezeşte. Tocmai [1] bate 12. Adio an trecut! Bine ai venit 1856! La mulţi ani! Până la ½1.

13 Ian. Azi mâncară la noi Busincii şi Circa [2]. Zi foarte uricioasă. Noaptea rămăseiu până la ½12.

14 Ian. Şcoală. Rămăseiu noaptea până la ¾12 şi lucraiu [la] Virgiliu. Azi îmi spuse Tata că întrebară de la poliţie pe Mezei despre mine. Ştie diavolul ce e!

15 Ian. Nici azi nu ştiu. Tata n'a mâncat acasă. Aseară [3] mă duseiu cu Cornea [4] la Burg[theater], la „König Heinrich IV". Încă excelent Anschütz, ca Falstaff. Ceilalţi bine. Făcuiu cunoştinţă cu Racoviţă, Alcaz şi Iacovache, — Români [5]. Venind acasă, mă certă Tata grozav şi pe Mama şi pe toţi; erà iarà în toane. Mă culcaiu la ¼12.

16 Ian. Se făcu pace între Rusia şi Turcia-Franţa-Anglia, preliminară. Îmi pare bine pentru Români. Venì Ghiţă Maghieru [6]. Azi, când a venit Tata acasă, ne aduse

---

[1]. = acum, în minutul acesta, — un înţeles după germ. *eben.*

[2]. Ieremia Circa (pronunţă: Ţârcă), atunci elev în clasa VII la Theresianum, mai târziu profesor de l. latină la liceele „Matei Basarab" şi „Sfântul Sava" din Bucureşti; † 1885; Cf. nota 2 de la pag. 14 şi *Soveja,* op. cit. 25 şi u.

[3]. În text: „Desară" (întrebuinţare greşită a acestei expresii, sau cumva înţeles regional, din Oltenia sau de pe la Braşov?); tot astfel şi mai departe: v. p. 43 nota 6 şi p. 46 nota 2.

[4]. Vezi p. 5, nota 2.

[5]. Gheorghieş Racoviţă (1839—1913), tatăl d-lui Emil Racoviţă, profesor la universitatea din Cluj. A fost membru al „Junimei", bun prieten al lui T. Maiorescu şi al lui P. Carp; fost în mai multe rânduri deputat. În casa sa din strada Sărăriei se ţineau adesea şedinţe ale „Junimei". — Evghenie Alcaz, întemeietorul fabricei de postav de la Buhuşi, fratele mamei lui Gh. Racoviţă. — N. Iacovache, tatăl d-lui A. Iacovache, ministru plenipotenţiar. Cf. şi *Soveja,* op. cit., p. 23 şi 59.

[6]. Fiul generalului de la 1848 Gheorghe Magheru, frate bun cu Alexandrina Magheru şi frate numai de tată cu Romulus: a fost apoi prefect de Gorj; † la 1875; tatăl d-lui general Alex. Magheru, fost aghiotant al regelui Carol I, al d-lui Adrian Magheru, fost senator, şi al d-lui Titu Magheru, consilier la Curtea de Casaţie. (Com. d. I. C. Filitti). Cf. p. 11, nota 1 şi p. 13, nota 3.

C 2006 & 627

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREŞTI

flori şi mere. Rămăseiu noaptea până la ¾12. Studiaiu greceşte şi Virgil. M'am apucat să-i desemn[ez] Tatii câţiva clasici romani pentru ziua lui.

17 Ian. Azi îmi spuse Chiesa să mă duc la Corper [1], la bal. Tata-mi permise, Mama-mi zise că-mi face o vestă albă. Lucraiu până la 12 ore noaptea greceşte şi Virgiliu. — Înainte cu vr'o câteva zile venì moaşa pe la noi şi-mi zise să-i fac una gratulaţiune de anul nou pentru principesa Cantacuzen. Ce dracul! — Eu mă apucaiu şi-i scriseiu gratulaţiunea cu litere [2] şi într'un stil foarte corect, dar pe urmă puseiu: Post scriptum autoris: Haec res est tam ridicula, quam mulier dedicans pulchra. — Sânt curios ce o să iasă.

18. I. Azi venind de la şcoală, îmi zise Mama să nu mă mai duc la Corper, că nu-mi vine vesta bine ş. a. m. d. — Apoi tot oiu rămânea noaptea şi oiu lucra Virgiliu; cu toate că mie-e *cam* necaz. Azi mâncară la noi Pop, Mezei şi Maior. Noaptea rămăseiu până la ½2 şi lucraiu tot Virgiliu şì toată după-prânza.

19 I. De dimineaţă lucraiu până la ½1 tot Virgiliu. Atunci mă duseiu la Chiesa, să-l rog de o biografie; spunându-i că am lucrat Virgiliu şi nu m'am dus la Corper, el trase din umeri [3] şi răspunse cu o faţă compătimitoare: „Jesus! So ein schrecklicher Philosoph!“ [4] — Om ridicul! După prânz, lucraiu Virgiliu şi scriseiu lu Richard [Capellmann] o epistolă, în care-l rugaiu să fim amici.

20 I. Luni dimineaţa, la şcoală nemica nou; după prânz, ne dete Reichel pensurile greceşti îndărăt. Avuiu 2 F[ehler], — gen[ügend] [5]; merge tot mai bine cu gre-

---

[1]. Probabil, local de dans.

[2]. Adică cu litere *latine*, nu cu *slove chirilice*. Se vede dar că „moaşa“ (?) era o Româncă.

[3]. = ridică (s. dete) din umeri.

[4]. „Doamne! Un filosof aşa de grozav!“. „Filosof“ îi ziceau colegii, cu intenţie de ironie; v. mai departe însemn. de la 25 Iunie, 10 Iulie şi 23 Oct. 1857.

[5]. Două greşeli — [nota] suficient.

ceşte. R. Capellmann îmi răspunse. Nu priimì; altfel, epistola scrisă într'o afecţiune de suflet tocmai ca a mea de vr'o 2 săptămâni. Seara mă apucaiu să-i răspund. Scriseiu până la ½1 o epistolă, mostră de frumoasă şi adevărată.

21 I. Îi dedeiu epistola. L-am curat şi l-am îndreptat[1]; sper că tot o să fim amici. Reich[el] ne dete compoz[iţiile] latine îndărăt. Venind la a mea, zise, râzând: „Der Maj[orescu] hat diesmal viele Fehler gemacht". Avuiu 5 F[ehler] — gen[ügend]. Rich[ard] 3 F[ehler] — gen[ügend]. Mi-a fost grozav de necaz. Noaptea studiaiu până la 12.

22. I. După prânz mă întrebă profes[orul] de Istoria naturală. Căpătaiu [nota] *e[minent]*. După el, prof[esorul] Frank (de Istorie). Erà bolnav şi dispus foarte rău; el, afară de aceea, e un grobian, cum se poate aştepta numai de la un fiacru[2] vienez şi de la un călugăr piarist. După ce mă secă[3] mult timp, începuiu să-i vorbesc despre războiul[4] punic secund. Cu aia i-am înfundat botul. Trebue să-mi fi dat clasă[5] bună. Noaptea până la ½1. Vărsaiu tot călimărul peste scrieri şi peste podini şi vestminte.

23 I. Azi mă întrebă profesorul nou Leitinger (matem.) pentru prima oară: [nota] *e[minent]*. Îmi pare foarte bine, pentru că mi-era cam frică, c'o să-mi stric notele din testimoniu, pentru matem[atică]. După prânz avuiu ora a doua de flaut. Prima o avuiu Duminica tre-

---

[1]. Sensul nu e clar; poate: l-am îngrijit şi l-am făcut sănătos.

[2]. Birjar; înţelesul propriu al german. *Fiaker* e: trăsură de piaţă, birjă; Maiorescu pare însă a-i da înţelesul de „birjar", cu sens peiorativ: „bădăran, necioplit", expresie pe care o adresează şi colegilor săi, ca răspuns la cuvintele lor de luare în râs; v. mai departe însemnarea de la 13 Maiu 1856. Pentru *piarist*, v. p. 23, nota 3.

[3]. Probabil, cu înţelesul de „mă suci" sau „mă frecă, mă osteni, sucindu-mă".

[4]. În text: latinismul *belul*.

[5]. Calificare, notă.

cută (la Pop). Seara scriseiu lui R. C[apellmann]. Tocma [1] și rândurile aste. Este ½12. Mă culc.

24 I. La școală avurăm compoz[iție] latină. Îmi pare că am lucrat-o bine; la Romulu mă întâlniiu cu Dr. Aschbach. Vorbind după aceea cu Ghiță [2], mi se ivi idea de a scri[e] o istorie a Românilor completă, în germănește. Și, zău, o să mă apuc zilele astea. Pentru Români, o să mă apuc în luna viitoare a scri[e] o Istorie generală cât se poate de mare și completă, un op care poate mă va custa [3] la vr'o 12 ani [de lucru]. În altă priivință, gândesc, până când voiu absolvà gimnaziul [4] să fie scris [5] de mine: Filota, Minna de Barnhelm, Gramatica elenă a lui Curtius, Miss Sara Samson, Emilia Galotti. Până voiu eșì ca Doctor de 2 grade (filosofie și iura), voiu mai scrie: Geschichte der Romänen [6] (Walachen) seit ihrem Ursprunge bis auf unsere Zeiten; voiu traduce pe Lessing *complet*, afară de poezii; se înțelege de [la] sine că în timpul acesta voiu lucra tot mereu la „Istoria universală".

După prânz, avuiu englezește și după aceea franțuzește (compoziție). Sper că la locațiune [7] voiu fi cel puțin al 9-lea cu eminență. Mai ales la relig[ie], limba lat[ină] și limba greacă și [la] germană stau bine. La desemn, foarte bine; în semestr[ul al] 2-lea spuse R.

---

[1]. = acum, în acest minut. Vezi pag. 17, nota 1.

[2]. V. nota 6 de la pag. 17.

[3]. = mă va ținea (adică: voiu întrebuința pentru scrierea lui); cuvânt vechiu (din lat. *constare*), întrebuințat încă și astăzi prin nordul Ardealului, unde țăranii români, ca răspuns la salutarea „Bună ziua!", spun: „Zău s'te custe!" = „D-zeu să te ție!".

[4]. În țările de limbă germană, acesta e numele „liceului".

[5]. = tradus.

[6]. În text, firește: Geschichte der *Romanen* — de aceea adaogă în parentez *Walachen.*

[7]. = clasificare; cf. p. 13, nota 1.

C[apellmann] că o să vină şi el la desemn; eu singur o să mă apuc la şcoală să lucru după statui; poate că în cei 3 ani cari-i mai am, să mă completez într'atâta, încât să pot să iau[1] un portret bine, măcar şi numai cu cerusa sau cu tuş. Până la 7, avuiu franţuzeşte. După aceea studiaiu până la 9 Virgiliu; scriu rândurile aceste: tocma[2] mă apuc să-i scriu lu[i] R. C. Până la ½12.

25 I. După prânz avurăm la şcoală compoz[iţia] greacă; mi se pare că am lucrat-o bine; azi de dimineaţă căpătaiu îndărăt compoz[iţia] latină; n'am nici o eroare: [nota] *e[minent].* Până la 6 studiaiu englezeşte; acum o să scriu lu[i] R. C. Mai târziu prepar Virgiliu. Până la ¼12.

26 I. Căpătarăm compoz[iţia] greacă îndărăt. Cel mai bine care o lucră avu 3 erori mari, cei cu „eminenţă" avură cam 7; eu şi R. C 8. Adecă la ἐπαυστο uitaiu accentul pe αυ — o eroare mare; mai uitaiu un accent, altă eroare mare; luaiu un verb în mediu, dar era mai bine în activ — altă eroare mare. Aşa avuiu 3. Celelalte le făcuiu numai în propoziţiunea ultimă, care fu greşită de toţi. N'o să-mi strice nemica, pentru că toţi au lucrat-o rău. — Azi îmi scrise R. C. îndărăt că sântem *amici.* Îmi pare bine, de nu pot să exprim. Noaptea lucraiu până la ½1.

27 I. Împrumutaiu de la teologi[3] şi luaiu de la Tata toate cărţile care pertractează de Istoria Românilor; în ferii[4] o să-mi fac excerpte şi un fel de prospect, pentru ca după vr'o câteva luni să mă pot apuca de Geschichte der Românen.

---

[1]. = să execut, să schiţez, să copiez.
[2]. V. nota 1 de la pag. 17 şi nota 1 de la pag. 20.
[3]. Teologii români de la „Institutul Sfânta Barbara" din Viena.
[4]. Germanism-latinism: vacanţă.

28 *I.* Azi auziiu de la Tata de un pamflet [pe] care-l fac[1] ..... Şaguna, luând de materie că Moroianu fu îngropat, cu toate că se ucisese singur; într'un loc zice: astea[2] vin toate din convorbirile cu blestemaţii şi nereligioşii Români din Viena. Tata vrea să ceară voie de la ministeriu[3] să-i răspundă public[4]. — O, Doamne! de ce nu am ajuns eu cu vr'o istorie a mea până în timpurile noastre! I-aşi pune lu[i] Şaguna un timbru[5], la care să gândească în toată viaţa lui, spre memoria scandalosa. Fie, că va veni odată timpul acesta! Mă bucur de acum. — În şcoală, veni azi directorul la franţuz[eşte]. Studiile extraordinare[6], afară de singurul desemn, nu se propun în Viena cu nici o utilitate. — De altfel, sper că la testimoniu voiu căpăta următoarele clase: Rel[igia] vorzügl[ich], Limba lat[ină] vorzügl[ich], Limba greacă recht gut, Limba germană vorzügl[ich], Istoria *lob*[enswerth]; Matem[atica] befried[igend], Istoria naturală poate *lob*[enswert], la desemn vorzüglich. La franţ[u-

[1]. Aici urmau încă vreo două cuvinte, pe care le-a şters, fiind prea tari, se vede. Textul s'ar putea completa, poate, cam astfel: pamflet, pe care-l fac *oameni de-ai lui Şaguna*. Cf. p. 7, nota 2 şi mai departe însemnarea de la 18 Maiu 1856.

[2]. „astea", adică sinuciderea lui Moroianu, ş. a.

[3]. Fiind funcţionar la Ministerul de justiţie.

[4]. În text, latinismul *publice*.

[5]. = i-aşi pune o pecete; l-aşi pecetluì, l-aşi înfiera. Învers unarea lui Şaguna în potriva lui Ioan Maiorescu avea, pe lângă pornirea lui în contra unităţilor, ca pricină mai nouă informaţia calomnioasă a lui Aron Florian că Ioan Maiorescu, în memoriul ce prezentase ministrului de externe al Austriei, contele Buol-Schauenstein, în August 1854, în privinţa spiritului public din Principatele române, ar fi cerut să se introducă în Principate unirea religioasă cu Roma şi limba germană. Memoriul acela al lui I. Maiorescu nu cuprindea însă nimic din acestea. El arată, din contra, marele simţ politic al lui Ioan Maiorescu, calda sa iubire de neam fără nici o preocupare confesională, o desăvârşită demnitate şi o curajoasă afirmare a adevărului. E reprodus în *N. Bănescu* şi *V. Mihăilescu*, op. cit. p. 312—329 şi 405—6; cf. ib. p. 70—75, 370—73.

Violenţa de stil de aici, în contrast cu felul de a scrie de mai târziu al lui Titu Maiorescu, e explicabilă la un tânăr de 15 ani, când e vorba de calomniarea tatălui său.

[6]. În afară de programă, facultative, neobligatorii.

zește] nu știu cum clasifică. În locațiune sper că voiu fi între [al] 8[-lea] și [al] 4[-lea]. Dar pentru semestrul al doilea vorbiiu cu R. C[apellmann], și noi doi ne vom strădui să fim cei 2 primi. Eu, din partea mea, voiu [îm]plini toate datoriile mele; e întrebare dacă profesorii mă vor face prim sau secund, pentru că nu sânt prea bine înscris [1] la ei, pentru că de [c]ei proști tot râd, mai ales de prof[esorul] de limba germ[ană] Windisch. — În zilele estea gândesc să fac niște hexametre, în care să fie coprinsă starea profesorală a gimnaziului academic — pro æterna memoria. Scriseiu rândurile aste. Sânt aproape 8 ore. Îi scriu lui R. C[apellmann] — inima mea de acum.

Eram fericit să știu că sânt nefericit; sânt nefericit să știu că sânt fericit [2]. Până la ½12.

29 I. După prânz, la istorie mă arătaiu [3] prof[esorului] de Istorie, piaristului [4] Frank, un om gros și mare, negru ca diavolul și urît ca un monstrum horribile. Este a 24-a oară de [când] mă arăt, ca să mă întrebe, și nici odată nu mă întrebă; întreabă tot pe alții; mi-e necaz de, de mă ia dracu[l]; ce om grobian! Câteva exemple: se apucă să vorbească de revoluțiunea de la '48 [5]: „Glau-

---

[1]. Germanism: notat, cotat.

[2]. Acest fel de expresiuni cu îmbinare de contraste sufletești, — o notă caracteristică a adolescenței, iubitoare de efecte de stil — revine de mai multe ori în această epocă: v. însemnarea de la 2 Fevr. 1856 (pag. 28. nota 5), ultima propoziție din însemn. de la 15 Noemv., începutul de la cea din 9 Dec. 1856 ș. a.

[3]. = ridicau mâna, ca să mă întrebe (după germ. *sich melden).*

[4]. Călugăr catolic din ordinul zis al *piariștilor* (Regulares pauperes Matris Dei scholarum *piarum)*, congregație întemeiată de Spaniolul Iosif Calaranza în 1597 la Roma, cu scopul de a se dedica instrucțiunii copiilor prin școale.

[5]. Reproduce pronunțarea populară vieneză a limbei germane, cum o avea acest profesor. Echivalent pe românește, cam așa: „Poate credeți că revoluția e ceva; nu e n'mic. În anul 48, coalfele de cismar au vrut s'aibă un florin mai mult ca salar'; domnii nu li l-au dat ș' atunci spectaclul a fost gata. — Poporul roman eraa

ben's goar die Revolution ist was; die is nix; im '48-ger Jahr, da haben die Schuastergselln um a'n Gul[de]n mehr Lohn haben wollen; die Herrn haben's nit geben, jetzt war der Schpectakel ferti". — „Das röm[ische] Volk woar herabkumman, die Senatoren waren gar olte Schufte, grad'wie ihre Nachkomman alle, namentlich da — die Italiene; das ist blos a z'sammgrottetes G'sindel". — Asta mi-o zise mie, fiind eu scos la tablă. Ştia tâlharul că sânt Român. Doamne! de ce nu sânt singur şi sânt tot legat de părinţii mei, pe cari îi necăjesc aducând un testimoniu rău! — Dar fie, că tot îmi răsbun! O să fac vr'o câteva hexametre, în care o să desemn[ez] pe tâlharii ştia de piarişti, care-i avem aci; nu plăteşte nici unul o ceapă degerată! Profesorul de limba germană compoziţiile cele mari *nu* le corege; ci, dacă sânt scrise bine, le scrie: vorzüglich; dacă rău, befriedigend. Iar cele mici de sigur au numai g[enügend] sau k[aum] g[enügend]. In studiul verbal avem numa să repetăm vorbă cu vorbă notele şi comentariile din carte; fără nici o subiectivitate. — Omul ăsta apoi are să formeze un *stil bun* german şi o idee literară; prăpăditul ăsta! Măgar mai mare, care tot vorbeşte toată ziua, fără să ştie ce, n'am văzut de când sânt. O să scriu lui R. C., căci prea mi-e necaz. Până la 10.

30 I. Mă sculaiu la ½6. N'am cărţile scolastice[1] în odăiţa[2] mea şi mi-e frică că scol pe ceilalţi, dacă mă voiu

---

decăz't; senatorii era o ceată de tâlhari bătrâni, to'ma ca urmaşi' lor toţi, anume ăia, Talieni'; ăştea-s doar' o adunătură de haimanale".

1. De şcoală, şcolare; cf. pag. 43, nota 5.

2. Scrisese întâi *căsuţa;* mai târziu, la revederea caietului, a scris de-asupra, cu creionul, *odăiţa;* tot astfel, în rândurile următoare a îndreptat: *odăi, odae,* deasupra cuvântului din text *case, casa.* Titu Maiorescu întrebuinţa atunci cuvântul *casă* în accepţiunea pe care, de sigur, o auzise de la mama sa; popular, se zice şi azi *casă* cu sensul de *cameră, odaie;* de ex.: „Lucrurile de sărbătoare se ţin în *casa a mare*", adică în *camera* cea mare.

duce prin celelalte odăi; aşa, mă apuc să-i scriu lu R. C[apellmann] până la 7¼ ore. După prânz, suflaiu la flaut până la 7½ ore. Ştie diavolul, aşa mi-e de necaz. Soru-mea mă întrebă azi dacă mi-aduc aminte, că a venit de vr'o câtva timp Moldoveanu la noi (pentru ca să demonstreze [1] ceva Mamei), şi eu răspunseiu adevărul: — Nu. Ea: Ei, minţi acum, minţi, minţi, că tu ţi-aduci foarte bine aminte! Aşa ceva mă necăjeşte, de, zău, nu mă pot tempera. Alergaiu în odaia ceilaltă, ca să tac. Dacă mă împiedică cineva într'un lucru, unde sânt convins că am drept[ate], apoi s'a isprăvit cu mine. De aia nu pot suferi pe Frank şi pe Windisch [2].

31. I. Mă sculaiu la 6 ore şi studiaiu latineşte şi Omer. După prânz, fuseiu la Romulu şi la Pop. Mă culcaiu la 11 ore, pentru că mă apucaiu pe la ½8 să scriu pentru mâne o istorie a literaturei germane pentru prof[esorul] Windisch, ca să-mi câştig un vorzügl[ich] la limba germană; modul cel mai bun.

In luna aceasta fuiu diliginte cât putuiu; progresul *evident* e o cunoştinţă bunicică a lui Homer, şi o cunoştinţă foarte bună a Istoriei. Tot aşa lucraiu foarte mult la desemn, în cât în semestrul viitor voiu începe a desemna după natură. In franţuzeşte ceva; foarte puţin în matematică. In luna asta fuiu amic literar cu Richard Capellmann, un tânăr cât se poate de aproape unui Ideal de amic. Avem tot acele[aşi] idei de nedreptatea monarhilor, absurditatea religiunei şi ridiculitatea aşa numitului bon ton. Tot cu luna asta se închide şi semestrul; cred că voiu fi (cum am zis mai nainte) între [al] 6[-lea] — 8[-lea]. Ce-mi pasă de testimoniu! Datoriile mi le-am făcut toate; datoriile mele sânt a

---

[1]. Latinism: să arate.

[2]. Profesorii săi de istorie şi de limba germană; v. mai sus însemnările de la 28 şi 29 Ianuarie.

şti: limbi şi istoria, — voia mea e a şti religiunea, spre a putea poate vr'o dată să-i demonstrez absurditatea. Istoria naturală o iau numai ca un studiu de plăcere; aşa dară nu fundamental; ci numai pentru ca să am vr'o idee de ea; matematica în gimnaziul de jos [1] o ţin de [2] un studiu foarte necesar; matematica în gimnaziul de sus e *pentru mine* un malum necessarium. La desemn vreau să o aduc la o perfecţiune oarecare. Asemenea la flaut. Afară de aceea vreau să ştiu cel puţin a ceti *toate limbile europene;* perfect însă voiu a şti limba latină, româna, germana, franceza, engleza; semi-perfect cea italiană şi cea greacă vechie. — O să mă apuc în semestrul viitor să scriu la *Gazeta Transilvaniei;* materie am destulă; mai întâiu voiu scrie despre: „Educarea fetelor române" — o filipică; apoi despre „literatura noastră în starea de acum" — lipsa de câmpul critic; şi aşa mai departe. Poate să trămit şi traducerea lui Filota la Foaie [3].

O să mă mai apuc de vr'o câteva novele umoristice. Afară de asta voiu căuta (cum am zis) să devin între cei dintâiu 3 ai clasei; dară cel dintâiu *voiu fi* la: limba latină şi greacă, la istorie, la desemn, la franţuzeşte. *Între* cei dintâiu: la germăneşte şi la religiune.

Februariu 1856. [însemnare mai târziu:] De 16 ani.

1. F. Mă sculaiu la 5 ore şi finiiu compoziţia pentru Windisch. După prânz, la ½5 ore fini semestrul. N'avem şcoală până Vineri acum; atunci căpătăm testimoniile; toţi în şcoală zic, că o să fiu al patrulea; *nu e adevărat;* nu pot să zic că ar fi chiar nedreptate, când aşi fi al patrulea, pentru că, zău, aşi vrea să-l ştiu pe

[1]. Cursul inferior al liceului.
[2]. O consider ca.
[3]. La „Foaie", adică la *Foaia pentru minte, inimă şi literatură,* suplementul literar al *Gazetei Transilvaniei.*

ala [1], care a lucrat mai mult decât mine în este 4 luni (pe toată săptămâna cel puţin 6 ore perdute cu corectura [2]; 3 ore desemn; 3 ore franţuzeşte; 3 ore englezeşte; 6 ore flaut; 6 ore Romulu; afară de toate orele ordinarii de şcoală şi de învăţătură) — dar ceilalţi au mai multă părtinire din partea profesorilor, şi s'a întâmplat de a[u] răspuns poate mai bine. *Nedrept* însă ar fi, dacă m'ar pune după [al] 8[-lea].

După ½ 5 avuiu ora de flaut. Un viscol cu neauă era afară când m'am întors, cum nu l-am pomenit de când sânt; aproape să te doboare jos. Acasă venind, îmi spuse Mama că proprietarul casei a oprit-o pe Engleza de a face bal, zicând că casa e prea debilă. Biata femeie! Făcuse toate, cumpărase toate, arvunise maestrul de clavir, chiemase pe toţi, — şi în ziua de pe urmă — semi-nebună veni la Mama şi o rugă în genunchi să o scape numai astă-dată şi să-i dea odăile noastre. Mama a permis-o [3]. Aşa dar balul mâne se face la noi. De acum prevăd neorânduirile. Eu tot nu o să joc; aşi fi trebuit să mă exercez în zilele de pe urmă, cu soru-mea, în joc; dar furăm tot certaţi, şi chiar — chiar ridicul nu voiu să mă fac.

2 *Februariu.* Cu un copil de boier din Moldova de ½ 15 ani, Gregoriu Turbure, mă duseiu în calescă pe la Teresianu, la Tehnica şi la Schoenbrunn, unde văzurăm menageria — cu toate că vântul şi viscolul era aşa de mare, încât calul de abia putea să meargă înainte. Acasă întorcându-mă, se certă iară soru-mea cu mine. Va să zică, absolut *nu* o să joc astă-seară, afară dacă chiar

---

[1]. Scrisese întâi *acela*, modificat imediat în *ala*, care, se vede, i s'a părut mai propriu în această construcţie familiară.

[2]. Corectura tipografică pentru publicaţiile tatălui său. Cf. însemnările din 29 şi 30 Dec. 1855, 1 Ianuarie 1856 ş. a.

[3]. A permis-*o* (construcţie după nemţeşte; hat *es* gestattet): a permis acest lucru.

ar lipsì o persoană la vr'un cadril. E la ¾ 7. Totul e pregătit, se aşteaptă oaspeţii; eu o să mă apuc să traduc la latineşte. — Mă duseiu pentru un moment în odaia [1] ailaltă; Mama închieia pe Emilia la rochie — ceartă. Eu începuiu să râd. Nu se puseră mama şi soru-mea cu cearta pe mine! Îşi vărsară necazul. Soru-mea, care se înfoacă, când aude că se numesc femeile: „Das schwache Geschlecht", care însă la fiecare împunsătură de ac trebuie să se certe. — *Toate femeile merită numele de schwaches Geschlecht;* unde sânt 2 femei laolaltă, trebuie [2] să fie „Krähwinklereien" [3]. — Astă-seară *nu* o să joc în nici un mod. Ce diavolul e asta, la fiecare lucru să-şi verse toţi necazul pe mine! — Nu că doară-mi face ceva; aşi! eu râd! — Dar aşa, să-mi întorc picioarele ca un nebun înaintea lor, încă nu vreau. Fără de aia, m'am [h]otărît pentru semestrul al doilea să am cu ai mei o legătură *cât se poate de slabă;* dacă am vr'o idee, o împărtăşesc lu R. C[apellmann]. Alt ceva nu trebuie să spun la nimene. — ½10. În odaia [4] vecină sboară dansul; mie mi-e inima aşa de plină; cu toate că nu-mi prea place jocul în genere, totuşi, când văd jucând, când aud muzica, când ştiu că după dansul acesta n'am de a aştepta lucruri rele — atunci simt o fericire astfel de tristă, o tristeţe astfel de fericită [5], încât, zău, nu pot să fac altceva decât să înalţ ochiul către cer; şi, zău, asta e un semn de fiinţa *proprie* a unui Dumnezeu sublim, ca oameni care lapădă toate formele şi dogmele

---

[1]. *Odaia* scris cu creionul mai târziu, de-asupra cuvântului din text *casa*, neşters. Cf. pag. 24, nota 2.

[2]. În text: *debuie* (scris *debuiă);* cf. pag. 44, nota 4.

[3]. Vorbă multă despre alţii, flecăreală de provinciali (ca la *Krähwinkel*. Aceasta e în comedia lui Kotzebue „Die deutschen Kleinstädter" numele orăşelului în care se petrece acţiunea).

[4]. Vezi nota 1.

[5]. Cf. pag. 23, nota 2 şi pag. 54, nota 1.

religioase[1], ca mine[2], atât în pericul, cât şi în bucurie mare îşi ridică ochii către cer, fără de a vrea, dintr'un fel de *instinct natural;* dar *instinctul natural* se bazează pe lucruri *din fiinţă,* iar *nu* numai pe *ipoteze simple.* Despre societatea cu care avuiu de a face voiu scrie mâne lu R. C[apellmann] şi *poate* o voiu desemna în novela mea cea dintăiu, care de aceea va fi umoristică. Încă ceva! O domnişoară, pe care de mult o prepuneam de a fi cam de educaţiunea [ce]a nouă, de aşa numitul salon, Luisa Goldscheider, sora nevestei D-lui Babeş[3] o fată de vr'o 16 ani, o cunoscuiu în fine perfectissime ca o femeie pe care ar putea-o aduce un bărbat foarte departe prin linguşiri — ad inferius. Mergând printr'o odaie unde erau numai bărbaţi, văzuiu că merge şi Dumneaei către bufet; trecând pe la un Vienez incarnat, i. e.[4] grobian, el îi făcu cu mânile înainte, aşa ca [şi] când ar vrea să o apuce de sân; şi mai-mai praxis[5]; dar ea se întoarse râzând şi fugi în sala de bufet. Şi intrând în odaia de joc tot mai râdeà, şi pe Vienezu[l] ăsta-l luă pro primo la Damenwahl[6]. — Destul! O femeie prăpădită, adecă — după cum se zice acum — de salon, modernă, cu educare şi purtare(!!). Şi apoi tot jucaiu. Mă mai rugă şi soru-mea. Omul în necaz să nu [h]otărască nimica. Despre soru-mea! Soru-mea e o fată cu o minte singulară, unică; cu o inocenţă (în privinţa aceea, în care, din contra, damele de acum exce-

---

[1]. În text: religionare.

[2]. Despre criza sa religioasă, v. şi însemnările de la 31 Ian. şi 27 Iunie 1856, 17 Iunie 1857.

[3]. Vincenţiu Babeş, atunci coleg cu Ion Maiorescu la Ministerul de justiţie în Viena; tatăl bacteriologului Dr. Victor Babeş; fost prezident al partidului naţional al Românilor din Transilvania şi Ungaria; născut la 1821, în comuna Hodoni, de lângă Timişoara, † la 1907; i s'a ridicat în 1935 un bust la Timişoara.

[4]. Id est: adică.

[5]. [să pună în] practică.

[6]. Alegerea de către doamne a bărbaţilor cu care vor să danseze.

leză) unică, cu o conştiinţă unică, — dar casnică nu e, nu e dulce, cum am zice; e prea mândră — nu mândră pe ştiinţele ei, ori pe purtările ei — ferească D-zeu! — dar p. e.[1] zice totdeauna: „Eu Tatii nu-i mai cer bani pentru note! mi le cumpăr singură!“ — pentru că Tata *înainte* era tot cam ursuz, dacă-i cerea cineva bani; e tot aplicată spre ceartă.

3. Febr. Nu-mi mai aduc aminte ce am făcut astăzi: D[e]s[emn].

4 Febr. } Ştiu că în zilele este lucraiu ceva extra-
5 Febr. } ordinar[2] pentru şcoală: latineşte, ce o să dau Luni prof[esorului] Reichel.

6 Febr. Azi fuseră la noi nişte Români şi nişte fete germane, şi cu toţii învăţarăm Romana[3]; ce bine ar fi, dacă s'ar lăţi prin Viena, că chiar numele arată de unde e, şi ar vedea prăpădiţii de Germani, că au şi Românii gust.

Noaptea rămăseiu până la ½12.

7 Febr. Ziua de pe urmă de ferii; mâne iară începe şcoala. Astăzi am lucrat o grămadă şi am scris lu[i] R. C. Noaptea rămăseiu până la 12 ore.

8 Febr. Sânt al 6-lea. Testimoniul e cu mult mai bun, decât cum l-aşteptaiu; cauza e că prof[esorul] Reichel e un *om;* şi că acesta n'are nici un prejustiţiu, mai ales văzând că eu mă bolnăviiu de două ori în semestrul ăsta, pentru că lucrasem prea mult noaptea. Aşa dară am (se înţelege, Erste Classe mit Vorzug):

Sittliches Betragen — musterhaft.

---

[1]. per exemplum: de exemplu.
[2]. Facultativ, neobligatoriu.
[3]. Dansul naţional zis şi *Romanul,* aranjat pe la 1848—50 la Braşov, de Ştefan Emilian (introdus apoi şi dincoace de Carpaţi, în Bucureşti, împreună cu alte dansuri naţionale, mai ales prin Gh. Moceanu, maestru de gimnastică la liceul „Sf. Sava“). Cf. şi *Soveja,* op. cit. p. 58.

Aufmerksamk[eit] — sehr gespannt (singurul din şcoală astfel de bine).

Fleiss — ausdauernd.
Lat[ina] — vorzügl[ich]
Greac[a] — vorzügl[ich]
Germ[ana] — vorzügl[ich]
Istoria — vorzügl[ich]
Desemn — vorzügl[ich]
Religiune — vorzügl[ich]

} Atât am dorit eu din partea mea; celelalte, cum am zis: malum necessarium.

Matematica, istoria naturală şi franţuzeşte — lobenswerth.

R. C[apellmann] e al 8-lea; întâia dată de vin eu în locaţiune [1] *înaintea* lui. Lasă, lasă! Semestrul al doilea!

Noaptea lucraiu până la ¾12.

9 Febr. Ziua, afară de şcoală, nu putuiu lucra nemica; acum scriseiu rândurile aceste; o să rămân noaptea până la ½12 şi o [să] scriu lu[i] R. C., pentru că mâne e Duminecă, şi Luni, de altă parte, avem tot compoziţiuni, şi de aceea nemic de învăţat.

10 Febr. Dimineaţa mă duseiu la Cornea [2] şi-l chemaiu să mănânce la noi. După prânz, jucarăm Romana.

11 Febr. Azi avurăm în şcoală numai compoziţiune germană. După prânz îmi făcuiu o împărţire de ore în toată privinţa. Lucraiu fericit după ea până la ¾10. Vine Tata. Emilia nu era acasă, se dusase [3] singură la Alexandrina Maghieru; mama trămisese famula [4] pe la 9 după ea, dar insa nu mai venise; în fine după 10 în-

---

1. La clasificare.
2. Vezi pag. 5, nota 2.
3. Oltenism; cf. pag. 39, nota 5 şi pag. 41, nota 2.
4. Latinism: servitoarea.

cepe Tata, care înainte era foarte cu voie [bună], a fi cam neliniştit. Pe la 10¼ a venit Emilia. Tata prea violent. Eu [1] să mai scriu ceva! Tata horcăie şi doarme, ca [şi] când n'ar fi fost nemica!

12 Febr. Azi avurăm la şcoală o compoz[iţiune] latină şi una greacă; mi se pare că pe ultima o lucraiu rău. — De vr'o 2 fl[orini] cumpăraiu o grămadă de note pentru flaut şi clavir. După prânz, mă întrebă pentru întâia dată prof[esorul] Frank din lecţiunea *înainte;* cu toate că se duse mai departe decât cum credeam eu, şi pe acolo nu ştiam, tot merse bine; tot aveam câte o idee; — îmi pare bine, pentru că printr'asta mi-e asigurat „ausgezeichnet" la testimoniu. Noaptea lucraiu până la ½12.

13 Febr. Chiar astăzi *trebuiiu* să-mi stric împărţirea orelor, care o făcusem. — Nu merge. Dar o fac altfel.

Toată ziua [2]: 1 număr din Süpfle, lat[ineşte], 200 r[ânduri] lat[ineşte], 2 num[ere] din Curtius, grec[eşte]; 100 r[ânduri] grec[eşte], 1 num[ăr] din Georges, franţ[uzeşte]
2 num[ere] din Knorr, engl[ezeşte]
Cânt [3] toate scalele şi exerciţiile pe flaut,
Desemn ½ [de] oră.
Lucrez 4 exemple matematice.

Sâmbătă şi Duminica lucrez o oră matematica şi o oră desemn.

---

[1]. Cuvintele de la „Pe la 10¼..." până aici sânt scrise cu creionul în susul paginei, pe cât se pare, mult mai târziu, spre a face o legătură (cam stângace) cu întâiele cuvinte ale paginei acesteia („să mai scriu ceva"). Fraza ce urmează („Tata horcăe şi doarme ca [şi] când n'ar fi fost nemica!"), urmată de multe liniuţe de suspensiune şi de o propoziţie ştearsă („îmi lipsesc cuvintele!!!"), ne face să credem că între aceste două foi era încă una pe care autorul a înlăturat-o apoi.

[2]. În *fiecare* zi, în *toate* zilele (construcţia aceasta la singular, cu sensul de aici, e un germanism: după „*jeden* Tag").

[3]. În text: „Joc" (germanism: [Flöte, Clavier, etc.] *spielen).*

Noaptea rămăseiu până la ¼ 12. — De n'aşi uita mâne la şcoală, să mă rog de vr'un conşcolariu să-mi împrumute dictatul din *Matematică* şi să duc Sâmbătă *Testimoniul,* pentru ca să-l subscrie prof[esorul] de desemn Sauer.

14 Febr. Îmi ţinuiu împărţirea orelor. Noaptea lucraiu până la ¾12. Încă ceva. De acum înainte o să-mi însemn în cartea asta toate erorile mele şi toate bunătăţile de peste zi. Azi dimineaţă mă grăbiiu cu îmbrăcatul. Nu puteam să-mi încheiu cămaşa la mânică. După ce am cercat de vr'o 5 ori, aşa mă apucă un necaz, de rupseiu toată mânica. — Îmi pare rău. La şcoală primiiu la germană un *lob[enswert]* din lecţiune. — O să mai fac un articul în împărţirea orelor: de a scrie două foi lui R. C[apellmann].

15 Febr. Azi fuseiu *bun,* deşi nu-mi ţinuiu împărţirea orelor; vina e că mă duseiu cu mama şi cu Emilia la famosa *Ristori.* Se dete „Mirra" de Alfieri. Ristori — *non plus ultra,* în tot sensul. Celelalte dame jucară bine; din bărbaţi însă unul nu prea. — Noaptea lucraiu numai până la 11 ore[1].

În compoz[iţiunea] greacă, care iară fu foarte rău lucrată, aşa încât cel mai bun avu 3 erori, avuiu eu 5 F[ehler] — genügend; R. C[apelman] 6 F[ehler] — ausreichend. Noaptea lucraiu până la 11½ ore.

23 Febr. Azi mă întrebă prof[esorul] din Istor[ia] naturală; merse foarte bine; cred că căpătaiu *e[minent].* Noaptea scriseiu până la ¾12.

---

[1]. Aici se vede că, la revederea caietului mai târziu, autorul a mai rupt încă o foaie sau mai multe, cuprinzând urmarea însemnărilor de la 15 Fevruarie şi însemnările dintre 16—22 Fevruarie, — căci rândul din urmă e completat cu cele patru cuvinte de la sfârşit cu un scris de mult mai târziu.

24 Febr. Studiaiu toată ziua şi mă apucaiu să-mi prescriu toate poeziile mele într'o carte singură. — Noaptea scriseiu până la ½12. Isprăviiu „Mitternacht".

25 Febr. La şcoală mă întrebă prof. Frank din lecţiunea *neoblig[atorie];* merse rău, pentru că mă întrebă ceva ce nu studiasem; poate că-mi perd [nota] *ausgez-[eichnet];* totuşi cred că voiu căpăta vorzügl[ich]. La compoziţiunea germană avuiu k[aum g[enügend]. Om de nimic ce e profesorul! Scriseiu: Auf einer Entwickelungsstufe stehen [1]; el îmi făcu: *auf?* — ca [şi] când expresiunea n'ar fi bună! Măgaru[l]! R. C[apellmann] are *gen[ügend];* cel dintăiu are b[e]fr[ie]d[igend]. Vrea să se facă aspru şi să-şi facă vază şi nu o ştie în alt mod decât prin darea de note [2] rele fără nici un calcul. — Mă apucaiu şi scriseiu lu[i] R. C. şi făcuiu nişte distice ca epigram lu[i] *Weissl.* Scriseiu până la ¾12.

26 Febr. Azi avurăm o compoz[iţiune] latină; cred că o lucraiu bine. După prânz, la şcoală, cetiră vr'o câţiva şcolari epigramul meu către Weissl; între eştia şi David, care nu mă poate vedea [3]; el se apucă şi-mi răspunse fără nume; vezi tot lucrul poetic în cartea mea „Poezii de X", pag... R. C. se duse după prânz bolnav din şcoală; îmi pare *foarte* rău. — Noaptea lucraiu până la ¾12. Mâne [4] sânt de 16 ani; nimeni nu o ştie; e un simţ[imânt] foarte plăcut când ştii că ţi-e ziua [de naştere] fără de a o şti alţii.

27 [Febr.] Şi apoi Tata tot ştiù că e ziua mea. Azi dimineaţă, când mă sculaiu, se dusese; dar pe masă era legat foarte frumos Dr. Georges, Lat[einisch]-deutsches Wörterbuch, şi pe foaia primă scris: Tito L. Maio-

---

[1]. Pe o treaptă de evoluţie sânt...
[2]. În text: clase.
[3]. Germanism (după: er kann mich nicht sehen): nu mă poate suferi.
[4]. La 27 Fevruarie stil nou, 15 Fevr. stil vechiu.

rescu, diem suum natalem decimum sextum agenti, pater, in memoriam [1]. Pe urmă, văzând asta, află şi mama. Îmi dete o cămaşă foarte modern cusută. Astăzi nu mai rămân peste noapte; mă culcaiu la ¾11.

28 Febr. Azi căpătaiu de la R. C[apellmann] o epistolă aşa de frumoasă şi plină de amiciţie, de, zău, nu ştiu cum să-i răspund! Mamă-mea şi cu soru-mea sânt duse la Ristori. Eu mă apucaiu şi-mi regulaiu poeziile; câte le-am făcut până acum sânt prescrise, însă notele, care sânt de lipsă, încă nu. Noaptea scriseiu până la 12 ore.

29. Febr. Noaptea scriseiu până la ¼12.

În luna aceasta fuiu cel puţin foarte diligent; în toate zilele lucraiu până la 11 noaptea. Ce e bun, e că mă apucaiu să-mi edau poeziile mele mai la lumină şi să mi le scriu într'o carte complete; şi că la şcoală prof[esorul] de istorie mă întrebă de vr'o 3 ori din lecţiunea *neo*bligată, [ceea] ce poate-mi procură un *ausgez[eichnet]* la istorie.

Martiu. Cal[endarul] nou.

1. Mă apucaiu şi făcuiu în nemţeşte o nocturnă; mai lipsesc 2 strofe. Noaptea până la 11 ore.

2. Azi mâncară la noi: Pop, Maior, Cornea, Mezei. — După masă mă apucaiu de scris ca înainte [2]. Avuiu o compoziţiune germană foarte lungă, iară apoiu lucru totdeauna la germăneşte, cu idea: „păcat de hârtie, pentru măgarul care o ia în mână". Noaptea lucraiu până la ¾12.

---

[1]. Lui Titu L. Maiorescu, care păşeşte pe a 16-a zi de naştere a sa, Tata, spre amintire.

[2]. În text: antea.

3. Mă sculaiu la ½7 şi scriseiu la nişte poezii de ale mele. — Azi isprăviiu poezia după româneşte: „Nocturne". — Noaptea scriseiu până la ¼12 ore.

4. Noaptea lucraiu până la ½12.

5. „ „ „ „ 11 ore[1].

6. Noaptea lucraiu până la ¾12 ore.

7...... după ce[2] voiu citi operile lu[i] Wieland, pentru ca să-mi rămână impresiunea mai mare. Noaptea lucraiu matematică până la 12 ore.

8. La şcoală căpătaiu o „em[inenţă]" la limba greacă şi una la matematică. De altfel a casă tot scriseiu pentru tata. Cetiiu Wieland, Agathodaemon. Noaptea lucraiu până la ¾11 ore.

9. Am lucrat mai toată ziua la o compoziţiune germană.

10. Căpătaiu o *em[inenţă]* la religiune.

11. Azi mă sculaiu la 6. Îmi zise prof[esorul] de matema[tică] să fac un exemplu; îl făcuiu după un metod; prof[esorul] îmi zise să-l fac altfel; eu îi spuseiu că eu după metodul ăsta învăţaiu toţi logaritmii; atunci chiemă pe Muttenthaler; ista vine cu un glas mare şi grobian la mine şi spune pe urmă: „das macht man *so*, mein lieber Maior[escu]" — fără vr'o sfială de profesorul de matemat[ică]; acesta e un profesor nou, şi aşa dară începu să râdă; dar eu nu o s'o las cu atâta. Însă nu ştiu cum să apuc lucrul mai bine. O să le arăt eu măgarilor de Vienezi ce e un Român!

12. Mă sculaiu la½7. La şcoală căpătaiu o *em[inenţă]* la limba germană; în comp[oziţia] latină am 2 F[ehler] + 2 — befried[igend]. A 4-a în bunătate; am lăsat un *se* afară şi asta mi-e o eroare.

---

[1]. Aici a desenat în caiet un violoncel, o vioară, un domn cu pipa în gură, având la braţ o doamnă cu umbrela deschisă — schiţe repezi.

[2]. Începutul rândului şters.

13. Mă sculaiu la ¾6. Azi lucra[ră]m la şcoală o comp[oziţie] greacă; mi se pare *bine.*

14. Mă sculaiu la 6. Căpătarăm pensurile latine îndărăt; *toţi* au o eroare generală, pe care o am şi eu; încolo însă, ę compoziţiunea mea fără erori. Azi mai-mai că rupseiu amiciţia cu R. C[apellmann]. El e un băiat cu o inimă *foarte bună;* îmi promisese [1] la început că o să se corigă, că o să înveţe toate pentru şcoală; dar în fine căpătă secunda peste secunda; şi apoi mai veni încă măgăria a mare cu un fel de comitet [2]. (Mai de aproape vezi caie[t]ul: „Poezii" de x. I. Note", paginele 4 ultime). Oiu vedea ce se va alege. Noaptea scriseiu până la ¾11.

15. M. Feriile. Nemica deosebit însemnătoriu.

Aprilie.

1. Astăzi avuiu prima oră [3] de desemn la Contele Coronini-Cronberg. Iacă binele desemnului, pe care-l învăţ, de şi ar crede cineva, că e numai timp perdut de geaba. Îmi pare *foarte bine!* — Cu flautul merge foarte iute şi bine; se va face, se va face; cu englezeşte şi franţuzeşte ştie diavolul, că nu văd nici un progres mai mare; cu desemnul *meu* încă merge *bine;* mă apucaiu de o scola aquarella.

2. Azi în ora de desemn îmi spuse prof[esorul] de desemn, că să mă apuc de acum să lucrez cât pot de bine un cap de studiu cu 2 crete, pentru ca să se pună

---

[1]. Începuse să scrie *făgădui,* pe care l-a şters (ca prea popular sau de origine streină) şi a scris mai departe *promisese.*

[2]. La întâmplarea cu acest comitet (relativ la vre-o însărcinare ori cerbare a clasei lor?) trebue să se fi referit „umoresca cu ilustraţii" *Comitetul paharelor şi isprăvile clasei a 6-a,* despre care pomeneşte mai departe (2 Aprilie).

[3]. Lecţie: dă lecţii de desen fiicei şi fiului contelui Coronini; vezi mai departe sub 13 Maiu, 5 Iunie 1856, ş. a.

în prorasium[?] și să se expună *pro aeterna memoria* în sala de paradă a gimnaziului academic. Îmi pare bine că un Român fu găsit demn și dintre toți Nemții care desemn[eaz]ă nici unul. În zilele trecute mă și apucaiu a lucra după altă ordine. Mă culc seara pe la ½11 și mă scol dimineața pun[c]t la 6 ore. E tot atât timp, dar dimineața lucrează omul mai bine. — În privința literară, am lucrat în timpul ultim foarte mult; mai ales traduseiu poezii rom[ânești] în nemțește, liber, dar *bine*. De altfel mi-e capul plin de idei. O, Doamne, de aşi avea măcar o lună acum ferii, aşi face o grămadă.

P[er] e[xemplum]:

1) Începuiu (cu soru-mea), însă voiu să finesc articulul pentru Gazeta Transilvaniei: „Câteva cuvinte despre educarea la Români".

2) Am un plan de o tragedie în cap, sub titula de „Salomon de Caus" [1] — care să mă desemne[ze] pe mine.

3) Das Becher-comité und das Treiben der 6-ten Classe [2] — o umorescă cu ilustrațiuni.

4) O bucată comică, sub titula: „Unsere Zeit. Ein trauriges Lustspiel". Va fi *personal*. Voiu să bat a) un pedant grozav [3], căruia nu-i pot arăta ideile mele în alt mod, b) Certele moderne între Saphir — Laube — Schorn — Bacherl — Halm — Waldeck ș. c. l. ș. c. l.

5) O poezie în hexametre pro primo germănește, apoi rom[âneşte], sub titula: „Ich", ca un fel de scuză.

6) Să-mi coreg bucata făcută: „Die Blödsinnige".

Celalt timp al lunei fuiu parte bolnav (2 săptămâni), parte nu mă iertă timpul de a mai scrie.

[1]. Inginer francez (1576—1626) căruia i se datorește descoperirea proprietăților aburilor ca forță motrice.

[2]. Cf. pag. 37, nota 2; poate e vorba de aceeași satiră ca „*Die Buchstaben-Comödie*" (cf. *Soveja*, op. cit., p. 23), numai cu alt nume.

[3]. Cf. însemn. de la 22 Maiu 1856.

Maiu 1856[1].

13. Azi fuse Maialul[2] nostru, fuserăm afară; seara mă duseiu la Coronini. Fata[3] e cam cu nazuri, ca toate de ăst mod; dar mumă-sa îi ţinù un sermon minunat; [a]-fară de aia mumă-sa se pare o femeie foarte cum se cade şi fără mândrie; fata e frumoasă şi plină de spirit. aşa dară cauze destule ca să fie răsfăţată prin saloane; dar cu mine s'a înşelat foarte; eu îi tot dau peste nas în *toată vorba,* însă se înţelege cât se poate de fin; de aia cu mine e mai reţinută; copilul e de 7 ani; un tip de nobil german; o mămăligă — galben, slab, plin de nazuri, leneş — omnia mala conglomerata in unum — şi apoi mândru; — şi pe ala îl iau tot în râs între soră-sa, pentru ca să nu cumva să gândească „nemţii" că m'am speriat de „conte" al lor.

În ce stare curioasă mă aflu! În şcoală sânt urît de toţi, afară de vr'o câţiva din ei cu „eminenţă"; dintre 52, numai 10 stau bine cu mine; la ceilalţi mă stricaiu, fiindcă, cum fac ei vr'o grobianitate, eu le strig: „Fiaker!"[4]. Cuvântul ista creat de mine se făcu vestit în tot gimnaziul. Ei nu ştiu decât să aplice toată ştiinţa lor „zoologică" *la* mine; dar eu râd şi le tot zic: „Fiaker!". Pe unul l-aduse asta aşa în foc, de se duse la director; ala nici nu vru să-l asculte, ci-l mână la prof[esorul] Reichel; oiu vedea mâne cum ese[5]; mie, la *orice întâmplare, nu* mi se face nimica.

---

[1]. Titlu scris mult mai târziu, cu creionul, când a tăiat din foaie partea care cuprindea însemnările de la 1—12 Maiu.

[2]. Serbarea zilei de 1 Maiu, cu acest nume (latinism) la Românii ardeleni, *Maiul* Muntenilor, *Arminden* al Moldovenilor (slavism: *Ieremiĭnŭ-dĭnĭ* = „ziua lui Ieremia", după sfântul din acea zi în calendarul ortodox).

[3]. Olga Coronini. V. pag. 37, nota 3.

[4]. Cf. pag. 19, nota 2.

[5]. În text, forma oltenească: *eşă;* cf. pag. 31, nota 3 şi pag. 41, nota 2.

Acasă, aşa-aşa. Cu mama, ca totdeauna, binişor; cu soru-mea nu vorbesc decât ce e chiar de trebuinţă; cu tata încă nimica; dacă-mi dă ceva de lucru, îl fac; finis [1]; dacă mă ceartă, tac şi nu-mi pasă; dacă am făcut rău, îmi pare mie destul [de] rău; da vezi că de regulă mă ceartă când e în toane rele şi nu ştie unde să-şi verse necazul. — Nu mă cunosc oamenii iştia! Nimeni nu mă cunoaşte! Numai bietul Cornea [2] ceva! Un om aşa de *bun, sincer* şi *veridic* non plus ultra; *prea* cu minte [3] nu e, dar tot are; multă subiectivitate nu are; dar pentru veri-ce lucru bun de afară este priimitor [4]; cu el vorbesc mai mult şi mai liber; adecă cu *el vorbesc exclusiv;* cu toate aceste nu mi-e amic în înţelegerea cea frumoasă, strictă, a vorbei. Nu-i spun toate lucrurile. — Aşa, am lipsă de ceva! Se vede că acum e timpul unde se luptă flăcăul cu bărbatul; ori, ce alt ceva e 'n mine? Când sânt transportat în alte sfere, auzind o muzică de Mozart sau măcar gândindu-mă singur noaptea; când desper cu totul de a-mi face un nume etern; când plâng la tonul cel mai simplu a[l] unei muzice clasice; când râd de certele altora în contra mea; ce să fac? Trebue să am numai contraste; eu n'am pe nimeni; n'am nice o plăcere ce o au alţii; n'am amic *sincer.* Cornea mi-e amic, mi-e un amic pe care alţii, după convorbirile noastre, l-ar numi cel mai adevărat; dar alţii iştia sânt aceia, cari n'au nici un gând decât de fete şi de mâncări; de cât [cu] *iştia* — vezi bine că vorbesc mai mult cu Cornea; dar tot *nu* tot! tot! Şi aşi avea atât de mult! Nu joc; nu mă mai joc; nu mă duc la fete; nu vin în societate cu fete; şed toată ziua peste cărţi [5] şi

[1]. Sfârşit (adică: şi am terminat!).
[2]. Mai târziu, a adăogat de-asupra lui Cornea: Kernbach, Vezi pag. 5, nota 2.
[3]. Inteligent.
[4]. În text, scris *primitiv.*
[5]. Cu cărţile (germanism: *über* den Büchern sitzen).

când îmi rămâne mie vr'un timp liber, mă încuiu în odaia mea, mă apuc şi cânt flaut şi — plâng! — Ce-mi pasă însă de externi[1]! În mine să fiu ce să fiu! Cum o să se mire ceilalţi, când or vedea ce are să iese[2] din Titu ista! — Dar alt ceva nu-mi prea place; cu tăria filosofică merge *foarte bine; flegmă am;* altfel am şi început să realizez principiul „neviolabilităţii" animalelor — nu mai mănânc carne, decât când sânt chiar *silit;* dimineaţa nu beu cafea, ci numai lapte — şi aşa mai pe urmă numai vegetale, lapte, unt, ouă şi brânză. — Însă *veritatea* nu e încă destul desvoltată şi apoi bag de seamă că mă fac cam cheltuitor; nu ţin paralele la mine de fel. Asta e foarte rău! Vina aşa e că nu e în mine; părinţii nu bagă de seamă; şi eu fiind unul ca [c]eilalţi care nu bagă de seamă pe sine şi nu se observă filosofic, m'aşi face un mişel şi jumătate. Înainte, toţi banii-i strângeam şi mergeam la teatru — şi cu asta mă învăţasem păstrător; dar în timpul de pe urmă, de câte ori veneam de la teatru, mă tot certa tata şi zicea că merg după alte ştrengării! Ei! gândiiu eu, pot trăi provizoriu şi fără teatru — şi nu mă mai duc; dar când îmi iau banii de lună şi am cruceri la mine, îi tot *mânc*! Rău destul! Nu o să o mai fac! Oiu vedea. Încolo *bine*.....

14. Azi în şcoală venind prof[esorul] Reichel începu a spune că s'a făcut pâră *către* unul din noi[3], că face poezii ironice pe conşcolari, şi adecă *către mine.* El zise că n'are să se amestece. Îmi zise mie că ar fi mai bine să fie între noi un spirit coral[4], însă celorlalţi că e o prostie de a pârî pentru toate secăturile[5]. Lucrul e fără nici o urmare pentru mine; dar ceilalţi s'au blamat binişor.

---

[1]. De ceilalţi în afară de mine, de lumea cealaltă(?).
[2]. Oltenism; cf. pag. 31, nota 3 şi pag. 39, nota 5.
[3]. În contra unuia din noi *(către* luat în sens etimologic).
[4]. Cordial (?), de buni camarazi.
[5]. Nimicurile, fleacurile.

15. Mă sculaiu la 6 ore, să mai scriu ceva lat[ineşte], apoi m'aşi apuca de nişte hexametre filosofice româneşte. În luna trecută văzuiu pe Levassor jucând (per se) franţuzeşte.

18. Azi seara auziiu că Tatii îi venì un bilet imperial manu propria F[ranz] I[oseph], care, nolens-volens, îl pensionează! [1]. Se vede că e o diabolie; pentru că, deşì nu a împlinit 10 ani în post, ci numai 5, îi dă toată pensiunea respectivă de 400 f[iorini]. Lucrul trebue că vine de la Şaguna [2]; ista e amic bun şi, de când cu treaba cu pamfletele în contra lu[i] Mureşanu şi a lu[i] Bariţiu, încă şi „Leidensgenosse" [3], cu Schwarzenberg [4]; amândoi cu Grüne; Grüne e „Leithammel [5]" la familia împărătească; iacă! Bietul consilier Hye [6] plângea ca un copil; îl duse pe Tata îndată la ministru; ministru[l] se duse cu Şuluţiu [7] la împăratul — nu ştiu încă rezultatul. — Nouă se înţelege că nu ne face nemica, pentru că Tata are

---

[1]. De-asupra rândului e adaos, ca o lămurire sau rectificare „Nu pens[ionare], ci „Abfindung de un an".

[2]. Vezi şi însemnarea de la 28 Ianuarie 1856.

[3]. Tovarăş de suferinţă.

[4]. Prinţul de Schwarzenberg, cel care a înfrânt în Viena revoluţia de la 1848 — sau altul, demnitar al curţei imperiale?

[5]. Introducător(?). „Leithammel" e berbecul cu clopot care conduce o turmă, mergând în capul ei.

[6]. Baronul Hye, şef de secţie în ministerul justiţiei din Viena, unde Ioan Maiorescu era însărcinat cu redactarea în româneşte a legilor austriace, pentru provinciile din imperiu locuite de Români. Cf. *Soveja*, op. cit., pag. 13 şi 24, nota.

Bănuiala că „lucrul vine de la Şaguna" nu era adevărată (deşi, din ură confesională în potriva Românilor uniţi, Şaguna era vrăjmaş lui Ioan Maiorescu). Scoaterea din funcţiune se datora plângerei lui Grigorie Ghica, Domnul Moldovei, că Ioan Maiorescu îi strică popularitatea şi-i paralizează acţiunea. Împăratul se grăbi a satisface pe Ghica, lucrul acesta intrând în planul de anexare a Principatelor, ocupate atunci de armatele austriace. Cf. *N. Bănescu şi V. Mihăilescu*, op. cit., p. 69—76.

[7]. Episcopul (mai apoi mitropolitul) de la Blaj Şterca-Şuluţ, care a prezidat împreună cu Şaguna adunarea de pe Câmpia Libertăţii la 1848 — sau alt Şuluţ?

posturi destule de ocupat în Țară sau în Moldova [1]; dar e vorba ca să nu triumfeze Șaguna — și apoi, ducându-se Tata, pierd Românii din Viena toată baza.

19. În școală avuiu cea mai bună lucrare latină; eu și cu Scherer [2]; cu ocaziunea asta o să vorbesc și ceva despre acesta. Scherer e un tânăr de vr'o 17 ani; foarte cu minte [3]; care are tot ideile mele religioase [4]; care vrea să studieze și el filosofia și filologia, care în fine nu studiază pentru testimoniu, ci pentru că *vrea*. El se ocupă, ca și mine, *afară* de oficiurile scolastice [5], cu istoria vechie; cu timpul mitologic mai ales; — nu e [de] mirare că sântem mai de aproape cunoscuți; noi doi sântem cam izolați în școală.

20. Azi fuseiu la Coronini: pe copilul cel mic o să mă apuc să-l iau în bătaie de joc — un copil răsfățat, care, pentru ca să-și umple păcatele, este și mândru. Și-a găsit omul la mine.

21. Aseară [6] fuseiu la Chiesa [7]; ne disputarăm cu toții pentru muzică și literatură, per la prima eu cu Claudio; Claudio apără pe Italieni; eu ziseiu că „Mirra" de Alfieri nu plătește nemica etc. Pe urmă apăraiu muzica clasică germană; ziseiu că „Zauberflöte" e mai frumoasă decât muzica de Rossini. Așa! — Italienii înfocați

---

[1]. Știind valoarea tatălui său, i se părea de la sine înțelese aceste așteptări. Dar optimismul adolescentului eră să fie, deocamdată, amăgit — de altfel, ca și propriile sale speranțe peste câțiva ani, la întoarcerea în țară, Cf. *Soveja*, op. cit., pag. 25 ș. u.

[2]. *Wilhelm Scherer*, care a ajuns apoi profesor de literatură germană la universitatea din Berlin, autor al unei vestite „Istorii a literaturii germane" reeditate și întregite de Oskar Walzel, unul din cei mai de seamă istorici ai literaturii germane; cf. *Soveja*, op. cit., p. 25 ș. u., nota.

[3]. Inteligent.

[4]. În text: religionarii.

[5]. Îndatoririle școlare; cf. pag. 24, nota 1.

[6]. În text: De seară; cf. pag. 17, nota 3 și p. 46,nota 2.

[7]. Coleg de la Theresianum, ca și următorul; v. pag. 14, nota 2.

apărau, de, de să-ți astupi urechile! Bre! Bre! Cum nu se pot rădica oamenii iştia *peste* naţionalitate; să privească lumea cu un ochiu *general etnografic şi filosofic,* fără partide! Dar ce să le faci! Ce e italian trebue să fie bun!

22. Azi fu „Umgang[1]“ — nu mă duseiu; nu mă interesează prostii de istea; seara mă duseiu fiind invitat la o domnişoară (Iulia), cu soru-mea; acolo găsiiu pe un Maieru, un pedant şi jumătate (vezi 2 *April.* „Unsere Zeit“), care-mi strică tot; ştiu ce rolă mizerabilă joc în societăţi unde nu atârnă nemica de la cap, ci numai de la velocitatea trupului; şi încă mi se pare că vroiau să-şi bată joc de mine; la/*fară* de aia, familia este foarte cum se cade; numai Maier şi fata cea mai mare din casă, Ernestina, tot vor să-şi bată joc de toţi — şi a găsit-o la mine!

23. Azi începuiu a lucra pentru „Gazeta Transilvaniei“ nişte „Schizze din Viena de acum“[2].

24. Continuare.

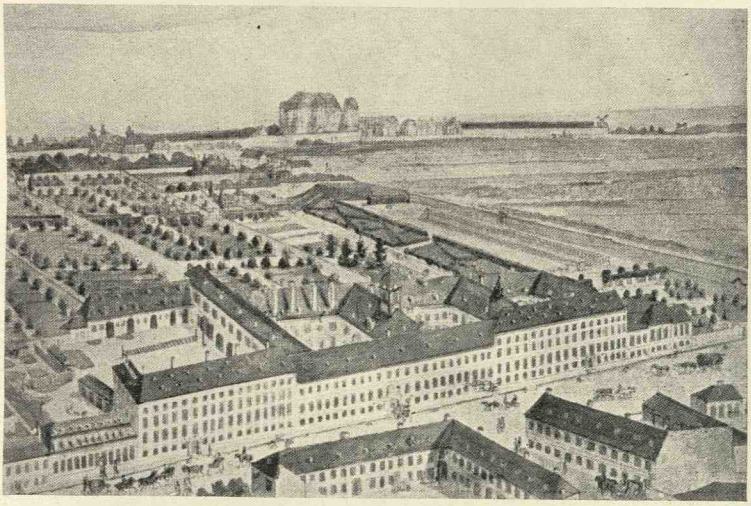
25 — 26. Nimica extraordinar.

27. Fuseiu la Coronini; Olga nu luă ora[3], pentru că trebuia[4] să meargă undeva. — Altfel am început a mă învinge *în orice privinţă*[5]. Acum scriu mai departe pentru „Gazeta“.

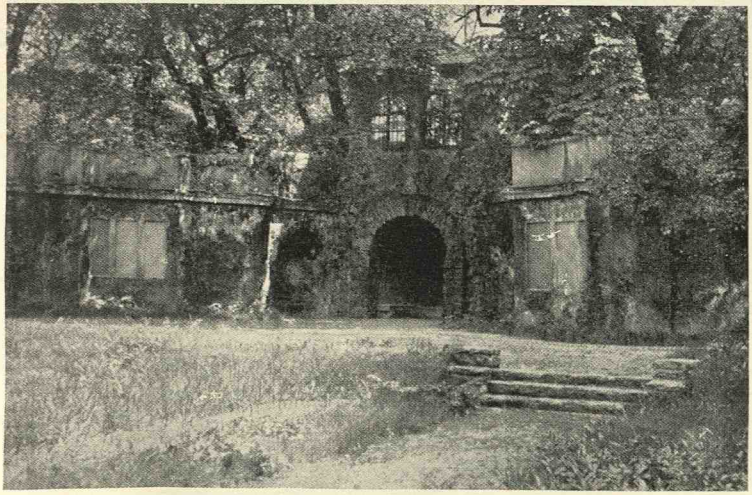
28. Mă sculaiu la 6 ore şi o să mă apuc a finì excerptele din scrisorile către R. C[apellmann]; dar n'avuiu timp; însă în vr'o două zile. După ce voiu face şì comentariile la poeziile mele ultime şi la „Bagatelele prozaice[6]“, cred că mă voiu simţi ceva mai uşurat.

---

[1]. Ducere a elevilor la biserică.
[2]. Cf. *Soveja,* op. cit., p. 23.
[3]. Nu stete la lecţie.
[4]. În text: latinismul *debuia;* cf. pag. 28, nota 2.
[5]. Aluzie la un sentiment născând pentru această domnişoară? Cf. mai departe pag. 46, nota 3.
[6]. Probabil, o altă scriere proprie.

Vedere a clădirei Academiei Theresiane pe la anul 1800
(din volumul *Das Theresianum in Wien, von Eugen Guglia*, Wien, 1912).

Grota din parcul Academiei Theresiane
(de o parte şi de alta, plăcile comemorative pentru foştii elevi ai Academiei căzuţi în războiul mondial. Din broşura *Die Theresianische Akademie in Wien*, Wien, 1930).

Vedere din parcul Academiei Theresiane
(reprodus din *Die Theresianische Akademie, Wien, 1950*).

29. Ieri noapte vorbiiu cu soru-mea până către 11 ore. Îmi pare bine că văzuiu, că nu mă cunosc de fel; nice unul din casă; mă ţin de[1] un copil stricat şi prăpădit; — — pentru că nu mai sânt prost a le spune toate lucrurile ce le aveam pe inimă, ci le ţin la mine, mă ţin de „rău". Mie-mi place calea care am luat-o. Înainte spuneam sorei mele toate ideile mele, îi ceteam toate poeziile mele, — destul, n'aveam nici un secret; însă atunci mă râdeau: că sânt *copil* şi aşa mai departe. Acum nu le spun nemica, pentru că pe mine m'a atins postpunerea[2] aia, când le spuneam toate; şi cel puţin *acum* trebuie să zică că sânt *subiectiv şi consecinte* — tot mai bine decât mai înainte. Mă reţin în toată privinţa. O să văd să mă fac om *tare* şi *bun*.

30. +.

Iuniu 1856. Cal[endarul] nou.

1.
2.
3.
Făcuiu o poezie sub titlul de: „Ich und mein Geist", care e ocazională şi pentru Olga Coronini[3]. Astăzi (3) i-o şi dedeiu, se înţelege numai după ce mi-o cerù mai un pătrar de oră. La şcoală căpătaiu o eminenţă mare la greceşte; şi la latineşte-mi merge *foarte bine,* asemenea la istorie, limba germană şi religiune; — nu ştiu însă cum va fi cu matematica; rău! Mult, de oiu căpăta „befried[igend]"; la istoria naturală „lobenswert". O să mă duc în zilele aceste la profesorii de matematică şi istorie naturală, să-i întreb dacă e posibil să capăt respective „lobenswert" şi „vorzüglich". — Atunci ar fi lucru minu-

---

[1]. Germanism, după nemţescul *sie halten mich für:* mă cred (mă consideră, mă socotesc) drept un copil... (sau: că aşi fi...).

[2]. Puţina consideraţie, neluarea în serios.

[3]. Cf. însemn. de la 5 Iunie 1856 şi notele respective.

nat! Mie nu-mi pasă nemica ce oiu căpăta, dar e pentru cei de acasă.

4. Văzuiu astăzi pentru întâia dată un rinocer; altfel nemica interesant. Încă ceva! Deşi e o secătură [1]! Trecând prin cetate, văd vr'o 4 dame bătrâne-bătrâne, eşind dintr'o poartă, urmate de obligaţii căţei; un biet căţeluş fu condamnat de către „fatum" a afla cât de vehemente sânt trebuinţele naturale. Tocmai în această episoda viva fu surprins de către Doamnă-sa. Ce face Domnia-ei? Trămite cameriera sus, lasă să-i aducă o nuieluşă, care se vede că era întocmită numai pentru acest scop, întoarce în stradă [în] public căţelușul şi înconjurată de cele 3 soaţe începe a-i demonstra metoda neapolitană; acest semn de o *educare* astfel de conscienţială este foarte îmbucurător; păcat că obiectul e cam neformabil! NB. Această doamnă însă nu-şi educă fii[i] săi acasă, ci-i trămite în pensioane străine, unde nu-i vede decât cu anii. În adevăr, fii[i] ei sânt numai *oameni!*

5. Ieri iară cheltuiiu o grămadă de bani! Lucrul diavolului; nu ştiu ce să mai fac! — Sânt apoi după chieltuiri de astea nişte momente când m'aşi împuşca; când aşi şti că-mi rămâne vr'un nume istoric, zău m'aşi ucide! Dar cum mă prăpădeşte idea că nu o să iasă nemica din mine, n'am tărie destulă; nu ştiu ce să fac! — La Coronini (a seară [2]) o găsiiu pe Olga într'o supărare afectată din cauza poeziei mele [3]; tot caută să mă atingă; ea scrisese pe hârtia mea ceva, pentru că după poezie lăsasem o foaie goală; când să plec, voi să-mi dea poezia

[1]. Un lucru de nimica, fără nici o importanţă.
[2]. În text: de sera; cf. pag. 17, nota 3, şi pag. 43, nota 6.
[3]. Precum se vede dintr'o însemnare sumară a momentelor mai însemnate din vieaţa sa de la 1850—1861 — scrisă pe două foiţe detaşate: v. la anexe — poezia era dedicată acestei domnişoare („An die Gräfin Olga Coronini-Cronberg") şi avea titlul „Nachtgedanken".

mea, cam gândindu-se; însă eu îi ziseiu, că prin necăjirea afectată de astăzi, mi-a făcut fără voie o plăcere foarte mare; ea se făcu roşie şi rupse hârtia — [zicându-mi] „Adieu!“ — finis; lasă, lasă [1]!

6. 7. 8. 9. 10 [Iunie]. Nemica important. Tata şede la ţară [2]; mai bine, că sânt acasă mai liber; pot să lucrez noaptea mai mult.

11. Îmi tot curge sângele din nas; am tot congestiuni, de căldură; în [ziua de] *10* începuiu a înnota cu Cornea, în *11* continuaiu: merge cât se poate de bine.

11 — 21.... Înnotatul merge; sânt la funie. Încă ceva! Auziiu [3]...

27. Fuseiu în templul ebreic. O, ce armonie minunată; ce tonuri încântătoare; mă transportă aşa ceva, dar nu ştiu unde! Aşi vrea să îmbrăţişez, să iubesc ceva — nu ştiu ce! — Îmi bate inima — plâng — nu ştiu de ce! — O, vanitas! vanitas! —.

Desper cu totul! plâng şi plâng; căci nu mă pot *convinge* că e un Dumnezeu!!! Şi ce e omul fără Dumnezeu [4]? De [în]nebunit!! — Nimeni nu mă pricepe — sânt *singur*, înconjurat de o proză grozavă; — de [în]-nebunit!!!

---

[1]. Pentru sentimentele sale către Olga Coronini şi evoluţia lor, v. însemn. de la 13 şi 27 Maiu 1856 şi apoi mai departe însemnările de la *27 Febr., 28 Martie,* 11 şi 14 Apr., 10, 17 şi 29 Maiu, 5 şi 10 Iunie 1857, ş. a.

[2]. La Lainz lângă Hitzing, de unde la 20 Iunie 1856 scrie lui Bariţ. V. *N. Bănescu* şi *V. Mihăilescu,* op. cit., p. 75.

[3]. Restul foii tăiat. În fragmentul rămas pe dosul părţii netăiate din foaie e vorba de o Romăncă „în exil“ la Viena, care cheltuia „vr'o 4000 fl. pe an, bani din care ar fi trăit un biet student 8 ani“; iar pe dosul altei jumătăţi de foaie cu însemnarea următoare de la 27 Iunie e vorba de un copil cu rele purtări şi răsfăţat, pe care „însă Domnia-ei îl lasă să fie portretat în îmbrăcătura şi postura unui căpitan de marină, şi-l strigă tot cu titulele: „Îngerelul meu!“, „Frumosul meu!“.

[4]. Pentru aceste momente de criză a credinţei religioase, v. şi însemnările de la 31 Ian., 2 Febr. 27 Apr., *27 Iun.,* 20 Oct. 1856, 2 Febr., 11Apr. şi *17 Iun.* 1857.

Iuliu 1856.

Tata a plecat la Carlsbad. Sânt mai liber. Noi o să mergem de vacanţă la Italia. — Mai alaltăieri îmi spuse Alfred C[oronini] că ei pleacă în August şi dar încheiem orele [1]; eu o să mai merg o oră şi apoi nu mai [mă duc], cu toate că sântem numai în Iuliu.

14. Tocmai auziu că domnişoara Alexandrina Maghieru împrumutase unei doamne române 200 de fl[orini] pe 2 săptămâni — şi cu camătă (pentru este 2 săptămâni) de 50 fl.% — O tempora, o mores! Trăiască poezia în guri nespălate!

Octomvrie 1856 [2]

6. Astă seară la ora 6 am intrat în Academia Theresiană [3]. Am o foarte drăguţă cameră, cu vederea pe Meyerhofgasse şi pe Favoritenstrasse.

7. Vieaţa [de aici] îmi place, cum şi erà de aşteptat; numai, ce-i drept, sânt şi unele lucruri pentru mine personal neplăcute; d. e.: astăzi la 11 a fost dans; se adună acolo în acelaşi timp câţiva camarazi; eu a trebuit întâi să învăţ a face paşii şi să execut ridiculele învârteli şi complimente, lucru la care însă ceilalţi domni ironici priveau şi râdeau de ceea ce erà de râs, dar şi de ceea ce nu erà de râs. Încolo, pentru mine o bună şcoală.

---

[1]. Lecţiunile: cf. pag. 13, nota 6 şi pag. 37, nota 3.

[2]. De aici până la 31 Dec. 1856 (sfârşitul caietului 1) însemnările sânt scrise în nemţeşte (afară de câteva rânduri la sfârşitul însemnărei de la 1 Noemvrie).

[3]. Urmase semestrul II din cl. V şi întreagă clasa VI la „Gimnaziul academic", care era anexa pentru externi a Teresianului. În ultimele două clase e primit ca intern. Aceşti 2 ani din urmă, în care învăţământul avea acolo un nivel superior, i-au fost apoi şi ţinuţi în seamă ca ani universitari, la trecerea doctoratului în filosofie în Germania. Cf. *Soveja*, op. cit. p. 32.

Astăzi la ora 5 am fost cu toţii în grădină; acolo elevii se joacă, aleargă, vorbesc unii cu alţii. Eu însă nu cunosc pentru asta destul de bine pe nici unul şi nu vorbesc încă cu nimeni; căci despre o întâmpinare prietenoasă din partea lor, cum, drept vorbind, ar fi trebuit să fie şi cum eu aşi face-o unui strein — nici pomeneală! Din contra, le e necaz că eu sânt elev solvent, pe când ei, cu toată fala lor boierească, sânt întreţinuţi aici numai graţie stipendiilor şi în afară de asta nu au ca avere decât o vanitate de Don Ramudo de Colibrado. Eu luasem deci cu mine un manual de şcoală, fiindcă n'aveam la mine nimic uşor, şi mă retrăsesem singur pe o bancă. De acolo auziiu apoi pe unul zicând: „Uite Maiorescu; ia priviţi-mi-l; ăla citeşte într'una". „O!", răspunse un altul, „o să vă explic eu noima întregei istorii: noima e că el caută să câştige îndărăt cât mai curând cei 500 fiorini ce i-a plătit" [1]. Ridiculi nătărăi! De altfel au fost destul de cum se cade să spună astea aşa de încet, cât socoteau ei că eu nu le-aşi fi putut auzi, deşi eu tot le-am auzit.

8. Astăzi, în grădină, am şi vorbit cu contele Montecuculi; pare a fi un prostuţ, dar cu inimă bună; e unul dintre codaşii clasei a 8-a. Încolo, sânt chiar de acum destul de familiarizat cu instituţia.

10. Îmi place aici foarte mult, anume fiindcă duci o vieaţă mai liberă de griji *prozaice* şi *nu* eşti turburat de *ceartă* [2] în mijlocul celor mai bune dispoziţii în care te afli.

12. E ora 9; totuşi, nu ne-am culcat încă, fiindcă la ora 10½ o să ne coborîm toţi în grădină, să privim eclipsa de lună.

---

[1]. Se vede că la Theresianum se restituia solvenţilor silitori suma plătită de ei.

[2]. Ca acasă. Cf. însemnările de la 2 Fevr. 1856.

Sânt mulțumit, cum am și fost *totdeauna*, însă mai fericit decât am fost de altfel totdeauna.

18. Pentru azi, Sâmbătă, fusese ziua hotărîtă de către profesorul Richter să-i prezentăm lucrarea ce ne dase la latinește; ne-o dedese de o săptămână; eu o aveam gata și, pe lângă asta, lucrasem mult mai mult decât ni se prescrisese; ceilalți domnișori din camerata[1] mea lăsaseră însă treaba până în ultima zi (Vineri) și nici măcar atunci nu voiau să se apuce de ea; se duseră deci la Richter și spuseră că au prea mult de lucru și că abia Luni ar putea aduce lucrarea. Profesorul fu foarte nemulțumit de asta și, în cele din urmă, concese să permită ca *cei care nu ar avea-o gata* [Sâmbătă] să o poată aduce Luni. Asta s'a întâmplat ieri. *Eu* însă, care o aveam gata, am dat-o azi (când trebuia) și anume am fost singurul care am dat-o azi. Richter fu foarte bine impresionat de asta — dar ceilalți? În deosebi cei din camerata mea! — „Ăsta e cel mai mare pezevenghiu din toată școala", zise Helm. Sasul Linz a vrut să mi-o facă altfel; astăzi, în timpul când eu eram la biserică, el mi-a-scunsese lucrarea, astfel încât să n'am cum s'o predau. M'am dus însă la profesor și l-am rugat să facă să mi se dea îndărăt lucrarea, ceea ce s'a și făcut. — *Italianul* Carcano îmi zise: „Tâlhar *valah!*". Când am auzit asta, am început să râd cu hohote.

19. Însă, par'că un quasi-fatum m'a și răzbunat, căci auziiu adineaori că pe Carcano l-a mustrat strajnic Suttner[2] în numele directorului și l-a amenințat cu eli-

[1]. Elevii interni ai Theresianului erau împărțiți (și tot așa sânt și astăzi) în mici comunități (de câte 20 de elevi din aceeași clasă sau din clase alăturate) numite *camerate*, fiecare din ele având un „prefect" (supraveghietor și ajutător la studii) și un profesor ca „tutor", un dormitor propriu, alăturea de el o sală mare pentru lectură și pregătirea lecțiunilor și pentru distracții (cu un piano, un biliard, și diferite jocuri), iar în sala de mâncare (unde se păstrează până astăzi tacâmurile de argint și farfuriile cu titlul școalei), fiecare camerată avea masa sa, prezidată de tutorul său.

[2]. Profesorul de filosofie și „tutorul" camaratei lor; cf. în-

minarea din institut, fiindcă a fost foarte necuviincios cu prefectul.

20. Carcano a fost ascultat astăzi la matematică şi n'a ştiut nimic. Lobpreis [1] i-a zis: „Să nu ştii nimic şi să fii obraznic, merge mână în mână. În curând însă o să te dăm afară!".

Şi încă să-i fi spus eu lui Lobpreis că mi-a zis „tâlhar valah" (tâlhar, fiindcă dedesem lucrarea la vreme!), Italianul n'ar mai fi acum în institut. — Însă nu! Nu mă interesează câtuşi de puţin toată prostia asta. Cel mult, îl am la mână cu asta. Zică ce-o poftì, numai „să nu-mi turbure nimeni cercurile mele de şcoală" [2]. — De la 6—7 a trebuit să fim la requiem-ul pentru Maria Theresia, în capela Academiei noastre; am râs să mor de cântecul popilor [3].

21. Astăzi s'a cântat un requiem formal cu acompaniament de orhestră; erà într'adevăr înălţător; păcat că mă aflam strimtorat din punct de vedere social [4]. — Ce profund mişcător e: „requiem æternam. Dona ei, Domine!". Cântecul ăsta, marşul funebru din „Parisiana", aria cerşetorilor din „Profeţii" şi allegro con fuoco din „Dolore" a lui Fr. Senna să mi se cânte pe patul meu de moarte!!

27. 9 ore şi ¼ seara. Tocmai mă înapoez de la privirea unui foc grozav; m'a entusiasmat aşa de enorm, încât am început să recit, plângând, versurile lui Schiller:

---

semnarea de la 1 Noemv. 1856. Pentru influenţa acestui distins profesor de filosofie asupra culturei şi orientării viitoare a tânărului Maiorescu, cf. însemn. de la 9 şi de la 31 Dec. 1857 şi *Sovejа*, op. cit., p. 27.

[1]. Profesorul de matematică.

[2]. Probabil, parafrazare a celebrelor cuvinte ce ar fi rostit Archimede către soldatul roman, care-l tulburase în contemplarea cercurilor desenate de el pe pământ pentru rezolvarea unei probleme în care era absorbit.

[3]. Cf. pag. 47, nota 4.

[4]. Poate: nu puteam să-mi arăt emoţia în public.

„Doch furchtbar ist des Feuers Macht“ [1]. În astfel de momente înveți să prețuești „Die Glocke“.

Noemvrie 1856.

1. Astăzi a intrat la noi unul dintre cei mai iubiți profesori ai mei, Dr. Suttner, care e tutor-ul cameratei noastre și m'a lăudat foarte către prefect. — Prefectul n'a răspuns nimic. Când însă a intrat Lobpreis și mă lăudă și el — prefectul zise: „O, da, Maiorescu e foarte silitor — numai, crede că știe mai mult decât știe“ [2].

Lucrul era pentru că în catalog sta la greceşte odată: ohne Vorbereitung [3]; eu n'avusesem timp să mă prepar — ganz einfach [4]! Și deci nu Ueberschätzung [5]. Dar am de gând să protestez azi în contra asta; prefectul nu mă vede prea bine, pentru că din când în când vine Ungher [6] la mine și eu l'învăț câte ceva, Ungher, pe care [prefectul] nu-l sufere cu vederea. Ungher ista e un om plin de cap și simț, dar adus pe cale foarte rea: *gemein* [7]. Mi-am propus să-l îndrept. Iacă o poezie de la el, în care-și recunoaște el singur seinen Leichtsinn und Ungestüm și-și descrie viața:

Düster drängt sich die sprudelnde Quelle
Durch die trauernden Weidengebüsche,
Unaufhaltsam drängt sie sich fort;... [8].

---

[1]. „Ce grozavă e puterea focului!“.

[2]. „Nur überschätzt er seine Kenntnisse“. Frazele ce urmează până la sfârșitul însemnării din această zi sânt scrise în românește.

[3]. Nepregătit.

[4]. Foarte simplu

[5]. Suprapreţuire, supraevaluare.

[6]. Despre acest coleg, v. mai departe însemnările de la 19 Noemvrie și 9 Dec. 1856 și 1 Fevr. 1857.

[7]. Om ordinar.

[8]. Urmează încă 17 versuri ale acestei poezii a colegului său Ungher.

4 Noemvrie [1]. Astăzi am terminat piesa mea „Lustspiel ohne Namen“ [2]: Mare lucru nu e de ea, căci e un lucru de ocazie; dar e destul spirit în ea.

5 Noemvrie. Traduc în româneşte două mici poezii elegiace ale lui Goethe şi începuiu [a traduce] o odă de Klopstock.

12 Noemvrie. Am terminat oda de Klopstock. — La şcoală am făcut o epigramă la adresa stupidului de Ozegowicz [3], care se crede deştept. Ajungând asta la urechile prefectului, el mă mustră. Dac'ar şti ei, cât de puţin mă afectează aşa ceva!

15 Noemvrie. O, blestemată carceră a sentimentelor! — Abia mă înapoiasem în institut pe la ora 6, când iată prefectul care-mi spuse, în numele lui Suttner, că s'a observat la mine — şi pentru acest lucru s'a făcut cercetare până la profesorii Gimnaziului academic [4] — că eu mi-arăt pe faţă neplăcerea la răspunsurile conşcolarilor mei: „asta trebue cu desăvârşire evitat, fiind strict interzis“ — etc., etc.

Văd prea bine, că lucrul n'are mare importanţă; însă, cu toate astea, nu ştiu cum — mă cuprinse iarăşi acel sentiment de a voi să străbat, ce l-am atât de des, acea desperare că sânt încă necunoscut, acea voinţă de a sparge barierele — mă apucaiu cu mâinile de păr — şi mă gândiiu la „jurnalul“ meu şi scriseiu într'însul — dar ce rece, ce rece! — De bună seamă, o să treacă şi asta! *NB.* Prefectul mi-a spus că el n'a adus la cunoştinţa lui

---

[1]. De aci înainte, însemnările sânt scrise iarăşi în nemţeşte.

[2]. „Comedie fără nume“; cf. însemn. de la 31 Dec. 1856 şi *Soveja,* op. cit., p. 22.

[3]. Un alt coleg al său. Cf. insemnarea de la 27 Ianuarie 1857.

[4]. Gimnaziul academic, în care T. Maiorescu urmase semestrul II din clasa V şi clasa VI era secţiunea. Theresianului pentru externi.

Suttner istoria cu epigrama mea — după ce şi mai înainte se lăudase de mai multe ori cu asta către mine — Aşa! numai să scoată în evidenţă bunăvoinţa sa; apoi iată deci *adevărata bunăvoinţă!*

Afară haue furtuna şi clocoteşte şi şueră şi ţiue şi vâjâe. Aşa de splendid, cum nu cred să mai fi auzit vreodată — şi în această tăcere *în jurul* meu, în această furtună *în* mine! O, încântător! Plâng de entusiasm! — Da, cel mai fericit este acela care simte că e nefericit [1]!

19 Noemvrie. Aflaiu că Ungher — care acum se ţine atât de mult după mine, fiindcă e respins de către mai toţi — înainte de a fi intrat eu, mă defăima peste tot, ca şi Carcano, fără să mă cunoască; ci-că zicea: „E un tâlhar cel care va vorbi mai întâi cu tâlharul"! — O nostimă anecdotă; pe mine m'a făcut să izbucnesc în râs. Către Unger sânt, din spre partea asta, tot aşa de amabil sau de neamabil ca şi înainte.

Decemvrie 1856.

9. O, ce ciudat de fericit-nefericit mă simt! Ce nouă relaţii, cunoştinţe, sentimente mi s'au deschis în timpul din urmă! — Ce oameni buni! Kutschera [2], acest delicat, blând, aşa de simţitor, de poetic, suflet de fată în necurmata sa năzuinţă după prietenie şi prieten! Să dea D-zeu să fi nemerit bine, dar ştie D-zeu dacă a înnemerit! Un Unger fu mai întâi prietenul său, acest decăzut plin de simţire Unger, om de inimă pe jumătate, fără nici o minte, o inteligenţă din bucăţi şi încă nu, încă nu stricat! Legătura se desfăcu! Una nouă se născu şi Tegetthoff [3] — o fiinţă respingătoare, aspră, văzută

[1]. Cf. pag. 23, nota 2.

[2]. Despre acesta, vezi încă însemnările de la 7, 8, 13, 24 Ian. 1857, 1, 2, 27 Febr., 2 Apr., 11 Maiu, 11, 17 şi 22 Iunie, 23 Oct. 1857, 15 Iunie, 5 Aug 1858.

[3]. Cf. *Soveja,* op. cit., p. 26. nota. Vezi şi însemnările de la

de din afară, vulgară, văzută de din afară, incapabilă de orice simțire, văzută de din afară — devenì prietenul său! O, Doamne, ce mișcătoare poezii, simțiminte, expresii ale sentimentului de prietenie și ale iubirii prietenești cuprinseseră, cuprind pe Harri [1]!... Fericiți oameni!

Iar eu, eu — sărmanul, singurul, părăsitul, luatul în râs, simțitorul, eu, a cărui minte ar vrea să sfredelească omenirea, a cărui simțire ar vrea să îmbrățișeze omenirea, — eu care totuși sânt vrednic, cred, de o cât de puțină compătimire — eu mă închid în camera mea, lacrimi îmi țâșnesc din ochi, tonul și vorba fericiților prieteni îmi răsună încă în urechi, văd fericirea lor, nu o invidiez, mi-o închipuiu altfel și totuși — la mișcătoarea, afectuoasa lor convorbire despre iubire — mă gândesc totuși: dar eu? — Cruzii fericiți [2]!

31 Decemvrie. Ora 9 seara. Cea din urmă zi a anului 1856! Am devenit cu un an mai în vârstă, cu doi ani mai deștept, cu zece ani mai cu experiență. Străbătând acum cu gândul anul, de la început, trebue să caracterizez acest an ca anul meu de formare și de desvoltare. Mai întâi, cunoștința intimă cu Richard Capellman [3], acest suflet frumos, plin de simțire; el cel d'intâi mi-a dat impulsul de a fi poet; cea dintâi a mea poezie propriu zisă e datată 24 Fevruarie: „Miezul-nopții" — traducere din românește. La 3 Martie a urmat traducerea „Nocturnei". La 13 Martie întâiul sub[iect] humor[istic], „Comitetul paharelor". Tot în acest timp și corespondența mea cu Capellmann, care corespondență mi-a for-

---

1 Fevr., 23 Oct. și 31 Dec. 1857, 13 Fevr., 1 și 26 Apr., 5 Maiu 1858.

[1]. Prenumele lui Kutschera.

[2]. Pentru această exasperată sete de prietenie ideală — sentiment așa de caracteristic adolescenței, cf. și însemnările de la *19*, 20, 21, 26, 28 și 31 Ian., 2, 22, 28 Febr., 14 Mart. 1856.

[3]. Cf. însemnările de la 2, *19*, *20*, *21*, 23, 24, 25, *26*, *28*, 30, 31 Ianuarie, *28* Febr., *14* Martie 1856, 2 Apr., *10* și *13* Maiu 1857.

mat mai întâi proza şi care m'a condus să strâng vederile mele într'un sistem. În Martie şi Aprilie am făcut mai multe traduceri; din Aprilie până în Iulie e importantul episod care e descris cu de-a mănuntul în „Fragment din tinereţea mea". În Sept. am început şi în Oct. am terminat „Comedia fără nume[1]", această reuşită şi spirituală contopire de scene. În Noemvrie, traduceri din nemţeşte în româneşte. În Decemvrie cunoştinţa mai de aproape pe de o parte cu Adela[2], pe de alta cu Kutschera, Unger şi Tegetthoff; un studiu psihologic, la care se referă toate poeziile respective. Foarte mult mă bucură că între mine şi soru-mea s'au desvoltat *foarte strânse* relaţii sufleteşti. — În şcoală sânt pretutindeni stimat şi lăudat de profesori, de conşcolari absolut stimat, pe lângă asta însă de către doi din ei *iubit*, dar de cei mai mulţi dintre ceilalţi *urît*[3]. — De vulgarităţi în vorbă m'am ferit constant şi în mod absolut. De necăjit, nu m'am mai necăjit de loc în ultimele 7 luni[4].

---

[1]. Pe cele două foiţe detaşate, în care sânt trecute momentele mai însemnate din vieaţa sa între 1850—1861, la anul 1856 e trecută, ca a 3-a a sa scriere în acest an, această „Ein Lustspiel ohne Namen", cu adaosul: in 5 Abth[ei]l[ungen] — în 5 părţi; cuprindea „o serie de parodii"; a fost jucată atunci în casa lui Vincenţiu Babeş, actori fiind autorul şi alţi tineri Români ce se aflau, ca şi el, la Viena, pentru studii: v. *Soveja*, op. cit., p. 22.

[2]. Adela Reinhardt, fiica unei d-ne Reinhardt; v. însemnările de la 6 Ian., 15 Fevr. şi 2 Apr. 1857.

[3]. Peste o lună însă, are altă impresie despre relaţiile cu camarazii: v. însemn. de la 27 Ian. 1857.

[4]. Din ultima propoziţie: „Geärgert habe ich mich in den letzen 7 Monaten gar nicht mehr", numai cuvintele până la „7" sânt scrise la data respectivă, iar cele din urmă patru cuvinte sânt scrise cu altă cerneală, şi, după trăsături, se vede că sânt adăogate în ultimii ani ai vieţei, când, recitindu-şi însemnările, a rupt foaia (sau foile) de la urma acestui caiet pe care continuau însemnările şi a adaos acele cuvinte spre a încheia fraza.

Ianuariu 1857[1]. C[alendarul] n[ou].

3. Azi finiiu scrisoarea către redactorul „Gazetei Transilvaniei"; mâne o trămit, ca să poată fi a propos de anul nou. — Finiiu şi o scrisoare către Ungher. De alt fel acum cetesc Racine în original, Shakespeare în traducere.

4. ½2 dimin[eaţa]. Copiez scrisoarea, ca să o pot da azi lui Ungher. O finiiu; e ½5. Mai cetesc[3] Timon v. Athen de Sh[akespeare] şi mai dorm apoi o oră.

5. Azi dimineaţă murì un conacademist al meu Tybold (cam de 16 ani), culcându-se seara sănătos; se vede că a căpătat o lovitură de nervi[4]. Părinţii, sora, toţi plângeau pe la pat. — Ecce homo!

6. Azi mâncaiu afară[5]. D-na Reinhard şi cu Luisa Favre[6] plecară la Craiova, ultima ca guvernantă la pension.

7. Kutschera un tânăr astfel de bun şi plăcut,

---

[1]. Cu această dată începe un nou caiet de însemnări; pe coperta lui, I. Maiorescu a scris mai târziu: *„Jurnal 2. Ian. 1857 — Iulie 1859.* (Viena, Braşov, Berlin)".

Până la mijlocul celei de la 4 August 1858, însemnările din acest caiet sânt scrise iarăşi în româneşte.

Pe faţa interioară a copertei din faţă sânt însemnate următoarele numere dintr'o colecţie muzicală (Diabelli), pe care, probabil, voiă să şi le procure sau şi le procurase: No. 31. Preciosa von Weber. No. 19 Ferdin[and] Cortez v. Spontini 1 Fl[orin]. — No. 58 Montecchi, v. Bellini 1 Fl. — No. 64, Elisir d'amore. 1 Fl. — No. 76. Don Pasquale, v. Doniz[etti]. 1 Fl. — No. 92. Trovatore, v. Verdi, 1 Fl. (acest număr şters apoi).

[2]. Vezi însemn. de la 31 Ian. 1856; cf. *Soveja*, op. cit., p. 23.

[3]. Acum începe a se emancipa întru câtva de atmosfera latinistă: începuse să scrie „Mai legu", dar şterge pe „legu" şi scrie mai departe „cetescu".

[4]. După german. Nervenschlag: congestie cerebrală.

[5]. Adică nu în institut, ci în oraş, acasă.

[6]. Se vede, prietene ale familiei: d-na Reinhardt, mama Adelei, pomenită în însemnarea de la 31 Dec. 1856; d-ra Favre a fost în urmă subdirectoare la Şcoala centrală de fete din Bucureşti şi apoi directoare la Şcoala centrală de fete din Craiova.

deşi fără tărie bărbătească, o femeie sentimentală s'ar putea numi [1] mai bine, începe a mă tot căuta, spre a vorbi cu mine, pentru că văd că sânt singurul care îi stimă sentimentele; sânt momente frumoase, când vorbesc cu el. — Finiiu Timon al lui Shakespeare: îl cunosc pe Sh. mai tot acum; mă apuc apoi de Gœthe.

8. Azi îmi căzù în mână o gramatică spaniolă; profitaiu foarte mult; îmi pare bine, de nu pot exprima; acum ştiu cetì şi declina şi compara spanioleşte, pentru că e foarte lesne; [a]fară de aia, limba e cea mai aproape de latina, aşa încât mi se pare că limbile romane s'ar putea rândui aşa, după genetică: latina, spaniola, româna, italiana şi pe urmă franceza.

E de mirare că toată muzica (şi cea mai frumoasă) *artificioasă* [2] nu face inimei omului o impresiune aşa de mare ca un simplu cântec popular şi mai mult naţional popular trist. Azi suflaiu [3] unul pe flaut; era seara; Kutschera erà la mine; mă mişcă, de-mi intrară lacrimile în ochi; înaintea acestei fiinţe frumoase [4] le putuiu lăsa libere!

---

[1]. În text, întâia oară, infinitivele lungi arhaice: „s'ar putea numi*re*..., începe a mă tot căut*are;* îmi pare bine, de nu pot esprim*are;* acum ştiu cetì şi declin*are* şi comp*arare* spanioleşte; le putuiu lăs*are;* speru a fi*re* alu 3-lea"; a conspir*are* în contra mea", ş. a. Până aici, în însemnările din cei doi ani precedenţi, întrebuinţa formele actuale ale infinitivelor.

Cum se explică acest fapt? Probabil, o imitare a limbii cronicarilor, pe care trebue să-i fi citit în acest timp (pentru „Istoria Românilor" ce-şi propusese să scrie) şi de a căror limbă va fi fost entusiasmat. Cf. şi *Soveja*, op. cit. p. 24.

[2]. De creaţiune personală, cultă, savantă, — în opoziţie cu muzica populară naţională, de creaţiune spontană.

[3]. (După german. Flöte *blasen)*, cântaiu.

[4]. Despre acest coleg al său şi preţuirea pasionată a prieteniei, ca una din marile trebuinţe sufleteşti ale adolescenţei, v. şi însemnarea de la 9 Dec. 1856, cele de la 13, 24 şi 27 Ian., 1 şi 15 Fevr. 1857.

12. Ultima zi a anului nostru semnată cu + ! În vr'o câteva minute sunt 12 ore noaptea. Trecù un an iară! Graţie Domnului! Mă găseşte mai bun decât cum eram. Scriu tocmai la toţi acasă [1]. — 12 ore! La mulţi ani, la ani nemuritori!

13. Anul nou al nostru! Cea mai rea zi a mea de două luni! La 9 ore mă apucă o durere de cap; veniiu în cameratǎ [2]; acolo + [3]! — După prânz, pensul latin: „mangelhaft“ [4], ce nu căpătaiu acum de 2 ani; din Logică, care o ştiam foarte bine, nu mă întrebă prof[esorul]. Seara îmi spuse prefectul că sânt anunţat la el, ca unul ce fumează noaptea. Eu, care totdeauna mă reţinuiu de [la] secătura [5] asta! — Mai sânt apendice la de astea [6]! Carcano, înainte de a venì eu în cameratǎ, zisese pe la toţi, că eu în clasa 5 *furaiu* un mineral de la şcoală şi că toţi să-şi închidă lucrurile de mine! Ce infamie, la unul care intră strein în Academie! — — De abia seara avuiu o oră plăcută: vorbiiu cu Kutschera.

24. Fuseiu tot bolnăvicios; 4 zile în despărţimântul de bolnavi [7]; [pe] Kutschera îl iubesc tot mai mult; de alt fel [8], cetesc necurmat Gœthe şi începuiu biblia după Dr. Luther.

25. O biografie a lui Gœthe ce o cetiiu îmi făcu o impresiune foarte neplăcută; om curios [9] a fost Gœthe,

---

[1]. Poate subt influenţa germanului *eben*, întrebuinţează pe „tocmai“ cu înţelesul de „acum, în acest moment“. Cf. pag. 17, nota 1, pag. 20, nota 1, ş. a.

[2]. V. pag. 50, nota 1.

[3]. Adică: mai bine.

[4]. Cu lipsuri, insuficient.

[5]. Prostia: cf. p. 41, nota 5 şi p. 61, nota 2.

[6]. Adică: „după celelalte toate, mai sânt implicat (pe nedrept) ca făcând parte din ceata elevilor care fumează; sânt anunat la aceştia, ca un apendice“. Cf. pag. 194.

[7]. Infirmeria şcoalei.

[8]. Încolo, altminteri.

[9]. „*Curios*“ scris mai târziu, la revederea caietului, de-asupra altui cuvânt şters în text (par'că „mişel“); iar la această reve-

cât a trăit, şi toate vorbele frumoase din opurile lui mi se par acum ca o ironie; de a vorbì e frumos, dar a se purta mai cum se cade, e şì mai frumos. Un linguşitor reptil, în politică un tâlhar, în morală un c... ar, în purtarea cătră Klopstock, Merk, Herder, etc., un copil arţăgos. Cu cât altfel Klopstock, Lessing, Schiller, Herder!!

27. Un muştar pus seara la ceafă şi apă rece îmi mai înlesniră [1] capul; gâtul mi-e şì mai rău, pare că mi-e aprins. Pe K[utschera] îl învăţ flautul; merge bine; pe Ozegovich [2] englezeşte; progrese bune. În camerată mă am acum bine cu toţi; cu unii foarte bine [3]. În şcoală sper a fi al 3-lea cu eminenţă.

28. Îmi curseră azi la vr'o 200 de picături de sânge din nas; mă mai înlesnì iară.

29. Cu ocaziunea anului nou german lăsaiu să-mi trămită de acasă pentru darurile obligate din academie 3 fl[orini] 48 kr[ăiţari]; însă servitorilor de casă [4] nu se dete atunci nemica, şi aşa-mi rămase cam la un fiorin ex insperato. Eu fiorinul ăsta l-atribuiiu la legarea unor desemnuri ale mele. După vr'o 3 săptămâni numai, zise prefectul să se adune banii din restanţa de anul nou

---

dere a textului autorul a scris cu creionul, piezìş, peste întreg acest pasagiu privitor la Goethe: „Ce altă părere mai târziu!". — Părerea de aici despre caracterul lui Goethe, devenit unul din autorii săi favoriţi, şi-a schimbat-o nu mult mai târziu, ci chiar atunci în şcoală, peste un an: cf. însemnările de la 9 şi 18 Apr., 21 Maiu şi 13 Sept. 1858 şi aforismul de la pag. 202.

[1]. Uşurară. Gândind acum mai degrabă în nemţeşte, chiar când scrie româneşte, iar în nemţeşte *erleichtern* având şì înţelesul de a înlesnì pe lângă cel de a *uşura, (leicht* = şì *lesne* şì *uşor)*, tânărul Maiorescu zice şì în româneşte *înlesni* cu înţelesul de uşura; tot astfel câteva rânduri mai departe, în însemnarea de la 28 Ian. Cf. pag. 101, nota 2.

[2]. Vezi însemnările de la 12 Noem. 1856 şi 1 Fevr. 1857.

[3]. Cf. însemn. de la 31 Dec. 1856; că era însă prea optimist aici, se vede îndată din însem. de la 1 Fevr. 1857.

[4]. „Servitorilor" cu adaosul inutil „de casă" traduce pe germanul „Hausdiener".

Ce să fac eu? De când sânt, n'avură cei de-acasă încredere în mine; scriseiu să-mi trămită 30 cr[ăiţari] pentru 2 cărţi, care vream în adevăr să le cumpăr, care însă nu costau atât, ci-mi mai rămâneau [1] crucerii necesari. Dimineaţa trămit scrisoarea acasă; pe la 2½ vine tata la mine în academie; eu fac secătura [2] şi nu-i mai cer singur [3] banii — ci las până va priimì scrisoarea acasă. Acasă o priimeşte şi începe îndată: că fac vre'o mişelie cu ei, că de ce nu i-am spus singur — şi de [al de] astea. Nu cred să fiu culpabil; fu educarea mea aşa, încât pe [de] o parte totdeauna mi se arătă neîncredere, pe de alta de câte ori am cerut bani, pentru orice lucru, tata se supără, pare că aşi [fi] făcut vr'un rău! — Nu strică nemica! Mi-oiu lua singur povaţă pentru familia mea in spe! — Cum atinge [4] o astfel de desîncredere [5]! *Asta* totdeauna m'a adus la câte rele făcusem eu până acum!

Februariu 1857.

1. Rar mă simţiiu aşa de izolat ca acum! Singur şi dezolat! Numai pe sora mea o mai am, cu care pot vorbì ceva, natural. Unger, cu care mă ocupasem atât de mult, pe care vruiu să-l aduc pe cale bună, să-l fac să studieze, prăpăditul de Unger, cu care nu mai vrea să se înjosească nimene, ci numai eu mai vorbeam cu el, pe care l-învăţaiu cum să studieze latineşte, — se apucă să se linguşască partidei măgarilor, cari sânt în contra mea, şi neştiind în ce alt mod să se facă suferibil la ei, începù a-mi trăda scrierile mele, câte din ele din întâmplare le

---

[1]. în text: restau.

[2]. Prostia; cf. p. 59, nota 5.

[3]. Adică din gură, prin viu graiu, nu prin scrisoare; vezi câteva rânduri mai departe.

[4]. Jigneşte.

[5]. Cuvânt format după german. *Misstrauen,* „neîncredere".

cunoaşte, a conspîra în contra mea, a-şi bate joc de principiile mele de studiare, văzând că el e prea slab spre a le puteà realiza, a-mi zice în faţă la masă între ceilalţi (între 4 ochi n'ar fi avut curagiul): „Sie sind ein alter Pfaff, der nichts als predigen kann[1]!". Şi când l-apucaiu la nişte minciuni, nu ştiù cum să scape, ci începu cu: „Schweigen Sie! Sie sind ein gemeiner dummer Kerl"[2]. Tăcuiu şi râseiu, dar îmi făcu o impresiune foarte rea. Nemulţămitorul[3]! Mai făcuiu şi experienţa că nemulţămirea[4] şi apăsarea fără vină fac omului impresiunea cea mai nesuferibilă.

Aşa în camerată sînt în contra mea: Unger, Carcano, Lazarini, Draskowich, Pawlikowsky. Kalchberg începe a se lăsa la duca[5] lui Unger; şi aşa, el, care cel puţin mă stima pentru studiu, o să se lase a se înşela prin minciunile lui Ung[er].

Linz e neutral; dar mai mult cu mine. Czapka e un măgar, care mă admiră pentru bibliognosia[6] mea; Ozegowich e absolut pe lângă mine, mă stim[eaz]ă şi mă iubeşte; învaţă de la mine englezeşte; păcat că e cam prost[7]! Helm învaţă de la mine flautul; şi de aia se înţelege că stăm bine; Alimonda stă cu toţi pasiv; Tegetthoff stă bine cu mine, dar e un om cu minte[8], însă cu o minte leneşă, fără simţ electric, fără spirit ager şi viu. În fine la K[utschera]! El mă iubeşte foarte mult; şi

[1]. „D-ta eşti un popă bătrân, care nu ştie altceva decât să ţină predici".

[2]. „Taci! Eşti un individ ordinar, stupid!".

[3]. Nerecunoscătorul!

[4]. Nerecunoştinţa.

[5]. Conducerea, să-l ducă de nas.

[6]. Cunoaştere de [multe] cărţi, lectură întinsă.

[7]. Aici a făcut peste câteva luni nota următoare: „Das Urteil war vorschnell; ich widerrufe; er ist ein guter Kopf. Octob. 1857". „Judecata era pripită; o revoc; e un cap bun".

[8]. Inteligent.

eu pe el. Pe mine mă are singur; după sfătuirile mele studiază şi cele şcolastice, şi literatura; învaţă de la mine şi flaut. Tot sperează, că ne vom face amici. Nu! El se ţine de mine, dar eu n'am nemica în el; un amic al meu trebuie să aibă spirit literar viu. Dar lui când îi cetesc ceva frumos din clasici, sau ceva din scrierile mele, stă ca un lemn şi cască. — Asta mă omoară! Ori şi cum, nu e bine. Când mi-ar arăta cineva scrierile lui, ce bucuros mi-aşi cumineca eu şi părerile mele, aşi vorbi cu el despre stil, despre desemnul simţirei, despre păreri religionare, etc. — O, ideal frumos! Poate nu te realizez! Aşa stau singur, fără spirit egal — dezolat!

2. Ei bine! Acum văd limpede tot lucrul! Unger, văzând că de toţi e despreţuit, se apucă să le mintă ceva despre mine, ştiind că în ast mod se poate susţinea pe lângă ei. Îmi trădă caracteristica mea; începu să zică: că eu, de când veniiu în camerată, singurul plan al meu a fost să mă fac centrul; eu singur aşi fi confesa-o [1] ş. c. l. O conspirare în contra mea. Ce ridiculi oameni! Cu toate astea mă debilită rău! Doamne, Doamne, iară la tine refug. De ce laşi să pătimesc aşa de nevinovat! Singurul Kutsch[era] tot cu mine; îmi zise că-i pare bine să se vadă tratat rău de către ceilalţi, numai ca să poată avea plăcerea de a fi pasiv pentru mine [2]. Doamne, ce inimă! O! de ce nu are un spirit viu! Atunci l-aşi adora. Acum, numai îl iubesc. — Dar tăria? De ce-mi puseiu eu principiurile mele de răceală, dacă nu spre a le demonstra [3] în calamităţi? Voiu rămânea rece, cu superioritatea [4] mea, în contra nulelor ăstora. — Numai, mă doare că văd că nice un principiu frumos nu e realizabil. Îmi propusesem a fi cu toţi complezant cât

---

[1]. Aşi fi mărturisind-o.
[2]. De a fi pătimitor, de a pătimi, de a suferi pentru mine.
[3]. A le arăta.
[4] În text: superstitatea.

se poate — şi am şi fost; către toţi îndată la îndemână, nu le-am negat nemica — iacă invidia! Iară un timp spre probe de filosofie practică.

6. Febr. Tocmai sânt 4 acte gata a[le] unei satire ce o scriu în contra unora din cameretă („Die Buchstaben — Narren — Comödie"); are un umor local-personal, de făcu să râdă cu hohote pe toţi la câţi le-o cetiiu până acum; se înţelege că e polemică. În şcoală stau bine. În cameretă încep din partida (ce ridicul!) cealaltă vr'o câţiva a se linguşi pe lângă mine. Nule! Îmi simt autoritatea tot mai mult!

Timpul celălalt, vr'o 4 zile bolnav, de la 21—26 ferii, unde fuiu acasă.

15/27 Februariu 1857. Azi sânt de 17 ani; trist! Ziua asta nu e observată de nimeni; ştie Dumnezeu, dar nu-mi mai place nici un om afară de Emilia [1], Olga [2], Kutschera şi mama. Ieri intraiu iară în Academie, o temniţă plină de nule; dar mie-mi place în ea, că pot studia, cu toate că pe testimoniu perduiu eminenţa, de şi sânt al 3-lea. Limba latină mi-o strică, din care înainte eram unul din cei primi; să fi fost rămas Richter ca profesor, aşi fi devenit primul clasei; dar Dr. Goebel îmi dete de abia genügend; ori şi cum, prea aspru şi nemeritat. La limba germană sânt primul, asemenea la logică, unde am singura eminenţă. Asemenea la religiune, istorie şi italieneşte. Nici odată nu-mi culeseiu atâtea cunoştinţe ca în cele 5 luni ultime. Cu toate astea începe a-mi fi dor de casă; în zilele 5 de ferii nu fuseiu la nici o petrecere, ci numai cântaiu cu soru-mea la clavir şi flaută şi

---

[1]. Sora sa.

[2]. Contesa Olga Coronini-Cronberg; cf. pag. 37, nota 3 şi pag. 46 ş. u. Scrisese întâi *Adela;* a şters-o însă atunci şi a scris deasupra *Olga.* Despre aceasta, cf. încă însemnările de la 28 Martie, 2 Apr., 10, 13 şi 29 Maiu, 3, 10 şi 17 Iunie 1857, 11 Fevr. şi 4 Maiu 1858.

îi cetiiu ei şi Adelei ceva din Boz[1] — o plăcere aşa [de] simplă şi mare, care însă stă într'un contrast prea cras cu formalitatea[2] rece din Academie.

Martiu 1857

28. Aproape 3 săptămâni de când sânt bolnav, tot nu mi-e bine, capul tot mereu mă doare, cum mă apuc să scriu; un doctor zice că am congestiuni de sânge către creeri; altul că am nervii atacaţi, altul că am stomacul stricat. Şi aşa îmi ordin[3] respectiv: lipitori, Brausepulver[4], supă goală. — „Viel Hunde sind des Hasen Tod"[5]. Nu pot citi[6] nimica; mi s'a urît [cu] toate; căzuiu într'o indolenţă[7] desperată. Pe la 1 oră îmi spuse o ordonanţă[8] că 2 dame mă caută jos la portar; ies afară; o damă elegantă sta înaintea unei caleşce; îmi dă o scrisoare şi-mi zice că o damă în calească are să-mi spună ceva; mă duc la uşiţă şi văd — [pe] Olga C[oronini]: îmi dă mâna, spune că nu fu vina ei catastrofa din Iuliu al anului trecut[9], şi — finit a fost.

În scrisoare sta:

Wien den 28 März 1857.

Sie haben mich *bekehrt.* Titus... Jetzt erst bin ich würdig, *Ihre Freundin* zu sein. — O...

Doamne! sânt nemulţămitor către tine! Nu merit atât!

---

1. V. pag. 12, nota 3.
2. Formalismul.
3. Ordonează, prescriu.
4. Şi-mi prescriu, unul: lipitori; altul: pulbere efervescentă...
5. Proverb: „Mulţi câini sânt moartea iepurelui".
6. În text: legere.
7. În text: nedolinţă.
8. Un servitor.
9. Plecarea fără rămas-bun, ruperea relaţiilor sentimentale dintre ei ? V. însemnările de la 5 Iunie şi din Iulie 1856.

2. Umblu toată ziua ca un nebun; gândesc şi mă ocup cât se poate de puţin. Numai seara, când vorbesc cu soru-mea, mai văd că sânt om. Cu ea congruesc [1] în toate părerile; trebuie să fiu iară mulţămitor că am în soru-mea un spirit în orice privinţă egal şi constant. În altă privinţă mă desgustez tot mai mult de vieaţă; dau tot de oameni ridiculi, de copii; de ce studiez un om mai mult, de-aia îmi pare mai rău.

Adela Reinhardt [2] întâiu; o fată fără spirit şi simţ, dar însă cu închipuiri că ştie ceva, şi de o sentimentalitate ridiculă şi odioasă. Mi-aduc aminte de scrisoarea ce-i scriseiu o dată, în care-i spuseiu tot adevărul ce-l ştiam până atunci de D[umnea]ei; o aprob şi acum şi aşi avea numai să mai adaug mai multe. Ecce homo!

Tata se perde în nemicuri; toată friptura o comentează; alte aştept eu de la un cap ca D[umnea]lui. Numai soru-mea, numai ea, din câţi oameni cunosc!

NB. Richard Capellmann aud că e bolnav de moarte; îmi pare aşa de rău! Adela încă e bolnavă de pept; eu tot cu dureri de cap. — Aoleo — că-mi trebuie toată tăria, ca să mă susţin în mulţămirea şi temperamentul meu de până acum. — Îmi scrie Kutschera; are inimă frumoasă; dar e păcatul meu că nu pot să iubesc un om fără *„spirit"*?

11 Aprilie. Studentul român Marţianu trage să moară; tuberculoză! — Mie capul mi-e tot greu; mă duc iară în academie aşa; mă apuc de studiu şi încă sânt bolnav. Ştie D-zeu ce va mai fi din mine! Mă duc toată ziua prin biserice şi văd la oameni nebuni şi râd, râd

---

[1]. Mă potrivesc.

[2]. V. însemn. de la 31 Dec. 1856 şi cea de la 15/27 Fevr. 1857.

— până odată mă apucă câte o tristeţe! Fug şi las toată biserica, vin acasă şi mă arunc, fără nici o speranţă, pe pat.

Doamne, scapă-mă de gânduri rele şi de nebunie! Dar nu mai ştiu ce mai e cu mine! Aşa, fără plăceri! Dimineaţa mă scol plin de vieaţă, ca şi când mă aşteaptă ceva, es afară — dezolat! Nişte oameni nebuni alergând, fete cochete, bărbaţi afectaţi — mă desgustez şi vin acasă. Mai scriu; mă doare capul. Dorm într'o închidere absolută de cap. Noaptea mă scol pe la 12 ore; capul sălbatic; nişte gândiri fără nici un conţinut îmi cruciesc capul [1], trebue să mă scol şi să mă uit la lună, şi aşa şed noaptea la fereastră câte 3 ore. Unde va duce asta? Fratele [lui?] Chiesa [2] se întâlnì cu Olga într'o societate. Olga e Olga [3]; spirit; inimă bună; — dar unde sânt eu şi unde e ea; local şi chiar spiritual? De aşi depune examenele de maturitate, să-mi apuc o vieaţă independentă literară şi filosofică; şi dacă voiu rămânea tot aşa singur, apoi umblu până-mi voiu ajunge oare-care scop patriotic [4]. Şi după aceea, sânt convins ca niciodată — să-mi scurtez vieaţa. Dacă nu e nici o imortalitate, prin urmare nici un Dumnezeu, — atunci nu-i pasă la nimene de mine; dacă însă sânt aceste, atunci Dumnezeu bine trebuie să ştie că lumea şi viaţa nu sânt pentru mine; prima nu conţine nemica ce mă mulţămeşte, dacă nu-mi pot găsi vr'un amic, vr'o amică; de ultima mi s'a urît de mult; şi acum o mai susţin,

---

[1]. Mi se încrucişează în cap (formaţiune după germ. „durchkreuzen mir den Kopf").

[2]. V. pag. 14, nota 2; cf. încă însemn. de la 19 Ian. şi 21 Maiu 1856.

[3]. Lectură nesigură a acestui cuvânt.

[4]. V. încă, în acelaşi sens, însemn. de la 17 Iun. 1857.

pentru ca să-i desforţez [1] vr'o utilitate, să nu zic că avuiu cap şi nu făcuiu nemica cu el, ci-l perduiu, ca ceilalţi proşti. Şi când m'aşi necăji vr'o dată! Dar nici asta n'o am.

Nemica nu mă alterează. Nici o ceartă pasivă [2], nici nemica. Cearta pasivă e de geaba; eu am destul cap, să văd când făcuiu vr'o eroare şi să mă coreg singur; şi poate am mai mare superioritate decât cei ce mă coreg. Când vorbesc profesorii prin şcoală câte o măgărie, mă uit la ei cu un râs amar, şi mi se ureşte şi de şcoală [3]... Şi aşa privesc toată vieaţa! Nu gândesc ei oamenii ce părere am eu de ei şi cine e sub mine [4], când mă văd ascultând la vorbele lor cu un ochiu plecat şi [din] când [în]când cu buzele surâzânde. Veţi afla-o cât de curând voi!

2/14 Aprilie 1857. Azi fu ziua numelui meu; se înţelege că de nimeni observată. Nu-mi mai pasă nimica. Nu mai sânt cum eram înainte să pun preţ pe secături [5] de astea. Dar la altfel de gândiri mă aduse; văd că nu mai e nemica ce să-mi facă vr'o plăcere. Dumineca, sărbătoare, ziua numelui, zile aniversarii nu le mai cunosc; plimbări, teatru, societăţi — nemica nu mă mai atrage. Bine; nu că zic că e vr'un rău în asta; dar e întrebarea de unde vine desgustarea asta la un copil de 17 ani? Doctorul îmi zise că se teme că mă fac ipohondru; asta nu mă fac, în înţelesul care se ia, adecă unul care-şi tot face închipuiri; ba, din contra, nu-mi pot închipuì nemica, ci văd numai o realitate goală şi rece. Dar mă tem că cu indolenţa asta de desperat o să-mi perd tot focul vieţii şi al stilului; toată „Empfän-

[1]. Să-i scot cu forţa (formaţiune probabil după construcţia germană „um ihm irgend einen Nützen abzunötigen").
[2]. Certare, mustrare pe care o sufere din partea altora.
[3]. Urmează mai multe rânduri şterse.
[4]. Probabil: ce se ascunde în mine.
[5]. Nimicuri, fleacuri; cf. pag. 59, nota 5 şi 61, nota 2.

glichkeit“ [1], susceptibilitatea pentru ce e frumos. Şi totuşi îmi pot imagina câte o plăcere foarte mare, p. e. într'o societate unde e şi O.[2], vr'o convorbire spirituală, etc., pe scurt: un alt cerc al ideilor şi al împrejurărilor [3]. De aşi absolvi numai gimn[aziul]!

Maiu 1857.

10. NB..... [4] Sânt în orice privinţă moderat; de dimineaţa la 6 nu mănânc nemica până la 1 la prânz; apoi la ½5 mănânc de 3 kr[euzer] ceva, şi seara nemica. Aşa mi-e bine. —

Olga îmi scrise în 27 Aprilie să-i scriu prin poştă; scriseiu. — Scriseiu şi lui Richard Capellmann. — Mama, Emilia şi Paulina [5] plecară la Braşov; sânt singur. — Peste ferii poate mă duc şi eu acolo. În şcoală bine.

13. ...De [6] o lună, prima eroare [7] absolută ce o observ la mine! —.....

Îi scriseiu în săptămânile trecute lui R. Capellmann. — Îmi răspunse cam rece; nu-mi înţelese scrisoarea; eu mă scuzasem pentru eroarea mea din Martie al anului trecut şi el pricepù că voiu să reîncep relaţiunea noastră. — Acumu îi scriu, poate pentru ultima oară. — Olga încă, îmi răspunse. Încă nu i s'a format părerile despre Dumnezeu şi imortalitate. Îi răspund tocma [8] acum; scrisoarea e încercarea a doua a unei per-

---

[1]. Capacitatea (sau susceptibilitatea, cum zice îndată însu-şi autorul) de a primi impresii (frumoase).

[2]. De bună seamă, Olga Coronini.

[3]. În text: „cercustărilor“ (cuvânt calchiat după german. „Umstände“: circumstanţe, împrejurări).

[4]. Două rânduri şterse.

[5]. Probabil orfana „alipită de familie“ încă din Ţară. Cf. *Soveja*, op. cit., p. 13.

[6]. Înainte de acesta, şterse două cuvinte, la care se referă ce urmează.

[7]. Vină.

[8]. Chiar (Prin acest *tocma* vrea să redea pe germanul *eben*. Cf. pag. 17, nota 1, pag .29, nota 1 şi pag. 59, nota 1.

tractări filosofice. — În şcoală bine. Cu ceilalţi foarte bine.

29. Olga o să plece de la Viena.

Dumineca trecută după eşirea de afară [1] veni Linz, primul cameratei, cu o inflamare [2] aşa de amicală la mine şi-mi strânse mâna înfocat — bietul copil! era beat! — De 19 ani! Ce laşi oameni!

Helm, pe care-l învăţ flauta, e un egoist teribil. îl văzuiu foarte bine, când fugi mai deunăzi fuga-fuga, înaintea mea, la doctorul, spre a-şi cere permisiunea de a înnota extraordinară [3]! — Dar însă ceva mă despăgubeşte [4]: e un june de 13 ani, cu un cap în adevăr excelent, Edgar Rechtenberg, cu care începuiu a vorbi. E în clasa a 5-a. Despre el mai multe curând. In luna asta nu mă necăjiiu nici odată, mă înfrânaiu totdeauna de la mâncare, studiaiu binişor... Sânt cam mulţămit.

Iuniu 185?.

4. Îmi scrie Emilia, de la Braşov. „Krähwinkel", şi nenea Popa, „Rummelpuff", Almăşanu „Junk[er] Spaz". Să-i ţină D-zeu! [5].

---

[1]. Eşirea în oraş.

[2]. Înflăcărare, căldură afectuoasă.

[3]. În afară de orele (sau zilele) prescrise.

[4]. În text: *escusă*, iar de-asupra acestuia *entschädigt*.

[5]. Sora sa îi scria, probabil, în nemţeşte; reproduce expresii şi epitete din scrisoarea ei: „Krähwinkel" = mic oraş de provincie (cf. pag. 28, nota 3); „nenea Popa" — protopopul Popazu (mai târziu episcop de Caransebeş), fratele mamei. „Rummelpuff" — mai jos, într'o parte care e ştearsă. „Bürgermeister Rummelpuff". Tot astfel la „Junk[er] Spaz", scris, tot în acea parte ştearsă: Junker Spaz, Gelehrt, Dichter und Dorfpädagoge. Toate acestea par a fi numele personagiilor dintr'o farsă scrisă de dânsul, sau scrisoarea surorei îi sugerează idea de a scrie o farsă în care să fie aceste personagii — fiindcă în aceleaşi rânduri şterse se mai citeşte: „Zamfira Trocăriţa, Präsidentin des Damenvereins zur Verpflegung von Pfauenschweifen und aufgebläten Truthänen"; iar în dreptul lui „Bürgermeister Rummelpuff": „correspond[iren-

5. Lu Olga o să-i scriu scrisoarea *ultimă* azi.

NB. Ea-mi scrisese în 29 Maiu să mă duc la ea, dar *n'am fost.* Văd că părinţii ei nu vor; nu-mi permite conştiinţa.

10[1]..... Alt fel sânt tot eu; fără necaz şi cu toţi complezant. Aşa oiu rămânea. Nu scriu mult aici, căci n'am trebuinţă; însă de abia aştept feriile; tot am de a scrie când Emiliei, când lui Rechtenberg, când Olgei, când am a face o temă germană — şi toate este sânt pentru punturi de studiu respectiv psihologic şi stilistic; pe lângă cele de şcoală — aşa de mi-e capul tot plin de propuneri[2]. — Olga pleacă, după cum îmi scrise, în 15; aşa, de o parte, am sublevare[3]; lui Rechtenberg o să-i vorbesc mai mult; şi aşa, numai soru-mei mai am a scrie; mai bine — pentru că trebue să mă pregătesc şi de finea semestrului.

11. Azi după prânz făcurăm o excursie[4] la ţară, cu toată camerata şi cu prefectul; rar îmi fu o zi aşa de neplăcută, ca asta. Întâiu, pe cale! În trăsură[5] eram vis-à-vis cu prefectul; vorbeam când de timp, când de vestminte — în tot. După aia începurăm a suì la deal; nu eram liber să-mi pot lăsa sentimentul puţinel vacante[6]; tot încunjurat de nişte mumii, în care nu s'a furişat alt spirit decât numai invidia şi nulitatea. Mer-

---

der] Mitglied der alten Gesellschaft zur Beförderung mechanischer Kenntnisse in ihrer Anwendbarkeit auf Kaltwassersprizbadanstalten, zugleich Kirchenoberältester. Ort der Posse: Kronstadt".

[1]. Multe rânduri şterse.

[2]. Lucruri ce-şi propune să facă, planuri, proiecte (traducând literal pe germanul *Vorsatz).*

[3]. Uşurare.

[4]. În text: *evolare* — o încercare latinizantă de transpunere literală în româneşte a cuvântului german *Ausflug,* pe care-l şi scrie (mult mai târziu) de-asupra lui „evolare".

[5]. În text: „în car" — de sigur, luându-se după germ. *Wagen,* care însemnează şi „car" şi „trăsură". Cf. pag. 77, nota 1.

[6]. Rătăcitor, să rătăcească în voie.

geam tot singur — Kutschera n'a venit nici o dată la mine; eu m'aşi fi dus la el în caz de vice-versa, ori cum; — nu face nemica! — Numai Helm simţi că nu e frumos de la ei [1], că sânt singur; el tot venea pe la mine; ca să spun drept — astă trăs[ăt]ură a lui m'a surprins! — Ceilalţi începură a fuma pe furişul prefectului. Asta le fu toată petrecerea până sus. Eu nu fum[ez]; mergeam singur, când şi când cetind Demostene. Ajungând sus, începură a bea la bere şi vin; eu nemica. Berea le făcu chef; iară la ţigare. Merserăm îndărăt. Linz beuse o cupă şi jumătate; ba mi se pare 3 cupe; era trăsnit bine; punându-ne în car [2] începù a bate din palme şi a striga să se cânte ceva; începură a cânta; îmi strigă şi mie să fiu vesel şi să râd; eu îi ziseiu râzând că nu sânt totdeauna în toanele alea. Ei! d-lui, cu ochii cam sclipind, zise că, când sânt într'o societate filosofi, apoi se strică treaba. Şi poate are drept[ate]; cel puţin, eu făceam singura disonanţă. Se apucă apoi şi Pawlikowski, care nu mă poate suferi de mult, pentru că se vede întrecut în ori ce privinţă de mine, să-mi spună că sânt prost absolut. Bine, îi ziseiu, eu sânt mulţămit cu prostia mea; apoi îmi zise în fine că astfel de oameni se numesc „Lausbuben". — „Das ist mir zu gemein". Şi tăcuiu apoi de tot. Iacă! Cu ei sânt iară certat; altă bucurie n'am decât scrisul meu. Doamne, Doamne, dă să nu desperez şi în ultimul meu ajutoriu; că apoi mi-am perdut viaţa!

12. Mi se pare că sânt nefericit. M'am desgustat de tot. De ar venì feriile, să mai răsuflu puţintel!

17. Azi în fine văzuiu că Kutschera nu mă mai iubeşte; şi-a perdut tot simţimântul şi toată încrederea în mine, după cum zice; îmi zise însă încă, că eu sânt

---

[1]. După germ. „von ihnen" = din partea lor.
[2]. Cf. pag. 71, nota 5.

tot acela, dar că el s'a schimbat şi s'a făcut mai rău, nu mă poate stimà. Când o auziiu, tăcuiu [şi eşiiu] afară liniştit; dar îmi luase toată viaţa din trup; omul, pe care-l cutrupiiu de sentimente şi binefaceri [1] fără nici un egoism, numai spre binele lui. Ştie D-zeu, îmi luase toată vocea, vorbeam ca o stafie. — Trecù. Dar îmi perd toată încrederea în oameni. — Doamne, Doamne, dacă te uiţi la mine, priveşte-mă şi mă judecă, şi mă — recunoaşte. De când sânt, crezuiu în bunătatea oamenilor, dar încep a-mi perde toată încrederea [2]. Când mi-oiu perde-o şi în naţiunea mea, atunci m'am dus, m'am prăpădit! Singurul om pe lume e pentru mine Emilia şi poate Olga. Pentru aceste două trăesc mai mult de cât pentru mine însu-mi.

22. K[utschera] iară s'a reîntors. Nu poate să rămână fără mine. Singurul om al academiei, care mai e cu mine nedespărţibil.

25. Dintre cei din academie sânt vr'o câţiva cari umblă tot după mine: Rechtenberg, Rossmanit, Löwenfeld — şcolarii cei mai buni ai clasei [a] 5-a. Afară de iştia, Paravicini, Kuh... Desbatem când şi când întrebări istorice şi religionarii. Ăştia-mi sânt echivalenţi pentru toţi care sânt în contra mea. — Se lăţi în batjocură vorba că eu fundez o şcoală filosofică.

Iuliu.

2. Azi veniră toţi cei în contra mea din camerata 3 în giurul meu, şi începură a râde de mine; lătrară 1½ oră; eu nu răspunseiu nemica, decât „ja", „nein", „richtig", „schön", „ei", „hm-hm", „Sie sind ein Narr"; „das ist mir zu gemein". — Erau la vr'o 17; fiecare striga, eu râdeam tot mereu. — Putuiu să văd din aia pe oamenii cum se cade ai academiei; chiar fiind eu ne-

[1]. în text: „binefapture".
[2]. în text latinismul „confidenţa".

bun, nu trebuia să se poarte nimene aşa cu mine. Aşa dar cei care nu erau [a]mestecaţi, sânt cei mai cu minte. Eştia fură: Starai, Dengler, Welsersheimb. Primul e un conte, cu o inimă aşa de bună, dar slab şi laş şi cam prost; secundul are un cap foarte bun, dar s'a prăpădit cu onania fără măsură; are tot amoruri cu concameratişti şi nu învaţă nemica; contele Welsersheimb [1] a intrat odată cu mine, e numai de 15 ani, dară de o capacitate minunată şi cu minte extraordinară; nu se amestecă unde n'are a face neapărat ceva; şi e foarte modest. — Un copil care face toată onoarea nobilimei germane. Se vede că n'a fost mult în academia asta, unde se strică oamenii, fără nici o speranţă de a se face mai buni.

10. Mie mi se dete de la direcţiune a recita la examen o poezie italiană de Metastasio: „Pel nome glorioso di Maria Teresa". Carcano, Pawlik[owski], Linz şi cei de un calibru cu ei sânt furioşi [2] de invidie: Fornasari [3] îmi scrise o scrisoare. Eu aruncaiu adresa mea, scrisă de el, în mijlocul cameratei. C[arcano] o văzù, o apucă, Pawl[ikowski] o găurì cu un baston şi apoi o rupseră în bucăţele. Doamne, Doamne, ce ridiculi! Pe de altă parte, se vede că aşa numita „şcoala filosofică" se tot măreşte. Welsersheimb e acum „şcolar" de ai mei, şi Rylski, un copil sărac şi părăsit de acasă, pentru care tocma [4] acum fac o colectă conchisă, fără ca să ştie el nemica.

---

[1]. Fost ministru plenipotenţiar al Austro-Ungariei la Bucureşti (9 Oct. 1894—5 Oct. 1895). Despre acest camarad mai tânăr şi preţuirea şi afecţiunea deosebită ce o avea pentru el autorul, v. mai departe însemnările de la 10 şi 13 Fevr., 1—6, 18 şi 26 Apr., 5 Maiu, 19 Iun., 13 şi 30 Iul. 1858. Vezi şi *Soveja*, op. cit., p. 26, nota. (Welsersheimb e cel care a dictat primului-ministru Sturdza scuzele ce acesta avea să ceară în chestiunea naţională. Vezi *Titu Maiorescu*, Discursuri parlamentare, vol. V, p. 9—12).

[2]. În text: „furiaţi". — [3]. Profesorul de italiană. — [4]. Chiar; cf. pag. 69, nota 8.

22. Lobpreis [1] îmi spuse, că sânt primul clasei, premiant. Ceilalţi o să moară de necaz.

Pentru Rylski se dete de către „şcolarii mei“:

Baron Kutschera	1 Fl[orin]
Cavalerul Czapka-Winstetten	1 Fl.
Cavalerul Ożegovič-Barlabaŕewič	1 Fl.
Nobilul Rossmanit	1 Fl.
Nobilul Rechtenberg	1 Fl.
Contele Paravicini	1 Fl.
Contele Montecuccoli	1 Fl.
Contele Welsersheimb	2 Fl.
Eu	1 Fl.
	10 Fl.

Cât despre clasele [2] ce sper a le avea în testimoniu, iste sânt următoarele:

Purtarea	— recht lobenswert.
Aufmerksamkeit	— gespannt.
Fleiss	— recht thätig.

Religion	— vorzüglich.
Latein	— im ganzen, recht befriedigend
Griechisch	— recht befriedigend
Deutsch	— ganz befriedigend.
Geschichte	— recht befriedigend.
Mathematik	— recht befriedigend.
Physik	— befriedigend
Logik	— recht befriedigend.

Zeichnen	— sehr befriedigend.
Französisch	— befriedigend.
Italienisch	— sehr befriedigend.

Vedremo.

---

[1]. Profesorul de matematică.
[2]. Notele, calificativele.

24. ..... De acasă-mi scrie soru-mea tot d'ele triste. Ştie D-zeu ce va mai fi şi cu mine!

27. Recitaiu poezia italiană; nu prea bine, însă fără eroare materială; — materia mi-era prea fără nici un ce atrăgătoriu.

Sânt în adevăr primul clasei, premiantul singur al clasei [a] 7-a. De premiu, căpătaiu: Littrow, „Wunder des Himmels", cu atlas.

28. Azi mă gătiiu de plecare; tata era în toane rele; de când sânt, zi neplăcută ca asta nu avuiu, deşi nu-mi face nici o impresiune mai adâncă.

29. Plecaiu cu vaporul „Dorothea" la 6 ore dimin[eaţa]; merse foarte încet; seara la 8 fuseiu în Pesta; dormiiu cu fratele Haţeganul, un Român şi om bun.

Între Viena şi Pesta: Viena — 6 ore dimin.

Hainburg — 8½ ore (ruine; Academie milit[ară]).

Pressburg — 9-9¼.

Göngö — 1 oră după prânz.

Comorn — 2¼.

Gran — 4½ (Biserică pompoasă la Dunăre, cu inscripţia [1] mare: Quae sursum sunt quaerite!).

Wischegrad — 5¾.

Waitzen — 6½ (Biserică pomp[oasă]).

Pesta — 8 seara, în otelul „Zum Jägerhorn"[2].

(Pentru vapor, clasa întâia, 8 fl[orini]).

30. În Pesta văzuiu Museul. La 4¼ după prânz plecaiu cu carul de fer [3] spre Szegedin. Se plăteşte pe cl. II 6 fl[orini] 15 kr. La 1 noaptea ajunseiu în Szegedin.

---

[1]. În text: „înscrierea" (transpunere literală a germ. *Inschrift).*

[2]. De remarcat, după numele otelurilor, aspectul german al Pestei şi al Timişoarei de atunci — cu 10 ani înainte de dualismul austro-ungar de la 1867.

[3]. Drumul de fier (transpunere literală după germ. *Eisenwagen);* cf. nota 5 de la p. 71.

31. La 3 noaptea din Szegedin cu 4—car[1] al lui Sester.

La 9-11 în St. Miklos (prânz). La ½6 seara în Timişoara, [la otelul] „Zum Trompeter".

August.

1. Plecaiu din Tim[işoara] la 6 dimin[eaţa]; la 12 în Lugoş, prânz foarte bun. La 7 seara călcaiu pământul Transilvaniei[2]; la ¾ 10 seara [la] Dobra.

De la Tim[işoara] până la gran[iţă] 14⅛ mile.

De la graniţă până la Sibiiu 21¼ mile.

2. La 5 dimineaţa fuiu în Deva. La 9 ore în cetatea Broos (Sasvaros), 11 mile de la Sibiiu.

La 1 după prânz în Mühlbach.

La 4 după prânz în Reissmarkt.

La 8 ore în Sibiiu.

3. La 4 dimin. plecaiu. La 12 [la] Făgăraş.

La 8 seara [la] Braşov.

Îmi lăsaiu giamantanul la diligenţă şi plecaiu singur. Doamne, ce impresiune nepreţuibilă a revedea, după atâţia ani ponderabili la desvoltarea spirituală şi trupească, locurile copilăriei! Toată casa, tot arburele îmi rechiamă nişte momente plăcute sau neplăcute! Trecuiu pe la Zlatcu; Măria (de o vârstă cu mine, flamma[3] mea de acum 6 ani) era la fereastră; o salutaiu, îmi răspunse, dar nu mă cunoscu. Plecaiu după vale, la casa, fostă a mamei, bătuiu; deschise Munteanu. Ne îmbrăţişarăm. El îmi păru foarte rece; dar după cum îl cunosc acum; atunci însă fusese foarte cald. Mama şi cu toţii erau la Elöpatak. Dormiiu la Munteanu.

---

[1]. Transpunere literală a germ. „Vierspänner", trăsură cu 4 cai, diligenţă. „Car" = trăsură (traducând pe germ. *Wagen*, termen mai general, însemnând şi „car" şi „căruţă" sau „trăsură". Cf. pag. 71, nota 5.

[2]. Transilvania era la 1857 principat autonom depinzând de Viena, prin urmare cu graniţă spre Ungaria.

[3]. Flacăra, iubirea.

4. La 2 după prânz plecaiu la Elöpatak, cu nenea Cost[ache] cel mare[1].

Acolo-mi petrecuiu binişor; făcuiu cunoştinţa unei familii Calenderoglu[2], cu o fată de 17 ani, Elena. Uşoară, ca cele din Ţară, dar cu o inimă *foarte bună*[3]. De altfel, absolut nimic mai departe. În acelaşi timp, am cunoscut pe Cleopatra Lecca[4], de 19 ani; foarte frumoasă. Nu ştie franţuzeşte aproape de loc, deşi a învăţat 6 ani; cântă admirabil la piano cântece româneşti; nu ştie nici o altă limbă afară de româneşte; de loc cochetă. În ce priveşte caracterul, n'are, drept vorbind, nici unul, şi asta e încă lucrul cel mai bun la dânsa.

Cu ea mai erà o soră de 11 ani, Alexandrina (o fiinţă insuportabilă), un frate de 10 ani, Costandin, un băiat foarte drăguţ şi vioiu, apoi un altul de 15 ani, George, un insuportabil nătăfleaţă fără pereche, care a pus cartea la ciochină şi acum taie câinilor frunză.

---

[1]. Un frate al mamei, născută Popazu. Alt frate, protopopul Braşovului, mai târziu episcopul Caransebeşului, Ioan Popazu, căruia i s'a înălţat de curând (Oct. 1935) un monument în Caransebeş, este cel care a luat (în 1850) iniţiativa înfiinţărei gimnaziului românesc din Braşov; între elevii cu care s'a deschis şcoala a fost şi nepotul său Titu Maioresu, care, la încheierea întâiului an şcolar, a ţinut cuvântarea de serbare, iar în Sept. 1851, luându-şi rămas bun de la colegii săi (el plecând la Viena la Theresianum), le-a scris aceste cuvinte profetice: *La revedere în România unită!* Cf. „Biografia primului Episcop al reînfiinţatei diecese gr. or. române a Caransebeşului Ioan Popazu", Caransebeş, 1899, p. 16. Cf. şi *Soveja*, op. cit. p. 10, 16, 14 şi 143, nota. Familia mamei se trăgea din Ţara-Românească, de la Vălenii-de-munte. Un C. Popazu, student sau doctor în medicină, văr cu T. Maiorescu, prin urmare fiu al lui Costache „cel mare", era la Viena prin 1883, în timpul şederii lui Eminescu în sanatoriul de la Oberdöbling, şi-i da lui T. Maiorescu informaţii despre boala lui Eminescu; a murit acum câţiva ani, ca medic în Caransebeş.

[2]. Aşa se numea atunci familia Kalinderu.

[3]. De aici înainte textul continuă în limba germană.

[4]. Fiica pictorului Constantin Lecca de la Craiova. Cf. pag. 334 şi *Soveja*, op. cit., p. 11. Se zice că la ea (măritată cu maiorul Grigore Poenaru şi rămasă văduvă) s'ar fi referit poezia lui Eminescu *Pe lângă plopii fără soţ*.

NB. Notele ce aveam în certificat erau următoarele: „T. Maiorescu primeşte un certificat de prima clasă cu distincţie. Clasificat I-iul între 13 şcolari.

Purtarea — foarte lăudabilă.
Atenţia — încordată.
Silinţa — activă.

Studii:

Religia — eminent	Dr. Krükl.
Latina — în de obşte foarte mulţămitor	Dr. A. Goebel.
Greaca — foarte mulţămitor. Pricepere sigură a gramaticei. Foarte mulţămitoare îndemânare la traducere; teme corecte	Adolf Lang.
Germana — cu desăvârşire mulţămitor	Dr. H. Suttner.
Istoria — foarte mulţămitor	T. Tomaschek.
Matematica — pricepere absolut clară, aplicaţii juste; cu distincţie	J. N. Lobpreis.
Fizica — foarte mulţămitor	Dr. H. Demel.
Logica — cu distincţie	Suttner.
Franceza — foarte bune progrese .	Louis Lacombe.
Italiana — eminent	Laurent Fornasari von Verce
Desenul — excelent	J. N. Meyer.

[Septemvrie]

Plecaiu[1] din Braşov la reîntoarcere [de la Elöpatak] Luni seara în 20 Sept.; veniiu cu diligenţa[2]. De

---

[1]. De aici înainte, textul iarăşi în Româneşte.
[2]. În text, termenul englezesc *Malepost.*

la Braşov până la Sibiiu plătiiu 9 fl[orini] 40 cr[ăiţari]. De la Sibiiu până la Timişoara 19 fl[orini] 20 cr[ăiţari]. În Sibiiu ajunseiu dimineaţa la 10 ore şi rămăseiu până seara la 6. Făcuiu vizită la Grid, Demeter, consilierul Dunca, făcuiu cunoştinţa profesorului de chirurgie de acolo, Dr. Miculich, a[l] cărui fiu venì acum în Teresianum. Pe drum aduseiu un copil de 11 ani, Eduard Weissenhahn, care călătorea singur către Strass[burg?] în Academie.

În 21 Septemvrie, la 6, plecaiu din Sibiiu şi fuiu în 23 dimineaţa la 4 în Timişoara. Pe drum era cu mine un Goldschmidt din Sighişoara, cu fiul său, de vr'o 20 [de] ani. Oameni buni. — Din Timişoara-mi luaiu cu numiţii 2 Goldschmidt şi încă cu un cunoscut al tatei, Banciu, şi cu copilul Eduard un car [1] privat pentru 34 fl. în comun. Şi aşa ajunserăm la 9 în Szegedin. Dormiiu „Bei den 7 Churfürsten [2]". A doua zi, 24 [3].....

După prânz plecaiu la 2½ cu carul ferat [4], fuiu seara la 9 în Pesta. Acolo şezuiu până la 10. A doua zi la 6 fuiu în Viena.

În 26 văzuiu la Burg[theater]: „Herz und Welt" von Gutzkow. Nu-mi prea plăcu (etc. Vezi Epistolarium 8, de la 8 Octob. 1857, către soru-mea).

Octomvrie 1857.

23 [5]. E într'adevăr un lucru de nepriceput pentru mine! Întregul institut e revoltat în potriva mea, fără ca eu să fi dat cea mai mică ocazie. Dacă sânt 10, dintre

---

1. Trăsură; cf. nota 5 de la p. 71.
2. Numele unui otel: „La cei 7 Prinţi electori".
3. Mai multe rânduri şterse.
4. Cu trenul; cf. nota 3 de la p. 76.
5. De aici înainte, textul iarăşi în nemţeşte.

280 [de elevi], care mai vorbesc cu mine! Aceştia sânt numiţi discipolii mei, iar eu însu-mi maestrul. Şi şi aceştia din motive atât de diferite! Iată, Ożegovič; acesta e mereu pe lângă mine, poate din recunoştinţă, poate fiindcă foarte adesea sânt de aceeaşi părere cu el, [poate] fiindcă, în genere, e un om *bun*. Kutschera are relaţii cu mine, fiindcă eu sânt singurul care simte la fel cu el; Tegetthoff, fiindcă e un om al ştiinţei, în adevăratul înţeles al cuvântului; Paravicini, un cap slab, fiindcă îl măguleşte faptul de a fi numit „filosof", chiar în batjocură; Rossmanit, fiindcă şi el nu mai poate avea relaţii cu ceilalţi şi găseşte totdeauna la mine primire prietenoasă; Löhner, fiindcă a fost luat în bătaie de joc de ceilalţi; Löwenfeld, fiindcă e un băiat simplu, dar foarte amabil; în sfârşit, Rechtenberg, fiindcă eu de la mine m'am dus să vorbesc cu el, fiindcă e certat cu toţi, fiindcă am, poate, fără să ştiu, o influenţă asupra lui, — în scurt, poate că mă iubeşte. Asta este „şcoala filosofică". Şi zic ceilalţi că noi ţinem în grădină conferenţe filosofice; apoi un altul ne numeşte „Cristos şi cei *12* apostoli"; un al treilea „Hans Sachs şi ucenicii cismarului"; Carcano mă numeşte „Adonis", tocmai fiindcă nu-s frumos; alţii mă numesc Plato, Socrates, un individ arogant, filosof, ş. a. m. d. Şi dintre toţi aceşti oameni care mă categorisesc în tot felul nu mă cunoaşte nici unul, căci numai doi din ei au vorbit cu mine!

Toate neplăcerile, toate prigonirile, toate batjocoririle să le suporţi liniştit, surâzând, şi nici o compensaţie pentru asta! Une-ori sarcina îmi devine uriaşă: îi ţin piept, dar pe urmă mă sleeşte atât de mult, încât, când rămân singur, mă întind pe pat şi sânt fără nici un gând — trist! Dar fie! Mai sânt numai 9 luni încă. Numai, de aşi avea, în schimb, un mijloc de satisfacţie; dar aşa, fără nici o relaţie care să te stimuleze ca om!

Totuşi, nu trebue să trec cu vedera că cel care e al doilea în toată şcoala noastră, Franz Srbjk, un student care a fost totdeauna remarcabil, în timpul din urmă s'a legat foarte strâns de mine, că ne-am înţeles în privinţa convingerilor noastre despre religiune şi alte chestiuni de acest fel şi sântem astfel intimi unul cu altul. E un cap distins, un om foarte modest. Relaţia cu el se va desvolta într'o ţinere de corespondenţă, după ce voiu fi plecat din Viena. Tot într'o astfel de relaţie voiu sta şi cu Ożegovič, cu Tegetthoff, Kutschera şi Rechtenberg. Îmi împart lucrul acesta astfel, ca să scriu fiecăruia câte o scrisoare în fiecare lună, aşa încât voiu avea de scris în fiecare săptămână o scrisoare unuia din cei patru.

Abia pot aştepta examenul de maturitate. — Perlea e acum în Viena, ca student; nu l-am văzut încă.

Decemvrie 1857.

9. Miercuri 2 Decemvrie s'a sinucis aici în Stadtgraben studentul român Martin (Martinoviciu); e acum al 2-lea Român din Transilvania, care încearcă fapta asta aici. Şi era bogat.

Mie-mi merge grozav de rău. De două luni am într'una dureri de cap. Încolo:[1]... Abia mai pot rezista până voiu pleca din institut; sânt într'o completă stare de stagnare.

Altfel, prelucrez acum în româneşte Logica lui Herbart şi lucrez la o sistematizare a prelegerilor despre Logică ale lui Suttner. Filosofia e o ştiinţă *divină*. Orice alt studiu pe de lături l-am părăsit acum. O, Doamne, numai 7 luni! Academia mă desgustă enorm!

---

[1]. Mai multe rânduri şterse.

Nici cea mai mică variaţie, aceeaşi şi aceeaşi monotonie lipsită de vieaţă. Pe lângă asta, constrângerea convenţională, vecînica disimulare; şi nici la arătarea desgustului nici o plăcere. — Răbdare, răbdare!

18. De la 15 după amiază sânt la infirmerie. Mi s'a umflat piciorul, din cauza unei răceli; din fericire, a trebuit numai să şed culcat, am putut însă să scriu, ceea ce am şi făcut din belşug. Am tradus mult din Herbart, am scris în caietul meu câteva disertaţii cu subiecte de fizică, de estetică şi de istorie a religiunilor. Din multe părţi am primit dovezi de simpatie; în deosebi de la Kutschera, Srbjk, Löhner, Rossmanit, Rechtenberg. În infirmerie am cunoscut pe amabilul, talentatul baron Gustav Pohlberg (născut la 17 Aug. 1844 la Stanislau în Galiţia). Poate, cu ocazia asta, am mai aruncat o sămânţă bună. Mi-a făgăduit că va studia cu multă sârguinţă.

Afară de asta, am avut convorbiri foarte plăcute cu v. Yttergren, un fiu natural al contelui Esterházy.

24. Ieri am eşit în oraş; astăzi însă trebue să mă aşez iarăşi la pat; mi s'au umflat picioarele, iarăşi nu pot să umblu; avem iarăşi câteva plăcute zile de vacanţă!

27. Ieri şi alatăieri am stat iarăşi la pat; astăzi însă am eşit în oraş şi mă şi dor picioarele îngrozitor.

NB. La 23, seara, am auzit întâia oară un oratoriu, şi anume splendidul „Elias" al lui Mendelsohn.

În certificatul interimar căpătaiu următoarele clase [1]:

Religia — excelent.

Latina — destul de mulţămitor.

Greaca — foarte mulţămitor.

---

[1]. Note, calificative. (Ultimele trei cuvinte sânt scrise în româneşte).

Germana — foarte mulţămitor.
Italiana — cu distincţie.
Istoria — în general, foarte bine.
Matematica — foarte mulţămitor.
Fizica — foarte bine.
Filosofia — foarte mulţămitor.
Purtarea — foarte lăudabil.
Atenţia — cu interes.
Ocupaţii — activ.

Va bene.

---

31. Dec. 1857. Anul se apropie de sfârşitul său; e ora 10½ noaptea. Aşi vrea să străbat iute cu gândul anul care-a trecut; dar sânt într'însul elemente aşa de felurite şi de ciudate. În totul, e *rece; apăsătoarea indiferenţă,* acest colos de ghiaţă, căruia prin reflexiunea mea i-am căzut pradă, este prea destul exprimat într'însul. — Pentru direcţiunea mea ştiinţifică a fost de cea mai mare însemnătate cunoştinţa cu privirea generală asupra filosofiei şi cu logica, această ştiinţă aşa de extrem de interesantă. Ea m'a adus să năzuesc spre cea mai bună formulare a cugetării, spre o exprimare fără greşeli, scurtă, *adevărată,* spre o ferire de acele cuvinte umflate şi goale, pe care tinerii sânt aşa de aplecaţi să le întrebuinţeze; ea mi-a insuflat întâi într'adevăr iubirea pentru o direcţie de gândire de care *niciodată* nu mă voiu despărţi. — S'a infiltrat însă în mine un scepticism deconcertant, o punere la îndoială a tuturor celor tradiţionale, ba chiar a ideii de D-zeu şi de nemurirea sufletului — paralel cu imposibilitatea de a concepe absolutul. La ce oscilări e supus cugetul meu în această privinţă! Cine mă constrânge să admit un D-zeu, care e cu totul de neconceput de raţiunea mea? Dar — în ace-

laşi timp mă constrânge să-mi zăpăcesc mintea prin necesitatea şi totdeodată incomprehensibilitatea a ceea ce este dat necondiţionat.

În timpul din urmă am citit o poveste cu stafii. Nouă frământare a minţii, noue îndoieli, nouă imposibilitate de a pricepe. Întâmplarea aşa de deasă a legăturii a două fenomene despărţite în spaţiu, dar coexistente în timp, e o realitate. Ce însemnează asta? Ce e acest somnambulism, care-şi bate joc de cea mai puternică şi cea mai generală dintre puterile până acum cunoscute nouă prin experienţă, gravitaţia? — Îndoială, îndoială!

Am cunoscut şi psihologia, ştiinţa despre suflet — ce este sufletul? Deslegaţi-mi întrebarea şi apoi vorbiţi; dar cine o desleagă?! Această uriaşă problemă metafizică! — Pentru cultura mea filologică a fost de mare însemnătate prof. Lang, care m'a făcut, prin prelegerile sale atrăgătoare, să cunosc frumuseţile operelor clasice greceşti şi, între ele, mai ales pe Demostenes. Afară de acestea, Dr. Goebel, acest critic rece, care aproape te îndepărtează, dar un *învăţat admirabil de pătrunzător*. Apoi prof. Dr. Zhishmann, care a fost pentru mine un model în privinţa zelului ştiinţific care rămâne totdeauna egal cu sine însuşi, neturburat de nici o humoare (la interpretarea lui Sofocles). — În acest an am învăţat şi italieneşte, cel puţin pricep limba; şi englezeşte, într'asta merge bine; mult mai bine franţuzeşte. — Dintre operele altora, mai întâi Introducerea în filosofie a lui Herbart, pe care o prelucrez încă acum, apoi Goethe, Platen, mai intens Schiller şi Herder.

În ce priveşte cunoscuţi noi, Rechtenberg, un copil inteligent, ceva cam sceptic; Rossmanit, un cap bine făcut; Tegetthoff, o fire aspră, care privită din afară te îndepărtează, dar lăuntric însufleţit de o admirabilă

căldură ştiinţifică, sprijinit în genere de un neobosit studiu şi cu bogate cunoştinţe îm câmpul ştiinţelor naturale; Armin Löhner, un bun cap — poate va eşi ceva din el. L. Ożegovič, un *gentilom* leal, aspru, patriot; când şi când un „atârnător de tradiţie" leneş la cugetare, ceea ce însă, lucru curios, nu-i stă rău.

În vacanţă am învăţat să am stimă *puţină* pentru figurile mele de la Braşov.

De când am ajuns să fiu pregătit în mod serios din punct de vedere ştiinţific, nu-mi mai reuşeşte nici o rimă; pe de o parte, sânt bucuros că a încetat această ocupaţie neserioasă; pe de altă parte, poate şi din cauza asta devin din zi în zi mai rece, pentru cei mai mulţi din jurul meu mai indiferent. Îmi lipseşte acum un stimul puternic, indiferent de unde ar venì. — Dar în această încremenită magherniţă de convenienţă! — Şi apoi, pe lângă asta, nerecunoscut şi luat în râs şi urît mai de către toţi oamenii! — Însă, din fericire, şì iubit şi relevat.

O urmare a seriozităţii mele ştiinţifice a fost şì recunoaşterea din partea profesorilor, care m'au făcut întâiul în toată şcoala; pe de altă parte, de sigur definitiva [1]... În schimb, o greşală, care poate să fi născut din (ce-i drept, nu de invidiat) voinţa mea de a fi erudit, e obiceiul meu — s'o spun scurt: de a minţì! Ce-i drept, fac asta în lucruri neînsemnate, inofensive, dar lucrul ăsta este, totuşi, şi cu atât mai mult, nedemn, meschin. De ex. spun adesea că am studiat cutare ori cutare lucru în timpul nopţei, pe când adevărul e că-l citisem ziua; când intră cineva în cameră, vreau să mă găsească îngropat în cărţi; şi alte copilării de felul acesta. Asta va trebuì neapărat să înceteze de azi înainte.

---

[1]. Urmau trei rânduri pe care le-a şters.

Pentru acest an îmi propun, pe lângă examenul de maturitate, să termin o sistematizare, ce am început-o, a prelegerilor de logică audiate de mine. Aş dorì să las această lucrare la câţiva din aşa numiţii mei „şcolari", la plecarea mea din Germania [1], ca amintire — anume, dacă mai trăesc atâta! Cine ştie!

Fevruarie 1858

10. N'am mai scris în jurnal; D-zeu ştie, nu mai simt nici un îmbold spre descrieri ale propriilor mele sentimente. Şi şì ce-ar fi! Vecînicul acelaşi lucru, că duc o vieaţă fără nici un farmec. Această aşa zisă „morală solvabilă!". . . . . [2], vieaţă de plăceri, îmi pare că o poate face aici numai tânărul conte Welsersheimb, care e, într'adevăr, un copilandru amabil, plin de graţie şi de spirit. Dar nenorocirea mea este tocmai aceasta, că eu, ori unde mă duc, sânt iubit numai de trei, patru, dar de cu mult mai marea majoritate sânt urît, luat în râs, defăimat. Aceste calomnii încep să producă deplinul lor efect la Welsersheimb. — Ei! treacă şì asta! — De altfel, esttimp n'am vorbit încă nici o vorbă cu el. Aşa mi-e firea mea, că, cu cineva pe care-l iubesc, nu ştiu de loc cum să umblu la început; şi, dacă nu se oferă nici o chestiune obiectivă de convorbire, oral nici mai târziu; în scris însă, da. — E unul din cele mai neplăcute sentimente să te vezi aşa de neînţeles de oameni pe care-i iubeşti, fără speranţa stabilirii unei aprecieri drepte! — Şi, ciudat! Cât de mult îţi umple vieaţa un astfel de om! Când, în biserică, este şì el, cred că întreaga încăpere e plină de spirite care

[1]. Exact, ar fi trebuit: din Austria; dar zice: din Germania, fiindcă atunci Austria era încă în vechea confederaţie a Germaniei.

[2]. Două cuvinte neclare.

fâlfâe în jurul meu. Dar astăzi tocmai a plecat la Laibach pentru o săptămână, până la încheierea semestrului. — Biserica era pustie! Şi totuşi nu l-am putut vedea niciodată în biserică; pur şi simplu, *ştiam* numai că era acolo [1]. —

Nu ştiu pe cine să invoc, ca să mă ferească de desperare!

11. E totuşi ciudat că în orice situaţie din vieaţa mea, tocmai atunci când amorţeam într'un fel de toropeală, am primit o nouă întărire pentru vieaţă. Imediat după ce terminasem orele de şcoală fuiu chemat de portar — trăsura era acolo, — Olga vorbì cu mine, îmi ceru să-i comunic în scris opiniile mele filosofice şi politice, pe adresa:

Monsieur Gaston Durandal
poste-restante.

13. Ni s'au dat notele. Eu 1-iul, Srbjk al 2-lea, Linz al 3-lea, Ozegovič al 4-lea. În clasa a 7-a este Tegetthoff al 2-lea, Löhner al 5-lea, Kutschera al 16-lea, — totuşi mai bine [decât înainte]. Într'a 6-a e Rossmanit al 2-lea! Fiochi 1-iul, Rechtenberg al 4-lea, Welsersheimb al 5-lea, fără „excelent". — Notele mele:

Purtarea — foarte lăudabil.
Atenţia — încordată.
Silinţa — foarte activă.

---

[1]. Cu un an mai târziu, recitindu-şi „jurnalul", Titu Maiorescu trage cu creionul o linie pe de marginea întregului pasagiu începând de la „Şi ciudat!" până aici, şi scrie de-asupra lui, cu creionul: „Vergleiche Ottiliens Tagbuch. T. M. 1859". Notiţa aceasta însemnează că, recitindu-şi peste un an „jurnalul", pasagiul acesta i-aduce aminte de un altul asemănător, ca idei sau ca stare sufletească, din romanul „Wahlverwandschaften" al lui Goethe (din care la 9 Aprilie 1858 chiar reprdouce în „jurnalul" său un pasagiu mai întins) şi vrea sau să releveze, poate, coincidenţa în cugetare cu marele scriitor german, sau influenţa inconştientă ce a avut-o asupra cugetării sale lectura anterioară a operelor lui Goethe.

La studii:

Religia — cu distincţie	Dr. Krückl.
Latina — interpretare independentă, traducere justă, transcrierea temelor foarte mulţămitoare	F. Richter.
Greaca — cu distincţie, prin cunoştinţa limbii şi prin pricepere pătrunzătoare a tragediilor lui Sofocle	Dr. Zhishman.
Germana — foarte mulţămitor	Dr. Suttner.
Istoria — destul de mulţămitor, în deosebi prin bună interpretare	Tomaschek.
Matematica — prin ştiinţă temeinică foarte mulţămitor	J. R. Lobpreis.
Fizica — destul de mulţămitor	Demel.
Filosofia — excelent	Dr. Suttner.
Franceza — foarte bine	L. Lacombe.
Italiana — cu distincţie	L. Fornasari.
Engleza — excelent	Hoegel.
Desen — excelent	J. N. Mayer.

Forma exterioară a lucrărilor scrise: foarte curată şi ordonată.

Numărul orelor absentate 33, motivate.

Directorul
Dr. H. DEMEL
consilier de Stat

Martie 1858.

Curat, şi curat din punct de vedere moral.

Aprilie 1858.

De la 1—6 Aprilie am trăit poate cele mai fericite zile din vieaţa mea, cu toate că aceste zile au fost şi turburate când şi când. — Am fost [în relaţii mai de

aproape] cu Welsersheimb, Rylski şi Tegetthoff. Am avut prelegeri filosofice şi printre ele convorbiri mai intime, care m'au făcut să mai gust iarăşi vieaţa. În ziua întâi am citit eu „Verhängnisvolle Gabel" a lui Platen, în ziua a doua romanul său „Oedipus", în ziua a treia fragmente din a mea „Comedie fără nume", în ziua a 5-a „Nathan" al lui Lessing, într'a 4-a dialogul dintre Posa şi rege [1];pe lângă asta, comentariile aşa de umane, care erau de cel mai mare interes. — Welsersheimb e un înger, şi unul aşa de modest şi de deştept, cum până acum întâia oară cunosc. Rylski e un talent matematic, dar un mâncăcios, un ştrengar — pe lângă asta însă un comerţ sufletesc cu el totuşi de mare interes. — Ce-i drept, au fost incidente — o ceartă de mai multe minute cu Lobpreis, care în acele momente mi-era insuportabilă; câteva fricţiuni cu Bakony — încolo, docta securae peragebant otia gentes [2].

A trebuit să scriu aceste puţine rânduri acì. — Îmi pare aşa de rău că s'a sfârşit vacanţa; mi-e sufletul aşa de pustiu, de oare ce trebue să mă întorc la vechile *banalităţi comune* de fiecare zi — pricep acum cu totul vestitul monolog al lui Wallenstein — parva si licet componere magnis.

Pe lângă asta, am lucrat la cuvântarea latinească ce am fost însărcinat s'o ţin pentru disertaţie la distribuţia certificatelor de estimp [3].

---

[1]. Din „Don Carlos" al lui Schiller.

[2]. Neamurile trăiau în pace ceasuri de erudită odihnă.

[3]. Urmează o scrisoare către Welsersheimb, pe care a şters-o cu o linie transversală:

„Iubitul, iubitul meu Welser[sheimb],

Sânt tocmai acum în aşa ciudate, ba aproape insuportabile dispoziţii sufleteşti, încât trebue să-ţi scriu. — Nu ştiu anume ce, — îmi trec atât de multe prin minte şi prin inimă şi totuşi nu sânt în stare să ajung la o exprimare precisă...

Vide Epistolarium, II".

9 Aprilie. Citiiu în genialele „Afinităţi elective" ale lui Goethe următoarele fraze, ce nu mă pot abţinea de a le transcrie aici:

„Din jurnalul Ottiliei:

A te împărtăşi şi altora e natură; a şti cum să primeşti cele ce ţi s'au împărtăşit, e cultură.

Cine vorbeşte mult in faţa altora numai el, fără a spune ceva măgulitor celor ce-l ascultă, căşunează aversiune.

Orice vorbă ce rosteşti provoacă un înţeles corelativ.

Cea mai plăcută societate este aceea în care domneşte un senin respect reciproc între cei ce o alcătuesc.

Prin nimic nu-şi designează mai mult caracterul oamenii decât prin ceea ce găsesc că e ridicul.

Ridiculul se naşte dintr'un contrast moral, care e adus în legătură pentru simţuri într'un mod inofensiv.

Omul simţurilor râde adesea unde nu e nimic de râs. Ori ce ar fi ceea ce-l face să râdă, mulţămirea sa lăuntrică ese la iveală.

Omul inteligent găseşte aproape totul ridicul, omul înţelept aproape nimic.

Ce defecte putem păstra, ba chiar cultiva în noi? De acelea care pe ceilalţi mai curând îi măgulesc decât îi jicnesc.

Nu cunoaştem pe oameni când vin ei la noi; trebue să ne ducem noi la ei, spre a afla cum stă cu ei.

Întâlnirea cu femeile în societate este elementul bunelor moravuri.

Când vieţuim laolaltă cu oameni care au un foarte fin simţ pentru ceea ce e bună-cuviinţă, ni se bate inima pentru ei, când se întâmplă ceva necuviincios.

Felul de a se manifesta al cuiva e o oglindă în care fiecare şi-arată chipul.

Există o politeţe a inimei, ea e înrudită cu iubirea. Din ea naşte cea mai lesnicioasă politeţe a conduitei exterioare.

În potriva marilor calităţi ale altuia nu există nici un alt mijloc de salvare decât iubirea [1].

E ceva grozav cu un om superior, de care proştii se prevalează.

Semănatul nu e aşa de anevoios ca seceratul".

O frază — o carte.

---

18. Tot timpul m'a ocupat biografia lui Goethe de *Lewes* (tradusă de Dr. Frese), un om pe care din această scriere am învăţat să-l stimez, fără să mai ştiu altceva despre el. Câteva trăsături trebue să-mi însemnez încă:

Una din cele mai pline de mister coincidenţe e şi aceasta că în ziua bătăliei de la Leipzig medalionul, pe care Goethe îl primise de la Napoleon, a căzut jos din cuiu.

O nostimă anecdotă, pe care am avut vanitatea să o aplic la mine în multe privinţe, e următoarea:

Câţiva oameni bogaţi regretau odată, cu adânci oftări, că un spirit aşa de superior ca Goethe nu s'a consacrat adevărului creştin; la asta, Carlyle, care era de faţă, a zis: „Domnilor, cunoaşteţi d-voastră povestea cu omul care vorbea de rău soarele, fiindcă nu-şi putea aprinde ţigarea de la el?".

În alte privinţe, am avut un foarte ciudat sentiment la lectura acestei cărţi. Am găsit la Goethe, în istoria evoluţiei lui sufleteşti, unele trăsături care coincideau foarte mult cu mine, care uneori erau scoase din sufletul meu. — Tot astfel şi la critica lui „Faust". Am

---

[1]. Pe marginea acestui aforism, T. Maiorescu a scris: *Spinoza.*

găsit la Lewes o mulţime de acele conjecturi cu pretenţia de a fi ingenioase, pe care şi el le numeşte neroade şi pune alături de ele propria lui opinie şi felul lui de a vedea, care corespund *în totul* felului meu de a interpreta lucrurile.

Acea luptă a adevăratului spirit spre *mai multă lumină*[1] în potriva vulgarităţii negatoare a tot ce e superior, luptă pretutindeni împiedicată şi totuşi necesară, acum am priceput-o bine. — Dar eruditii domni prea învăţaţi nu văd uneori pădurea din cauza multilor arburi.

Altminteri, poziţia mea e foarte ciudată! Ajung mereu în situaţii nouă, mereu în complicaţii nouă, dintre care una mai rău decât alta mă fac să fiu neînţeles. Se pare că în forurile înalte s'a băgat de seamă că există un *„club"*, care ţine şedinţe; eu sânt observat cu nişte priviri ciudate; umblă vorba între interni că o să fiu dat afară; însă despre asta ar trebui să ştiu şi eu ceva.

Altfel, Welsersheimb are, în sfârşit, o mare simpatie pentru mine. Lăsase (ca să pomenesc numai una din multele noastre caracteristice) într'un caiet de franţuzeşte, ce trebuiau să-l copieze şcolarii, părţi întregi nescrise şi scrisese mai departe, ca să ţină pasul cu ceilalţi. Ce-i drept, e cu 2 clase în urma mea; dar mă duc în camera lui în timpul când el e în grădină, îi iau caietul şi scriu în el ceea ce lipseşte. — A fost cu totul uimit de asta, vine în grădină grăbind spre mine; îndată ce mă zăreşte: „Asta, ştii, e prea mult!". — De atunci, e mereu la mine şi în jurul meu. — Ce-i drept, acum are şi el să îndure vorbe ca: „Welsersheimb a devenit filosof" şi altele de al de astea. Cel puţin, vede

---

[1]. Aluzie la cuvintele lui Goethe murind: „Mehr Licht!".

şi el acum ce smintiţi şi în acleş timp răi la suflet sânt ceilalţi, — o experienţă care nu-i poate strica.

26. Am citit scrisorile lui Lessing. O, ce om! — Multe din cele spuse de el par'că sânt tocmai din gândul meu; în multe par'că m'am recunoscut pe mine.

„Pulberea de pe cărţi", zice el într'o scrisoare către Gleim, „pulberea de pe cărţi mă enervează din ce în ce mai mult şi în curând nervii mei nu vor mai fi de loc capabili de anume vibraţii fine. Însă, cu toate astea, nu voiu uita niciodată că am simţit odinioară ceea ce nu mai simt acum. Fiindcă mie mi s'au tocit simţurile, nu voiu fi niciodată nedrept către cei care n'au ajuns încă în starea asta; nu voiu despreţui nici un simţ, findcă eu, din nefericire, l-am pierdut".

Avut-am eu vreodată un sentiment? Pot fi sentimentele măsurate cu cotul? Se măreşte sau se micşorează sentimentul, cu micşorarea sau cu mărirea raţiunii? De schimbat, m'am schimbat; asta e sigur. Oare în mai bine? Poate pentru alţii; dar pentru mine? - -

Veciinicul tot aia şi iar aia! Sânt încunjurat aici de oameni, pe care, crescând, i-am întrecut pe toţi, pe care pe toţi îi pot face să zică da sau nu, cum oiu vrea eu! Dar abia acum găsesc în clasicii germani atât de multe acorduri cu mine, atât de multe voci înrudite cu a mea, care mă însenineaza încă pentru unele clipe. - - De oare ce instrumentele pe care cânt eu sânt numai de coarde, cine împarte cu mine armonia pustiului meu?

Welser[sheimb] mă atrage; ce este această putere de atracţie? Simpatie; dar nu e încă nici măcar un sentiment de simpatie. Cine ştie ce gândeşte el despre mine? Şi tot astfel cu toţi oamenii. Nu e în tot institutul într'adevăr *nici unul* care mai curând sau mai târziu să nu mă fi bârfit; dacă acum, din potrivă, alţii sânt cu totul cu mine, asta nu e decât urmarea voinţei mele, a năzuin-

ţei mele spre acest lucru, a pretenţiei mele sigure de izbândă. — Mă tem — că şi pentru Welser[sheimb] voiu pierde orice sentiment, cum l-am pierdut pentru toţi până acum, afară de — ciudat lucru — pentru unul singur nu, de care înainte mă preocupam mai puţin decât de oricare altul: pentru Tegetthoff, acest rece, repulsiv geniu matematic. — Sentiment pentru el? — O, nu, sentiment nu, ci infinita prerogativă de atracţie a inteligenţei; — şi eu din partea mea pentru el, dar într'un mai mare grad încă.

Rylski, un om rece, ordinar, pe lângă asta însă înzestrat într'adevăr cu mintea cea mai limpede.

Rossmann, un rece produs al sârguinţei şcolare, fără iniţiativă, vanitos.

Löwenfeld, un suflet plin de bunătate, un cap foarte practic pentru cercul lui, care se ocupă foarte mult cu istoria şi care răzbate cu o stăruinţă neobosită. Dar, Doamne, mi-e de ajuns mie *asta?*

Rechtenberg, un cap limpede, dar încă prea tânăr; poate e încă ceva de aşteptat de la băiatul ăsta — dar în răstimp s'a depărtat de mine.

Welsersheimb, cap limpede, desăvârşită cultură de acasă, acum cu o mare râvnă la studiu, provocată de mine. Oare e mai multă stofă în el? Oare se ascunde mult în el?

Dar unde e între toţi aceştia unul cu care să mă potrivesc?

Să am numai examenul de maturitate în urma mea, această copilărie, ce, vrând-nevrând, trebue făcută împreună cu alţii! Trebue să încep să studiez vieaţa; altminteri, în cele din urmă înţepenesc şi în ce priveşte mintea [1].

---

[1]. Adică, nu numai în ce priveşte inima, despre care socoteşte că-i e împietrită.

La 4, Olga[1] a fost la mine o oră; riscat şi ciudat [lucru]. Vorbit mult. Vezi despre asta: „Apendice la „Un fragment din tinereţea mea", II, din 4 Maiu[2]. Seara, am scris următorul început de răspuns la scrisoarea ei, pe care l-am şters a doua zi, aşa încât n'a mai fost trimes:

„Şi d-ta zici că nu există nimic frumos în ceea ce e legat numai de simţuri? — Oho! la această teorie d-ta mai puţin decât oricine mă vei putea convertì; adică — ah, Doria![3] şi când voiu fi bătrân, încă mă voiu entusiasma! Vezi, vezi ce desordine produci d-ta în mintea mea! Ah, femeile! Şi dacă n'ai avea uneori o fire aşa de bună, de darnică, de sfântă! — Sau d-ta ţii să nu fii cuprinsă între „femei"? — Lasă, Olga, lasă, numai să nu fii aşa de aspră uneori! Dacă ai vedea sexul d-tale prin ochii mei, ai judeca altfel. Te rog, serveşte-te de ochii mei! Te rog; eu rog rar. Şi mai rar încă mulţămesc; însă: d-tale îţi mulţămesc. Cred că e a doua oară că-ţi mulţămesc. — Ştii d-ta, Olga? Până astăzi devenisem un om care stagnează, un om împietrit; această blestemată logică mă cristalizase cvarţ dur. N'ai simţit d-ta încă din ultima mea scrisoare, că acolo numai o morişcă a raţiunii, morişcă îngheţată, îşi târăşte penibil roatele? — Astăzi însă am fost emoţionat, în sfârşit, emoţionat.

Spune dar', Olga, eşti d-ta ş. a. m. d.".

---

[1]. Olga Coronini; cf. însemnările anterioare.

[2]. Se vede de acì că, paralel cu aceste însemnări din „jurnalul" ce ţinea, tânărul Maiorescu mai nota întâmplări personale şi reflexiuni asupra lor (poate utilizându-le subt formă de lucrare literară?) în acest „Fragment din tinereţea mea", pe care-l citează şi în alte rânduri şi care, la această dată, ajunsese chiar la o „parte a doua".

[3]. Expresia „Ah, Doria!" e din „Don Carlos" al lui Schiller.

Aşa fuse. Când însă a doua zi o mai citiiu odată, nu mai simţiiu acelaşi lucru; fusese numai ceva momentan; de aceea am suprimat cele de mai sus.

La 5. Cele dintâi 4 camerate au făcut o excursie cu Demel, Zhishman, Winter, Gries, Voregger, Locher[1]; am luat şi eu parte. Mi-a plăcut şi nu mi-a plăcut. In timpul din urmă, în genere, nu ajung la o impresie totală lămurit bună sau rea. Orice lucru are o dublă faţă, — un principiu pe care acum l-afirm din experienţă. Löhner, Tegetthoff, Rossmanit, mai ales Rylski[2]: ordinari la mâncare; Rechtenberg, invidios şi muşcător; numai Welsersheimb şi Herz curaţi. Zhisman s'a făcut de râs, copilăreşte, dându-şi aere. — Cu Herz am vorbit la întoarcere; urmarea este că el e hotărît pentru mine şi cu mine.

La 21. Din corespondenţa lui Goethe (comunicată în vol. III din Cartea de literatură a lui Vernaleken) trebue să-mi transcriu următoarele pasagii, ca adeverite de mine şi asupra mea:

„Un lemn arde, fiindcă are în sine stofă pentru aceasta, iar un om ajunge celebru, fiindcă stofa pentru aceasta se află în el. Celebritatea nu poate fi căutată, şi orice goană după ea e zadarnică.

„Sânt trei feluri de cititori: o specie din ei care gustă o operă de artă fără a judeca, o a treia specie care judecă fără a gusta, şi cea mijlocie, care gustă şi judecă şi gustă judecând; această specie propriu zis reproduce din nou o operă de artă. Membrii acestei clase nu sânt numeroşi.

„Ni se duce tot câştigul vieţii când nu ne putem împărtăşi altora, şi tocmai în lucrurile cele mai deli-

---

[1]. Directorul şi profesori ai Academiei Teresiane.

[2]. Ca şi următorii, colegi de şcoală; v. pentru toţi observări în paginele anterioare.

cate, la care aşa de rar găseşti părtaşi, îi doreşti mai arzător.

„E aşa de primejdios să exerciţi la distanţă influenţă morală în cele sufleteşti. Când vorbeşti din viu graiu cu un prieten, simţi în ce situaţie se află şi îmblânzeşti cuvintele după moment. Din depărtare, nu vorbeşti niciodată cum trebue sau nu nemereşti la timp [1].

„Cine e de acord cu sine însuşi e şi cu alţii.

„Cine pune un oarecare preţ pe sine însuşi par'că a renunţat la dreptul de a desconsidera pe alţii.

În special:

„E o mare nerozie să pretinzi ca oamenii să armonizeze cu noi. Eu n'am făcut-o niciodată. Am privit pe un om totdeauna numai ca o fiinţă existând pentru sine, pe care tindeam să o cercetez şi să o cunosc în însuşirile ei caracteristice, de la care *însă nu ceream absolut nici o simpatie mai departe* [2]. Prin aceasta am ajuns să pot avea relaţii cu orice om şi numai prin aceasta ia naştere cunoaşterea a deosebite caractere, precum şi îndemânarea necesară în vieaţă. Căci tocmai când e vorba de naturi cu tendenţe contrarii alor noastre, trebue să ne stăpânim, ca să putem ajunge cu ele la un capăt, şi printr'aceasta toate părţile din noi sânt stimulate şi se desvoltă şi se formează definitiv".

23. Ni se deteră notele trimestrului. Ale mele sânt la fel cu cele precedente, afară doar de latineşte şi istorie, unde am note mai bune.

---

[1]. Pe marginea rândurilor acestei cugetări, tânărul Maiorescu a tras o linie şi apus însemnarea: *NB* (nota bene). — Cf. aforismul său „Fereşte-te de a da sfaturi...". Critice, II, 291).

[2]. Această mărturisire a lui Goethe e atât de mult apreciată de tânărul Maiorescu, încât nu numai că o subliniază, ci încă o cuprinde cu o acoladă şi pune în dreptul ei însemnarea: *NB.*

Iunie.

15[1]...

La 19 am fost toţi cei din institut la teatrul din Josephstadt. S'a reprezentat Tablouri geologice ale lui Hofmann; bine.

Eu mă aflu acum, din potrivă, în foarte rele dispoziţii sufleteşti, mă simt ca şi mort. — Welser[sheimb], Kutschera mă atrag; amândoi mai reci decât mine; aproape sânt sigur că farmecul ar înceta, îndată ce aşi avea relaţii cu ei; — în privinţa aceasta, s'a sfârşit; nu găsesc aici pe nimeni pe aceeaşi treaptă cu mine. — Dar aşa cum e acum, mi-este insuportabil; n'am acum cu adevărat pe nimeni, deşi mă port prietenește cu mulţi. Vorba lui Spinoza: „Dacă iubeşti pe D-zeu, nu trebue să te aştepţi ca şi el să te iubească" e în contrazicere cu întreaga mea fire. Poate eu sânt prea puţin cultivat; *sau* este egoism? vanitate? Nu; asta nu; sânt adesea momente, în care simt până în fundul sufletului că pentru Welser[sheimb], de exemplu, aş fi în stare să jertfesc aproape *totul.* — Iar el?

Sânt aşa de singur! Uneori e aşa de înnăbuşitor! Zilele astea mi-a venit rău la şcoală, foarte rău chiar. Dureri de cap care se mutau mereu; — şi n'aveam atunci pe nimeni lângă mine. Tata, mama, departe; de altminteri şi ei aşa de înstreinaţi de mine, chiar dac'ar fi aici; şi soru-mea, cu părere-de-rău trebue s'o spun, în timpul din urmă înstreinată; iar în institut *nimeni.* 6—7 care sânt pentru mine, findcă însemnez ceva şi sânt în stare să dau ceva; dar pentru Titu ca Titu, cum, de exemplu, eu pentru Welser[sheimb] ca Welser[sheimb] — cine? — De ce nu m'a făcut D-zeu frumos?

---

[1]. Mai multe rânduri şterse, în care pare a fi vorba de un leşin al său la o conferenţă a prof. Suttner.

Eu singur, cu totul singur,... nici un D-zeu, nici o nemurire, nici un stimul, răceală, moarte. O, ce-o să iasă de-aici? — E aceasta un fals pesimism? — Nu, meditez adesea asupra acestei dureri; pun vina pe mine însu-mi, pe greşelile mele — dar am avut-o mereu durerea aceasta; şi cu cât m'am silit mai mult să mă distrez în afară, cu atât mai mult am simţit-o.

N'am pe nimeni; nici o iubită. — Dacă aş avea aşa ceva! Măcar un prieten! Nu sânt oare vrednic de asta? — Chiar căirea şi străduinţa mea — trebue să fie ceva mai sus decât zilnica banalitate — ş. a. m. d.

Dacă aş murì? — Ce ar fi mai departe? — Dar dacă ar murì Welser[sheimb] — da, asta aproape mi-ar rupe inima, — un imens gol ar naşte atunci pentru mine.

Salvare! — voiam să scriu acum; de unde salvare? Omul e lăsat la propriile lui puteri — dar am momente, în care, mărginit astfel numai la mine însu-mi, nu mai pot suporta [1].

Iulie.

6. Ast'noapte visaiu că profesorul Richter s'ar sinucide, că dintre toţi elevii lui mă alesese pe mine, ca să fiu lângă dânsul în ultimele lui clipe; îşi tăiè arterele — m'am deşteptat; [era ora] 12½ noaptea; capul mi-ardea; nu eram în stare să înfiripez nici un gând, stafia sinucigaşului nu mă părăsea nici de cum. O oră întreagă m'am primblat în jurul camerei în desăvârşită tăcere — mereu cu frica să nu înnebunesc. Era îngrozitor.

---

[1]. Toată această însemnare din luna Iunie, cu părţi din ea şterse mai târziu, precum şi însemnările următoare până la cele din Berlin sânt scrise cu un scris repede, nervos, adesea cu prescurtări.

13. Acum 4 săptămâni îi dedesem contelui Welser[sheimb] albumul meu, ca să-mi scrie ceva în el; îmi făgăduise bucuros; astăzi, cerându-i-l, mi l-a dat îndărăt, cu răceală — înăuntru, nimic. Ce-a fost asta? N'am meritat asta! Aceasta e cea mai mare injustiţie ce am suferit până acum.

31[1]. Azi ţinuiu oraţiunea mea latină, în prezenţa ministrului Thun, a secretarului de stat Helfert, a consilierului ministerial Kleemann, a baroneselor Adlersburg, etc., etc. — Fu *bine.* — Pe urmă căpătaiu premiul dintâiu din mâna lui Thun. Thun, la finea festivităţei adresă vr'o câteva cuvinte foarte măgulitoare[2] către mine. — Le scriu toate [acestea] aici, ca date; dar mă lăsară *de tot* indiferent, ba — ce nu-mi pot explica — trist. Dar cându-mi luaiu adio, fură vr'o câţiva profesori aşa de amicali cu mine! Richter plângea; el, Krückl şi Suttner mă rugară a le scrie; Tomaschek foarte amabil, şi Demel. Prost Zhishman şi Lobpreis.

August 1858.

4. Sâmbătă seara la ½8 plecaiu cu drumul de fer[3] din Viena; Duminecă la 7 seara în Timişoara. Acolo dormiiu la „Trompeter"... Luni dimineaţa la 6 ore, cu trăsura[4] lui Sester la Sibiiu, unde ajunseiu Marţi seara la 6; „Zur Stadt Wien"... Mercuri la 3 dimineaţa din Sibiiu, seara la 8 în Braşov, unde fuiu primit de tata, care se sculase à propos din pat, unde zăcea bolnav.

---

[1]. De aici începe a scrie însemnările iarăşi în româneşte.

[2]. În text: „linguşitoare" (autorul având în gând pe germ. *schmeichelhaft,* care are amândouă înţelesurile). Cf. caz analog la pag. 60, nota 1.

[3]. În text: „carulu de feru"; cf. pag. 76, nota 3.

[4]. În text: „carulu"; cf. pag. 71, nota 5.

Spese ad minimum:

Carul de fer Viena-Timişoara — 19 fl[orini] 30 cr[ăiţari]. (40 #) 77 miluri.

Sester, [trăsură] până la Braşov 23 fl. (30 #) 36 + 18 = 54 mil[uri].

5[1]. Pustiu, pustiu! — Ce contrast cu iubitorii mei „şcolari" din Viena, cu Löhner, Kutschera, mai ales! Soru-mea, rece; Louise Favre[2], care era la ea, cu atât mai mult; şi pentru ce ar fi fost tocmai aceasta mai caldă, când chiar cea dintâi —? Mătuşă-mea şi mama — da; dar mie mi-e destul atâta? Löhner, Löhner şi baronul[3]! Abia de o zi sânt aici şi mă sufocă! Voiu studia în această vacanţă *mai serios* decât oricând şi voiu fi mai serios decât oricând.

NB. La 30 Iulie, de la ora 5 dimineaţa înainte, am vorbit o oră cu aşa de recele (devenit recele?) conte Rudolf Welsersheimb. Nu mi-am putut stăpâni lacrămile. După atâtea luni de zile, o emoţie peste măsură de puternică. — Va să zică n'am murit de tot; dar oamenii, oamenii care-mi sânt aproape! — Soru-mea mă numeşte un rece realist, un sistematic. Eu *rece* şi realist?! O, Doamne, Doamne — de ce nu exişti? Löhner mă iubeşte, dar mă cunoaşte prea puţin; Emilia mă cunoaşte mai mult şi nu mă iubeşte; Kutschera [mă] iubeşte, dar e fără cap. Prietenie, eşti aşa de inaccesibilă?

Uite că plânseiu. Nu e adevărată nenorocirea; complet nenorociţi nu putem deveni. Lacrămile pot înarma pe om cu o aşa de înălţătoare şi înduioşătoare răbdare, încât aceasta alină toate. Ca acum.

30. Acum câteva zile i-am dat soru-mei să citească apendicele II la „Un fragment din tinereţea mea". Na-

[1]. De aici înainte, textul scris iarăşi în nemţeşte.
[2]. Cf. pag. 57, nota 6.
[3]. De sigur, Kutschera, pomenit mai sus. Cf. lista de subscripţie de la pag. 75.

tural, trebuia să o impresioneze ce scriu eu acolo despre dânsa. Acum lucrurile merg destul de bine cu noi amândoi. Învăţ în fiecare dimineaţă matematică, logică şi latineşte. —

Afară de asta, dau la doi studenţi săraci, de vr'o 19 ani, lecţii de italieneşte, în toate după-amiezile la 4, şi directoarei de pension de Vautier [lecţii] de englezeşte în toate după-amiezele la 6. Puţinul timp ce-mi mai rămâne, când una, când alta, pentru mine [1].

Septemvrie 1858.

13. În sfârşit, în sfârşit! A fost o seară dumnezeească. Ne-am lămurit în sfârşit deplin, cu Emilia. Eu am plâns mult, ea şi mai mult. Erau încă lucruri nelămurite între noi; de toate am vorbit. — Trebue să fi fost o fiinţă foarte nenorocită; ca fată mică [1]... plângea adesea din cauza asta şi nu se destăinuia nimănui. Şi cui oare? — Mie — eram prea tânăr, prea copilăros, prea egoist. — Dar prin câte n'am trecut şi eu! [1]... devenit un bisericos, un om care se teme într'una de moarte, în timpul holerei, până la extrem; apoi un ateist grosolan; abia acum leapăd încetul cu încetul totul, — abia acum, cu toată punerea în joc a minţei şi a voinţei. Puteam noi oare mai înainte să ne lămurim aşa de deplin? Acum însă ne-am lămurit *cu totul, cu totul.* — Şi mai ales când i-am spus (şi aşa este într'adevăr), că numai dânsa şi Löhner mă mai ţin în vieaţă!

Ca amintire a zilei de azi, am să traduc în româneşte „Nachbarskinder" a lui Goethe, care se potriveşte aşa de à propos [2] şi să i-o dedic [3]. —

---

[1]. Urmează mai multe rânduri şterse.

[2]. Expresia franceză e în text.

[3]. Aşa de emoţionantă trebue să fi fost această lămurire între frate şi soră, încât la scene de acestea trebue să fi făcut aluzie peste 30 de ani Titu Maiorescu semnând într'o scrisoare din 10 Oct. 1886 către sora sa astfel: „Vechiul Titu din a. 1857".

Alaltăieri am scris fluşturatecului meu văr o scrisoare-memento care o să-l facă să priceapă multe lucruri [1]... De un an de zile, nu sînt de loc amorezat; dar iubesc într'alt fel şi aceasta echivalează. Sînt fericit. — Numai, numai. Soru-mea e foarte bolnăvicioasă; mereu dureri de piept. Cine ştie? Atunci e îngrozitor! [2].

Nu mă pot oprì de a nota aici câteva excelente à propos-uri din „Siebenkäs" a lui Jean Paul, pe care o citesc într'una în această vacanţă.

„Poţi suferì să fii maltratat tu, dar nu un prieten al tău.

„Şi nu se vor încălzì şi îmbărbăta, ca şi mine, mulţi alţii la mişcătoarea şi liniştita iubire între dânşii a unor astfel de inimi de bărbaţi, care, deşi reci şi tăioase şi ascuţite către lumea din afară, — în lumea lor lăuntrică de vieaţă laolaltă au lucrat şi au pulsat delicat şi înflăcărat, unele pentru altele, asemenea unor palmieri înalţi, cu ghimpi lungi jos contra vulgarităţii, dar la vârf plini de deliciosul vin de palmier al celei mai puternice prietenii?

„Aşa e omul: în cea mai mare mizerie, îl ridică primul minut plăcut; în cea mai mare fericire, îl doboară cea mai îndepărtată turburare, care e încă subt orizont.

„Tot ce a trecut — şi numai aceasta e obiect de chin — este aşa de necesar şi de granitic, încât în ochii unei fiinţe superioare e tot aşa de absurd dacă un farmacist se vaită că i-a ars farmacia, ori dacă se tângue că nu poate botaniza în lună, deşi ar găsì în sticluţele de-acolo multe ce lipsesc într'ale sale.

[1]. Un rând şters.

[2]. Temerile tânărului despre sănătatea surorei sale erau neîntemeiate; Emilia Humpel a trăit încă aproape un an după moartea lui; a murit în 1918 în vârstă de 80 de ani, la Viena.

Un altul:

„Nu e unul care să nu fi plâns: oricare om fericit, odată de durere; oricare nefericit, odată de plăcere.

De la mine [1].

Între două persoane sânt insuportabile acele diferenţe despre care ei nu pot discuta, cel puţin incompatibile cu raporturi personale între ele; pe când, din contra, din contraste despre care se discută liniştit se poate naşte o stimă reciprocă.

Goethe zice că omul se caracterizează mai ales prin ceea ce găseşte că e vrednic de râs. Se înşală: omul se caracterizează tocmai prin ceea ce socoteşte că e vrednic de plâns.

De mine [1]:

Om de seamă în genere este oricine care e cu adevărat urît de ceilalţi; dar om de seamă în cel mai bun înţeles al cuvântului este cel ce poate despreţuì profund (iar acest profund despreţ e o măsură mai sigură a înălţimei sufleteşti decât iubirea).

„Măsură sigură pentru valoarea unui bărbat este judecata lui despre femei; de aceea sânt obraze care te provoacă să le dai o palmă".

Note. Tristram Shandy [2] avea ca ultim argument în contra confuzelor dispute metafizice şi religioase — flueratul.

O femeie sgârcită din Berlin semănase pe mormântul soţului său pătrunjel — spre a trage şì dintr'asta un folos.

---

[1]. Aceste cuvinte — în româneşte în text.

[2]. *Viaţa şi opiniunile lui Tristram Shandy,* lucrare a scriitorului englez Lawrence Sterne (1713—1768), operă în care humorul şi dreapta judecată se sprijină reciproc.

Un om foarte sărac e vindecat de o boală grea de către un medic; drept recunoştinţă, neavând nimic altceva — rupe un boboc de trandafir şi i-l dă la plecare.

NB. Doamna Rehbock, la 12 zile după moartea bărbatului său, se duce, foarte tristă, la ministrul-rezident Mannteuffel, spre a-i cere să-i dea mai departe salariul soţului său — chestiune de vieaţă pentru ea şi pentru copiii ei. Pe când ea, foarte tristă şi cu teamă, stă nehotărîtă, deodată se deschide enorm de marea uşă de stejar, şi omul cel mărunţel, cu redingota neagră încheiată în nasturi, păşeşte încet înăuntru — şi deodată o apucă o aşa poftă nebună de râs în faţa acestui contrast, în cât abia poate îngâna câteva cuvinte. Important de notat pentru teoria comicului.

Dintr'o altă operă a lui [Jean Paul]:

„În om e o mare dorinţă care nu e împlinită niciodată: ea îşi caută obiectul; dar tot ce i-ai numì tu, şi toate plăcerile nu sânt ceea ce caută ea; dar ea vine iarăşi, când tu, într'o noapte de vară, priveşti spre miază-noapte, sau spre munţi depărtaţi, sau când pe pământ e lumină de lună, sau când cerul e înstelat, sau când eşti foarte fericit. Această imensă dorinţă ne înalţă mintea, dar cu dureri. — Însă această dorinţă, care nu poate fi definită cu nici un nume, coardele şi tonurile noastre sânt în stare să o facă înţeleasă minţii omeneşti. Mintea plină de dor plânge atunci mai tare, şi nu se mai poate liniştì şi strigă într'un extaz jeluitor printre tronuri[le] [muzicei]: Da, tot ce *voi* mi-aţi numì, aceea îmi lipseşte!". — *Divin!*

26. Sept. 1858. Braşov; *ora 4 dimineaţa.*

M'am sculat la 3 fără un sfert, am deşteptat pe soru-mea şi ne-am coborît în curte, unde am observat, am observat foarte bine pe: Orion, Sirius, Pleiadele, Aldebaran, care până la 10 seara şi a. m. d. nu sânt vi-

zibile pentru Braşov. Era splendid de frumos. Orion era la dreapta de-asupra culmei Tâmpei, celelalte după ea; spre orizont, la dreapta Ursei-mari se vedea la ora 4 Cometa, care între orele 7—9 seara se vede cu 90° mai la stânga.

Acum scriseiu şi voiu mai scrie la Logica lui Löhner [1] care va fi în curând gata.

Octomvrie 1858

9. Scriu pe culmea Tâmpei, la 5¼ seara; soarele tocmai scoboară la apus; e admirabil, peisagiul, atmosfera — dispoziţia sufletească. — Pant [?] n'a răspuns la magistrala mea scrisoare, ci abia acum [primesc] o scrisoare, în care zice că e întărit în opiniunea lui că eu aş fi un prefăcut care vreau să-i arăt că sânt erudit!!! Donnerwetter! [2]. Asta nu le ese de loc din cap unor asemenea oameni.

Sânt acum prea sus din punct de vedere fizic şi sufletesc, ca să mă întristez din cauza voastră!

Octomvrie 1858.

La 27, la ora 3 dimineaţa, am plecat din Braşov; la 30 seara, în Viena. Ce au devenit Teresianiştii şi altele, [vezi] în scrisorile acelui timp.

La 3 Noemvrie seara am sosit în Berlin.

Berlin [3]

Scrisorile-mi sânt ziar.

---

[1]. Coleg de la Teresianum, cu o clasă mai în urmă, pentru care, cum se vede, scriea un curs de Logică, poate schiţa clasicului său manual de Logică, publicat, în întâia ediţie, la 1875 şi ajuns la 1900 în ediţia a 10-a. Despre acest Löhner v. şi însemnările de la 23 Oct., 18 şi 31 Dec. 1857, *5 Aug.*, şi *13 Sept.* 1858.

[2]. Expresie familiară germană fără corespondent precis în româneşte, exprimând surprindere, indignare, hotărîre...

[3]. De aici înainte „jurnalul" continuă câtva timp în româneşte.

Noemvrie.

Propuseiu prelegeri gratis de psihologie pentru dame în institutul Dr. Reyer de aici (Jägerstrasse, 15). Asemenea la şcoala privată a demoazelelor Jacobi (Taubenstrasse, 48). Acceptate. În prima am 4 şcolăriţe, în secunda 7. Despre altele, în scrisori.

Decemvre 1858.

10. Azi luaiu prima lecţiune cu 4 copii ai profesorului Daniels [1]. Am pe lună 6 taleri; eu am cerut atât. Teresa (13 ani) nu prea are cap de studiu, prea iute, übereilt [2], însă pentru casă; îi place a-şi da vază de geschäftig [3]. Cântă ceva la clavir. Helena (11 ani), cap foarte bun, diligenţă mare, frumoasă, talent de poezie, cam prea vioaie şi spiz [4]. Alexander (9 ani), nu fără cap, însă flüchtig [5]; talent practic. Ludvig (8 ani). Greu de spus.

Altfel, mai are bietul profesor încă vr'o 5 copii, 3 fete mai mari, 1 copil de ţâţă, unul (Maximilian) de vr'o 5 ani, frunte mare, ochi mari, capacitate eminentă şi serios, dar eu n'am de a face cu el.

30. Fuiu toată seara cu profesorul Daniels; bătrân; trăieşte numai în studiile lui despre deutsche Reichs- und Rechtsgeschichte. Opiniunea lui despre „Sachsen- şi Schwabenspiegel", înjurături în contra lui Walter, Gneist, Homeyer, Schlosser, Mommsen, Grimm, etc. Îmi propuse de a-i traduce un op despre astă materie, ce va eşì la Paşte [de] sub tipar, în franţuzeşte. Vedremmo.

---

[1]. Daniels (1800—1868), renumit profesor de drept la Universitatea din Berlin; conservator, adversar al reformelor liberale.
[2]. Pripită.
[3]. Mereu ocupată, activă.
[4]. Muşcătoare.
[5]. Fluşturatec.

Poartă vechie (Poarta Maria-Theresia) în parcul Academiei Theresiane
(reprodusă din volumul *Das Theresianum in Wien*, von Eugen Guglia, Wien 1912).

2932

Jahres-Bericht

über das

Gymnasium der k. k. Theresianischen Akademie

für das Schuljahr 1857—58.

Veröffentlicht

von

Dr H. Demel,
k. k. Regierungsrath und Director der k. k. Theresianischen Akademie.

K. K. THERESIANISCHE AKADEMIE • BIBLIOTHEK

Voran geht eine Abhandlung vom Herrn Professor Dr. Anton Goebel: De epithetis Homericis in ως desinentibus.

Wien.
Druck von Anton Schweiger.
1858.

Coperta Anuarului Teresianului din anul când Titu Maiorescu a absolvit această şcoală.

Am 16. und 17. Oktober v. J., am 23. und 24. Dezember v. J., am 30. und 31. März d. J. nach vorhergegangenen österlichen Exercitien, am 21. und 22. Mai d. J. und am 29. und 30. Juli d. J. wurden die Schüler zur heil. Beicht und Communion geführt, und am 18. April d. J. feierten 24 Schüler zum ersten Male den Empfang dieser heil. Sakramente.

Am 6. Juni d. J. wohnten die Zöglinge in Begleitung des Lehrkörpers dem Frohnleichnamsumgange in der Pfarre zu den heil. Schutzengeln auf der Weiden bei.

Die Reviſion des Gymnaſiums wurde von dem k. k. Schulrathe Herrn C. Enk v. der Burg vom 25. Jänner d. J. bis 1. Februar d. J.; dann vom 12. bis 20. April d. J. vorgenommen.

Am 8. Jänner d. J. erfreute Se. Hochwürden der Fürſt-Erzbiſchöfliche Commiſſär, Herr Canonicus Dr. Scheiner das Gymnaſium mit ſeinem Beſuche.

Der Schluß des erſten Semeſters erfolgte am 13. Februar d. J., jener des zweiten dem 31. Juli d. J.

Das Studienjahr 1857 wurde am 27. Juli v. J. mit dem von Sr. Hochwürden dem k. k. Hof- und Burgpfarrer Herrn Dr. Joh. Kutſchker abgehaltenen feierlichen Te Deum und Hochamte beſchloſſen. Hierauf folgten mehrere Redeakte und die Vertheilung der Prämien und Zeugniſſe.

Von 18 Abiturienten erhielten 13 das Zeugniß der Reife und darunter vier mit Auszeichnung; 4 wurden als unreif befunden und einer unterzog ſich der Prüfung nicht.

Zu den juridiſchen Studien wendeten ſich 12, zu den mathematiſchen 2, zu den techniſchen 2 und 2 wiederholten die achte Klaſſe in dem eben abgelaufenen Studienjahre.

Mit Prämien wurden im Studienjahre 1857 ausgezeichnet:

In der I. Klaſſe: Gödl Emil, aus Marburg in Steiermark, 12 Jahre alt, katholiſch, Zögling der k. k. Thereſ. Akademie.
Freiherr Wucherer v. Huldenfeld Karl, aus Döbling, 12 Jahre alt, Zögling der k. k. Thereſ. Akademie.
Werner Johann aus Wien, 11 Jahre alt, katholiſch.

" " II. " Lueger Ritter v. Thurnfeld Franz, aus Lemberg, 11 Jahre alt, katholiſch.
Küchler Joſeph aus Linz, 11 Jahre alt, katholiſch.
v. Pronay Franz, aus Wien, 12 Jahre alt, Augs. Conf.

" " III. " Lueger Karl, aus Wien, 13 Jahre alt, katholiſch.
v. Tepſer Adolph, aus Trumau, 11 Jahre alt, katholiſch, Zögling der k. k. Thereſ. Akademie.
Sandmann Emil, aus Hallſtadt, 15 Jahre alt, katholiſch, Zögling der k. k. Thereſ. Akademie.

" " IV. " Kleemann Auguſt. aus Görz, 14 Jahre alt, katholiſch.
Slameczka Friedrich, aus Lemberg, 13 Jahre alt, katholiſch.
R. v. Gniewosz Wladimir, aus Trzcianiec in Galizien, 16 Jahre alt, katholiſch, Zögling der k. k. Thereſ. Akademie.

" " V. " Edler v. Roßmanit Theodor, aus Trübau in Mähren, 15 Jahre alt, katholiſch, Zögling der k. k. Thereſ. Akademie.

" " VI. " Putz Karl, aus Unter-Meidling, 17 Jahre alt, katholiſch.

" " VII. " Maiorescu Titus, aus Krajowa in der Walachei, 17 Jahre alt, griech.-unirt., Zögling der k. k. Thereſ. Akademie.

Pagina Anuarului din 1856—57 în care e trecut Maiorescu ca premiant I al clasei VII.

In der VIII. Klasse: v. Rinaldini Theodor, aus Padua, 17 Jahre alt, katholisch, Zögling der k. k. Theres. Akademie.
Chiesá Claudius, aus Bergamo, 17 Jahre alt, katholisch.

Am Ende des Studienjahres 1858 erhielten Prämien:

» » I. » Marquis de Bacquehem Olivier, aus Troppau, 11 Jahre alt, katholisch, Zögling der k. k. Theres. Akademie.
Taschek Karl, aus Prag, 11 Jahre alt, katholisch.
Lang Friedrich, aus Perchtoldsdorf, 11 Jahre alt, katholisch.

» » II. » Gödl Emil, aus Marburg in Steiermark, 13 Jahre alt, katholisch, Zögling der k. k. Theres. Akademie.

» » III. » Lueger Ritter v. Thurnfeld Franz, aus Lemberg, 12 Jahre alt, katholisch, Zögling der k. k. Theres. Akademie.
Küchler Joseph, aus Linz, 12 Jahre alt, katholisch.
Winter Gustav, aus Znaim, 12 Jahre alt, katholisch.

» » IV. » Lueger Karl, aus Wien, 14 Jahre alt, katholisch.
Stainhauser Ritter v. Treuberg Rudolph, 15 Jahre alt, katholisch, Zögling der k. k. Theres. Akademie.

» » V. » Kleemann August, aus Görz, 15 Jahre alt, katholisch.
Slameczka Friedrich aus Lemberg, 14 Jahre alt, katholisch.
Ritter v. Gniewosz Wladimir, aus Trzcianiec in Galizien, 17 Jahre alt, katholisch, Zögling der k. k. Theres. Akademie.

» » VI. » Edler v. Roßmanit Theodor, aus Trübau in Mähren, 16 Jahre alt, katholisch, Zögling der k. k. Theres. Akademie.

» » VII. » Ritter v. Reinisch Joseph, aus Botzen in Tirol, 17 Jahre alt, katholisch, Zögling der k. k. Theres. Akademie.

» » VIII. » Maiorescu Titus, aus Krajowa in der Walachei, 18 Jahre alt, griechisch-unirt. Zögling der k. k. Theres. Akademie.
Srbjk Franz, aus Wien, 17 Jahre alt, katholisch.

Das Studienjahr 1858—59 beginnt am 1. Oktober d. J. Die Anmeldungen externer Schüler zur Aufnahme in das Gymnasium der k. k. Theresianischen Akademie werden am 24. und 25. September d. J. von 9 bis 12 Uhr Vormittags entgegengenommen. Auch jene Externe, welche dieses Gymnasium schon besuchten, haben sich zur Aufnahme für das kommende Studienjahr neuerdings zu melden.

Ultima pagină a Anuarului din 1857—58
cu menţiunea lui Titu Maioreseu ca premiant I al clasei VIII

Ianuariu 1859.

2. Avuiu prima lecţiune de franţuzeşte.

4. Avuiu prima lecţiune de flaut.—La Universitate nu-mi place cum merge; încă nu mă orientez în drept [1].

30. La chose la plus divine? C'est la symphonie A dur de Beethoven. Je l'ai entendue exécuter par la chapelle royale dans la salle de l'opéra. Il est impossible de s'imaginer quelque chose de plus parfait.

Dau lecţiuni de franţuzeşte! — Fuiu rugat de către Justizrat Kremnitz. Eh bien! Merge, şi încă cu conştiinţa bună. Gramatica lui Borel.

Temele mele sânt corese de Francezul meu, eu le coreg pe ale lor după ale mele — e cosi va la cosa. — Sânt 4 copii ai consilierului, cari învaţă cu mine. Fata cea mai mare (20 de ani) Clara, blondină, mattblasse Deutsche; den Studien etwas entwachsen und darum sehr fehlerhaft arbeitend [2]. Cea mai mică, de 15 ani, Helene, de tot frumoasă, neagră, cap foarte desvoltat. Ça ira. — Hermann de vr'o 16 ani, cap bun, lucrează bine; Wilhelm [3], de vr'o 17 ani, german — cam ca Cornea [4] şi samănă — nasone excepto.

Februariu.

Serbare (ital.) de la *servare*.

Sălbatic (rom.) de la *silvaticus*.

15/27. Ziua naşterei mele — ganz unbedeutend.

De când sânt în Berlin, cetiiu:

Goethe's Leben, de Lewes.

[1]. La studiile de drept?

[2]. „Germană de o paloare mată, cam trecută de anii învăţătorei şi de aceea, când lucrează, făcând multe greşeli". [E viitoarea sa soţie].

[3]. Acesta este D-rul Wilhelm Kremnitz, soţul scriitoarei Mite Kremnitz şi medicul regelui Carol I: * la 16 Maiu 1844 la Stettin, † la 17/31 Iulie 1897 la Sinaia; mormântul său e în pădure lângă Poiana-Ţapului.

[4]. Kernbach: v. nota 2 de la pag. 5.

Lessing, de Ad[olf] Stahr;
La Grèce contemp[oraine], d'About.
Ultime lettere di Jac. Ortis.
Diesterweg, *Wegweiser für den Lehrer.*
Hofmann's Novellen.
Kant, *Anthropologie.*
Alecsandri-Rom[änische] Volkspoesie.
Vilmar, *D[ie] Literaturgesch[ichte].*
Epistolae obscurorum virorum.

Acum sânt afundat de tot în Molière, Borel şi Fornasari; pe de altă parte în Enciclopedia lui Ahrens[1] şi a lui Warnkönig[2]. Ieri şi alaltăieri finiiu tocmai lectura de: „Charles premier, sa cour, son peuple et son parlement. Histoire pittoresque et anecdotique", par Philarète Chasles. Carte, ce o cetiiu cu cea mai mare plăcere. Ce-mi displăcu foarte, e că nu dă idee dreaptă, ba chiar nici o idee, de Cromwell, şi aşa lasă poporul după moartea lui Pym fără equivalent contra rege[lui]. Păcatul, care mă sminteşte şi în Coriolanul lui Shakespeare. Apoi scuză pe Stafford prea mult, când şi când şi pre rege prea mult. Şi apoi lasă să se piardă Henr[iette] de France de tot din vedere, şi totuşi numai odată o lasă a răsări, la fugirea din Anglia. Dar altfel e carte de o frumuseţe extraordinară, mai ales stilistică. Capitul clasic e cel intitulat „Pym et Stafford".

Între altele: „Même le savant Bacon, le brillant initiateur de la philosophie moderne, croyait aux influences secrètes; il essayait de guérir son rhumatisme

[1]. Heinrich Ahrens (1808—1874), refugiat în 1831 în Belgia şi la Paris, profesor de filosofie (1834) la Bruxeles, în 1839 Prof. der praktischen Philosophie und Politik la Leipzig. Operă principală: „Juristiche Encyklopädie" (1855—57), eine organische Darstellung der Rechts- u. Staatswissenschaft, tradusă în ruseşte şi polonă.

[2]. Leopold Aug. Warnkönig (1794—1866), în 1836 prof. de drept catolic la Freiburg, apoi la Tübingen. Opera: „Juristische Encyklopädie", Erlangen, 1853.

en faisant fondre à la fenêtre, sous les rayons du soleil, un morceau de lard qui avait touché la partie malade".

„Jacques, timide et irrité, n'appelait les membres des communes que ses *rois*.

„Drôle, disait-il un jour à son cheval, ordinairement paisible, mais qui cette fois se défendait, — tiens-toi tranquille, ou je t'envoie à mes cinq cents rois de la chambre basse, qui te mettront à la raison" (pag. 110). Un soir, au milieu de l'orgasme fanatique dont la chambre des communes était saisie, on entendit une voix rauque s'écrier tout à coup: „Le roi du ciel doit l'emporter sur le roi de la terre!". Cette voix retentissante et âpre, qui avait de l'écho dans tous les coeurs puritains, était celle d'Olivier Cromwell, jeune, encore obscur, déjà terrible; l'esprit puritain fermentait autour de lui; il en était l'élément le plus dangereux et le plus amer.

(Pag. 171). La théorie politique de Pym était curieuse, et il avait coutume de dire que l'on conduit bien plus facilement une assemblée par la colère et la haine que par l'amour et la sympathie. „De toutes les formes de l'amour — ajoutait-il avec une profondeur originale, — la haine est celle qui entraîne les hommes avec le plus de force et de certitude. On hait un objet qui fait obstacle à l'amour; on déteste ce qui empêche l'acomplissement des désirs. Il y a donc de l'amour dans la haine; il n'y a pas de haine dans l'amour. Servez les animosités, vous êtes maître d'une force double, deux puissances sont à votre disposition: sympathie et antipathie".

(Pag. 174 şi 175 interlocuţiunea intre Pym şi Stafford). Cu totul 260 [de] pag[ine] ilustrate foarte frumos.

Martie 1859.

11. Cetesc Spinoza.

Am înghiţit cu o plăcere furioasă broşura lui L.

Feuerbach [1]: Grundsätze der Philosophie der Zukunft.— Par'c'ar fi vrut să-mi scrie confesiunea mea proprie, aşa ne nemerim.

Mai cetiiu: Biographien Wahnsinniger, von Jdeler [2]. Am isprăvit încă de Fuerbach: Philosophie und Christentum, Abälard und Heloise.

Cetiiu partea primă a lexiconului f[iloso]fic de Voltaire. Îmi făcù impresiune foarte rea; omului istuia superficial şi fără fundament îi stă foarte bine când e în meseria [3] lui, adecă în negaţiunea pură; însă vrea să fie negativ mixt, şi atunci cade în secături [4]. Cultură se vede că a avut foarte slabă. Cărţi, [pe] care el din întâmplare le-a citit, le citează cu [o] importanţă, ce nu o merită; pe când altele de mare însemnătate sânt trecute cu vederea.

Giordano Bruno nu e nici pomenit, Cicero stimat într'o măsură ridiculă, adecă ca f[iloso]f.

Mai anume:

Âme. — bavardage insupportable. „Nous ne pouvons que rester à jamais dans un labyrinthe de doutes et de faibles conjectures".

Warum nicht gar [5]! Hier hat die Physiologie, namentlich die Physiologie des Stoffwechsels ihr reiches Gebiet.

„Descartes écrit: „Nous pouvons faire beaucoup de conjectures sur l'âme, mais nous ne pouvons avoir au-

---

[1]. Ludwig Feuerbach (1804—1872). Opere: Grundzüge der Philosophie der Zukunft, Leipzig, 1843. Philosophie und Christentum, Ansbach, 1839. Abälard und Heloise, Ansbach, 1833.

[2]. Karl Wilhelm Ideler (1795—1860) profesor şi medic de boale nervoase la „Charité" în Berlin. Biographien Geisteskranker, 1841. Versuch einer Theorie des religiösen Wahnsinns, 1848—50, 2 vol. Der Wahnsinn in seiner psychologischen und sozialen Bedeutung. Bremen, 1848.

[3]. În text: franţuzismul *metierul.*

[4]. Cuvântul „secătură" luat (ca şi în alte dăţi mai nainte) în înţelesul de „fleacuri, nimicuri".

[5]. Ba de ce nu?

cune assurance". Et en cela D[escartes] combat dans ses lettres ce qu'il avance dans ses livres; contradiction trop ordinaire.

— Warum nicht gar!

„Malebranche a prouvé très bien que nous n'avons aucune idée par nous-mêmes, et que les objets sont incapables de nous en donner: de là il conclut que nous voyons tout en Dieu. —

Très bien!!

Au reste je vous répète encore qu'en écrivant avec liberté, je ne me rends garant d'aucune opinion; je ne suis responsable de rien". —

Charakteristisch.

Aristote. Handelt seine Metaphysik und Moral in paar Zeilen ab. — Es versteht sich von selbst dass er sie nicht gelesen hat [1].

Athée. „J'attendrai plus de justice de celui qui croira en Dieu que de celui qui n'en croira pas".

Wie oberflächlich! [2].

Aristophane, „cet homme que les commentateurs admirent, parce qu'il était Grec, n'est ni poète, ni comique, il est encore plus misérable, etc.".

Causes finales. „Mens agitat molem et magno se corpore miscet". Virgile a bien [vu] et Benoît Spinoza, qui n'a pas la clarté de Virgile et qui ne le vaut pas, est forcé etc.".

Cromwel. „On commence par être dupe et on finit par être fripon".

Destin: „Ne craignez rien, M-rs, nous aurons toujours des passions et des préjugés, puisque c'est notre destinée d'être soumis aux préjugés et aux passions:

---

[1]. „Tratează metafizica şi morala lui în câteva rânduri. — Se'nţelege de la sine că nu le-a citit".

[2]. „Ce superficial!".

nous saurons bien qu'il ne dépend pas plus de nous d'avoir beaucoup de mérite".

Wie albern! [1].

Dieu. „Spinoza, disciple très égaré de Descartes, qui s'imaginait que Dieu est la nature entière. Le grand dialecticien Bayle a réfuté Spinoza. Ce système n'est donc pas démontré; s'il l'était, on ne saurait le combattre".

Ce stupid! Într'adevăr şi hotărît şi din toate punctele de vedere stupid!

Voltaire vrea să găsească o contrazicere in adjecto în faptul că el [Spinoza] nu acordă lui D-zeu planuri, pe când, din contra, modului om îi acordă. Ce nepricepere a substanţei lui Spinoza! Excelenta cugetare (când o pricepi just): „Îndată ce viţiul face pe om fericit, el trebue să iubească viţiul" — o găseşte criminală: Cette maxime est encore plus exécrable en morale que les autres ne sont fausses en physique (aceste altele sânt d. e. „Ordinea şi desordinea nu există câtuşi de puţin" — şi aceasta nepricepută de V[oltaire] [2].

„Quand il serait vrai qu'un homme ne pourrait être vertueux sans souffrir, il faudrait l'encourager à l'être. La proposition de l'auteur serait visiblement la ruine de la société".

O! deşteptul!

(Ceea ce spune depre *dreptul natural* este iarăşi un semn al ignoranţei sale).

Despre *eternitate* nu spune aproape nimic, câteva rânduri.

Stupida dovadă a existenţei lui D-zeu din faptul existenţei tuturor religiunilor! Această stângace quaternio terminorium a dovezii „istorice"!.

---

1. „Ce stupid!".

2. Acest pasaj cu aprecieri despre Voltaire e în text în nemţeşte, ca şi scurtele comentarii de mai sus şi cele următoare.

Dieu. „Vous avouez que la croyance d'un Dieu a retenu quelques hommes sur le bord du crime; cet aveu me suffit. Quand cette opinion n'aurait prévenu que dix assassinats, dix calomnies, dix jugements iniques sur la terre, je tiens que la terre entière doit l'embrasser!"

Ce stângaciu!

„Vous craignez, qu'en adorant Dieu on ne redevienne bientôt superstiteux et fanatique; mais n'est-il pas à craindre qu'en le niant on ne s'abandonne aux passions les plus atroces et aux crimes les plus affreux? Entre ces deux excès n'y a-t-il pas un milieu, très raisonnable? le voici: Dieu, et des lois sages!".

Ce superficial, ce nemotivat! Nu; faire de lois sages un dieu, faire de l'anthropologie la véritable théologie, voilà le juste milieu.

Citit în Aprilie [1]:

Béranger.

Biblia (Apocalipsul).

Din Stahl [2], Filosofia dreptului.

Vizionara din Prevorst a lui Kerner [3]; prostii confuze.

Gartenlaube.

Excelentul „Horace" al lui Corneille (actul al 5-lea, lânced). Al aceluiași „Cinna", pe care l-am găsit mult mai slab decât „Horace".

Instituțiunile lui Gneist (din care am și tradus).

În fiecare zi la ora 8 dimineața vine la mine Gheorghe Sturdza și-i explic Logică, Psihologie și Herbart.

[1]. Textul începe de aici înainte iarăși în nemțește. De-asupra acestui rând a scris următoarele [în nemțește]: „Am talentul de a povesti în mod plăcut, dar n'am darul de a asculta ce povestesc alții".

[2]. Friedrich Julius Stahl (1802—1861), teoretician al conservatismului și al monarhismului. Opera: „Die Philosophie des Rechts nach geschichtlicher Ansicht". Heidelberg, 1830—37, ed. V 1878.

[3]. Andreas Justinus Kerner (1786—1862), medic și poet.

La ziua numelui meu primiiu ca dar de la cei 3 Sturdza „Opere complete" ale lui Fichte.

Duminecă 17 Aprilie, am ascultat la Academia de canto grandioasa, divina „Evanghelie a lui Ioan" a lui J. S. Bach. Culmea ei: „S'a sfârşit ş. a. m. d.".

Vineri 22 Aprilie, am ascultat „Evanghelia lui Mateiu" a lui S. Bach. Mi-a plăcut cu mult mai puţin. Punctul culminant: „Îndură-te, Doamne, pentru lacrămile mele". Cu divinele violine.

Miercuri 20 Aprilie, la Biserica garnizoanei: „Moartea lui Isus", de Graun; aproape de loc nu mi-a plăcut; în deosebi recitativa, aşa de afectată, teatrală şi după tipic.

Eleva mea Clara Kremnitz a plecat pentru 2 luni la Königsberg, la sora ei bolnavă. În seara în care am aflat acest lucru, am fost cu totul sdrobit. Nu că ea ar avea vre o importanţă deosebită, nu că aş iubì-o; dar fără să fi simţit eu însu-mi mai înainte acest lucru, bag de seamă dintr'o dată că în ora de franţuzeşte raportam totul numai la dânsa, chiar de hainele mele cele nouă mă bucuram pentru ea, în scurt că ea-mi cuprinse sufletul pentru *acea oră* de franţuzeşte, pe când ceilalţi Kremnitzi nu înseamnă nimic pentru mine. Şi astfel simt acum un gol în vieaţa mea.

Acum însă iarăşi mai gentil către Elena.

Citit: Destăinuiri istorice despre Isus.

Molière: Misanthrope, Bourgeois gentilhomme, Tartufe.

Manualul lui Herbart, întreg [de psihologie] încă odată; din Kosmos [al lui Humboldt].

À propos. Lewes are totuşi dreptate să critice uneori stilul lui Goethe în „Wahlverwandtschaften". Ce înghesuită perioadă e, d. e., aceasta:

În capitolul al 9-lea: „Ne gândim la posibilitatea ca acest capac pe care l-am pecetluit hermetic să fie

Clara Maiorescu (în 1865)

Titu Maiorescu (în 1862)

iarăşi vreodată ridicat; ceea ce nu s'ar putea întâmpla altfel, decât după ce s'ar fi distrus din nou ceea ce noi nici măcar n'am clădit încă“ [1].

Din potrivă însă, în Werther un stil divin parfois, d. e. perioada chiar din scrisoarea a 2-a şi mai multe altele.

25 Aprilie.

În Lunea Paştelor, seara la ora 7, am fost invitat la consilierul de justiţie Kremnitz, la botezul fiului său Ernst-Heinrich. A fost strălucit; multe doamne frumoase. Iar eu iarăşi! — „Poftiţi, luaţi o ţigare, mă rog. — Nu fumez“. — „Aa?!“ — „Beţi un pahar, nu-i aşa?“. — Nu beau. — „A?!“ — „Dansaţi, nu-i aşa?“ — Nu dansez. — — „Aa?!“.

Astfel a fost. Tinerii se uită la mine, râd pe înfundate şi înalţă din umeri; doamnele nu se sinchisesc de loc de mine sau râd.

A început apoi dansul şi m'am strecurat acasă încă de la 11½. — Nici să mănânc nu pot, când sânt doamne pe care le cunosc. Şi din cauza asta, firește, trebue să fiu un solitar. — Numai de n'ar crede oamenii că afectez asta. — Numai Elena m'a despăgubit; [are] numai 15 ani, dar o frumoasă blondă — cred că o iubesc; nu acea iubire desăvârşită, cum mi-o pot închipuì; căci lipseşte stima severă; dar totuşi iubire, din cauza afabilităţii ei, a firei ei deschise, naive, a simpatiei ei pentru mine.

Când am plecat acasă, neobservat, necunoscut, solitar — eram într'adevăr aşa de profund trist, iar astăzi toată ziua indispus până în fundul sufletului.

Şi în asemenea momente să te adresezi lui D-zeu? Nu, nu e asta, n'am o durere vagă, generală, ci numai

---

[1]. E vorba de pergamentul cu inscripţie închis într'o cutie ce se zideşte în temelia unei clădiri.

dor de cineva, — oameni pe care să-i iubesc şi care să mă iubească şi cu care să mă pot întâlni în toată libertatea şi mereu. Atunci abia aşi deveni bun, atunci aşi putea să lucrez şi să produc. — Aşa însă!

Seara. Admirabil de frumoasă povestirea Otiliei[1] despre nasturele de la bastonul lui Carol I. Ce admirabil de frumos al doilea alineat al capitolului al 13-lea din „Wahlverwandschaften"! Şi al 4-lea de la urmă al acelui capitol. Aşa zisul capitol „scandalos", deşi lucrul nu e aşa de grav, este al 11-lea. Ce frumoasă e scena iubirii în capitolul al 12-lea şi în el [pasagiul]: „Când iubeşti o fiinţă din toată inima, atunci toate celelalte îţi par vrednice de iubire. — Otilia lăsă ochii în jos".

Capitolul al 11-lea. „Şi totuşi prezentul nu lasă să i se răpească imensul lui drept".

O vorbă enorm de importantă[2].

Lecturi:

Allan Orville, 3 volume, 1857.

Convorbirile[3] lui Gutzkow, 1859.

Parcival, de Wolfram von Eschenbach. Din el, cartea I. Gamuret (tatăl lui Parcival) e în Patelamunt sub Schwarzen. Şi castelanul

îl conduce la femeia sa,
Care cu bunătate sărută pe cavaler
(Totuşi mică fu pofta lui de aceasta).
„Îndată se născu între amândoi
„O dulce dorinţă intimă.

---

[1]. Din „Wahlverwandtschaften" a lui Goethe.

[2]. Urmau alte însemnări pe jumătatea de foaie care a fost tăiată. Din ce fusese scris acolo a mai rămas doar pe contrapagina părţii netăiate, de-asupra însemnării lecturilor făcute, un rând: „...aici nu poate fi vorba de patriotism".

[3]. Unterhaltungen am häuslichen Herd, revistă editată de Gutzkow.

„Ea privea încolo, el privea încoace.

Alte Stadt, povestiri din Nürnberg, de George Hesekiel, 1858.

Seara Sfântului Ioan — joc, de Oehlenschläger tradus de H. Smidt.

La 26 Iunie 1859 am trecut doctoratul la Giessen, la ora 6 seara; jucărie.

Iulie 1859. Citit franţuzeşte la al-de Kremnitz, Horace şi Phèdre. Au fost entusiasmaţi; eu de asemenea.

Duminecă 10 Iulie am prânzit la al-de Kremnitz.

Marţi 12, luat rămas-bun de la fete. Clara e admirabil de bună, Lenchen plângea, eu eram pe jumătate mort. — Se duc pentru 1 lună la băile de mare Heringsdorf. Iubesc pe Clara, dar platonic, mai mult decât pe Elena [1].

Jurnal 1866 [2].

Ianuarie 1866, stilul vechiu.

5/17 Ianuarie. Miercuri. Iaşi.

Găsesc iarăşi timp pentru „jurnal". E vorba acum

---

[1]. Cu acestea se sfârşeşte caietul al doilea al însemnărilor.

Pe faţa dinăuntru a scoarţei din urmă a copertei caietului sânt (tot în nemţeşte) următoarele rânduri ce vor fi fost scrise pe o carte primită ca premiu la absolvirea Theresianului: „T. Maiorescu a primit acest premiu destinat pentru cel dintâi din clasa a opta a cesaro-crăeştei Academii Theresiane în Viena, prin ministrul de instrucţie al Austriei contele Leon Thun, la 31 Iulie 1858".

[2]. De aici înainte „jurnalul" continuă într'un nou caiet, notat astfel: „Journal 3. 1866 bis Aug. 1871. Und dann Tage- und Briefbuch vom $\frac{10}{22}$ Mai 1883 an bis $\frac{19\ \text{Febr.}}{3\ \text{März}}$ 1885. T.M."

Textul e în nemţeşte.

Cum se vede, lipsesc însemnările dintre sfârşitul caietului notat cu nr. 2 (având însemnarea cea din urmă din *Iulie 1859*), şi acest caiet notat cu nr. 3 (cu însemnări începând din *Ianuarie 1866*). Lipsesc adică însemnările privitoare la: restul timpului petrecut în Germania, timpul petrecut la Paris pentru licenţa în filosofie la Sorbona şi licenţa în drept, căsătorie, întoarcerea în ţară (Noem. 1861), magistratura şi activitatea sa la Bucureşti

să reţin, din vieaţa plină care mă împresoară acum, mai mult fapte şi unele impresii încă.

De réveillon am fost cu Clärchen la colonelul Schelitti. Bal. Nota caracteristică la această petrecere a fost un materialism grosolan. Lângă sala cu uşile deschise, o *întreagă muzică militară*, cu tobe şi cu toba cea mare. Făcea un scandal să-ţi spargă urechile. De stat de vorbă, nici nu era de gândit. Ce mai rămânea dară? Dansatoarele erau învârtite şi apoi aruncate iarăşi la locul lor, fără nici un cuvânt. După aceea, îndoparea cu mâncare, damele una câte una, iar domnii după aceea. Deci şi acum nici o conversaţie posibilă. Şi asta ci-că a ţinut de la ora 8 seara până la 6 dimineaţa! Noi sosisem la 10½ şi am şters-o englezeşte la ora 1, satis superque.

(Dec. 1861—Dec. 1862), aşezarea la Iaşi, — cu perioada aşa de fecundă şi de dramatică a profesoratului său la Universitate, la „Liceul Naţional", la „Institutul preparandial Vasile Lupu", cu începerea „prelegerilor populare" şi întemeierea societăţii „Junimea" (1863) şi a „Convorbirilor literare" (1867), cu acţiunea calomnioasă în potriva tânărului care avusese curajul de a întreprinde o critică necruţătoare a culturei române de atunci.

Însemnările pentru tot acest interval (Iulie 1859 — Ianuarie 1866) au existat, — cum nici nu ne putem închipui altfel la un om de disciplina intelectuală a lui Titu Maiorescu: Jurnalul care poartă acum nr. 3, avea întâi nr. 7 (număr care mai târziu a fost şters şi înlocuit cu 3); iar pe faţa interioară a scoarţei din faţă a caietului nr. 4, e următoarea notiţă (după trăsăturile scrisului, probabil din anii din urmă ai vieţei): „Pentru timpul intermediar între jurnalul 2 (caiet verde) şi acest jurnal 4, vezi volumele 2, 3, 4 şi 5 „Epistolarium", legate în 4⁰ şi la nr. 3 jurnalul [in] 4⁰ gros, legat în piele neagră verzie, cu lacăt galben, Ian. 1866 — Aug. 1871 (şi apoi 10 Mai 1883—19 Fevr. 1885)". Aceeaşi indicaţie e scrisă încă o dată (cu creionul, mai târziu) în fruntea primei pagine a aceluiaşi caiet nr. 4: „În interval, un mare [in] 4⁰ cu lacăt, şi Epistolarium": iar în colţul de sus al întâiei pagine din caietul nr. 3 e însemnarea: „Daneben Briefhefte und ein oder 2 andere Tagebücher, ein grösser quart und ein rothes [in] 8⁰".

Acele „Epistolaria" însă nu ştim să se fi găsit între cele rămase la moartea sa. Poate vre-o împrejurare norocoasă pentru istoria culturei noastre le va aduce iarăşi la lumină. Până atunci, această mare lacună poate fi împlinită, în parte cel puţin, de capitolele III şi IV (pag. 28—79) din *Soveja*, op. cit., biografie redactată după însă-şi notele autentice ale lui Titu Maiorescu,

La 1 Ianuarie am găsit ca adevăr nou, concepţia clară a naturei hieroglifelor şi a despărţirei stricte dintre hieroglifa fonetică şi literă. O să compar încă cu Steinthal, pe care l-am comandat la Berlin. Dacă are şi el, înaintea mea, aceeaşi părere sau o alta, dar slabă, atunci trebue să o public pe a mea în limba germană, căci este nouă [1].

Ieri, Marţi, seara adunarea literară [a „Junimei"] a fost la Pogor. Erau prezenţi şi Mitică Sturza şi Roznovanu. Sturza mi-a plăcut foarte mult, serios şi cu judecată [2]; Roznoveanu,flexibil. Eu am citit programul societăţii noastre; totul primit, şi am stabilit şi prelegerile populare. — Dintr'asta va să iasă mult, dacă ceilalţi au râvnă — pentru cauză; dacă nu, în orice caz mult pentru mine.

Astăzi mi-a venit în minte că adevărata carte de logică ar fi: Logică şi gramatică. Trebue început de la Egipteni şi arătat cum la ei scriere şi limbă se ţin împreună şi apoi din limbă (gramatică), ca una ce e Logică incarnată, scoasă Logica. Precum din aritmetică şi geometrie a fost luată metafizica apriorică (estetica transcendentală), tot aşa trebue scoasă Logica din limbă. Numai astfel dăm fiecăreia dreptul ei, în special celei din urmă în desvoltarea ei actuală [3].

---

[1]. V. această concepţie originală a lui T. Maiorescu despre hieroglife în nota la lucrarea sa „Despre scrierea limbei române", Critice, Bucureşti, Socec 1928, vol. II, p. 132—138.

[2]. De-asupra acestei aprecieri despre Sturdza, a scris mai târziu: „curând după aceea, de altă părere)"; iar în josul paginei, nota următoare (în româneşte): „Dimitrie Sturdza a venit la întrunirea literară numai ca să ascundă mai mult participarea sa (cu Pogor, Carp şi Rosnovanu) la conspiraţia contra lui Cuza, isbucnită la 11 Fevr.". — Cf. mai departe însemnările de la 18 Aprilie 1870 (pag. 132).

[3]. Pe de marginea acestui pasaj, a adaos, trei ani mai târziu, nota (tot în nemţeşte): „Aşa a început John St. Mill a sa Logică inductivă şi deductivă, precum văd în Iunie 1869, la lectura ei". Apoi, probabil mult mai târziu, cu creionul, observarea: „Dar gramatica şcolară greacă a apărut abia *după* Logica aristotelică".

De citit pentru asta: Max Müller, Steinthal, Heyse [1], Grimm [2].

Joi 6/18 Ianuarie.

Miezul-nopţei. Astăzi făcut vizite. După prânz citit în întregime *Lui et elle* de Paul de Musset. George Sand e, vezi bine, un crud şi fără scrupule talent genial. Ei! şi? — A arăta oameni mari în halat e meschin.

Ieri ca şi astă-seară am înghiţit pe nerăsuflate Prelegerile despre ştiinţa limbei ale lui Max Müller. Excelentă carte. Cea dintâi prelegere, cam searbădă, nu te-ar face să bănueşti de loc această eflorescenţă de cunoştinţe ştiinţifice şi această căldură. A doua prelegere — excelentă. Am ajuns acum la a şaptea. După aceea o voiu studia complet cum trebue şi voiu face excerpte.

Vineri 7 Ianuarie.

Vineri 11/23 Fevruarie. Ieri am pledat la curtea cu juraţi. Procurorul, făcând aluzie la achitarea de acum trei zile a d-nei Balş (care bătuse [cu cravaşa] pe magistraţi la Piatra în tribunal) a făcut pe jumătate mustrări juraţilor, într'un mod impertinent.

M'am indignat şi, în loc să încep afacerea mea, am început cu un protest fulminant în contra vorbelor sale. Izbucnire de aplause în public şi la juraţi. Acuzata mea, presupusă pruncucigaşă, Catrina Vizitiu, achitată în unanimitate. Pe bună dreptate. Al doilea proces al meu câştigat ca advocat. Cel dintâi, de asemenea, un popă, care mi-a plătit pentru pledoarie 12 galbeni, 6 înainte, la 19 Ianuarie 1866, la Curtea de apel.

Vineri 11/23 Febr. 1866. Acum (ora 12) sosì Jacques Negruzzi cu vestea că Prinţul Cuza a fost silit să abdice astʼ dimineaţă la ora 5 şi că o locotenenţă domnească e formată din general Golescu, Haralamb şi Lascăr Catar-

[1]. Jacob Heyse, Deutsche Grammatik.
[2]. Jacob Grimm, Deutsche Grammatik.

giu. Noul minister: Prezident şi externe: John Ghica; interne: Mitică Ghica; culte şi instrucţie: C. A. Rosetti; Dimitrie Sturza, lucrări publice[1]; justiţie: Jean Cantacuzino; războiu: Lecca; finanţe: Mavrogheni. — Bucurie generală indescriptibilă[2]... ...Oare anume necesară [detronarea]?

Sâmbătă 12 Fevr.

Pogor prefectul judeţului, în locul lui Dimitrie Rosetti; Cozadini „comisar extraordinar" peste districtele Iaşi, Vasluiu, Botoşani, Piatra, Dorohoiu, Roman, Bârlad şi încă două. Seara iluminaţie parţială.

Duminecă 13 Fevr. Nimic nou. Prinţul e ţinut în Bucureşti arestat, tot astfel şi generalul Savel Manu, gen. [Ioan] Em. Florescu, Marghiloman şi fostul prefect de poliţie în Bucureşti, A. Beldiman. Numai pungaşi! — De altfel, s'a şi pus în mişcare în toate părţile egoismul lipsit de judecată. Prinţul Grigorie Sturza pe drum, oamenii de aici vor separatism, iar ciocoii[3] Domn pământean. — Am proclamat — camera şi senatul, creaturile lui Cuza, votând şi ele asta — pe contele de Flandra (fratele actualului rege al Belgiei Leopold II), duce de Saxa, născut la 1837.

Lucrurile s'au petrecut astfel: Vineri la ora 4½ dimineaţa au eşit din cazarmă trei regimente; două au

[1]. În text, scrisese: „Cultus und Unterr.: Mit. Sturza". A rectificat însă curând (cu altă cerneală): („N.B. falsch. C. A. Rosetti)". Apoi la o altă revedere a textului, mult mai târziu, a adaos (în româneşte): „Dimitrie Sturdza, Lucrări publice".

[2]. Urmau mai multe cuvinte — probabil, de aprobare a actului de la 11 Fevruarie, judecând după epitetul ce-l dă, în însemnarea din ziua următoare, partizanilor Domnitorului detronat: *„Lauter Schufte"*. După mulţi ani însă, la recitirea „jurnalului", — având despre acel act, privit acum în senina perspectivă istorică, cu lunga experienţă politică a omului matur, cu totul altă opiniune decât atunci (la 26 de ani) în turburea atmosferă politică a timpului, — a şters aprecierea primitivă şi a adaos în locul ei: „Ob gerade notwendig?" — Cf. ale sale *Discursuri parlamentare*, vol. I, p. 3—9.

[3]. În româneşte în text: *die Ciokoi*.

ocupat piaţa teatrului naţional din Bucureşti, regimentul de vânători a împresurat Palatul; trei alţi ofiţeri: Vasiliu-Pilat, Lipăianu şi Costiescu [1] s'au urcat sus la Principe, pe care l-au găsit în pat cu Obrenovicioaia şi l-au silit să subscrie abdicarea, după care l-au arestat.

După aceasta, armata, pretutindeni, şi în Iaşi, a depus jurământ noului Principe Filip I, Te-deum Sâmbătă în Iaşi ş. a. m. d.

La toate acestea eu sânt liniştit [2]..... Dar o să urmeze complicaţii, foarte mari interne şi şi externe.

Octomvrie 1866.

În acest răstimp a fost la 3/15 Aprilie mica revoltă în Iaşi. Despre aceasta şi despre activitatea mea politică în acest timp, [vezi] *Vocea Naţională* [3] în toate cele opt numere.

Am avut apoi o afacere de duel [4]; despre aceasta, caietul meu de scrisori, din Maiu.

În Iunie am terminat cartea mea „Despre scrierea limbei române", a cărei idee fundamentală (partea I) o concepusem şi o scrisesem în noaptea de 15/16 Noemvrie 1865. Important pentru mine ca cea dintâi a mea lucrare originală şi concepută cu iuţeala fulgerului. Ultima parte, critica etimologismului, am scris-o în nopţi în care mica mea Livia zăcea bolnavă de un început de holeră, când am văzut cu cea mai adâncă strângere de inimă resignarea micei creaturi. Şi Clärchen a mea şi eu eram aşa de prăpădiţi. În sfârşit la 22 Iunie, stil nou, pornirăm spre Berlin. Războiu pruso-austriac! Her-

---

[1]. Scrisese întâi: „Maior Lecca, Călinescu şi Haralamb".

[2]. Iarăşi câteva cuvinte şterse.

[3]. Gazetă scoasă de dânsul în acele zile. V. *Soveja*, op. cit., p. 61 ş. u. şi 81.

[4]. Cf. *Soveja*, op. cit., p. 62.

Titu Maiorescu în 1867. Fotografie Duschek.

mann [1] în lupta de la Königgrätz. Wilhelm [1] ca medic secundar spre Nürnberg. Noi în acest răstimp acasă, părinţii împrăştiaţi. După armistiţiu Clärchen plecă în sfârşit cu Elena la Pyrmont. Am fost şi eu acolo câteva săptămâni, apoi excursie în Thüringerwald cu papà. Faimosul Schwarzburg! de asemenea şi Wartburgul. — Eu a trebuit apoi să mă întorc acasă şi Clärchen cu Livia la două săptămâni după mine. Nou drum-de-fier de la Lemberg la Cernăuţi.

Citit: Flourens, Phrénologie et étude vraie sur le cerveau; Psychologie comparée; Vie et intelligence. — Cu toată desgustătoarea repetiţie şi mărginitul spirit filosofic al lui Flourens, [am] învăţat mult din experimentele sale, unde e cu totul acasă la el.

Nouvelles genevoises (Töpffer [2]) — încântător.

Nachsommer (Stifter), trei volume mari! Plictiseală clasică, totuşi citibil.

Bulwer, Eugen Aram; mi-a displăcut foarte.

Mügge, Erbin — aşa şi-aşa; Majoratsherr — prost.

Ludwig, Zwischen Himmel und Erde. Interesant.

Spielhagen, mici romane. Totdeauna vioiu, îl citesc cu multă plăcere şi urmăresc bucuros influenţa asupra lui şi a preferiţilor mei, Poe, Schopenhauer.

În acest răstimp am scris şi pentru revista lui Brockhaus *Unsere Zeit* (numărul din Iulie 1866) articolul: „Principatele dunărene Moldova şi Valahia subt Principele Alexandru-Ioan I", şi am primit pentru el 21 de taleri.

La înapoierea la Iaşi la 4/16 Septemvrie trimes articolul *Moldova* pentru a doua ediţie a Enciclopediei lui [Brockhaus].

---

[1]. Cumnaţii săi; cel din urmă, medicul de mai târziu al regelui Carol I şi soţul scriitoarei Mite Kremnitz.

[2]. Cf. pag. 127, nota.

Citit Erckmann-Chatrian (Contes des bords du Rhin).

Luni 9/21 Octomvrie 1866.

Întâia nea! Îmi surâde vie activitate de iarnă.

O dulce intimitate acasă.

Citesc: Michelet, la Réforme.

Studiat: Semper, Stil in den techn[ischen] und tecton[ischen] Künsten.

Pe lângă astea: Gervinus, [Literaturgeschichte des] 19[-ten] Jahrhundert[s], I-ul volum.

Seri de muzică, Cozadini, Şcoala militară, Institutul academic[1], Forescu, Cuza şi Statte[2], club politic.

Mi-am propus să lucrez şi să termin în iarna asta: Cercetări asupra inteligenţei (Partea I a Psihologiei[3] şi Plinius, Epist[olae] selectae. Nu mai mult. Pedagogie — în anul viitor[4].

1870.

„Jurnal" politic.

18 Aprilie.

Pe la sfârşitul lui Martie m'a chemat seara Carp la Pogor. Proaspăt numitul prefect la Iaşi colonel Gr. Sturdza (scurtul şi grosul neobizantin) primise însărcinare de la K. A. Golescu[5] să invite pe Carp să intre în minister. Golescu (după votul Senatului, că între miniştri nu are încredere în Cozadini şi Zizin Cantacu-

---

[1]. Institut particular întemeiat de dânsul la 1866, în asociaţie cu profesorii Melic, Culianu, Poni ş. a. şi prin fuziune cu alt institut, „Liceul nou", transformat apoi în *Institutele-unite*. Cf. pag. 179 nota 7.

[2]. Lectura cuvântului e nesigură.

[3]. Titlul lucrării — în româneşte.

[4]. Urmau încă cinci foi scrise, care au fost tăiate. — Pentru intervalul de aici până la 18 Aprilie 1870, nu sânt însemnări.

[5]. Primul-ministru de atunci (2 Fevr. — 20 Apr. 1870), A. G. Golescu.

zène [1], prezentase demisia ministerului, fusese însă totuşi însărcinat cu remanierea. Carp a răspuns că, înainte de a intra în orice tratative, pune trei condiţii: 1) dizolvarea Camerelor, 2) intrarea [lui în minister] ori cu Pogor, ori cu mine, 3) convorbire prealabilă cu Principele. — Afacerea a căzut. — Apoi fu însărcinat John Ghica să formeze un minister; n'a eşit nimic.

Acum, 18 Aprilie, e Manolache Epureanu en train de a forma ceva. T. Rosetti mi l-a caracterizat ca fiind un bizantin care vrea să joace totdeauna „au plus fin"; altminteri, onest. În privinţa şcoalelor primare, el e de părere că trebuesc lăsate cu totul în seama comunei. În ţara noastră, asta ar însemna de-a-dreptul să le distrugi. Această stupidă procedere instinctivă a conservatorilor de a aduce prejudiţii şcoalei primare! Ei nu văd că poporul va cădea atunci, cu absolută siguranţă, prada celor mai răi demagogi!

După aceea Carp a fost chemat la Bucureşti de Blaremberg şi Aristide Pascal, redactori împreună cu el ai „Ţărei", şi s'a dus acolo pe la începutul lui Aprilie şi e şi acum acolo.

---

[1]. I. A. Cantacuzène, traducătorul în franţuzeşte al operelor lui Schopenhauer.

Potrivit firii sale vecînic active şi cu preocuparea constantă de a însufleţi spre lucrare de cultură, literară sau ştiinţifică, pe orice om, tânăr sau bătrân, cu care venea în contact şi care i se părea că e capabil de o asemenea activitate, Titu Maiorescu, văzând aplecarea spre o concepţie pesimistă a vieţei la acest prieten al său — „Zizin", cu numele său familiar — şi ştiindu-l că cunoaşte şi vorbeşte desăvârşit atât limba germană cât şi pe cea franceză (ca unul ce trăise copilăria în Elveţia, la Geneva, în pensionatul lui Töpffer, talentatul scriitor al „Nuvelelor genevezе",— care-l şi pomeneşte în Voyages en zig-zag) l-a îndemnat să traducă în franţuzeşte opere'e filosofului pesimismului, ceea ce Cantacuzène a şi făcut. (Traducerile au fost revăzute cu Maiorescu; cf. pag. 330, 335 şi 340). Şi astfel, prin Maiorescu, cea dintâi traducere în limba franceză a lui Schopenhauer e datorită unui Român. *Aphorismes sur la sagesse dans la vie* şi *De la quadruple racine du principe de la raison suffisante* au fost tipărite (în 1880 şi 1882) la Germer-Baillère, *Critique de la philosophie kantienne* la Didier Perrin (1889), iar opera capitală, *Le monde comme volonté*

Mai înainte, scrisese Costică Soutzo, din însărcinarea Principelui, lui Pogor, să spună lui Carp că Principele îl prețuește foarte mult ș. a. m. d., dar că, spre a fi numit ministru sau agent [diplomatic] la Paris, să-și dea mai întâi demisia din redacția „Țării“ [1], pentru ca numele său să nu mai figureze pe ea. (Precum mi-a comunicat mie mai târziu Soutzo, Principele, la început, ar fi vrut chiar ca prealabil Carp să desavueze de-a dreptul „Țara“ și să se retragă din redacția ei. Cum poate să ceară [2] Principele așa ceva?!). Carp a răspuns că în asemenea lucruri nu se face tocmeală [3]. Să lase la chibzuința lui ce va face el, după ce-l va numi; a se retrage însă înainte de numire, e neonest și necolegial.

Aud de la C. Soutzo că Mavrogheni, la ultimele propuneri de miniștri, când era mereu vorba de tinerimea care ar trebui să fie chemată pentru asta, ar fi designat Principelui candidații de miniștri ai acestei tinerimi: Carp externele, Pogor justiția, eu cultele și instrucția. La mine, Principele ar fi zis: Dar d-ta nu știi oare ce i se întâmplă tocmai acum? E destituit, din cauza absentării de trei luni de la catedră! (Despre asta, vezi adresele mele [4]). Mavrogheni, care nu știea nimic despre asta, a rămas așa, fără să poată răspunde ceva.

et comme representation la București, la Socec (vol. I în 1885, vol. II în 1886—aceasta având pe copertă, ca indicație de editură, pe lângă „Bucarest, Sotschek & C-ie și: „Roma — Torino — Firenze Ermanno Loescher“). Cf. încă despre „Zizin“, *T. Maiorescu*, op. cit., vol. II, p. 42 ș. u.

[1]. Jurnal care era ostil Germaniei și Domnitorului.

E uneori foarte curioasă linia de desfășurare a concepțiilor politice ale unor oameni de mare temperament. P. P Carp, care, în anii maturității și până la sfârșitul vieții a fost susținătorul intransigent al unei politici alături de Germania, la începutul carierei sale politice a zis, ca ministru de externe: „Acolo unde sânt ginții latine, acolo va fi și inima Românieî!“.

[2]. Cuvântul *verlangen* scris mult mai târziu (după scrisul tremurat, probabil în ultimii ani ai vieței), în locul mai multor cuvinte șterse.

[3]. „Carp antwortete das man keinen „marché“ abschliesst bei solchen Dingen“.

[4]. E vorba de extraordinara sentență din 24 Martie 1870 a co-

Mauvaise blague tout ça. În orice altă țară, o astfel de destituire mi-ar aduce prejudiții: la noi, ea nu înseamnă nimic (nu-i vorbă, într'o altă țară nici nu mi s'ar fi întâmplat). De altfel, pentru liniștirea conștiinței mele, întrebasem pe Pogor, Carp și Rosetti, la acea convorbire despre ministeriat, dacă aceasta n'ar fi o piedică personală. Au fost de părere toți că în țara noastră asta nu înseamnă nimic, iar Pogor și Rosetti sânt, altminteri, foarte stricți în privința demnității personale, în deosebi Pogor aproape exagerat pentru forme.

La plecarea lui la București, Carp a stat de vorbă cu Pogor și cu mine. Carp socotește că micul nostru partid trebue să vină îndată complet la guvern. (El externe, Pogor justiție, Strat finanțe, cumva Dabija războiu, eu culte, Blaremberg interne(?); mai bine noi singuri, dar poate și subt prezidența lui John Ghica. La însuși acest partid ar mai fi aparținând încă dincolo [în Muntenia]: Berindei, Nic. Racoviță, Pascal, Lahovari, C. Grădișteanu, Blaremberg îmi vorbise încă și de colonelul Haralamb, ș. a. m. d.). Apoi alegeri absolut libere, în interval elaborare deplin solidară a tuturor reformelor în resortul nostru, războiu la al-de los mofturos, reducere financiară absolută a tot ce e superfluu. Camera ce va veni acum va striga, probabil — după obiceiul pământului — în potriva acestor măsuri și ne va răsturna. Imediat toți să ne dăm demisia și să obligăm pe Principe a

---

misiei de judecată, prezidată de rectorul de atunci al universității din București, G. Costaforu, prin care Titu Maiorescu, atunci profesor și fost rector al universității din Iași, era *destituit* din învățământ, ca unul care „a surprins buna credință" a autorităților și „a compromis demnitatea caracterului profesoral", fiindcă, în timpul concediului ce-și luase de la universitate spre a se duce la Berlin să consulte un specialist pentru slăbirea auzului la urechea stângă (de la care chiar de atunci a și pierdut auzul), pledase în procese al căror termen fusese fixat înainte de aceasta. — Vezi *T. Maiorescu*, Discursuri parlamentare, vol. I, p. 370 și vol. II, p. 440—458, și *Soveja*, op. cit., p. 70—74.

accepta imediat ministerul pe care-l propune majoritatea Camerei; în acelaşi timp să declarăm Camerei să binevoiască acum să-şi ia răspunderea pentru starea ţărei. Acest minister, evident, nu va putea merge înainte cu vechia tărăgănare, din cauza ruinei financiare; ţara însă a apucat a primì prin noi idea reformei şi apoi, ajunsă la ultima extremitate, se va adresa iarăşi la noi, şi atunci ne va sprijini.

Pogor a fost în contra, a declarat chiar că nu vrea de loc să primească. Părerea lui e că nu sântem destul de tari să dăm lupta cu roşii [1], cu belferii [2] şi cu Cogălniceniştii, care s'ar coaliza toţi împotriva noastră. Căci Principele, vezi bine, se adresează nouă ca la o forţă, iar noi sântem importanţi numai prin năzuinţa noastră desinteresată pentru binele ţărei, dar fără partizani în popor şi neînţeleşi. Asta însă nu merge într'un stat constituţional şi ne-am face numai de râs, şi prin prezentarea noastră colectivă am pune în joc ultimul nostru atout, fără a ne putea menţinea în minister. (Mi s'a părut că lui Pogor personal îi repugnă să apară ca tras la remorca lui Carp). Mult mai bine e, crede Pogor, să intrăm unul după altul, în minister, unde prezident ar fi o personalitate cunoscută mai de mult, care apoi, tocmai prin numele său, ar lua singură asupră-şi răspunderea. Fireşte, aceasta ar trebuì să fie o persoană cum se cade, d. e. Iepureanu, John Ghica şi, fireşte, să fie liber oricare dintre noi a rămânea în minister numai atâta timp cât merg lucrurile cinstit. Îndată ce ar observa ceva cât de puţin din potrivă, să se retragă. Nepierzând prin aceasta nimic din demnitatea sa, nu se demonetizează,

---

[1]. Liberalii de sub conducerea lui I. C. Brătianu şi C. A. Rosetti.

[2]. „Fracţiunea liberă şi independentă" de sub conducerea lui Nicolae Ionescu şi a altor profesori (în ironie, „belferi") din Iaşi.

câştigă însă îndemânarea practică „dans le maniement des affaires", fără de care lucrurile nu pot merge, de oare ce în ţara noastră, din nenorocire, asta n'o poţi obţinea pe alte căi. Când unul dintre noi va băga de seamă că e acum stăpân pe teren, atunci poate să răstoarne pe bizantini şi să ne cheme apoi pe noi înăuntru cu toată importanţa.

(Discutând mai târziu cu mine, Rosetti fu de părere că acest fel de a vedea lucrurile al lui Pogor e cel just. Din contra Burghele, care de altfel e un om cu totul nepractic, dar care are un foarte fin simţ în cele estetice şi în toate chestiunile de natură personală, socoteşte mai justă propunerea lui Carp, fiindcă aşa zişii oameni practici sânt la noi nişte flecari care nu-s buni la nimic).

Joi 16 Aprilie, de la ora 4 până la 7¼ m'a reţinut, din păcate, de la masă, pe mine şi pe dânsul, Costică Soutzo, şi am discutat ştirile de la Bucureşti şi politică. Cu ocazia asta mi-a mărturisit că, în fond, părerea lui este ca, îndată ce am ajunge mai tari (el speră să ajungă iarăşi la guvern, cu noi; de altminteri, a mai fost odată, subt Cuza, ministru de finanţe), el ar modifica întru câtva constituţia, ar mări prerogativele senatului şi în deosebi ar trimite presa în faţa tribunalelor corecţionale obicinuite, iar nu la juraţi!

E bine să ţinem minte cum se dă pe faţă stupiditatea unui arhi-conservator ca acesta. E într'adevăr un lucru stupid. Eu pricep să dai peste cap, în felul lui Teodor Rosetti, întreaga constituţie şi să încerci a guverna o ţară aşa de necultivată, cum e a noastră, după metoda absolutistă, strâns, cu echitate şi cinstit; atunci, firesţe, nici o curte cu juraţi, pentru presă. Dar să menţii constituţia, însă să vrei să o faci reacţionară, să speli pielea fără a o uda, — asta e stupiditate neonestă.

De altminteri, trebue să concepi constituția și ca o școală de exercițiu pentru popor. Întrebare: Este ea acum nepotrivită și rea pentru noi? Răspuns: Da. Dar [altă] întrebare: Dar, cu toate astea, silește ea, cu timpul, poporul să reflecteze asupra sa însuși, de oare ce, încolo, gândește așa de puțin, — și îngădue ea apoi, mai mult decât o altă constituție, poporului devenit mai matur să se înalțe prin propriile sale puteri? — Eu cred că tot da. Și, întru atâta, e bună.

Și plebiscitul francez a apărut timp de 18 ani ca un mijloc despotic. Acum însă s'a adeverit deodată ca un mijloc de progres. Il y a une force éducatrice dans la masse.

Rosetti era de părere, ieri, că pentru un stat constituțional, unde, propriu vorbind, e necesar să ai majoritatea pentru tine, eu aș fi fiind prea tăios; că aș fi foarte la locul meu într'un stat absolutist, fiindcă aș fi având energia fără scrupule de a realiza reforma învățământului. Dacă, totuși, sânt necesar și acum, aceasta e, de oare ce eu anume aș fi fiind singurul care aici în țară are o idee de politica învățământului.

De altminteri, am convenit amândoi, deși el îmi dete ca sigură alegerea mea de deputat în județul său, că eu n'ar trebui să intru în Cameră, ci, ca ministru, să particip la reformarea învățământului.

Despre Mitică Sturdza (Manolache Iepureanu îl vrea acum în minister; de altfel, l-ar fi vrând și pe Pogor) are părerea că e un bizantin năzuros, într'adevăr cinstit, dar faux et faussement fin. Și eu cred tot așa și, pe lângă asta, îl mai cred și cu totul incapabil. Vezi necuviincioasa sa broșură, în afacerea familiei Bals, ș. a. m. d.

Să aruncăm puțin o privire la persoane din jurul nostru.

1) Nicu Gane, [ca] prefect de Iași (de altminteri, prinzând greu lucrurile).

2) Leon Negruzzi, prefect de poliție la Iași, sau mai bine prefect altundeva, de oare ce e un fanfaron într'adevăr cam mărginit, dar cinstit și cu simțul omeniei.

3) Jacques Negruzzi, deputat.

4) N. Mandrea, la Curtea de apel, numai nu prezident.

5) I. Chrystodulo, cu judecată justă, judecător sau prefect [1].

6) Burghele, judecător sau în consiliul superior al învățământului.

7) Dimitrie Rosetti, prezident la Casație, sau prefect, sau ministru.

8) Tot astfel Teodor Rosetti. Mai bine decât toți. Dar Carp are o rea părere despre el. Poate prefect de Iași.

9) Ciupercescu, mărginit, dar cinstit și amabil. Poate director în ministerul justiției, sau advocat al Statului [2].

---

[1]. La o revedere a textului, curând după aceea, adaogă (cu altă cerneală) nota marginală: „rău"; apoi, la o nouă revedere, șterge cu o linie tot ce scrisese despre acesta.

Ștergerea acestui nume, ca și a altora ce urmează — din această enumerare a prietenilor sau a persoanelor la care se puteau gândi atunci (1870) „Junimiștii" în cazul unei eventuale chemări la guvern —, cred că poate fi interpretată, cu drept cuvânt, astfel: După mai mulți ani, când și-a recitit „jurnalul", aceștia ori nu mai erau în viață (cum era d. e., cazul cu Meșotă, trecut la nr. 31); ori autorul știea că nu-i mai poate socoti ca prieteni politici; ori, în urma unor informații mai de aproape, nu mai avea părere bună despre ei; de aceea, i-a șters mai târziu.

Unii dintre ei fiind însă pomeniți în paginele următoare, am crezut că nu mă abat de la gândul autorului reproducând în această listă pe toți cei menționați acolo de dânsul la această dată, deci și pe cei șterși mai târziu.

[2]. La revederea textului, a scris însă, în dreptul lui, ca notă marginală; „Probabil, necinstit".

10) Lepădatu, excelent jurist, procuror general[1].

11) Melik, director de şcoală reală.

12) I. Panait[eanu], profesor de desen acolo[2].

13) I. Popescu din Hermann, la şcoala normală.

14) Miluţă Cerchez.

15) I. Caragiani, bun profesor[3].

16) G. Racoviţă, mult[4] în afaceri cu Evrei, dar altfel băiat bun.

Pe cine să poţi numì în consiliul permanent al instrucţiunii? Nicu Burghele, Meşotă.

17) Pop Florentin, rău[5] profesor şi om fals.

18) Un bun institutor, un popă cam slăbuţ, „roşu"[6], pe la Praja în Păcurari.

19) Darzeu, la prefectură, ca consilier şcolar.

20) Chrysoscoleo, în Vasluiu, bun profesor, om fals[7].

21) Paicu?[7].

22) Culianu.

23) Poni, bun profesor de chimie, dar iesuit.

24) Xenopolu [A. D.][8].

25) Bodnărescu.

26) G. Roiu, sau şì jurist??

27) Lambrior (în Botoşani).

---

[1]. Şters. La revederea textului, întâi anulează calificativul „excelent" şi scrie pe de margine: „hatârgiu (necinstit?)" — cuvântul „hatârgiu" în româneşte şi în text; şterge apoi totul.

[2]. Şters mai târziu.

[3]. Mai târziu a pus semn de întrebare la sfârşit; şters tot rândul.

[4]. „Mult" scris mai târziu, în locul altor cuvinte şterse.

[5]. Epitetul „rău" scris mai târziu (cu altă cerneală) în locul lui „bun" din textul primitiv; apoi şters tot rândul.

[6]. „Roşu", porecla dată atunci liberalilor. Cf. articolele politice ale lui Eminescu.

[7]. Şters.

[8]. Şters; adaosă nota: „idiotizat".

28) Goilav, dr. în drept, profesor de universitate [1].

29) Negruzzi cel mic [2].

30) Prodan, bun jurist, în Bucureşti. Focşani.

31) Meşotă, de adus încoace [3].

32) Teclu, Nicolae, excelent chimist şi gimnastic [4].

33) Nica, din Braşov, egoist, dar foarte cult. Dreptul administrativ şi constituţional [5].

34) Behnitz, din Sibiiu, cu oarecare avere, eminent în dreptul roman, prieten cu Arndt, Milchgesicht. Nu vrea advocatura practică [6].

(Cei doi din urmă recomandaţi de Eminescu. Eminescu încântat de Behnitz, mulţumit de Micle; deci nu sigur în judecată).

35) Cruceanu, ca pedagog [7].

Milicescu, cap bun [8], fost judecător în Botoşani, înlocuit de roşii la sfârşitul anului 1880.

Chernbach, conştiincios [9].

Burlă.

Slavici. Vârgolici.

---

[1]. Şters; în parenteză: „alienat".

[2]. Şters; nota: „de neîntrebuinţat".

[3]. Şters; nota: „mort".

[4]. Acesta, ca şi toţi cei enumeraţi după dânsul, până la Străvoiu inclusiv (exceptând dintre ei pe Caragiale), scrişi cu altă cerneală, sânt trecuţi în această listă mai târziu, dar probabil nu mult după 1870; poate prin 1872, după venirea lui Eminescu în ţară, de la Viena (cf. nota din parenteză de la nr. 34).

[5]. Totul de la acest număr — în româneşte. — La venirea sa la minister, peste patru ani, a luat pe Nica director (atunci = secretar general). Teodor Nica a fost apoi mai târziu, mulţi ani, director la Banca Naţională.

[6]. În româneşte. Şters apoi, împreună cu parenteza următoare; aceasta ca şi tot ce urmează, în nemţeşte.

[7]. Şters.

[8]. Cuvintele următoare (cu altă cerneală) scrise, precum se vede, după 1880.

[9]. De bună seamă, prietenul său de la Viena, Kernbach-Cornea.

Eminescu. Ioan Luca Caragiale[1].

Ghimbăşanu, din Bârlad, bun filolog, şi greceşte, predă însă ştiinţe naturale. Ţine la mine.

Străvoiu, în Braşov.

A. Radu[2], director de institut în Galaţi, flecar, dar ţine la mine.

C. Barbescu, fost bun revizor şcolar, acum la A. Radu, în Galaţi.

I. Creangă.

I. Bănescu, revizor şcolar în Constanţa

Anton Naum.	Gabunea, Slatina
Gr. M. Buiucliu.	Cumpănăşescu, Slatina
Ştefan Mihăilescu.	Roman
Dimitrie Aug. Laurian	Petre Missir, Iaşi
Anghel Dimitrescu	Vasile Bossy, Iaşi

Reforma învăţământului şi gânduri despre administraţie.

1) Să propun directorilor de şcoală mai buni modificarea legei învăţământului, poate să convoc conferenţe în Iaşi, Bucureşti, Craiova, Bacău, Bârlad.

2) Trei şcoale normale de învăţători bune, care să trimeată pe absolvenţii lor de-a-dreptul la şcoale comunale vacante.

3) Să nu deschid nici o şcoală primară până ce nu am pe învăţătorul care-i trebue.

4) La fiecare prefectură să fie adaos un consilier şcolar, care să refere despre posturile vacante, să distribue mandatele [învăţătorilor] în districtul său ş. a. m. d. Descentralizare! Cât se poate mai puţin din Bucureşti.

---

[1]. Acesta adaos mai târziu (după scris şi cerneală — la fel cu cele de la adaosul de la Milicescu, — probabil, după 1880).

[2]. Acesta şi toţi cei următori până la sfârşitul listei — adaoşi, probabil, după 1880 (precum reese din menţiunea lui Bănescu: „Schulrevisor in Constanţa").

Acest consilier şcolar al prefecturii să nu poată fi înlocuit decât numai prin procedură disciplinară. În Vasluiu Chrysoscoleu, în Iaşi Darzeu ş. a. m. d. Diurne echitabile!

5) Actualii învăţători, afară de cei cu patru clase de şcoală normală şi cu pedagogia de la Trisfetitele, după un an să fie supuşi la un examen general sever, şi cei care nu reuşesc să fie îndepărtaţi.

6) Şcoale reale [1], trei!

7) În genere, dacă e posibil, să nu se micşoreze bugetul învăţământului în suma sa totală, dar să fie distribuit altfel. Sau, dacă e necesară micşorare, suma să nu fie micşorată decât numai dacă şi celelalte ministere, şi în rândul întâi războiul, procedează tot atât de radical.

8) Director de minister [2] din Craiova. De întrebat Stolojan, Căpăţineanu şi Fontanini şi Bombacilă în privinţa persoanelor potrivite pentru asta.

9) Pentru şcoala reală din Iaşi,

Melik director şi matematica, Poni chimia, Paicu româna, Roiu istoria. (Melik [3] poate mai bine chemat în minister ca şef de secţiune). Panaiteanu, desen!

10) Să desfiinţez şcoala de arte, tot aşa şi conservatorul. Pe profesorii respectivi de acolo să-i transfer ca profesori de muzică la liceu şi la şcoala normală.

---

[1]. Adică şcoale în felul celor numite în Germania „Realgymnasium" şi „Höhere Realschule", în care temeiul învăţământului să fie studiul ştiinţelor pozitive (matematice, ştiinţele fizico-chimice şi naturale) şi al limbilor moderne, precum a şi prevăzut apoi în proiectul de lege a învăţământuui ce a prezentat peste 4 ani, ca ministru, şi cum a şi înfiinţat una — „liceul real" de la Brăila, singurul de acest fel în ţară până la reforma învăţământului din 1898.

[2]. Acesta era titlul pe care-l avea atunci „secretarul general" al ministerului.

[3]. Scris mult mai târziu, în locul altuia şters.

11) Să desfiinţez internatele statului, dar să le păstrez la şcoalele normale; mici burse.

12) Să desfiinţez un liceu din Iaşi.

13) Să desfiinţez [seminarul de la] Socola şi, în locul lui, să introduc la Mitropolie un curs de un an sau doi, în care să fie primiţi [candidaţi] cu patru clase gimnaziale.

14) Să desfiinţez unul din cele trei gimnazii din Iaşi.

15) Să desfiinţez Facultăţile de filosofie, cu excepţia profesorilor de istorie, doi, ataşaţi la Facultăţile de drept, care rămân în fiinţă.

16) Să desfiinţez Facultatea de medicină din Iaşi.

17) Şi pe cea exactă [1], iar profesorii de acolo utilizaţi la şcoalele reale.

18) Să desfiinţez consiliul superior al învăţământului, [consiliul] permanent şi [consiliul] general. Nici un revizor; abia în 10 ani posibili. În locul lor, consilieri [şcolari] de prefectură.

19) Lege în contra cumulului, iar [înfiinţarea] consilieri[lor] şcolari de prefectură de motivat cu cererea de descentralizare a ultimelor articole din Constituţie, care trebue odată luată în serios.

20) Tocmai din cauza acestor ultime articole din Constituţie, de reformat şi legea învăţământului în toate [dispoziţiile] contrarii; d. e. învăţământ particular, care acum e liber. Poate de desfiinţat seminariile, fiindcă libertate religioasă, deşi [religia] ortodoxă e religie de stat, şi ministerul se numeşte Ministerul cul*telor* şi nu cultului.

---

[1]. Adică Facultatea ştiinţelor exacte: Facultatea de ştiinţe.— Toate aceste proiecte de suprimări, de sigur temporare, erau în vederea îmbunătăţirei învăţământului primar şi a celui normal, înăuntrul ţifrei bugetare care trebuia micşorată. Cf. punctul 7. — Cf. şi *T. Maiorescu*, op. cit., vol. I, p. 81, 91—93, 124—158.

21) Nu multe premii; cel mult două în gimnaziu în fiecare clasă, unul în cursul superior. Să interzic multele serbări şcolare. Paradă multă, treabă puţină! [1].

22) Pretutindeni în toate oraşele unde sânt gimnazii [şi licee] să ţin personal conferenţe şcolare cu profesorii. Cu această ocazie impun reforma legei învăţământului şi câştig cunoştinţa persoanelor. De asemenea, trebue să mă informez şi despre lipsurile şi suferinţele lor.

23) Reforma regulamentului examenului de bacalaureat.

Şcoală normală evreească în Iaşi subt controlul Statului şi din venitul taxelor lor de carne [2].

Iaşi. Duminecă 1 Maiu, stil nou (1870).

Fuseiu deşteptat dis de dimineaţă cu invitarea de a veni la oficiul telegrafic la ora 9 dimineaţa. La aceeaşi oră va fi la oficiul din Bucureşti Manolache Costache-Iepureanu, „dorind a avea o convorbire telegrafică" [3]. Mă duseiu la oficiu, şeful Tobias (un om cărunt) îmi spuse că şi Pogor a primit invitare la fel pentru aceeaşi oră.

Şi atunci începu convorbirea. Iepureanu credea întâi că vorbeşte cu Pogor şi a zis cam acestea (pe care, anume, nu mi le-am scris acolo, ci le citez din memorie) [4]: „Este timpul tinerimei, garda vechie a trecut, aşi

---

[1]. Această ultimă frază — în româneşte în text.

[2]. Acest punct e nenumerotat şi scris cu altă cerneală, probabil mai târziu. După el, lăsat mult loc liber, pentru eventuale adaose.

[3]. Cuvintele dintre semnele citaţiei scrise în româneşte.

[4]. Spusele lui Iepureanu — în româneşte.

desminţi; şi de sigur nici n'ar fi făcut-o, astfel „mis au pied du mur" şi, dacă ai fi vrut tu să bruschezi, ar fi fost astfel lucrul cel mai sigur. Eu însu-mi nu sânt un om politic, nu cunosc împrejurările de la Bucureşti şi privesc deci relaţia cu Pogor mai mult ca fiind de natură privată, în care caz, tocmai, am crezut şi cred că se cuvine ca mai întâi să fie întrebat şi să-şi dea consimţimântul.

Aşa şi pare dară să fi rămas, după ultima frază a convorbirei noastre prin telegraf, mie, de altfel, neclară în unele puncte.

Eu am impresia — de oare ce Iepureanu, crezând că vorbeşte cu Pogor, a comunicat lista ministerială şi, auzind însă că sânt eu la telegraf, a tăcut şi apoi tu ai vorbit cu mine, — că Iepureanu se gândeşte la mine numai în cazul când intră şi Pogor [în minister]; altfel, oricum, s'ar fi putut asigura de mine. Aşa însă nu mi s'a făcut nici o propunere, ci am aflat numai indirect că figurez în combinaţie. Probabil, sânt numai suplementar, în cazul când refuză cineva.

Căci altfel, o întrebare: Lista ce am aflat atunci era: tu, Al. Lahovari, Const. Grădişteanu, Mano, eu, G. G. Cantacuzino şi Pogor. Totuşi, încă şi Iepureanu? Atunci ar fi însă opt la şapte ministere. Cum vine asta? Aud că G. G. Cantacuzin e un om cinstit, dar cu totul incapabil.

Şi acum o chestiune personală: la ministerul instrucţiei, precum ştii, e încă nerezolvată afacerea destituirii mele [1]. Cu aceasta însă nu mi-e permis să am eu întru nimic a face, în cazul când se realizează combinaţia astfel, încât să-mi vină mie rândul [la ministerul instrucţiunei]. Rog deci, ca acela

---

[1]. Vezi pag. 128 nota 4.

dintre voi care, până la venirea titularului, e ministru ad-interim al cultelor, — sau, dacă nu se face asta, directorul ministerial care rămâne — să reguleze lucrul, la intervenţia ta. Anume, astfel: Conform articolelor 14 şi 16 din legea învăţământului (şi 402 şi 403 încă) e de ajuns un simplu veto al ministrului spre a opri totul. Pe raportul comisiunii de judecată sau al consiliului permanent, el scrie atât: nu se aprobă [1], telegrafiază Rectorului la Iaşi: Ministerul nu aprobă destituirea d-lui Maiorescu şi ridică şi suspendarea ordonată prin depeşa din 31 Martie [2]; în acelaşi timp se telegrafiază prefectului de Iaşi că ilegala şi revoltătoarea sevestrare a salariului meu e ridicată.

Aceste lucruri trebue să şi fi fost făcute, când eu sosesc [la Bucureşti]. E de la sine înţeles, că eu de altfel nu uzez de asta mai departe şi că mă consider ca demisionat şi nu ridic salariul, de la 17 Februarie, când a apărut în Monitor actul de acuzarea mea.

Îţi scriu astea, cum spuseiu, numai eventualiter. Căci, în realitate, îmi pare că combinaţia cu mine nu se va realiza.

Costică Soutzo a fost aseară la mine şi a stat de vorbă mult şi pe larg. I-am spus despre ce e vorba (de altminteri, ştiuse încă de mai 'nainte Iancu Sturdza Βοωκῶπις despre întreaga listă). El zicea că ar trebui să ne ferim de Iepureanu; că acesta a tratat aici mult cu Ionescu [3] înainte de

---

[1]. Aceste trei cuvinte — în româneşte.

[2]. Şi această formulă tot în româneşte.

[3]. Nicolae Ionescu, profesor de istorie la universitatea din Iaşi, conducătorul „Fracţiei libere şi independente", în care erau mulţi profesori („belferii" pomeniţi mai înainte), adversară a „Ju-

plecarea sa; că e posibil ca el să vrea să-i netezească prin noi terenul, lui şi semenilor săi. La astea, eu i-am spus palavre şi el iarăşi palavre, şi aşa am pălăvrăgit împreună trei ore şi jumătate, spre părerea mea de rău [1]. De altfel, Soutzo ne-a sfătuit să primim.

Nou e aici disolvarea consiliului comunal [2]. Motivul nemărturisit e că ei voiau să se întrunească în afacerea călugăriţelor catolice, la care Mârzescu [3], provocase, în Marţea Paştelor, prin Micle şi Gusti, o anchetă lipsită de tact, „căci nu voiu tolera nici odată a se ataca şi periclita sfânta noastră religie" [4]. A doua zi, călugăriţele au primit o scrisoare anonimă de ameninţare, [în care era vorba] de asalt asupra casei, ş. a. şi s'au dus cu ea la consulul francez, care s'a dus la prefect şi l-a făcut răspunzător de siguranţa Franţuzoaicelor sale. Acesta s'a speriat, s'a gândit poate la afacerea engleză din cauza Marathonului, a telegrafiat lui Golescu [5], care i-a poruncit să menţină liniştea, cu orice preţ, şi „să ne cruţe această ruşine europeană".

Beaucoup de bruit pour une omelette! A doua zi chiar, belferii de la primărie vroiau însă să ţină acum o şedinţă a consiliului în această chestiune. Prefectul, temându-se că în asta e un semnal pentru turburări, cere de la Bucureşti decret de di-

nimiştilor". Vezi *T. Maiorescu,* Critice, vol. III, 229—236, *id.* Discursuri parlamentare, vol. II, 29, şi *Soveja,* op. cit. p. 61—65.

[1]. Textul: „Ich sagte ihm darauf Blech, und er wieder Blech, und so blechten wir zusammen, leider 3½ Stunden" (adăogase: „zur Verzweiflung meiner Frau" — parte pe care a şters-o).

[2]. În text: „die Auflösung der Primarie".

[3]. Atunci ministrul instrucţiunii şi al cultelor.

[4]. Cuvintele dintre semnele citaţiei — în româneşte.

[5]. Primul ministru de atunci.

solvare, şi, în convingerea că acesta trebue să vină, disolvă, la ora 5 după amiază, deşi decretul nu sosise încă, consiliul comunal, cu un număr fictiv al ordonanţei domneşti, care, când a sosit adevăratul decret de disolvare, s'a văzut că este exact în privinţa sutelor, dar fals, firește, în prezenţa zecilor. Comisia interimară e [formată din] C. Aslan, A. Botez, Constantiniu şi încă vreo câteva asemenea maimuţe. Dar acum în pântecosul neobizantin intră frica, cu toate că se crezuse D-zeu [1], poate încă îşi dă seama de actuala direcţie din Bucureşti şi ar vrea să i se alipească; destul că vrea pentru nouele alegeri de la Primărie să prezente o listă-cremă, cum s'ar fi exprimat el. Ar vrea să aibă pe Nicu Burghele ca primar, şi pe mine în consiliu ş. a. m. d. Burghele se suceşte şi se'nvârteşte ca apucat de dureri, la o asemenea pretenţie, se strâmbă şi dă din mâni ca o mimoză care se închide. Spectaculum Deo dignum.

Am acele amănunte de la C. Soutzo, care le are de la prefect însuşi. Starea lui Burghelea însă o cunosc, firește, din proprie vedere.

În cazul când totuşi aşi fi chemat la Bucureşti, mai întâi voiu ţinea aici o adunare a prietenilor noştri, Soutzo, Gane, Negruzzi, Ciupercescu, Lepădatu, Mano, ş. a. m. d., ca să discute despre o acţiune electorală şi altele. Al tău,

Titus

P. S. Miercuri dimineaţa [2].

---

[1]. „Nun wird dem dicken Neobyzantiner seiner Gottähnlichkeit bange". — „Seiner Gottähnlichkeit", expresie din Faust, partea I, convorbirea lui Mefisto cu şcolarul.

[2]. Acest post-scriptum e scris tot „Marţi seara", ca şi însemnările imediat următoare, care au data de Marţi; expediind însă

Când m'am întors ieri de la tribunal şi am găsit scrisoarea încă netrimisă, am oprit-o, fiindcă cuprindea, cum vezi, prea multe lucruri de prisos. Anume, am aflat lista ministerială definitivă. Acum însă primesc depeşa ta şi astfel tot o trimet, pentru chestiunea destituirii mele.

Al tău,
Titus.

Marţi seara, $\frac{3 \text{ Maiu}}{21 \text{ Apr.}}$ 1870.

Aşa dar pricepusem greşit. Eram pe lista miniştrilor numai în cazul când Pogor n'ar primì ministerul cultelor, sau însă Principele nu m'a voit în rândul întâi şi ar putea fi vorba de mine numai în cazul când Pogor refuză. Asta va face-o, de bună seamă.

C. Soutzo a fost iarăşi la mine şi mi-a povestit anecdote despre prinţi.

1) După întemeiarea francmasoneriei noastre, C. Soutzo s'a dus cu venerabilul nostru, prinţul Georges Soutzo la Domnitorul Carol şi i-a propus intrarea în ordin. El le-a spus că trebue întâi să întrebe pe tatăl său şi pe duhovnicul său. La termenul fixat pentru răspuns, pleacă la Bucureşti prinţul Soutzo anume pentru asta şi-i înmânează un memoriu despre francmasonerie (ca pepinieră pentru partidul conservator, care ar fi să se alăture Principelui), probabil cu lista nominală a membrilor. Principele Carol îi citeşte lui Soutzo o scrisoare a lui tată-su în această chestiune. Bătrânul Hohenzollern îi spune că el însu-şi e francmason şi deci nu-l va sfătuì să nu intre, ci din contra să intre, dar pentru mai târziu. Căci el trebue să se gândească la necesara lui căsătorie, care, din punct de vedere politic, cel

---

scrisoarea a doua zi, a şters „Dienstag abends", scriind de-asupra „Mittwoch früh" şi adăogând în text „gestern".

mai bun lucru ar fi să se facă dintr'o casă austriacă sau rusească. La asta însă francmasoneria i-ar fi o piedică. — După asta, Prinţul Carol a spus apoi că pot să-l considere sufleteşte şi provizoriu ca francmason, că va şi fi francmason pe faţă, îndată ce căsătoria sa va fi decisă.— Cu asta a plecat Soutzo din Bucureşti şi i-a lăsat Domnitorului acel memoriu. *A doua zi* Brătianu începu prigonirea francmasonilor, fraţii de la telegraf fură destituiţi, presa inspirată [de guvern] începu să întărâte în contra noastră! Astfel, Domnitorul nostru Carol n'a avut altceva mai grabnic de făcut decât să trădeze întreaga afacere ministrului său Brătianu [1].

2) La prigonirea Evreilor, C. Soutzo, Pogor, Leon Negruzzi, Nicu Mavrocordat, Constantin Stourdza, etc., etc., trimeseseră o adresă violentă Domnitorului în potriva acestei prigoane [2]. (Îmi fusese adusă şi mie să o semnez; am refuzat, fiindcă era aşa de violentă în contra guvernului, încât am socotit-o incompatibilă cu situaţia mea de atunci de funcţionar al Statului şi nu exista nici un motiv să-mi dau demisia). — Prin indiscreţie, primeşte o copie St. Clair, consulul englez de aici, o comunică lui Green, consul general în Bucureşti, iar acela o trimete ministrului său de externe la Londra. La interpelarea asupra acestei chestiuni, în parlamentul englez, ministrul de externe comunică şi acea adresă şi însărcinează apoi pe Green, — referindu-se la faptul că, prin urmare, chiar în ţară s'au pronunţat în contra persecuţiei Evreilor voci aşa de importante, şi că, în genere, lucrul acesta nu e de tolerat — să prezinte Prinţului Carol observaţiuni de desaprobare. — Acum, în actele par-

---

[1]. Precum se vede de aici, Titu Maiorescu a fost francmason în tinereţe; în curând însă, precum o ştiu de la dânsul, părăsise această asociaţie.

[2]. E vorba de unele măsuri ale guvernului din 1868 (v. *T. Maiorescu*, Discursuri parlamentare, vol. I, p. 19.

lamentului englez există iarăşi publicată depeşa de răspuns a lui Green despre convorbirea ce a avut după aceea cu Principele Carol. Principele Carol i-a spus „qu'il connaît l'adresse, mais qu'elle est signée par le parti des boyards qui font de l'opposition systématique à son gouvernement libéral; et que les individus signataires eux-mêmes dans leurs entretiens oraux avec le Prince lors de son séjour à Jassy avaient proférées des opinions opposées et avaient demandé la persécution des Juifs". De fapt, asta era de-a-dreptul o minciună. Pogor, C. Soutzo şi toţi semnatarii chiar redactaseră şi semnaseră o protestare publică [de dat] la jurnale, când Pogor şi C. Soutzo au hotărît să nu mai dea totuşi curs afacerei, pentru ca să nu-i fie luat Domnitorului şi ultimul prestigiu, acela al unui om de onoare privat.

3) Când a căzut Cogâlniceanu în Ianuarie 1870 şi-a dat, firește, demisia şi Callimaque-Catargi, care intrase în minister numai odată cu el. (Numai Mârzescu, care era în acelaşi caz, se cramponase de Ghyca şi apoi şi de A. Golescu). Principele a pus însă în joc autoritatea lui personală, [spunându-i că] nu poate să-l trădeze sau să-l părăsească în asemenea momente ş. a. m. d. — şi l-a silit astfel să rămână, în contra cuviinţei personale şi parlamentare. Natural, numai pentru 5 zile, căci la cea de'ntâi ocazie în care a găsit pe Domnitor în alte dispoziţii, Calimaque-Catargi, îşi dete totuşi demisia, firește.

Duminecă 26 Aprilie 1870, stilul vechiu.

Pogor a sosit alatăieri, Vineri, la prânz, din Basarabia. Soţia lui a avut în ziua întâi după călătoria lor o hemoragie (iarăşi fausse couche?), care i-a ţinut pe toţi acolo până acum. Am telegrafiat imediat lui Carp (prin nota biroului):

„D-lui Carp, ministru Externelor, Bucureşti. Pogor a sosit şi doreşte să aibă o convorbire telegrafică cu tine mai întâi" [1].

Pogor însu-şi a declarat că nu primeşte. În genere, se află acum în dispoziţii sufleteşti de deprimare şi n'ar dorî nimic, chiar şi dacă s'ar fi realizat combinaţia ce i-ar părea lui cea mai convenabilă. Dar aşa, — zice el — în contra convingerei sale, în contra mandatului ce-i dedese lui Carp, şi deşi el nu aparţinea cu convingerile sale „junei drepte", pe lângă asta însă încă la ministerul cultelor, unde nu se pricepe de loc, — asta e „trop de charge à la fois". Cu Carp, în cele din urmă, crede că s'ar împăca; dar Lahovari, Grădişteanu şi asemenea îngâmfaţi sânt, oricum, prea nuli. Măcar să-l fi făcut ministru de justiţie, atunci — à la rigueur, ca să nu desmintă pe Carp. Dar aşa! —

Nu dormise noaptea, altfel însă părea mai bine; numai, căsca nervos şi avea ochii înroşiţi şi zicea că e „éreinté". — Scrisoarea lui Iepureanu, trimeasă după el în Basarabia, n'o primise de loc; şi că e într'adevăr ministru, o aflase întâi de la un Evreu în Sculeni.

În aceeaşi Vinere a fost N. Gane la mine. Fusese chemat dimineaţa de către Carp la biroul de telegraf şi-i oferise prefectura de Iaşi. El ceruse 24 de ore timp de gândire şi venise să mă consulte. I-am spus că asta fusese convenit de mai 'nainte între Carp, Pogor şi mine, şi Leon Negruzzi fusese designat atunci ca prefect de poliţie; să primească deci. Ieri a declarat aşa dar că primeşte, cu condiţia ca Leon Negruzzi să fie prefectul său de poliţie.

(De altminteri s'au purtat, adică Iepureanu, rău cu actualul prefect, Gr. Sturdza. Acesta, îndată după formarea noului minister, oferise demisia sa, Iepureanu

[1]. Textul depeşei — în româneşte.

însă l-a menținut în post, cu foarte măgulitoare invitare — și 3 zile după asta se tratează cu Gane! — Să fie oare chiar de acum în minister cele două curente și tinerimea noastră să-i fi impus lui Iepureanu, contre son gré, pe Gane?).

Ieri, Sâmbătă, am fost din nou la Pogor. Era cu totul demoralizat, așa de deprimat, și se vedea de pe față că nu-i e bine de loc! Vărsase de două ori și mi s'a părut cu tot dinadinsul slăbit la minte, de atâta excitare nervoasă; cred că avea și ceva febră. Mi-a spus că fusese dimineața la biroul telegrafic și că a vorbit cu Carp; că mai întâi l-a întrebat, cum de a depășit astfel mandatul lui și l-a publicat. La asta, Carp i-a spus că nu el, ci Principele și Iepureanu au făcut asta, pe răspunderea lor. La aceasta, Pogor, la cererea lui Carp, a promis să plece la București și să se explice personal că, și de ce, nu poate primi ministerul.

L-am găsit astfel, tocmai din cauza aceasta, în cea mai adâncă deprimare. „Quelle situation malheureuse dans laquelle je me trouve! C'est horrible! C'est grossier, si maintenant je ne pars pas; et partir et rester ensuite malade dans un village[1]. C'est terrible!". În scurt, cu nervii cu totul slăbiți. Cum zicea el „horrible", m'am gândit un moment că înnebunește, într'un atac de febră. L-am liniștit și i-am arătat — ceea ce și era într'adevăr cazul — că faptul adevărat că el e într'adevăr bolnav nu poate rămânea ascuns și că astfel, de vreme ce tot nu vrea să primească ministerul, are cel mai bun motiv să se retragă din el, fără să compromită pe Carp și fără să jicnească pe Prinț.

Mai târziu au mai venit cumnatul lui Iepureanu Jean Studrza, Burghele, maior Carp, Leon Negruzzi, C.

[1]. Cale ferată nu era încă între Iași și București.

Soutzo, Pallade; după multă discuție, s'a hotărît ca J Sturdza să telegrafieze lui Iepureanu, iar eu lui Carp, că Pogor e într'adevăr bolnav. Sturdza avea să întrebe numaidecât pe cumnatu-su cum ar putea Pogor să se retragă în chipul cel mai convenabil, fără a compromite ministerul. (C. Soutzo se teme că suferința lui Pogor este o boală de măduva spinării). Am telegrafiat deci ieri la ora 4 lui Carp, după cum fusese învoiala:

„Pogor s'a îmbolnăvit într'adevăr. Astăzi a avut de două ori vărsături și ne temem de o boală la măduva spinării. Nu poate să-și țină promisiunea de a veni la București, își va da dimisia și de la Curtea de apel și va pleca în streinătate pentru căutarea sănătății. Clarifică la locurile necesare că nu e aici nici o ficțiune".

Seara am primit o nouă depeșă de la Carp în chestiunea mea personală în privința profesurei. Să-i dau indicațiile mele, căci el nu primește demisia mea. (Anume, el e ministru de culte ad-interim, până la sosirea titularului). I-am răspuns la asta astăzi:

Duminecă 26 Aprilie 1870.
ș. a. m. d.

Dragă Carp,

Am primit a doua depeșă a ta în chestiunea destituirei mele. Pentru răspuns, trebue mai întâi să stabilim clar un lucru:

La convorbirea mea de Duminecă cu voi, mi-a fost comunicată de către șeful telegrafului lista ministerială „Pogor *și* Maiorescu". Precum se dovedește și precum presupuneam și eu chiar în întâia scrisoare către tine, trebuia, vezi-bine, să fi fost „Pogor *sau* Maiorescu". Sau totul e o eroare?

Dacă nu e o eroare, atunci poate fi, după imposibilitatea lui Pogor de a primî (el e serios bolnav; n'ar primî dară în nici un caz, cu atât mai mult însă, fiindcă, şi fără asta, lucrul e în contra voinţei sale, şi încă fiindcă declară că la Culte nu poate face nimic; în aceste împrejurări, găsesc, de altfel, boala lui — despre a cărei realitate nu mai încape nici o îndoială, de vreme ce există — tocmai cea mai bună ocazie pentru el şi pentru voi să eşiţi din încurcătură, căci, oricum, ar rămânea un échec când şi-ar da demisia din celelalte motive) — dacă deci, după imposibilitatea lui Pogor de a primî, poate fi încă vorba de ministeriatul meu, atunci e de ajuns indicarea din scrisoarea mea precedentă spre a mă libera de chestiunea aceea şi a-mi lăsa mai târziu deschisă posibilitatea de a fi iarăşi profesor, la plecarea din minister. Căci numirea mea ca ministru e o satisfacere oficială, şi pe de altă parte, în acest caz e mai bine să terminăm cu lucrul acesta mai în linişte.

Dacă însă nu intru în minister şi am astfel totuşi să devin iarăşi profesor, atunci trebue să devină public un alt fel de satisfacţie, — natural, din cauza situaţiei oficiale, nu din cauza persoanei mele. Eu propun următoarele:

Tu publici în Monitor această sau o altă la fel Deciziune[1] ministerială.

Considerând instrucţiunea disciplinară urmată în contra profesorului universităţii din Iaşi T. M[aiorescu]; considerând că prin compunerea actului de acuzare de către consiliul permanent şi prin publicarea lui în Monitorul Oficial Nr. 38 înainte de orice sentinţă s'a violat art. 15 din Regulamentul justiţiei, care, dând acestui consiliu atribuţiunile judiciare [ale] unei instanţe de

[1]. Întreagă această deciziune — în româneşte.

apel, i-a oprit, implicit, de a prejudeca cauzele disciplinare înainte de pronunţarea consiliilor academice [1];

Considerând că prin prezidarea şi subscrierea fostului ministru la actele acestei proceduri s'a violat art. 17 din Legea justiţiei;

considerând că profesorii care au compus în cazul prezent comisiunea de primă instanţă nu au fost luaţi din Facultatea de litere şi filosofie, de care se ţine d. Maiorescu, ci din alte Facultăţi, şi prin aceasta s'a violat art. 398;

considerând că prin suspendarea ordonată de fostul ministru în 31 Martie înainte de a se fi comunicat d-lui Maiorescu sentinţa comisiunii s'a violat art. 398 şi 402, care prevăd suspensiunea numai ca o pedeapsă pronunţată prin hotărîrea regulată, hotărîre care în cazul de faţă nu se putea încă pronunţa de către consiliul permanent, fiindcă terminul de recurs deschis d-lui Maiorescu înaintea acestui consiliu, conform art. 15, nici nu începuse;

considerând atestatele medicale prezintate de d. Maiorescu şi declararea d-sale cătră Rectoratul Universităţii de Iaşi din Ianuarie 1870 că va suplini lacunele lăsate prin absenţele făcute, declarare şi atestate prezentate înainte de orice instrucţiune;

considerând că astfel lipseşte motivul legal pentru o instrucţie disciplinară,

Ministeriul, uzând de dreptul ce i se dă prin art. 16 din Legea Instrucţiunii publice, anulează toată instrucţiunea urmată în contra d-lui Maiorescu, nu primeşte demisiunea prezentată de d-sa, şi-l invită a continua funcţiunea de profesor de filosofie la Universitatea [din] Iaşi.

---

[1]. Universitare.

Cam aşa îmi închipuiu eu acest lucru. Vezi tu dacă nu e prea tare. Dacă membrii consiliului permanent sânt tot atât de incomozi cât sânt de proşti, atunci pot fi lesne înlocuiţi, conform art. 12 din lege; mie însă personal mi-este asta indiferent.

Aici lucrurile continuă mai departe mersul lor propriu; toată lumea aşteaptă cu încredere evenimentele ce au să vină. Numai, mare păcat că Pogor poate să se îmbolnăvească aşa de serios.

Al tău, *Titus*

À propos. Informează-te, te rog, ce s'a întâmplat cu profesorul de liceu Bombacilă de la Craiova[1]. Poate ţi-aminteşti de el. A fost de câteva ori la „Junimea", acum 4 ani, şi acum m'a rugat să intervin pentru el la minister, fiindcă „un mare necaz a dat peste el". Ce e în contra lui? E un om lăsător, dar încolo bun, a absolvit în Viena Facultatea de filosofie. Se'nţelege de la sine, numai dreptate!

Miercuri, 29 Aprilie st. v. 1870.

Dumineca trecută am fost seara iarăşi la Pogor cu Burghele, să vedem cum îi merge. L-am găsit neobicinuit de înviorat, ironic şi, după părerea mea, numai ceva cam excitat. În răstimp mai reflectase încă odată asupra chestiunii, cu Costică Soutzo şi I. Sturdza, şi-i telegrafiase şi M. Iepureanu din Bucureşti să-şi ia un concediu nelimitat, şi astfel expediè în prezenţa noastră depeşa pentru concediu de 3 săptămâni şi acceptă deci ministerul.

Am fost cu totul uimit. A vorbit de sute de lucruri, m'a întrebat de istoria destituirei mele şi zicea că ar tre-

---

[1]. T. Maiorescu, născut în Craiova şi petrecând acolo până la vârsta de 8 ani, păstrase o afecţiune deosebită pentru oraşul naşterei sale şi pentru oamenii de acolo; articole politice în jurnalele partidului său le semna adesea cu pseudonimul „Un Craiovean".

buì să vin pur şi simplu îndărăt [la catedră]. I-am spus că după o asemenea publicare [în Monitor a destituirii] lucrul nu mai merge aşa de simplu. Şi i-am povestit apoi cuprinsul ultimei mele scrisori către Carp. El mi-a spus că nu publică nimic în Monitor. Şi asta aşa de comic, ca şi când demnitatea mea personală n'ar mai fi acum de nici o importanţă, încât nu m'am putut reţinea de a-i zice: „Ecoute, moi je n'ai pas besoin de vous autres, c'est vous qui avez besoin de moi; vous voudrez donc bien réfléchir à ma dignité personelle". La asta, el a zis că lucrul principal e ca eu să viu îndărăt la Universitate, şi publicaţia în Monitor să o facă dar' Carp [1].

Ciudat la Pogor că a vorbit aşa de nedelicat de numirea lui Grig. Carp. M'am gândit atunci la jocul său la boccia [2], unde el nu se întoarce niciodată către ajutorul său spre a-i oferì şi lui o bilă să joace.

Facit: că Pogor e aşa de sanguinic, că de azi pe mâine uită impresiile — ştiam; e totdeauna exclusiv subt impresia prezentului imediat. Asta are, negreşit, avantaje şi desavantaje.

E laş la boală, poate şi altminteri laş.

În discuţie are mai multă încredere în fineţe greceşti à la al de Soutzo decât în sinceritate.

---

[1]. Fraza ce urmează, mai departe, se vede bine că nu e continuarea imediată a „jurnalului". Şi într'adevăr, partea de jos a foii, pe care urma însemnarea mai departe, a fost tăiată; de asemenea a fost ruptă încă o foaie întreagă, iar legătura cu pagina ce urmează în „jurnal" a făcut-o mai târziu prin cele trei cuvinte dela începutul frazei următoare: „Merkwürdig bei Pogor..."

[2]. Un joc italian (cu bile mari de lemn, ce se aruncă de jucători una în alta pe pământ), care se vede că era jucat la Iaşi în cercul mai restrâns al întemeietorilor „Junimei". Maiorescu îl practica şi mai târziu: v. însemnarea 1/13 Iunie 1879, în care notează, despre Eminescu, stângăcia lui la boccia. Încă prin anul 1893—4 pleca adesea cu I. Al. Brătescu-Voineşti şi cu scriitorul acestor rânduri să joace boccia în curtea casei prietenului său Grigore M. Buiucliu (membru la Curtea de Casaţie), din retrasa strada Şaguna (azi Anastasie Simu), foarte aproape de locuinţa sa.

E, fără nici un scrupul, egoist, când e vorba de el, fără de a face prin asta altuia vre o nedreptate reală, oarecum juridică. Aşa ceva n'ar face niciodată, dar indelicateţe — o grămadă.

E nehotărît.

Să ţinem minte toate astea!

Scriu lui Carp următoarea scrisoare:

Miercuri, 29 Aprilie 70.

Gott's Wunder:

So viel Löcher und geht nicht unter!

Da, da, când ai colţuri secrete în cămăruţele inimei tale. Scurt: Pogor e acum iarăşi ca un peşte. După crize de desperare, care mi-aduceau aminte de nebunie parţială, şi subt a căror impresie şi după cererea lui ţi-am telegrafiat şi ţi-am scris zilele trecute — şi-a pompat clistire reci, şi de atunci e bine şi uşuratec [1]. Ministerul a început să-i apară mult mai trandafiriu şi cred că rămâne. De altminteri, el tratează mai puţin cu mine decât cu Const. Soutzo şi alţi Greci, şi, aşa stând lucrurile, mă gândesc totuşi: Toate bune şi frumoase, dar unde rămâne reforma învăţământului? [2]. Pogor la Justiţie — foarte bine, dar la Culte? El zicea, că în ce priveşte învăţământul va lua de la mine îndrumări pentru administrarea zilnică, căci la proiecte de legi zice că nu se gândeşte; dar despre culte, o să întrebe pe Mârzescu. Anume, Mârzescu e aici şi stă cu Pogor ca şi înainte: vizite ş. a. m. d. Nu pot tăgădui că sânt neplăcut atins de acest fel cava-

[1]. Adăogase (şi a şters): „wie ein Faun".

[2]. Urmă apoi fraza următoare: „Unde rămâne, în genere, ideea noastră originară, că aceşti miniştri din „Junimea" aveau să prelucreze un sistem de reforme?" A şters-o însă, spre a relua ideea din ea mai jos, într'un alineat deosebit.

lier [1] şi, dacă n'aş fi fost personal amestecat în lucrul ăsta, aş purcede în contră-i cu strămoşeasca grosolănie.

Încă odată: Dacă e ca „Junimea" să nu apară ca un neînsemnat minister de transiţie şi să nu se uzeze, ea trebue să înfăţişeze ţării acea operă unitară de reforme de care tu vorbeai mereu. Într'asta e sa raison d'être şi anume cea mai esenţială. Cum rămâne cu asta?

Pe la 13 Maiu vin la Bucureşti; i-am dat acolo întâlnire soru-mei, şi la 16 am un proces la Curtea de casaţie, — lucruri pe care le-am acceptat, când tocmai nu mă mai credeam profesor.

Dacă până atunci sosesc aici adresele tale pentru reintegrarea mea, eu voiu răspunde la ele, după cuviinţă, că trebue mai întâi să vin la Bucureşti să mă înţeleg cu ministrul în privinţa situaţiei mele personale, şi abia după aceea să accept [reintegrarea]. Şi altminteri mi-e atunci plăcut să mă înţeleg cu tine la faţa locului despre multe şi de toate. Aşa dar la 13 Maiu!

Sânt rugat să-ţi aduc aminte de D. Negruzzi cel mic pentru postul de procuror. Nu e înlăturat odată şi smintitul de Istrate? Stoianovici în sfârşit înaintat de la supleant la membru de şedinţă şi imposibilul prezident Mandrea transferat ca supleant la Curtea de apel? Atunci ci-că primul procuror Păpadopol va fi bun ca prim-prezident la tribunal, Lepădatu procuror general în locul lui Gane. Cam asta e opinia alor noştri membri ai „Junimei".

Ca totdeauna, *Titus.*

Bacău, Marţi 5 Maiu 1870.

(În afaceri de proces aici; plec astăzi iarăşi îndărăt la Iaşi).

---

[1]. Socotea nu numai neleală din punct de vedere politic, ci jignitoare pentru sine personal, declaraţia lui Pogor că se va consulta, ca ministru, cu Mârzescu, — cel care înscenase abuziva dare în judecată şi destituire din învăţământ a lui Maiorescu. Cf. pag. 160, nota.

Duminecă au venit la mine C. Soutzo şi Pogor, Soutzo cu o depeşă de la Vasile Boerescu, în care îi cere să semneze un manifest de alegeri al oamenilor de ordine pentru sprijinirea guvernului. (Alegerile, îmi scrie Carp, e vorba să se facă la sfârşitul lui Maiu). Zice că l-au subscris din Bucureşti, Tell, Dimitrie Ghica, Veissa, general [I.] E. Florescu, Plagino şi alţii, şi că el doreşte ca şi Ieşeni să-l subscrie, şi anume C. Soutzo, N. Mavrocordat, Mavrogheni, Drossu şi eu. Soutzo avea poftă să răspundă evasiv şi să facă concesiuni pe jumătate, în numele său şi al meu. Eu am refuzat categoric să stau alături de Florescu şi consorţii, şi, pentru mine, Boerescu nu e nici o garanţie. Cam aşa a telegrafiat înapoi:

„Mavrogheni şi Mavrocordat absenţi. Maiorescu şi eu, recunoscând necesitatea grupării tuturor oamenilor constituţionali, credem că un asemenea apel pentru a fi eficace trebue să fie semnat de toate partidele constituţionale. Noi vom căuta fiecare osebit a lucra aici în acelaşi sens, gruparea partidelor fiind în Iaşi diferită de cea de peste Milcov[1]".

Pogor era ceva mai bine, am vorbit despre chestiunea profesurei mele; era şi el de părere că, de oare ce Carp a scris despre greutăţile de la Bucureşti, ar trebui să-mi dau demisia. Pogor, deşi eră ceva mai bine, a zis însă că-şi dă, hotărît, demisia.

Leon Negruzzi, ca prefect de poliţie al Iaşilor, a făcut şi o publicaţie către funcţionarii săi, ca să nu influenţeze la alegerile dela 10 Maiu. E prea lungă, ridiculă şi cu totul de prisos ca publicaţie.

N. Burghele a refuzat o prefectură, la Tecuci, şi mi-a spus că singurul post ce l-ar primi bucuros ar fi acela al unui comisar al guvernului sau al unui controlor la calea ferată Iaşi-Roman-Suceava ş. a. m. d. De ţinut minte!

[1]. Textul depeşei — în româneşte.

Scrisoare către Carp.

Iaşi, 7 Maiu 1870.

Iubite Carp,

Din scrisoarea ta bate în spre mine un vânt care are oarecare nevoie de a fi curăţit. Totdeauna, — repede cu astfel de măsuri de salubritate!

Întâi, chestia ministerului: la ce lungă lămurire de ce eu n'am venit la rând? Că ţi-am scris despre asta, era motivat, precum ştii, numai de convorbirea telegrafică cu Iepureanu, pe a cărui listă figura direct numele meu. Dacă a intrat numai Pogor, asta se'nţelege, e de la sine clar. Că tu, în interes obiectiv, voiai bucuros să mă ai şi pe mine, o cred. Eu însu-mi rămân faţă de această chestiune mai mult decât dezintersat, anume indiferent. Nu uita doară că eu nu sânt un om politic, ca tine; eu sânt un simplu particular, a cărui advocatură şi ocupaţie de scriitor umple de ajuns cercul său de activitate. N'am nevoie de administrarea învăţământului, în nici o privinţă; dacă ea va avea nevoie de mine, mă va şi căuta şi, din nenorocire, (cel puţin în cei patru ani imediaţi) singurul ei efect va fi să mă încurce. Eu trebue să asigur existenţa materială a familiei mele — asta e întâia mea datorie, faţă cu care sfântul imperiu roman [1] are să stea pe al doilea plan. Întru atâta, da, ar

---

[1]. Adică politica. În original: „Das ist meine erste Pflicht gegen welche das heilige römische Reich nicht aufkommen soll".

Expresia „sfântul imperiu roman", cu sensul ei glumeţ de aici, arătând o repulsiune pentru politică, e din *Faust*, scena din Auerbach's Keller. Aluzia era firească între doi foşti studenţi ai universităţilor germane, cunoscători temeinici ai literaturei germane, ştiind pe din afară, ca mulţi studenţi germani, versuri din Faust. Iată acel pasagiu, care ne lămureşte sensul acestei expresii:

putea pune mâna pe mine un minister; dar eu însu-mi nu fac nimic, nici măcar un pas, ca să-l caut. Prin urmare, cu „înlăturarea prevenţiilor în potriva mea prin prezenţa mea personală" nu e nimic. La prevenţiuni ce le-ar putea deştepta un Arlechin ca Mârzescu [1], nu am nici o altă întâmpinare decât indiferenţă, sau, eventual, grosolănie. Asupra acestui lucru, de altminteri, sântem amândoi de aceeaşi părere, că cineva se poate ruina moraliceşte numai prin propriile sale vorbe şi fapte, dar niciodată prin vorbele şi faptele altora. Dacă Carolus se lasă a fi prevenit de astfel de oameni, asta e treaba lui, nu a mea.

Pentru mine e important să-ţi spun asta. Tu eşti cel care puseseşi odată condiţia să fii în minister ori cu Pogor, ori cu mine. Dacă cumva priveşti încă asta ca un lucru de care trebue să ţii seamă, atunci, te rog, consideră-te cu totul deslegat de el, şi de această deplină libertate (morală) de acţiune vei avea nevoie, întru cât Pogor, precum mi-a spus alaltăieri (a fost cu Soutzo la

Altmayer. A! Tara lara da!

Frosch. (Singt) Die Kehlen sind gestimmt.
Das liebe Heil'ge Röm'sche Reich,
Wie hält's nur noch zusammen?

Brander. Ein garstig Lied! Pfui! Ein politisch Lied!
Ein leidig Lied! Dankt Gott mit jedem Morgen,
Dass Ihr nicht braucht für's Röm'sche Reich zu sorgen!
Ich halt'es wenigstens für reichlichen Gewinn,
Dass ich nicht Kaiser oder Kanzler bin.

[1]. G. Mârzescu, fost ministru al instrucţiunii publice şi al cultelor în cabinetele precedente (Dimitrie Ghica, 12 Dec. 1869—2 Fevr. 1870, şi Alexandru G. Golescu, 2 Fevr.—20 Apr. 1870) e cel care suspendase pe T. Maiorescu şi-l trimisese în judecata juriului profesoral, prezidat de G. Costaforu, rectorul universităţei din Bucureşti, care decisese să fie destituit din învăţământ. Cf. pag. 128, nota 4 şi pasajul la care se referă, şi *Soveja*, op. cit., p. 70 ş. u.

La această extraordinară judecată se refereau „prevenţiunile" care au împiedecat, spre paguba ţării, venirea încă de atunci a lui Titu Maiorescu la ministerul instrucţiunii publice.

mine și ne-a citit, în parte, scrisoarea ta), își va da demisia.

Deputăție. De vreme ce ai și scris lui Rosetti, și fiind date relațiile noastre cu el, nu văd, de altfel, nici o pagubă într'asta. Dar ca, la trecera ta prin Vasluiu, să vorbești tu personal pentru alegerea mea, sânt cu totul în contra acestui lucru, și te rog foarte hotărît să nu faci asta. Vre un colegiu oarecare vasluian îmi este încă de multă vreme posibil, prin relațiile mele cu Rosetti; și de curând el mi-a reînnoit încă această asigurare. Numai că, nu pot fi deputat; mijloacele mele nu permit acest lucru. Ca ministru însă, pot exista; ca deputat, nu; și, fiindcă nu sânt singur, ci tată de familie[1], asta nu e o considerație pecuniară, ci una esențial morală. Firea mea este, în privința situației familiei mele, și și altminteri, croită pentru bună-stare burgheză și tinde spre o bază largă și sigură. Pentru o existență catilinară nu simt nici o vocațiune, și să vin câteva săptămâni la Cameră și apoi iarăși să pledez la procese, îmi pare nesănătos. În acest sens am convenit de mult cu Rosetti despre asta și de curând încă cu tine, și astfel Rosetti va ști à quoi s'en tenir despre scrisoarea ta[2].

În sfârșit, profesoratul meu. După greutățile despre care mi-ai scris, și după amenințările cu interpelare ale lui Costaforu și ale altor pehlivani, și după înaltele opiniuni ale lui Carolus, lucrul îmi repugnă așa de mult,

---

[1]. Avea atunci doi copii, *Livia*, (*28 Martie 1863) și *Liviu*, (* 9 Aug. 1869). Băiatul a murit la 26 Noemvrie 1872, de difterie. Cf. însemnarea de la 26 Noemvrie 1876.

[2]. Totuși, în cele din urmă acceptase să i se pună candidatura de deputat (precum se vede și din telegrama de mai departe către Teodor Rosetti). Dar alegerea nu s'a mai efectuat subt guvernul „junei drepte", care n'a ținut decât opt luni și a fost înlocuit la 18 Dec. 1870 de ministerul Ion Ghica (subt care, din cauza gravelor manifestări anti-germane de la sala Slătineanu din seara de 10 Martie 1871. Principele Carol luase hotărîrea de a abdica. Cf. *T. Maiorescu*, Discursuri parlamentare, vol. I p. 33 ș. u.)

încât mă gândesc să-mi menţin demisia. Pogor aprobă aceasta, Soutzo e în contra, şi e de părere că trebue să primesc [a fi reintegrat la catedră], din moment ce tu ai luat poziţie. E datoria mea întâi să stau de vorbă despre asta cu tine şi apoi tu să ai a decide. La 13 sau 14 Maiu sânt la Bucureşti. Rectorului i-am răspuns evasiv în acest sens şi el îţi va comunica oficial răspunsul meu.

C. Soutzo şi eu (şi încă Mavrogheni, N. Mavrocordat şi Drosso) am primit de la B. Boerescu invitare să subscriem un manifest de alegeri, cu [I.] E. Florescu, D. Ghica, Plagino, Tell ş. a. m. d. Soutzo era în îndoială, eu am refuzat categoric, şi, în urma acesteia, şi el. Nu vreau să am nimic de a face cu Florescu, iar Ghica şi Plagino îmi par prea reacţionar mărginiţi. Blaremberg are, cred, o ambiţie meschină şi o susceptibiltate lipsită de demnitate. E un noroc pentru tine că a trecut la roşii [1].

Mă bucur că o să ne vedem şi că o să avem măcar o oră de stat de vorbă, care, de bună seamă, se va găsi.

Ca totdeauna,

al tău, Titus.

De la Bombăcilă, profesor în Craiova, am primit alăturata scriitură. Vezi, poate s'a făcut o nedreptate, pe care o poţi îndrepta. O îndrăzneaţă apucare cu mâna a micului meu păstrător al neamului [2] ne-a lipsit, din fericire, de lectura ultimului rest [al scrisorii lui Bombăcilă].

---

[1]. La liberali. Carp fusese, împreună cu Blaremberg şi cu Aristide Pascal, co-redactor al ziarului „Ţara". Cf. pag. 127 ş. u.

[2]. Fiul său.

București, Joi seara, 14/26 Maiu 1870.

La plecarea din Iași, Pogor m'a însărcinat să anunț lui Carp, definitiv, demisia sa și să-i spun să aibă grijă să-i fie primită imediat; altminteri, ar trebui să stăruiască mai puțin politicos într'aceasta și va trebui totuși să se ajungă acolo; numai, cu mai multe neplăceri.

Burghele vroia comisar al guvernului [1].

Nicu Gane, Prefect, Iași.

J'accepte ta proposition de chez Pogor. L'autre [2] est assuré ailleurs.

Maiorescu

Teodor Rosetti, Vasluiu.

Fă pentru mine ceea ce ți-a scris de la București celălalt [3]. Lucrul e acum necesar. Amănunte prin scrisoare [4].

Titus

Iași, 25 Octomvrie 1870.

Întreaga politicărie n'a izbutit. Carp, a cărui bunăvoință de a mă impune ca ministru de culte e probabilă, care însă, au fond, s'a izbit, poate, de aristocratice [5] fumuri de castă la colegii săi Lahovary ș. a. m. d., a arătat în această chestiune următoarele contraziceri:

---

[1]. Cf. sfârșitul însemnării de la 5 Maiu 1870.

[2]. După ștersătura din text a cuvântului „Fălticeni" și dintr'o primă redactare în românește (ștearsă apoi) a aceleiași depeșe, se vede că „propunerea" era pentru alegerea sa ca deputat (la Fălticeni, orașul familiei lui Nicu Gane). „Celălalt" era Iacob Negruzzi.

[3]. Carp adică; cf. scrisoarea precedentă (din 7 Maiu 1870) către acesta, pasajul: „Deputăție..."

[4]. Depeșa aceasta — în nemțește.

[5]. Recitind mai târziu, a subliniat aceste cuvinte, și a pus la margine, în dreptul rândului, un semn de întrebare.

I) Mi-a scris că Principele nu mă vrea îndată după darea mea în judecată de către Mârzescu; că ar fi binc întâi să intru în Cameră, ca să spulber prevenţiunile. La Bucureşti însă mi-a spus că Principele mă vrea, dar că Lahovary şi Cantacuzino nu m'ar fi vrut, cu nici un preţ. Unde e minciuna?

II) La alegerea de la Vasluiu, Rosetti hotărîse să fiu eu [candidat] la colegiul întâi, dar Carp n'en voulait pas démordre, şi astfel, în contra sfatului lui Teodor Rosetti, a candidat el acolo, şi a şi căzut deci, a reuşit abia la al 2-lea; pentru el era, de altfel, al 4-lea sigur.

A fost fără tact către Donici; pe nedrept s'a plâns apoi către T. Rosetti!

III) La departamentul învăţământului e neexactă interpretarea sa că un concurs dat o dată e valabil pentru viitor, după care [interpretare] a numit, d. e., pe un oarecare Dimitrescu în locul lui Cl. Rickert, direct, fără concurs special pentru asta. Eu am criticat principiul în *Convorbiri* de la 15 Octomvrie.

Lipsită de tact şi cu totul falsă e publicaţia sa (Curierul de Iaşi de la 25 Octomvrie) în contra unei comisiuni de concurs.

(Lipsită de tact şi ridiculă a fost şi anunţarea graviditătei Principesei cu deschiderea unei perspective în privinţa succesiunei la tron. Căci, dacă eră o fată? — cum a şi fost).

Din acestea se vede, cum un cap capabil nu poate face nimic în domenii care nu-i sânt familiare şi asupra cărora n'a meditat.

25 Octomvrie 1870.

După serbarea anuală de ieri a „Junimei", am simţit îndată şi simt încă un gol care te duce la desperare. Eşti, n'ai încotro, prea singur şi vecînic redus numai la

tine însu-ți, cu toate că ești cu toți ceialalți și în mijlocul lor chiar.

Traducerea din Schopenhauer e îmbucurătoare, dar ceva insuficient pentru mine. Să scriu o Logică e datoria mea ca profesor; să fi scris o Psihologie aș fi voit mereu. M'a reținut greutatea firească de a explica pasiunile; cred că asta e imposibil în starea actuală a psihologiei. Din contra, se poate da o

Teorie a percepției

în strânsă legătură cu disputa nominaliștilor și a realiștilor (și cu Logica lui Mill și cu Max Müller), sau poate nu cu asta, ci trebue tratată direct, fiindcă desvoltarea istorică e și cea a bunului simț, întâi concepția lui Locke (și continuatorii lui, Condillac, Condorcet, Des progrès de l'esprit humain, vide Schopenhauer II, par[agraf] 25), apoi insuficiența ei, ca probă negativă, în Inquiry into the human mind a lui Thomas Reid, ediția a 6-a, 1810, și Hume încă. Apoi trecere la Kant (ca comentariu, Schopenhauer, II, 1 și 2 mai ales, și Împătrita rădăcină [a principiului rațiunii suficiente]). Vezi Cousin, Philosophie écossaise. După aceea explicare a fenomenelor intelectuale, cu citate continui din literatură, care, văzute în lumina psihologiei, se sprijinesc reciproc. Aceasta [ar fi] originalitatea cărții.

Pe lângă aceasta, în partea I mereu atât de multe lămuriri fiziologice, câte au fost date până acum; ce-i drept, puține.

De accentuat că aceasta nu e decât ceea ce e rezultat sigur al străduințelor de până acum.

Atunci, într'adevăr ași fi făcut ceva, ceva folositor.

Despre [conceptul] materie: ea e numai β, Schopenhauer, I, 251, jos; tocmai de aceea nu ceva dat. Polemică în contra lui Büchner. Ea nu e explicată de Fizică nicio-

dată, iar atomi şi molecule nu sânt decât contraziceri. Herbart.

Duminecă 8/20 Noemvrie 1870, pe coasta din dreapta Galatei am găsit, primblându-mă cu Clara şi Bodnărescu, în mai multe locuri vre o şase viorele deplin înflorite şi cu miros şi le-am desgropat cu rădăcinile lor şi le-am răsădit acasă[1].

Cărţi şi însemnări şi alte observări.

1) Foarte lăudate (şi de Hauslick) sânt cântecele lui Robert von Hornstein. (Biografie şi potret în Ueber Land und Meer, 1870, nr. 44). A întreţinut în Frankfurt am Mein relaţii cu Schopenhauer. (A uitat [Schopenhauer] observările lui despre barbă (în Filosofia la universitate)?!).

O bună operetă reprezentată în München „Adam şi Eva". De altminteri, remarcată de Liszt. De el:

Melodii la „Priveghetorile", „Rosette", „Cămăruţa de la pod", ale lui Bérenger, la „Unter den Linden" a lui Walter von der Vogelweide, la „Am alten Zwingergraben" a lui Wilhelm v. Hertz, la „Margret am Thore" a lui Roquette, la „Schlimme Nachbar-

---

[1]. E şi aici, par'că, în mersul frazei, un ecou din Goethe, scriitorul atât de mult gustat de T. Maiorescu. Cf. textul său: „Sonntag... habe ich... an sechs vollblühende und duftige Veilchen gefunden und mit Wurzeln ausgegraben und zu Hause weiter gepflanzt" cu ultimele strofe din „Gefunden":

Ich grub's mit allen
Den Würzlein aus.
Zum Garten trug ich's
Am hübschen Haus.
Und pflanzt' es wieder
Am stillen Ort:
Nun zweigt es immer
Und blüht so fort.

Cf. mai departe însemnarea de la 4/16 Dec. 1870.

schaft" a lui Uhland. Canzionero (cu „Cântece de fată" ale lui Chamisso). „Cântecul lebedei" al lui Byron.

2) v. Wildenbruch aud că a reprezentat o excelentă piesă a lui (mi se pare „Contele de Hammerstein") la Berlin.

3) De urmărit Paul Lindau. Şi asupra lui a avut influenţă Schopenhauer (vezi încântătoarea noveletă „In Folge einer Wette", în „Salon").

Şi mai ales Spielhagen.

4) Poveşti ilustrate de G. Doré (Text, după Perrault, de Moritz Hartmann. Hallberger în Stuttgart, legat, 4 taleri.

5) Biblia de Doré, protestantă, 2 volume, în legătură de pânză englezească, cu cotor de piele, negru cu margine aurită. Desene de Iulius Schnorr în Stuttgart. 34 de taleri, 22½ groşi (marochin roşu, 41½ taleri).

4/16 Decembre 1870.

Subt neauă, domnişoara Mary Marquardt[1] a cules din grădina noastră viorele înflorite; le răsădisem de când le găsisem subt dealul de lângă Galata şi uite că dau flori mai departe. Şi iarba e toată verde, crescută mare, în grădina noastră — deşi am avut frig până la —12° R., ce-i drept, cu neauă în strat gros, care trebue să fi ocrotit. Acum însă fiind moină, ese la suprafaţă iarba proaspătă; asta, cred, din cauză că în toamnă totul a înflorit a doua oară aşa de târziu şi are încă plină putere.

Lucrez: zilnic tradus din Schopenhauer şi Joile citit la „Junimea", cu un surprinzător interes care se menţine.

---

[1]. Guvernanta copiilor d-lui Maiorescu; numele ei e adaos mai târziu, cu altă cerneală.

Pe lângă asta, eu multă artă, Muzeul Pio-Clementino, Arhitectură de Canina, Winckelmann [1] ş. a. m. d.

16/28 Martie 1871.

Într'o pauză intermediară de 3 zile, citit din nou vre o 3 romane, unul după altul.

Aprilie 1871.

Multă agitare şi iarăşi politică! Agitare; eu ca şi soţia mea am devenit însă mult, mult mai liniştiţi şi avem o linişte, o siguranţă şi o aşteptare indiferentă a ceea ce va să vină, care mie mi-a făcut foarte bine.

Duminecă sau Luni 11 sau 12 Aprilie 1871 au sosit la Iaşi Principele şi Principesa Carol de Hohenzollern, însoţiţi de ministrul de externe Costaforu, de mareşalul [Curţii] Philippescu şi de doamnele de onoare Zulnia Sturdza şi d-ra Cretzulescu, fiica lui Const. Cretzulescu. — În modestia noastră nu ne gândeam numai de cât că soţia mea va fi invitată la Curte; în acest caz însă eram hotărît ca nici eu să nu mă duc singur. S'a întâmplat însă cu totul altfel. Chiar înainte de sosire, a venit la soţia mea Primarul Christ. Cerchez şi a prevenit-o că va fi şi ea invitată cu doamnele ca să primească pe Principesa în sala Rosnovanu, unde au descins. Nevastă-mea avea încântătoarea ei rochie de la Paris, de coloarea floarei de piersică, şi ne-am dus. Multe doamne, şi unde sânt multe doamne, e şi multă adunătură. Principesa făcu să-i fie prezentată fiecare, şi doamnele în general numai se înclinau, fără vre un cuvânt; numai cu cele în vârstă vorbea. Eu însu-mi mă trăsesem la o parte şi eram gata să plecăm, când Principele, în camera de alături, începu a primì autorităţile şi îndată şi pe profesori. Ne duserăm. Toţi am

---

[1]. Cf. *Soveja*, op. cit. p. 31 şi 36.

intrat, eu foarte plictisit. Principele veni îndată spre mine şi mă întrebă:

— „Cum[1] merge Universitatea la Iaşi?

— „Binişor, Măria Ta.

— „Binişor aici, în Bucureşti rău. Politica a stricat şcoalele".

Eu am tăcut şi el a trecut mai departe. Pe vorbăria lui m'am desvăţat de mult să mai pun vre un preţ. Nu mă interesează[2]. Mai pe urmă se întoarse iarăşi la mine şi dintre toţi mă prezentă numai pe mine Doamnei, îi spuse că vorbesc perfect nemţeşte, după care dânsa, cu o amabilitate care te câştiga, îmi spuse că ei ar fi având în gând lucruri mari cu mine, că ar fi bine să contribuiu la reforma cărţilor de şcoală. M'am înclinat. Vorbărie.

Îndată, Miercuri 14 Aprilie, furăm invitaţi la masă, nevastă-mea şi eu. Ca doamne erau acolo încă prinţesa Soutzo de la vie, Natalia Soutzo (Mavrocordat), Prăjasca, bătrâna Carp, d-na Balş şi doamnele de onoare. Principesa a vorbit cu toate, Principele însă, dintre doamne, numai cu nevastă-mea, încolo, cu aproape toţi domnii. Clärchen avea aceeaşi rochie, decoltată.

Luni 19 Aprilie, ceaiu la Principi; am fost şi noi invitaţi. A fost aproape distingué în privinţa doamnelor; d. e. a lui Racoviţă ş. a. m. d. nu invitată. M-me Marie Casimir-Hrisoverghi cu d-ra Mavrocordat (cea urîtă, care a studiat la Berlin) au cântat la 4 mâini la un piano prost câteva fraze din septetul lui Beethoven (prost) şi ceva de Mendelsohn, tot prost. Apoi d-ra Barozzi ceva,

---

[1]. Conversaţia — redată în româneşte.

[2]. Această atitudine de atunci a lui T. Maiorescu către Domnitor se explică prin amărăciunea sa că Principele, mulţumindu-se cu informaţiile calomnioase ale ministrului Mârzescu, considerase justificată sentenţa nedreaptă de destituirea lui de la Universitate, şi, în consecinţă, se opusese la intrarea sa în ministerul „junei drepte". Cf. însemnările sale de la 18 Aprilie şi 25 Octomvrie 1870 şi scrisoarea din 7 Maiu către Carp.

Tannhäuser aranjat de Liszt, a fost bine, dar ceva cam repede. După aceea s'a dansat. Noi n'am dansat şi am şters-o englezeşte. Am găsit, ca totdeauna, injust că Pogor nu s'a preocupat de loc de soţia mea, n'a fost invitată de loc la dans; ce-i drept însă, ea refuzase mai 'nainte totdeauna consecvent. — Clärchen foarte drăguţ îmbrăcată: rochie albă de atlas cu buchete de trandafiri. Făcută pentru această ocazie.

Dar totul deveni trandafiriu şi gentil şi foarte binefăcător prin deosebita distincţie ce ni s'a făcut cu invitarea la Stânca, unde i s'a oferit Principelui de către al-de Roznovanu un déjeuner champêtre în cel mai restrâns Comité. Al-de Pogor, al-de Gane, al-de Drosso, ş. a. m. d., ş. a. m. d. de loc invitaţi. Erau toţi Roznovanii, şi colonelul cu nevastă-sa, născută Câmpineanu. Tânăra Soutzo cu tată-său, Nicu Mavrocordat, C. A. Mavrocordat, amândouă doamnele Mavrocordat, Callimach-Catargiu cu nevasta, prinţul Grigore Sturdza, bătrâna Costin Catargi, Vogoridi, d-na Negruzzi cu fiica (Jacques nu), mitropolitul, ministrul Costaforu, Philippescu mareşalul [Curţii], Hélène Ghica, doamnele de onoare, prefectul judeţului Beldimano, adjutanţii Greceanu şi Gherghely. S'a mâncat excelent, apoi promenadă în parc, încântătoare; eu am condus pe tânăra Soutzo şi am vorbit de rău [1] cu ea despre toţi; neveste-mii a cerut să-i fie prezentat Vogoridy şi a condus-o (un imbecil; a cerut să-mi fie prezentat şi mie, căci nu vream ca eu să-i fiu prezentat lui. — Istoria duelului său cu Costică Cerchez, soţiei căruia îi întorsese spatele, spre a nu dansa cu ea la cotilionul ceaiului de Luni). Şi Costaforu şi prinţul Sturdza au cerut să fie prezentaţi neveste-mii. (La masă condusesem, din păcate, pe d-ra Cretzulescu,

---

[1]. Fireşte, o expresie de glumă; în text: „medisirte mit ihr über alle".

care a fost cam cu nasul sus faţă de mine; şi urîtă!). După promenadă s'a luat ceaiu şi apoi dansat într'o foarte familiară bună dispoziţie, Principele valsând, îndată după gazdă, cu nevastă-mea, mareşalul Curţii a luat-o la cadril, în care [am dansat] şi eu cu d-na Negruzzi, şi am râs şi am dansat fals, prinţul Sturdza a căzut cu d-na Roznovanu. De la ora 11 până la 6 a ţinut această serbare încântătoare în toate privinţele: întoarcere la Iaşi, toate trăsurile împreună, pe cea mai splendidă vreme. Al-de Roznovanu au fost aşa de gentili cu noi, după ce eu îi atacasem şi-i batjocorisem aşa de violent la 3 Aprilie 1866[1] pentru separatismul lor. Şi toţi au fost extrem de amabili. — Doamna Callimachi-Catargiu şi el au cerut să fie prezentaţi neveste-mii, iar alaltăieri ne-au făcut o vizită.

Avurăm o adevărată satisfacţie. Eu am sprijinit cu toată sinceritatea şi fără nici o recunoaştere, — ba din contra, cu persecutare din partea tuturor partidelor succesive (de la Trisfetite dat afară de Gusti, din profesorat ameninţat prin Mârzescu şi Costaforu) — [am sprijinit] cu credinţă şi liniştit pe Principe în contra roşiilor şi a belferilor, încât e o dreptate a soartei, dacă, în sfârşit, Principele a văzut cine e cu el necondiţionat şi cine e contra lui.

Sâmbătă bal al Curţii, invitaţi, dar nu ne-am dus. O vreme oribilă, şi ne era destul.

Marţi la ora 10 dimineaţa (astăzi), la 27 Aprilie, au plecat Principele şi Principesa. Am fost şi noi la gară. toţi cei credincioşi. Principele şi Principesa au vorbit mult şi afectuos cu nevastă-mea, Principele şi cu mine; a ţinut o alocuţie, în care a zis că el ajunsese să despere, dar că acum a căpătat prin noi iarăşi curaj şi

---

[1]. În ziarul său *Vocea Naţională*. Cf. însemnările din Oct. 1886 (pag. 124).

energie. La plecare, strigăte de ura entusiaste, neprefăcute. Era foarte emoţionat, dânsul şi dânsa erau foarte mişcaţi, de asemenea şi noi.

Nevastă-mea avea costumul ei cel nou de la Berlin, a fost mereu foarte drăguţ îmbrăcată, la fiecare dată tratată cu atenţie deosebită. N'am făcut cheltueli peste puterile noastre, nici o para datorii pentru această ocazie, având mai dinainte toate în casă. A fost cu minte, şi o mare satisfacţie pentru noi.

Şi acum, destul despre aceste nimicuri îmbucurătoare, dar cu totul trecătoare.

Cele politice.

Cum s'au întâmplat toate astea împreună?

Iaşi 28 August, stil vechiu, 71.

Am citit foarte mult şi cu multă căldură sufletească din Goethe. Suggestivele „Annale", întregi şi repede. Făcut multe excerpte. Încă o dată frumoasa „Proserpina" (Maudandane), pentru care îi dau ghes mereu lui Bodnărescu să o traducă. Şi „Carnaval în Roma", scris surprinzător de clar şi de încântător.

Pe lângă acestea, făcut articole pentru *Convorbiri* („Direcţia nouă", urmare şi încheiere a părţii I), iar atacurile fără măsură în contra mea, în aproape toate jurnalele, lăsate fără răspuns. Numai în *Convorbiri* de la 15 August o mică rectificare în contra „Rămăşagului" lui Hajdeu [1], şi mai nainte am pus să se reproducă

[1]. E vorba de copilăroasa farsă a lui Hasdeu, cu o poezie trimeasă de el *Convorbirilor literare*, ca fiind tradusă de un *Elias* dintr'un poet *german* (inexistent), Hasdeu voind să dovedească prin publicarea de către *Convorbiri* a acestei mistificări că Maiorescu — care nu avea nici o răspundere pentru această publicare— e lipsit de spirit critic şi de patriotism, fiindcă e de ajuns „să subscrie cineva *evreeşte* şi să zică că a tradus din *nemţeşte*", pentru ca Maiorescu să-l creadă poet!

Liviu Maiorescu
(în 1871)

ca suplement la *Curierul de Iaşi* cuvântările mele din Cameră [1].

Pe Schopenhauer (Parerga) îl traduc cu încetul mai departe. Am de gând încă să pregătesc acum „Istria" [2] şi o ediţie a articolelor mele de critică. Pentru campania de toamnă în Cameră trebue să studiez detaliile de drept constituţional la reforma Constituţiei, ce vrem să o propunem.

29 August.

Ce ştiu pe din afară:

Goethe:

1) Orphisch Δαίμων
2) Sänger
3) Ein Blumenglöckchen
4) Sänger und Hafi (Ellebogen)

Heine:

5) Leise klingt
6) Ein Fichtenbaum
7) Die schlanke Wasserlilie
8) Am Kreuzweg wird

Kuzek:

Was denn glauben sie, Madame.

Lenau:

Auf dem Teich [3].

* * *

Bucureşti [4]. Marţi 9/21 Noemvrie 1871 am fost la

---

[1]. V. *T. Maiorescu*, Discursuri parlamentare, vol. I, p. 108—9 (scrisoarea către redactorul *Curierului de Iaşi*).

[2]. „Itinerarul în Istria" al tatălui său, pe care însă ajunge să-l publice abia în 1874.

[3]. Cu acestea se sfârşesc însemnările din anul 1871 în caietul nr. 3, (toate în limba germană).

[4]. Cu aceasta încep (scrise tot în nemţeşte) însemnările în caietul nr. 4, notat mai târziu pe copertă astfel: „Jurnal No. 4 (9 Noemvr. 1871—18/30 Mart. 1874). Apoi aforisme, anecdote, ş. a.".

Cameră, întâia oară în noua sesiune. Oarecare mirare a deputaților, fiindcă ministrul cultelor refuză concediu profesorilor care sânt deputați. Eu însă am venit tocmai fără concediu, de oare ce îl am de drept. La o discuție precedentă a cererei de demisie a deputatului Stroe Beloescu, profesor în Bârlad, Camera a primit demisia, cu toate argumentele contrarii bune ale d-lui Agarici și mai ales ale lui N. Blaremberg. Cuvântarea lui Tell — model de sofism popular (ședința Camerei de la 4 și 5 Noemvrie). Argument principal: Cum poate o Cameră, care are de votat, precum se știe, și legea învățământului, să vrea vreodată să excludă în mod absolut pe profesori? Interesul oricărui corp legislativ este să cunoască toate straturile societății și să aibă reprezentanți din toate ramurile vieței publice. De aceea și Senatul, unde, altminteri, intră numai oameni bogați, prevede alegerea profesorului în mod special, pe când pentru Cameră el poate fi ales, în genere.

Pe ordinea de zi orașul-port Corabia, în județul Romanați. Interesantă discuție în privința modului de concesiune a locurilor, pentru ca să nu fie numai speculă și să nu se construească nici o clădire. Se dau locuri, cu condiția ca până în 3 ani să se construească clădiri; altfel, devin iarăși proprietatea Statului.

Miercuri, 10 Noem. 1871. În secțiuni, discuție despre vânzarea de arme din arsenal la comune.

Joi 11 Noem. 1871. În secțiuni. Proiect pentru o nouă împărțire administrativă a României, 16 districte în loc de 33. Toți contra, afară de mine și de N. Iacovachi. Văcărescu avea de obiectat: lipsă de comunicații, teamă de centralizare ș. a. m. d. Lucru principal îmi pare a fi: teamă de opinia publică, care e foarte neliniștită de acest lucru. Firește, reducere a funcționarilor, reducere a orașelor de reședință! Dar cum își închipuesc

oare oamenii o reformă altfel decât cu jertfe? Eu voiu fi pentru, în şedinţă publică.

Argumente:
1) Reducere a funcţionarilor.
2) Îmbunătăţire a lor.
3) Deprinderea de a face înşi-şi lucruri, fără guvern şi procese. Selfgovernement. Printr'asta, şosele se obţin negreşit.

Iar în ce priveşte opinia publică, se poate oare introduce o reformă radicală [1], fără a avea în contra ta jumătate ţara? Orice reformă vrea să promoveze desvoltarea sănătoasă a ţărei, a ţăranilor, a întreprinderilor. Pe lângă asta — micşorare a bugetului [2] (căci la casele Statului, cum ştim, nu se plăteşte! Deci stare rea), şi în special prevenire a acelei boale bizantine a înmulţirei funcţionarilor.

Cu această ocazie am aflat de la Văcărescu:
avem 64.000 de funcţionari (De ce fel?)
costă 32 de milioane de franci.

Prin acest proiect al guvernului, 3½ milioane economii la funcţionari.

Târgovişte e un punct principal de apărare, important din punct de vedere strategic. Acolo construcţii de 14 milioane de franci de Stat (prin Godillot), turnătorie, arsenal. Apoi de acolo se aprovizionează Capitala cu material de pavat stradele. În general, materii brute pentru muniţiune. Cele mai bune herăstrae, în Târgovişte.

Seara la ora 5 am fost la Principesa. Vorbit de lucruri de şcoală. Eu i-am dat traducerea „Oarbei Rosa" de Hendrich Conscience [3], făcută de Xenopolu. Dânsa mi-a

[1]. Notă marginală: „d. e. reducere a armatei".
[2]. Notă marginală: „Imbunătăţire în amănunte, da!".
[3]. Unul din întemeietorii nouei literaturi flamande (1812—1883).

recomandat foarte mult şcoala de fete din Coloarea Roşie Nr. 1 din Bucureşti, unde e o bună directoare. Unica şcoală bună. S'a plâns de Consiliul Instrucţiunei ş. a. m. d. I-am vorbit de soru-mea. M'a rugat să pun să se traducă ceva de Rud. Töpffer [1].

Sâmbătă 13/25 Noem. 71.

Fost o oră la Principe, stat de vorbă amabil. Şcoală, lucruri comunale, mi-a citit din *Düsseldorfer Zeitung* un articol despre Friedrich Kapp (din *„Preussische Jahrbücher"*), „Opiniuni asupra corupţiei în comunităţile Americei de nord".

Seara întrunire privată a deputaţilor în „Concordia nouă", pentru înţelegere în privinţa alegerei Prezidentului; eram prezenţi vreo 53, majoritatea. Angajament de a alege pe acela care va avea majoritatea de aici. 2 voturi Grigore Balş, 41 de voturi acelaşi beizadè Dimitrie Ghyca, care a fost şi până acum. Eu cu încă alţi 8 (presupun: George Cantacuzino, Al. Lahovary, Văcărescu, Konaki-Vogoridi, Nicu Iacovachi, C. Grădişteanu, Col. Mano şi Antochi sau Fălcoyanu sau un altul) am votat la întâiul scrutin pentru Manolachi Costachi Iepureanu, care a rămas astfel în această minoritate.

Luni 15/27 Noem. 1871.

Alegerea Prezidentului: Dimitrie Ghyca, cu mare majoritate, 71 de voturi, vre o 23 Vernescu şi alţi câţiva. Am plecat apoi; prea plictisitor lucru. Şi Marţi, şi Miercuri!

---

[1]. Cf. p. 127, nota.

Joi 18/30 Noem. 1871.

Văsescu, la interpelarea în privinţa moşiilor mănăstireşti din Basarabia rusească, propune nedemna moţiune ca — fiindcă Rusia nu recunoaşte procura pentru incasarea veniturilor, dată de mitropolitul nostru, care n'ar fi fost ales în mod canonic — guvernul să aducă o lege bisericească. [Nicolae] *Ionescu sprijină asta.*

Eu contra ei, în scurtă cuvântare aplaudată. Vezi „Monitorul" [1].

Vineri 19 Noem. În secţiunea mea, a 6-a — în timp ce însă Camera ţinea şedinţă plenară şi eu, firește, eram în şedinţă — alegerea prezidentului şi anume ticălosul de Cezar Bolliac, la balotaj 5 contra 5, sorţul hotărînd. Eu am introdus protest pentru nulitate. A fost acceptat în secţiune, [s'a ales un] nou prezident. Dar în Cameră, votul cel nou — casat, păstrat cel vechiu, în urma unei cuvântări a lui Georges Brătianu, care m'a atacat foarte pe nedrept şi a vorbit de alegerea sa de 4 ori ca deputat, „din încredere". De altminteri, cu această întreagă afacere, eu am făcut o prostie, împins de Blaremberg, care apoi a lăsat-o moale. În genere, într'asta o primejdie pentru mine. Eu sânt mai hotărît decât alţii şi atunci purced cu toată hotărîrea şi fără să mă mai gândesc la mine. Aceia însă care provoacă asta, şi din cauza cărora eu o fac, rămân îndărăt şi sânt moi, Aşa d. e. deputăţia şi călătoria mea la Bucureşti, pe când Negruzzi, Gane, Pogor rămân acasă, Gr. Sturdza nici nu se mai sinchiseşte. De aceea însă, probabil, şi eu — eu, iar ei, ei.

30 Noem. 1871. După ce am pledat la Curtea de apel din Bucureşti pentru col[onelul] Mironescu şi (în lipsa părţii adverse) am câştigat, am sosit încă la timp la

---

[1]. Vezi *T. Maiorescu,* Discursuri parlamentare, vol. I, pag. 110—113.

Cameră spre a spăla pe cap pe ministrul cultelor, din cauza măsurii de a considera demisionați pe profesorii care sânt în același timp deputați. Cuvântarea în *Monitor* [1]. Cogălniceanu, în urma acesteia, foarte prietenos cu mine, asemenea Vernescu și Blaremberg. Vrednic de prețuit Lahovari, care se temea acum că mă pierde și se prefăcea insinuant de prietenos, pe când până aci se purta din timp în timp arogant, — și voia să mă câștige pentru moțiunea lui, a lui Iepureanu și a lui G. Racoviță pentru ordine de zi simplă. Eu am votat însă contra și găsesc în general nelogic că „juna dreaptă" în această chestiune și și astă vară, la propunerea mea în favoarea menținerei vechei cifre mai ridicate pentru școalele primare [2], a luat poziție în contra mea. Nu putem face mult timp casă împreună.

La 10 Decemb. 1871, în urma unei depeșe a lui Wilhelm [3], care mă chiema la Berlin, din cauza îmbolnăvirei de tifos a cumnatului meu celui mic Ernst, plecat din București, după grea călătorie de nouă zile (între Brașov și Sibiiu și Alba-Iulia —26° R., în diligență), ajuns la Berlin în seara de Silvestru 1871.

În Berlin, stat până Joi 11 Ianuarie 1872, st. n. și după aceea plecat cu familia mea la Iași și sosit cu bine. N'am suferit de loc de frig.

1872

Ianuarie (stil vechiu).

18. De la Cameră vreau să-mi iau concediu pentru restul acestei sesiuni. Profesor nu mai sânt, de oare ce, ca deputat, n'am vrut să cer concediu (și, probabil, nici

---

[1]. Vezi *T. Maiorescu,* op. cit. vol. I, p. 114—123.

[2]. V. *T. Maiorescu,* op. cit., I, 91—93 și 108—109.

[3]. Dr. Wilhelm Kremnitz, cumnatul său.

nu l-aşi fi obţinut), şi deci am fost considerat demisionat de către ministrul cultelor Tell [1]. Tot aşa şi N. Ionescu; pe când Jacques Negruzzi (purtare ordinară) n'a venit la Cameră. — Astfel, trebue să am grijă mai multă pentru venitul ca advocat. Într'această privinţă sânt acum mai liniştit şi mai asigurat, fiindcă sânt membru al consorţiului (pentru Banque de Roumanie) în lichidarea Kahane şi dintr'asta, ori şi cum, va eşi ceva pentru mine; contez până la sfârşitul lui 1873 pentru mine pe un câştig de 2000 # de aici.

În Berlin am avut de astă dată bune relaţii cu Bardeleben şi împăcat complet cu al de Engelcken [2] din Potsdam; dat dîner pentru mine, atât el cât şi Bardeleben ş. a. m. d. În genere, amabili cu noi [3].

Programa anului 1872.

I. Să termin articolul meu: Direcţia nouă (Proza). Pentru „Convorbiri“ [4].

II. Prelegeri publice, 2 sau 3 [5].

III. Să public „Istria“ a tatei [6].

IV. Manual de bacalaureat pentru filosofie. (la „Institutul academic“ [7]).

---

1. Cf. Soveja, op. cit., p. 75—79

2. Unchiul d-nei Maiorescu; prefectul poliţiei în Potsdam.

3. Mai urmau alte rânduri, pe partea de jos a foii, care a fost tăiată.

4. Notă marginală, scrisă mai târziu: „Făcut (Iunie 1872)“.

5. Notă marginală: „Împlinit (Martie 1872)“.

6. Notă marginală: „De atunci încoace, s'a făcut“.

7. Institut întemeiat la 1866 de T. Maiorescu în asociaţie cu profesorii I. Melic, N. Culianu, P. Poni, Dr. I. Ciurea, P. Paicu şi D. Quinezu, transformat apoi la 1879, prin unirea cu „Liceul nou“ (întemeiat în 1870) în *„Institutele unite“* — aşezământ care a fost timp de câteva decenii (a încetat în Iunie 1907) o şcoală de elită a Iaşilor, în care şi-au făcut educaţia multe generaţii de tineri moldoveni. V. *N. Iorga*, Istoria învăţământului românesc, Bucureşti, 1928, p. 334—5 şi *Eugeniu E. Vincler*, Institutul Academic 1866—1879, Institutele-unite 1879—1907 din Iaşi etc., Buzău, 1914.

V. Să termin traducerea Aforismelor şi a Parenteselor lui Schopenhauer [1].

Eventual,

VI. Să scot la Socec a doua ediţie a lucrărei mele „Despre scrierea [limbei române]".

VII. Editare a tuturor articolelor mele de critică [2].

VIII. Gramatica română pentru şcoalele elementare, ediţie nouă şi să o completeze [3].

Proiect:

1) Să citesc cu familia mea Fizica mică a lui Crüger şi pentru asta să comand cele necesare pentru experimente [4].

18. La lectura anunţurilor din *Augsburger Allgemeine Zeitung* şi a altora, am notat la marginea acestui caiet ce e remarcabil ca opere literare şi din domeniul artelor [5].

---

[1]. Notă marginală: Aforismele terminat (Maiu 1872).

[2]. Notă marginală: „Făcut" (scrisă mai târziu, în locul alteia, şterse: „început la Socec").

[3]. Notă marginală: „Făcut prin Creangă" (scrisă mai târziu în locul alteia şterse: „Dat în grija soru-mei").

[4]. Notă marginală: „Citit Tyndall, Wärme". — Restul foii fiind tăiat (poate pentru alte amănunte de la Berlin de pe partea corespunzătoare a contra-paginei), a rămas astfel consemnat numai nr. 1 dintre proiectele ce vor mai fi fost notate.

[5]. Într'adevăr, pe marginile celor două foi cu însemnările din Fevruarie şi începutul celor din Martie 1872, sânt notate următoarele: „*De procurat:*

1. Wilhelm [Kremnitz, cumnatul său] să se informeze la Gsellius despre Mayer, Aequiv. der Värme 1842, Kraftwärmegesetz.

2 Fotografia monumentului lui Schiller după Begas. [numărul de ordine şters apoi şi scris în drept: „comandat"; tot astfel şi la nr. 3 şi 11].

3. Să comand „Selbstverwaltung und Reform der Gemeinde und Kreisordnungen in Preussen" de Dr. Tellkampf. Berlin, Iulius Springer. 24 Silbergr[oschen].

4. La Brockhaus: „Museum der modernen Kunstindustrie" de la ultimele expoziţii universale. În fascicule de 7½ gr[oschen] (15-20 de fascicule).

12. De 18 zile ne mai auzit ger. De obiceiu — 12° R., uneori la 7 dimineaţă —24° R. Azi fază a lunei, vânt, trebue să se facă mai cald. Dar cum să poată suporta acest

---

5. Ibidem: Ediţia lui Shakespeare (traducere) de Bodenstedt şi alţii, 9 volume, broşate 6½ taleri, elegant legate 9 taleri, 38 broşuri cartonate, à 7½ gr., în totul 9 taleri şi 15 gr.

6. Experimente zu Crüger's Physik.

7. Clavierschule v. Libert u. Starck, împreună 4 volume 11½ taleri. La Cotta.

8. Beethoven-Ausgabe, 5 volume, v. Faisst, Libert u. Bülow, împr. 11⅔ taleri la Cotta.

9. [tăiat] „Erzählende Dichtungen" v. Julius Grosse. Berlin. Lipperheide (ilustrat). 1872.

10. Juno Ludovisi, Zeus v. Otricoli. O jumătate de marcă. [Şters, având nota: „procurat"; tot astfel şi la nr. 23, 26 şi 32].

11. Günther, Traducerea lui Horaţiu. Leipzig. 1854.

12. Aeschylos, de Droysen, ediţia a 3-a, 1 tl. 24.

13. Euripid. de Donner, 3 vol. 4 taleri.

14. Stahr, Torso. 4 tal. 24.

15. Muzică: *Beethoven*, 3 Sonates, arrangées pour piano et flûte, par Drouet. 3½ tal. *Weber*, 3 Sonates progressives, pour piano et flûte, 1 tal. 18 gr.

16. *a)* Gouvernement de la défense nationale du 30 Juin—30 Octobre 1870, par Jules Favre. Paris, Henri Plon, 1871.

b) Gabriel Monod, Allemands et Français, Souvenirs de campagne. Paris, 1871. Typographie de Ch. Meyneis, 13, rue Cujas.

17. Dr. Joh. Müller. Lehrbuch der kosmischen Physik, 3. Auflage, 1872. Braunschweig. Vieweg.

18. Hettner, Literaturgeschichte des 18. Jahrhunderts.

19. Musik (dări de seamă de Riehl în „Ausburger Allgemeine Zeitung"). *Anton Caldara*, Kirchenconcert, trio de cameră pentru 2 violine şi cello. *Peter Hänsel*, Andantino din quartetul de coarde, op. 14, 3. *Philipp Eman. Bach.* Cântece de Gelbert. (Riehl: cam aspru, cu perucă, spiritual, delicat, mai frumos decât textul).

20. Ad. Stahr, Tacitus Annalen.

21. A. Lasson, Princip und Zukunft des Völkerrechts. Berlin. 72.

22. Die Kunst im Zusammenhang mit den Menscheitsidealen. 2-ter Bd. Rom u. Hellas. 3½ tal.

23. Rösler, Românische Studien (polemică contra tatălui meu).

24. Staatslexicon.

25. De Lolme, Constit. Englands in ihrer genet. Entwicklung, übersetzt v. Liebetreu. 8°, 432 pag.—10 Sgr., la Steerath. Berlin, Skalitzerstr. 127.

ger corpurile copiilor? Sâmbătă 5 Fevr. Livia fu cuprinsă de friguri la culcare, avu febră noaptea, iar Duminecă luă de la mama chinină, care i-a tăiat febra. Marți a fost iarăși pe deplin sprintenă.

Eu însu-mi am ținut Duminecă 6 Fevruarie întâia mea prelegere populară de esttimp în sala Universității. Mult public, ca totdeauna. Era introducerea la „Mijloacele educației". Nevastă-mea a fost foarte mulțumită cu aceasta. Și alții încă, despre care am auzit întâmplător.

Eu nu prea; într'un oarecare sens mă plictiseam eu însu-mi vorbind, îmi părea ca și când ași vorbi dintr'o lume streină oamenilor, și acel sentiment că sânt plin de viață între ei, în mijlocul lor, care mai înainte mă cuprindea cu atâta entusiasm, nu l-am mai avut acum. În genere, am impresia că îmbătrânesc, că scad, cred chiar că-mi slăbește memoria.

De lucrat, am lucrat intens. Tradus mai departe „Aforismele" lui Schopenhauer și citit la „Junimea"; la „Istria", scris pe curat pentru tipar litera A; pe lângă astea urmărit cu mai multă atenție studii juridice la Codul civil. În totul, nimic deosebit și care să-mi fi mers la inimă, afară doară de prelegere. Muzică, ca și înainte,

---

26. H. Helmholtz, Ueber die Erhaltung der Kraft (Berlin 1847).

27. Tyndall, Der Schall (2 taleri sau 1 tal. 20).

28. Karoline Bauer. Aus meinem Bühnenleben. Herausgegeb. v. Arnold Wellmer. Berlin, 1871, Decker.

29. Browning, Balaustion's Adventure.
Swinburne (Verrückte Lyrik).

30. v. Sybel, Was wir von Frankreich lernen können. Bonn (Max Cohen & Sohn, 1872).

31. P. Lindau: *Molière.* Leipzig, 1872. J. A. Barth.

32. R. v. Mohl, Staatsrecht, Völkerrecht und Politik. 3. Bd (1869) despre învățământ (gek[auft]).

33. Allgemeine Ethnographie, von Prof. Dr. Fr. Müller, Wien, Beck, 1873.

cu multă plăcere, trio de Beethoven şi Mozart, cu Clara şi al-de Buiucliu.

Oarecare grijă în privinţa venitului meu, care, oricum, îmi pare adesea îngrijitor de nesigur. Dacă m'aşi îmbolnăvi? — şi dacă iar trebue să întrerup şi după Cameră? — De-aşi avea un prieten cu mintea pătrunzătoare, spre a mă sfătuì cu el!

Am încheiat cu acestea aici, ca să-mi pot nota neîntrerupt succesiv boala drăguţului şi încântătorului meu Kiki [1]:

Marţi seara 8/20 Fevr. spre Miercuri a 'nceput să tuşască uşor şi era foarte răguşit, Clara într'o frică mare, exagerată, n'a dormit aproape de loc toată noaptea.

Miercuri 9 Fev., Kiki sculat cu tuse ce-i irita laringele, nu violentă; el însu-şi vesel şi cu totul desgheţat. Fireşte, stat în cameră. Clara avut la ora 5 la masă un acces de plâns spasmodic.

Joi 10 Fevr. Clara tot foarte istovită, aproape uşor acces de râs, noi primblat cu sania, dar frig pătrunzător. După prânz însă la ora 4, Kiki avu ceva febră, îl văzuiu dintr'odată schimbat şi trist.

De-atunci, neîncetat friguri, tusea însă mai uşoară (mult mai uşoară decât de pildă la catar al laringelui); de oare ce însă avea pe lângă asta şi guturaiu, dar nu se plângea de junghiu în coaste, nu era pneumonie, ci probabil catar bronchial. Nu mânca aproape nimic, vărsa ceea ce mânca, scaun tare, i-am dat picături de rubarbă, 1½ sticluţă foarte mică aproape fără efect.

Sâmbătă foarte capricios, supărăcios, plângăcios, istovit, cu privirea stinsă, totuşi însă putându-l interesa cu o poveste şi chiar a-l face să râdă.

---

[1]. Numele de mângâiere al fiului său *Liviu*.

Sâmbătă seara în sfârşit, spre a ne linişti definitiv, trimeserăm după Taussig, care şi veni şi ne liniştî cu totul. (Era vorba numai să nu care cumva să fie o bronşită capilară). Bănue aproape o febră intermitentă, pe lângă şi în afară de uşorul guturaiu. Mâine, în orice caz o să examineze lucrul încă o dată. N'a prescris nimic; firește, din partea noastră tratament, ca şi până acum. Dacă tusea s'o înteţi, atunci câte o picătură de laudanum (tinctură de opiu) într'o linguriţă de apă zaharată, de 2, 3, cel mult de 4 ori pe zi.

13 Fevruarie 72. E febră intermitentă la Kiki, 2 supozitoare de chinină (date în interval de 5 ore) au făcut minuni. Vechea lui veselie glumeaţă i-a revenit îndată.

Martie 1872.

La 27 Fevruarie 1872, Duminecă, am plecat de la Iaşi, cu cai de poştă, la Bârlad, am sosit seara, am plecat apoi, prin Tecuciu, la Galaţi, drum groaznic, răsturnat în apă şi în noroiu. Am sosit în sfârşit la Bucureşti la 3 Martie st. vechiu.

Peste câteva zile m'am dus la ministrul-prezident Lascăr Catargiu şi am vorbit cu el despre reaua impresie ce o produce administraţia învăţământului. M'a invitat la masă în aceeaşi zi şi a fost cu multă înţelegere pentru cele ce i-am spus în această privinţă.

La masă era şi I. Strat, care tocmai sosise de la Constantinopol. Ne-a povestit de pictorul Sultanului Abdul-Aziz, care trebue să picteze întâi calul, apoi călăreţul, apoi marea şi să fie mereu acasă.

Dărâmarea casei de sticlă imitată după Syndenham [1].

---

[1]. Mahala a Londrei, cu un palat de cristal având săli de concert, aquarium, săli de expoziţie, etc.

Listă civilă, ca imitare a lui Napoleon III. Acum însă a alungat pe copiii lui Aali-paşa din cauza asta.

A doua zi, 6 Martie, am vorbit cu Manolachi Kostaki despre învăţământ. Aprobă atribuirea învăţământului primar la preoţi, căci acum stau goale [fără preoţi] 1000 de biserici. Asta nu se poate. Preotul e elementul moralizator aflător pe loc. Asta trebue utilizat mai departe. De altfel, de trecut învăţământul în seama comunelor, ca în Anglia.

La 8 Martie am fost la masă la Principele, în redingotă; eram numai 6: Lascăr Catargiu, beizadeà Dem. Ghica, Manolachi Kostaki, Greceanu şi Blaremberg, *en famille,* cum a spus Principele, fără mareşalul Curţii, fără nimic. Mi-a arătat pe fiica sa, care umblă, vorbeşte englezeşte (Principesa e în Italia, din cauză de febră). După masă, convorbire la fumat până la 8½, cu totul fără nici o constrângere. Prinţul a desvoltat cele mai liberale opiniuni, d. e. în contra corpului cadeţilor în Prusia, fiindcă sânt prea puţin liberali ca spirit şi prea puţin cultivaţi; pentru extensiunea nelimitată a învăţământului primar; avea cea mai exactă cunoştinţă despre drumurile noastre, câte sânt şosele, câte nu ş. a. m. d. — Despre Banque foncière, care e vorba să se înfiinţeze acum, a recomandat capital occidental, fiindcă aceia ar căpăta atunci un interes pentru liniştita noastră desvoltare.

Ce i-a venit să mă invite aşa de intim?

Astăzi, 9/21 Martie, ziua de naştere a dragei mele Clara [1], mi-a spus prinţul Ghica că e vorba de retragerea lui Tell, imediat după închiderea Camerei, iar Waldberg. care regulează zilnic afaceri financiare cu Lascăr Catargiu, mi-a spus că ar fi vorba că o să fiu ministru.

---

[1]. In text: „meines Clärchens Geburtstag".

În aceste zile, am pregătit cuvântarea în contra bugetului cultelor şi al instrucţiunii pentru 1873, care a fost depus, — cu propunerea de a fi trimes îndărăt ministrului, ca să iau chestiunea din mâna opoziţiei sistematice.

Un minunat exemplu a acelei însuşiri, esenţial nu de om de Stat, de a se lăsa satisfăcut de vorbe şi de idei, întru cât sânt exprimate, şi de a nu gâci pornirea instinctivă sau sentimentul de cu totul altă natură, ascunse îndărătul lor, este Jules Favre, în depoziţia sa înaintea anchetei parlamentare asupra turburărilor Comunei din Paris din anul trecut. Erà în *Indépendance Belge*, Martie 1872.

Duminecă 12/24 Martie 1872 a fost la Cameră şedinţă pentru desbaterea bugetului instrucţiunei. Eu depusesem, din capul meu şi în contra sfatului colonelului Mano, o moţiune spre discuţie imediată, ca să fie menţinute şcoalele normale de învăţători şi Camera să le restabilească şi pentru 1872; şi ca precauţiune, mă şi înscrisesem la cuvânt cu 4 zile înainte, astfel încât eram cel dintâiu, şi ceilalţi, palavragii, G. Brătianu [1], Bonachi ş. a. m. d. nu mi-au luat-o înainte. Am vorbit o oră şi jumătate. Camera într'o tăcere absolută şi atentă, la urmă aplause nesfârşite, Costaforu (ministrul justiţiei) venì la mine şi-mi zise: „Cea mai frumoasă cuvântare ce am auzit-o în viaţa mea", Iepureanu: „Vous étiez l'admiration de toute la Chambre", Mavrogheny (recele ministru de finanţe) m'a felicitat, iar ministrul cultelor Tell, în potriva căruia vorbisem, mi-a mulţumit în

---

[1]. Vezi despre acesta şi despre N. Ionescu şi N. Blaremberg, studiul lui *Titu Maiorescu*, Oratori, retori şi limbuţi, în Critice, vol. III, p. 215 ş. u.

public pentru demnitatea, decenţa şi elocvenţa „îngerească" („a vorbit ca un înger" [1]) a cuvântării mele [2].

Tell a vorbit contra o jumătate de oră, a încheiat însă zicând: cedez invitărei d-lui Maiorescu şi renunţ la împotrivirea mea la menţinerea şcoalelor normale, dacă-mi votaţi fondurile.

După aceea s'a votat, în contra lui [Nicolae] Ionescu, închiderea discuţiunei şi s'a admis propunerea mea aproape în unanimitate (toate voturile, în contra a 4).

Pe Ionescu l-am anulat cu totul în cuvântarea mea, aşa încât, de ciudă, a doua zi, a plecat. Şi opiniunea generală între deputaţi era că trebue să se dea bătut în faţa mea [3]. Spre a obţinea două lucruri cu o singură lovitură, îl alesesem pe el ca bouc émissaire, spre a arunca în spinarea opoziţiei vina stupidului vot anterior al Camerei, deşi ea soi-disant apără şcoalele.

Faţă de Tell am fost foarte blând şi amabil în formă, şi sdrobitor în fond. Era aşa de perplex şi de câştigat prin forma [cuvântării mele], încât mi-a adus într'una numai elogii — un fenomen de mirare, fiind dat felul său dur şi fără tact.

În Bucureşti nu se vorbeşte decât despre asta; de la Ploeşti, mi-a spus Humpel[4] că acolo s'a răspândit cu iuţeala fulgerului vestea, că până acum nu s'a mai auzit

---

[1]. Cuvintele din parentez, în româneşte.

[2]. V. *Titu Maiorescu,* Discursuri parlamentare, vol. I, p. 124—157.

[3]. Spre a pricepe satisfacţia cu care autorul notează această izbândă a sa împotriva lui Nicolae Ionescu, trebue să ne închipuim în atmosfera vremei şi să ne aducem aminte că Nicolae Ionescu era considerat pe atunci, nu numai de prietenii săi politici, ci şi de adversari, ca cel mai însemnat orator parlamentar al României: „sirenă a cuvântului, principele elocvenţei române", după vorba şi stilul contemporanului său D. Gusti. Cu câtă îndreptăţire, vezi *Titu Maiorescu,* Critice vol. III, p. 215 ş. u.

[4]. Bărbatul surorei sale.

un astfel de orator în Cameră, că toți adversarii recunosc asta. Negustori necunoscuți m'au salutat pe stradă, librari erau vădit amabili cu mine, bătrânul Poenaru [1], D. N. Racovitză m'au invitat la masă, Vernescu și Codrescu (opoziție) au venit extrem de amabili la mine, de asemenea și bătrânul Zamfir Broșteanu; „Românul" și „Pressa" au publicat cuvântarea mea în toată întinderea, numai „Trompetta" și „Telegraful" m'au ignorat cu totul, ca și „Poporul"; „Patria" a avut un rând amabil despre mine.

Citez toate acestea, fiindcă sânt un lucru nou pentru mine: să fi ajuns pentru câteva zile omul popular al Bucureștilor. Mă bârfiseră atât de mult, și acum dintr'o dată! Eu am rămas același, și numai direcția mea s'a întâlnit din întâmplare o dată cu curentul popular.

București 17/29 Martie 1872. Vorbiiu astăzi cu senatorul numai cu un ochiu Costaforu [2], un bătrân original. Mă dusesem la el spre a-i restitui suma dată de el pentru o cabină pentru tată-meu (în ultima lui groaznică călătorie, când vroiau să-l debarce de pe vapor, din cauza aspectului turburător al figurei lui; el însu-și îmi spusese despre asta ieri, la masă la Racoviță). N'a vrut să primească cu nici un preț. — A zeflemisit fanfaronada noastră cu simpatiile franceze. Ceva curățenie și confort am învățat de la Brașov, unde fugeam din București totdeauna când năvăleau Turcii în țară. Obiceiuri la baluri de la ofițerii ruși din vremea lui Kisseleff. Francezii pe atunci aveau o rea reputație. Se zicea la noi: Dă-ți cuvântul de onoare, dar nu unul franțuzesc. De asemenea se zicea: un inel de aur curat, nu de

[1]. Petre Poenaru, fost efor al școalelor.
[2]. Fratele ministrului G. Costaforu.

aur franţuzesc. De atunci au studiat mulţi în Paris; mai mult la Bal Mabille [1]. Dacă ese de-aici ceva bun, rămâne întâi să se vadă.

*

Mi-a mai povestit [2] că în anul 1848, când el era maior la Giurgiu, cum Dr. Sebenyi vrea să-i răscoale muzica militară (ca Popor suveran), şi lui Heliade, membru al guvernului provizoriu, îi era frică să rămână singur cu Soliman-paşa; când acesta strigă deodată „Giäl", spre a porunci să aducă cafea şi ciubuc, Heliade se făcu galben la faţă ca un mort. Omer-paşa se ploconea atunci până la pământ înaintea lui Soliman.

*

În anul 1849 eram, mama, Emilia şi eu, cu d-na Heliade şi fiicele sale în Sibiiu. Seara, ea se ruga în genuchi înaintea unei icoane cu candelă şi cânta cu fetele sale rugăciuni pentru mântuirea bărbatului său, care era la Constantinopol; zicea către mamă-mea [că se roagă] pentru ca să nu-l captiveze femeile, căci în privinţa asta e slab. (Într'adevăr, şi acum 2 ani aproape înnebunise după bătrâna dansatoare Albina di Rhona).

*

Baronul Schlahta, consulul austriac, mi-a spus că Turcii sânt într'adevăr nomazi încă şi acum. Se culcă, de obiceiu, îmbrăcaţi, iar locurile unde-şi păstrează ei

---

[1]. E surprinzătoare coincidenţa acestor expresii şi aprecieri de aici („obiceiuri de la *baluri...*", *„au studiat...* mai mult la *Bal-Mabille")* cu vestitul vers din scrisoarea III a lui Eminescu (publicată în *Convorbiri Literare* în 1881): *La Paris, în lupanare... Ne-aţi venit apoi... Drept ştiinţă - având în minte ore un vals din Bal-Mabil.*

Poate e aici un ecou de la „Junimea", unde T. Maiorescu va fi relatat cuvintele lui Costaforu; sau poate expresia va fi fost curentă pe atunci în cercurile oamenilor politici conservatori şi Eminescu va fi reţinut-o din altă parte.

[2]. Notă marginală: „Anecdotă"; tot astfel şi la cea următoare.

rufele sânt lăzi de călătorie, astfel încât în 2 ore totul poate porni şi pleca în altă parte.

*

20 Martie 1872, st. v. Bucureşti.

În ajunul plecării. La Curtea de casaţie am întâlnit pe Vernescu. Tot timpul mi-a făcut avansuri. E vorba ca astăzi să ne punem în grevă, ca să nu fie votat Creditul funciar, şi într'adevăr Camera n'a fost astăzi în număr, cu toată marea osteneală a lui v. Hertz. — De C. Grădişteanu zicea că e ignorant, că-l conduce nevastă-sa, fiindcă averea e a ei. — Lahovary. fără tact şi peste măsură de reacţionar. — N. Blaremberg, după ce fu ales prin influenţa directă a primului ministru, protestează numai decât în Cameră în contra influenţelor la alegeri din partea altora. Tot aşa de fără tact despărţirea sa de „Juna dreaptă", fiindcă nu putuse ajunge ministru. De altminteri, reacţionar au fond. — Tell smintit. Costaforu ne sait pas où donner de la tête. B. Boeresco plus conséquent, mais comme ministre de justice népotisme et camaraderie. — Lors de l'arrivée au ministère des rouges, ils s'étaient entendu avec Vernesco pour réformes et gouvernement de principe, et aussi sur personnes. Bratiano et Golesco, mais Rosettachi a repoussé tout cela et c'est lui qu'on a suivi dans la mauvaise direction de patronage de chenapans, etc.

*

Iaşi 26 Martie '72. Pierre Carp mi-a povestit despre întâlnirea lui cu Bismarck la Berlin, în anul 1871.

Bismarck: Eu sânt prieten cu prietenii mei şi vrăjmaş cu vrăjmaşii mei. Noi n'avem nici un interes în rămânerea Principelui acolo. Rusia vrea separatism. N'am avea nimic în contra, eventual.

(Spunând astea nu privea pe Carp direct în faţă, ci se uita într'o parte, spre fereastră).

Din potrivă, împăratul Wilhelm la câteva zile după asta a fost mult mai amical. I-a spus că ţine foarte mult

la Carol de Hohenzollern; va pune în joc toată influenţa sa morală spre a-l susţinea. Ce-i drept, cu armatele sale nu poate venì încoace peste Austria.

După aceea, la Gastein, Bismarck i-a spus lui Beust, care apoi i-a raportat-o lui Carp — cum susţine Carp — că nu-l interesează de loc Carol al nostru. Totul se poate scuza; dar ca un Prinicpe să fie de 6 ani într'o ţară şi să nu-şi fi format un regiment de soldaţi devotaţi lui cu credinţă, asta e o dovadă de completă incapacitate de a guverna.

Carp crede că Prusia va începe în curând din nou războiu cu Franţa, spre a o distruge înainte de a se fi întărit. Roma şi Carthagena.

Lonyay sau Andrassy şi-au exprimat către el mirarea că guvernul nostru a putut numì pe Bolliac în comisiunea pentru expoziţia de la Viena din 1874. El [Lonyay sau Andrassy] are încă în posesiunea lui chitanţa lui Bolliac pentru giuvaerele coroanei ungare de la 1848.

El [Carp] mi-a explicat căderea lui Beust prin aceea că nu s'a opus de îndată hotărît la programul lui Hohenwart, când i l-a anunţat împăratul, ci a lăsat-o moale şi abia după ce a izbucnit furtuna s'a pus în fruntea opoziţiei, şi astfel nu i-a cruţat de la început împăratului o jignire. Tripoteur. — Clam-Martinitz se găsea la împăratul când a căzut Hohenwart, şi i-a zis: Trebue să spun Maiestăţii Voastre că v'aţi călcat cuvântul.

Andrassy cucereşte prin personalitatea lui fermecătoare, irezistibil de simpatică tuturor. Lonyay ambiţios şi arghirofil, incapabil. El a contribuit, împreună cu alţii, la căderea lui Beust, prin care totul [a ajuns] rău. Căci

Andrassy e mai incapabil în împărăţie, Lonyay cu totul incapabil în Ungaria.

Iaşi 6/18 Maiu 1872.

Seara la 5½, la umbră, la fereastra casei mele, bătând chiar un vânt uşor, 25° R.

Motive de opoziţie în contra guvernului: 1) Candidatura guvernamentală a colonelului Pavloff pentru consiliul judeţean Iaşi, colegiul al 3-lea. 2) Teodor Boldur Lăţescu numit prefect la Dorohoiu. 3) Costaforu numeşte fără a întreba pe prim-prezidentul Curţei de apel. 4) Disolvarea consiliului comunal al Iaşilor. 5) Amestecul, ne mai pomenit, în execuţia Voinescu în contra căii ferate Ofenbach la tribunalul Iaşi, secţia a 3-a. 6) Numirea lui Brândză la şcoala militară.

Iaşi 8/20 Maiu 72.

Zăpuşala continuă. Astă-seară, la ora 6, 26° R. la umbră.

Iaşi 9/21 Maiu 72.

La ora 7 dimineaţa, la umbră, 22° R.

Iaşi 14/26 Maiu, Duminecă după prânz pe la ora 5½ în sfârşit ploaie, izbucnită subt formă de spargere de nori, puţină grindină, apoi ploaie generală. Termometrul 10° R.

16/28 Maiu. Plouă mereu. Toată lumea ca reînviată. Dar moleşală generală şi slăbiciune intelectuală în urma repedei schimbări de temperatură. Astăzi la ora 12 la prânz 10° R.

Lucrez la ultima parte a articolului „Direcţia nouă", Proza.

Focşani, 21 Maiu 1872. În drumul de fier încoace, Dr. Prodan, senator, mi-a spus că cel mai bun lucru de

făcut acum ar fi abrogarea „legii tocmelilor agricole", ca să se facă învoieli individuale. Altminteri, grève d'agriculteurs.

Iaşi 25 Maiu. Mică primejdie în drumul de fier, la călătoria într'acoace, la podul căii ferate la Bacău (cu Grigore şi Panaite Balş, d-na Balş şi d-ra Balş). Panaite Christe a strigat: Protestez!

Joi 25 Maiu seara 1872 a sosit la noi mama [1] de la Berlin.

Iaşi, Duminecă 3 Iunie 1872.

În vieaţa Statului două domenii: a) prestare directă (siguranţă a vieţei şi a proprietăţei — bună poliţie şi bună justiţie), b) lăsarea libertăţei pentru educaţie viitoare sau pentru căutarea propriei mulţămiri. Libertatea e bună pentru b), dar pentru a) e necesară mai pre sus de toate prestarea însăşi; şi aici nu poţi proclama ca necesară teoreticeşte o formulă universală; dacă d. e. juraţii pun în practică o justiţie rea, trebuesc desfiinţaţi, şi anume aici nu încape nici o chestiune de partid. Statul liberal, tot aşa de bine ca şi cel despotic, *trebue* să împlinească această prestare şi numai acele măsuri sânt bune care corespund mai bine decât oricare altele acestui scop [2].

*

Opinia publică se poate ocupa în mod eficient numai cu o singură chestiune politică la fiecare dată. Căci „modul care are eficienţă" e un fel de epidemie morală. De obiceiu, oamenii sânt indiferenţi la chestiuni de Stat. Ca să se intereseze [de ele], nu e de ajuns activitatea intelectuală: trebue să fie prinşi sentimental, trebue să intre în joc pasiunea. Într'aceasta, opinia publică se aseamănă cu sufletul femeilor.

---

[1]. Soţia consilierului de justiţie Kremnitz, mama d-nei Maiorescu.

[2]. Notă marginală la acest pasagiu: „Af[orism]".

Ce se cere pentru asta? I) Un obiect care să poată avea influenţă asupra sufletului, deci: a) tot ce stă în legătură cu religia (prigonire a ereticilor, cruciate, protestantism, revoluţie sârbească în 1808, desbatere a chestiunei Jesuiţilor de la 1872 în parlamentul german ş. a. m. d.); b) lăcomie (Law, războaie socialiste, răscoala sclavilor la Roma, Comuna din Paris la 1871; c) entusiasm naţional. Dar cum aşa? II) Atare lucruri sânt însă totdeauna latente în fiecare om. Pentru ca să devină epidemice, să izbucnească şi să cuprindă sufletul unei majorităţi, deci să devină curent al opiniei publice, se cere concentrare a atenţiei tuturor asupra unui singur obiect precis. III) Această concentrare o efectuează mijloacele intelectuale, gazetele, cuvântările din cluburi ş. a. m. d. De aceea revoluţia de la '48 aşa de repede. Asta importanţa şi primejdia acestora.

*

Practici morala [lumei în care trăeşti] şi te limitezi (te înfrânezi); dar pentru asta, trebue să fii sigur de ocrotirea societăţei, d. e. în contra calomniei. Dar unde acesta nu e cazul? Să ai cel puţn beneficiul neasigurărei numelui tău.

*

Soarta unor oameni se desfăşură într'un anumit tip, care se arată de timpuriu şi apoi revine regulat în aceeaşi formă, mutatis mutandis.

(În camerata mea la Theresianum în 1857 eram singurul care nu fumam: am fost singurul care a fost acuzat de către servitor la prefect că trebue să fi fumând, fiindcă el văzuse pete negre la pervazul ferestrei mele.— „Cristos şi Apostolii" în Theresianum. Şi totuşi mereu înainte! — [Calomnia cu] Şcoala centrală [1]. [Acuzarea

[1]. Vezi *Soveja*, op. cit., p. 64—66.

de] cosmopolitism ş. a. m. d.). — Botoşani, 28 Iunie 1872.

*

Sonetele lui W. v. Humboldt nu sânt frumoase; un spirit nobil vorbeşte din ele, de sigur; înveţi din ele să iubeşti omul; dar nu sânt frumoase; rigide şi ţepene, prea abstracte, adesea manierate, iar limba (în rime mai ales) de o falsă arhaizare, de care credeam că ne liberase Goethe. Humboldt zice cu predilecţie: giebet, nimmet, schützet ş. a. m. d. Goethe le evită vizibil: d. e.

Der Achse wird mancher Stoss versetzt,
Sie rührt sich nicht — unde bricht zuletzt.

Aici ar fi „wanket nicht" mai frumos, dar el evită pe *-et*.

De altfel, despre acele sonete, adnotat în exemplarul meu al operelor lui Humboldt.

Roman 29 Iunie 1872.

*

În vechiul meu aforism despre sonoritatea poeziilor: cât de plin de înţeles, de tainic şi de solemn e *u* la W. v. H[umboldt] (de asemenea şi *ei*):

Denn mit dem Menschen in geheimen Bunde
Steht die Natur, und in geweihter Stunde,
Verkündet ihm, dass sie den Armen schützet.
(II, 372).

Sunetul *ei* caracterizează de obiceiu sentimentul culminant în pasagiile frumoase (d. e. în a lui W. v. H. Rom, I, 345, rândul al 4-lea şi al 7-lea al strofei marcate).

*

Caracteristic pentru timpul său este monumentul lui Otto cel mare în Magdeburg (secolul al 10-lea, 11-lea).

Otto ar fi să se sprijine pe cei 4 soldaţi din popor; dar suportul este mult mai mic decât partea de de-asupra lui şi aceasta îl striveşte. Pilaştrii exteriori din colţuri au vrut să corecteze această impresie, dar nu pot avea acest efect decât din depărtare. (Va trebui să verific acest lucru, la eventuala trecere pe acolo).

Berlin 14/26 Iulie 1872.

*

La domul din Magdeburg, frumos este portalul, adică frumos ca gotic, la dreptul vorbind, urît prin asociare nenaturală a triunghiului cu dimensiunea orizontală şi cu cea verticală (vezi un aforism anterior). Dar turnurile sînt într'un mod ciudat discordante; se spune că au fost zidite câteva sute de ani mai târziu şi se observă decadenţa. Partea lor mijlocie e zid gol şi ţipă în contra delicateţei portalului; asemenea unor pasagii fără vieaţă într'o carte, umpluturi şi înlocuiri de lacune, pe care trebue să le sari la citit.

Magdeburg, Iulie 1872.

*

Biserica Wang, din drumul de la Krumhübel la Schneekoppe, adusă aici în 1844 din Drontheim, desfăcută, şi clădită din nou, e adevărata parodie a stilului gotic. Totul e mici triunghiuri nearhitectonice şi parodiind mari eşituri de colţuri în formă de rostre.

Pe Riesenkoppe. Duminecă 4 August '72, stil nou.

*

Riesengebirge e, drept vorbind, urît. Nici o comparaţie cu Thüringerwald, Harz sau Elveţia saxonă. Părţile de jos şi toate vederile spre ele au un efect original prin suprapopulaţie şi activitate industrială. În mijlocul pădurilor, coşuri de fabrică şi fabrici cu aburi. Aşa ceva

e original, dar nu e frumos. Acoperişurile roşii mereu aceleaşi, colţuroase şi nenaturale, impresionează neplăcut ca peisagiu, apoi mereu un verde al arborilor în linie dreaptă, cu muchii izbitoare, brazi. Sus însă, de la Schlingelbaude în sus, purul contrast: pustie, şi anume de tot felul: pietriş năruit, arboret pitic. Caracteristic pentru asta un fel de căldare între Hampel şi Riesenbaude, la puntea între lacuri: până la oarecare înălţime păduri colţuroase de brazi, mai sus dărâmături de stânci şi arboret pitic, întregul — trist şi pustiu.

Schneekoppe, deşi e mai înaltă decât Brocken ş. a. m. d., îţi face impresia că e mai mic decât acesta. Nimic măreţ şi nimic drăguţ. Verde închis, activitate industrială roşie, ideal pentru negustori şi pentru mătuşe bătrâne.

Ibidem, eodem dato.

*

Fürstenstein e la fel cu Schwarzburg. Dar cu cât mai frumos Schwarzburg! Şi mai întâi asta: mergi pe malul Schwarzei ce-ţi răcoreşte sufletul şi intri motivat în frumosul Schwarzburg. La Fürstenstein te urci de la Freiburg printr'o regiune banală. Abia sus, pe partea ceailaltă în întinderea unei jumătăţi de oră e adunată la un loc o natură frumoasă, dar tocmai prin prea marele contrast face impresia a ceva artificial, à la Potsdam.

Ibidem, eodem.

*

Mica cutie de bijuterii, Votivkirche din Viena, de arhitectul Ferstel, e foarte potrivită pentru Viena: stil gotic, frumos, supraîncărcat de ornamente, neevlavios. Neplăcută nava transversală. Ori încotro priveşti, eşti turburat în direcţiunea naturală pentru dimensiuni a ochiului. — Stilul gotic e nesănătos, pentru că a eliminat greutatea în amăgire, şi aceasta nu-i e permis nici unei arhi-

tecturi. — Izbitor sare aceasta în ochi la două modele artificiale. Când şezi în Volksgarten, puţintel la dreapta templului lui Theseu, ai vederea asupra acestuia şi asupra Bisericei votive. Aceasta îţi apare ca o jucărie, ca o lucrare în filigram străpunsă de găuri, o chinezerie drăguţă, numai nu operă de arhitectură.

Viena, 9 August 1872.

*

Cererea lui Wagner despre *unitatea* între muzică şi poezie este teoreticeşte greşită. Numai *dispoziţia sufletească* trebue să fie aceeaşi. Şi şi asta numai la poezii *cunoscute,* căci, de oarece poezia nu poate produce efect în amănunt decât numai deşteptând imagini în fantazie, ea ar fi împiedicată în această lucrare intelectuală prin sunetul muzical care emoţionează; şi, din potrivă, muzica produce efect numai prin sine însă-şi, în urma vibrării fizice. Cântecele lui Schubert produc efect şi pe violoncel, fără cuvinte. Eodem, ibidem.

*

Am fost la „Lohengrin" şi n'am mai putut sta după actul I. E muzică asta? Sforţări spasmodice ale unui impotent, care a luat filtru, simte avânturi şi totuşi nu poate. Îngrozitor! — Pe lângă asta, inconvenienţa materiei din punct de vedere estetic. În mijlocul furtunilor corului, unde e vorba de o luptă a cavalerilor pe vieaţă şi pe moarte, apare — Lohengrin, tras de o lebădă! „Mulţumesc, graţioasă lebădă" ş. a. m. d. Trebue să fii tânără croitoreasă lunatică, ca să nu găseşti aşa ceva meschin, ferchezuit, ridicul. — Şi apoi! Elsa e acuzată de contele Telramund, duelul trebue să o salveze, dacă se găseşte cineva. Şi vine Lohengrin îndată cu supranaturala aparatură a lebedei şi se luptă. Dar

prin aceasta ştii imediat că Lohengrin trebue să învingă, şi duelul e omor brutal. Scena face un efect revoltător.

Eodem, ibidem.

*

Opera din Viena e splendid aranjată în interior, eleganţă solidă, lojele prea joase. La exterior însă foarte urîtă, înghesuită şi apăsată. De ce, cu toate astea face, într'un oarecare sens, o impresie puternică? De ce muzica lui Wagner în Lohengrin face impresie puternică? Ce e în sine *mult, plin,* face efect. Domnii von der Nüll şi Siccardsburg au avut la dispoziţie multe milioane şi mult spaţiu. Dai la un loc mult spaţiu, multă piatră şi mult aur, asta *trebue* să facă efect, arhitectul poate face ce vrea; şi turnul Babel face efect, de asemenea şi palatul din Cernăuţi. Face efect prin *masivitate.* Într'asta nu e însă nici o artă; micul „Templu al lui Theseu" face un efect armonic, tot astfel şi frumoasa Casă a regelui pe Unter den Linden. — La Wagner e acelaşi lucru. Ia 200 de instrumente de orhestră, mult decor pe scenă, 200 de bărbaţi şi de femei la cor şi lasă toate astea să urle împreună ritmic şi în anumite acorduri muzicale stabilite, — şi *trebue* să producă efect, prin masivitate. Dar de frumuseţe muzicală nu e aici nici o urmă.

*

Oare pârâul de la munte ar fi aşa de limpede şi de sburdalnic, dacă n'ar fi totodată rece? [1].

Iaşi 29 Aug. '72, st. v.

*

---

[1]. Aceasta e varianta românească scrisă la margine în dreptul textului german. Forma publicată în volum (Critice, vol. II, p. 291) a acestui aforism are, în loc de „sburdalnic", „voios". Forma germană din text: „Ob der Gebirgsbach wohl so krystallhell und lustig, wenn er nicht zugleich kühl wäre?".

E nevoie ca soarele să apară direct, ca să știi că există? Nuori acoperă cerul, dar cu toate astea e ziuă.

Eodem dato.

*

Fidelitate — bine, adică aproximativ statornicie. Dar de ce asta să însemneze exclusivitate?

Iași, Nov. 1872

*

Ped[agogia] este lăsarea pe al doilea plan a avantajelor personale.

*

În așa numita Appassionata a lui Beethoven (ultima frază face explicabil titlul), în admirabila întâia frază e înfățișarea clară a unui conflict sufletesc, întocmai ca într'o dramă. Frumoasa și simpla scurtă melodie care se repetă de vr'o 5 ori e ca un principiu rațional moral, pe care Beethoven și-l pune mereu înainte, pentru potolirea pasionatei agitări.

Iași, spre sfârșitul lui 1872.

*

Intenții, nu fapte! Și o floare de câmp dată cu o mână amabilă face mai multă plăcere decât dăruirea unei bogate podoabe. Un adevăr cunoscut. Ceea ce e însă de mirare, este că așa de puțini îl pricep și cad mereu din nou în vulgaritatea faptelor și apoi se supără că nu le iei pe acestea drept intenții.

Berlin, Ianuarie 1873.

*

— „Dar cu asemenea principii generale ideale nu o să poți străbate niciodată în țara noastră!".

Un principiu ideal nu străbate pur în nici o țară; majoritatea îi este și i-a fost totdeauna în potrivă. Dar

cu nimic nu e mai mică obligaţia absolută a acelora care simt în sine asemenea principii de a flutura sus steagul lor. Numai prin aceasta omenirea rămâne la înălţimea sa, şi fără ele ar cădea, cu siguranţă, mai jos. Idealismul e un element pentru obţinerea rezultantei, cum şi o putere de tracţiune în paralelogramul forţelor, care, cu siguranţă, ar da o rezultantă mai rea, dacă el ar lipsi.

Idealismul nu e aşa de important prin ceea ce săvârşeşte pozitiv în politică, cât prin ceea ce împiedică, prin înlăturarea acelei vulgarităţi care cel puţin nu cutează să se arate în faţa lui.

Bucureşti, Dec. 1872

*

Tot ce e de valoare trebue să fie gândit şi săvârşit în mod *original,* în orice ţară, mai ales şi când e vorba de a aduce într'o ţară mai puţin cultivată cultura superioară a alteia. Traducere, locuri comune searbede, deşi ar fi locuri comune numai în ţara cultă şi lucruri nouă pentru cea incultă, n'au nici un efect şi sânt deci pierdere de vreme păgubitoare.

Pentru ce? Pentru că orice noţiune (şi într'asta se rezumă aşa zisa cultură) este o formulă abstractă care nu mai are nici un înţeles când îi lipseşte intuiţia premergătoare. Pentru un om care şi-a făcut educaţia într'o ţară mai cultă, problema, când e vorba de activitatea sa într'o ţară mai puţin cultă, sună aşa: Cu care domeniu dintre cele ce există de fapt în această ţară trebue să faci legătura, pentru ca elementele sale intuitive să fie grupate spre abstragerea muncii de cultură generală mai înaltă? — Aceasta însă este o muncă *originală,* scoasă din izvorul străvechiu al intuiţiei.

Bucureşti, Dec. 1872

*

A fost Goethe uşuratec sau un om moral? Ce întrebare! Ce ne pasă cu ce fel de ortografie sânt scrise poeziile lui Anacreon? [1].

*

Goethe e încă aşa de puţin cunoscut, încât în ultimul volum al ediţiei lui Grillparzer (volumul pag.) de Laube şi Weilen cunoscuta poezie a lui Goethe:

e atribuită lui Rückert! [2].

Bucur. Dec. 1872.

*

Vezi cum în aforismele sale estetice Grillparzer, în felul său, anume fără o unitate mai adâncă, se învârteşte în jurul problemelor (frumosul, geniul) şi se întâlneşte din întâmplare cu principiile lui Schopenhauer, fără a le cunoaşte; încât simţi că, dacă le-ar fi cunoscut, totul i s'ar fi deslegat dintr'o dată mult mai clar.

Bucureşti, Dec. 1872.

*

[Teodor] Rosetti era de părere întâi să ajungi ministru la Bucureşti, şi apoi să pleci din Iaşi, să vinzi casa de acolo ş. a. m. d., fiindcă altfel îţi părăseşti temeiul ce ai şi pierzi timp până ce-ţi faci altul.

Berlin 5/17 Ianuarie 1873.

*

Odo Russel, ambasadorul Angliei la Berlin, zicea că politica de pace în felul şcoalei din Manchester, a ac-

---

[1]. În „Critice", ediţia din 1892: „A fost Goethe un om cu bune moravuri? Ce întrebare! Ce-mi pasă de ortografia poeziilor lui Anacreon!". În ediţia din 1908 — suprimat, împreună cu multe alte aforisme publicate în ediţia de la 1892.

[2]. A lăsat loc liber pentru notarea exactă a volumului, a paginei şi a titlului poeziei, dar apoi a uitat să le mai treacă.

tualului guvern englez, e atât de mult depărtată de ceea ce e o politică de oameni de Stat, încât, după convingerea lui *personală,* acest guvern ar lăsa să se întâmple chiar un atac în contra integrităţei Turciei, fără să tragă sabia.

Povestit mie de Rosetti 7/19 Ianuarie 1873.
Berlin.

*

Profesorul M. Lazarus nu mai e, din Oct. 1872, profesor de filosofie la şcoala de războiu, fiindcă Ollech [1] („sfântul Ollech"), ca director, considera aceasta ca periculos; întregul curs a fost suprimat, deşi principele moştenitor venise să-l asculte de câteva ori şi se interesa foarte mult de el. Acesta nu s'a amestecat în această chestiune, fiindcă altfel unii îi bat capul bătrânului împărat, şi acesta-i zice apoi: „Ei! tu ai putea să aştepţi, că n'o să treacă mult timp până mi-ei lua locul!". Apoi iarăşi s'a sfârşit totul între ei pentru o lună, până când se împacă din nou.

Lazarus crede că prinţul moştenitor e într'adevăr liberal. Vedea adesea pe Lazarus, l-a invitat la dânsul, a vorbit cu el despre articolul lui (Synthetische Gedanken über [das] psychol. Element in der Nationalökonomie), unde Lazarus desvoltă [ideea] că e important ca la inventii de maşini să fie economisite nu numai mâini, ci şi capete; d. e. un tren cu 2 fochişti şi 2 conducători de locomotive face economie de 100 de căruţaşi, deci 96 de capete libere, — la care prinţul moştenitor a zis: Da, însă în acest caz e vorba de ce fac acum aceste 96 de capete. Prin urmare să-i cultivăm şi să-i ridicăm mai sus.

---

[1]. General de infanterie (1811—1884), director al Academiei de războiu din Berlin, foarte evlavios.

Chestiunea evreească. Convorbire, la prânz, între T. Rosetti, Lazarus şi mine, la Berlin, la 6/18 Ianuarie 1873 de la 12½—3½.

*

Când Gladstone, în Martie 1873, din cauza legei despre universitatea irlandeză a rămas în minoritate cu câteva, foarte puţine, voturi, şi-a dat demisia, fiindcă socotea că nu-i e permis să disolve un parlament care fusese ales subt propriul său minister[1]. Numai refuzul torylor de a forma guvernul l-a adus din nou în mod provizoriu la cârma Statului.

*

Proiecte pentru 1873.

1. Să termin publicarea articolelor mele de critică.
2. Să termin şi să public traducerea Paräneselor lui Schopenhauer.
3. Broşură despre chestiunea evreească.

---

[1]. Această frază e însemnată la margine cu două linii.

După notiţa aceasta, urmează câteva însemnări prescurtate, ca un memento al unei întâlniri a sale cu doi oameni politici ai timpului: „Costaforu şi Creţulescu la punctul de legătură Iţcani. În genere Costaforu şi ceea ce i-am spus". Apoi consemnate câteva expresii, arătând ignoranţa pretenţioasă a celor care le vor fi spus: „New-York capitala Americei". „Limba otomană". „Danseză frumos ca o sifilis" (vrând să zică „silfidă"). Aceasta din urmă e notată încă odată mai târziu: v. pag. 218.

În josul paginei e lipită o tăietură dintr'un jurnal german (probabil Augsburger Allgemeine Zeitung), în care e vorba de viul interes ce-l deşteaptă nu numai între specialişti, ci în genere în toată lumea cultă, descoperirea unei opere de artă antică. Notiţa din jurnal i s'a părut vrednică de reţinut pentru informaţia ce o dă, că la descoperirea, de acum câteva secole, a grupei lui Laocoon la Termele lui Titus, a fost o mare emoţiune în întreaga Romă şi descoperirea acestei opere de artă a fost privită ca un eveniment aşa de mare, încât unul care participase la aceasta a ţinut să o spună pe piatra mormântului său în biserica Santa Maria in Ara coeli.

4. Să public complet „Istria" tatei.
5. Să public Logica mea.
6[1].

* * *

1873.

Petrecut noaptea de $\frac{31\ [\text{Decembrie}]}{1\ [\text{Ianuarie}]}$ spre $\frac{1}{2}$ [Ianuarie] stil vechiu 1873 la Alecsandri la Mircești (cu Xenopolu).

În salon masa sa de scris, pe ea 2 vase de flori, cu flori simple, proaspete. Dar călimară, cu un înger, care se roagă catolicește.

În perete e „Pochod na Sybir" — o litografie după tabloul lui Arthur Grother[2]. (Poezia lui).

Apoi la sofà un tablou al tatălui său în costumul bătrânesc, [cu] anteriu, cu o decorație; la stânga lui, Jean în uniformă, la dreapta Basile în civil, așa de bine făcut, încât îi recunoști. Bătrânul ține în mână un sul, pe care e scris:

Iubiților mei fii,
Vasîle și Iancu, să
urmați povățuirilor
ce vă în sămnez.
„Pe Dumnezeu și pe părinți să nu uitați.

---

1. La acest punct nu mai e scris nimic.
Pe pagina următoare e lipită iarăși o tăietură mai întinsă din Augsb. Allgem. Zeitung, în care se comentează scrisorile Bettinei v. Arnim către prințul Pückler-Muskau (1785—1871), așa de bine zare prin relatările despre relațiile ei cu Schleiermacher, pline de un romantism bolnăvicios. La marginea acestei notițe din jurnal e notat volumul la care se referă: „Fürst Pückler-Muskau, Sein Leben und sein Nachlass, herausgegeb. v. Ludmilla Assing. Besprochen in der Augsburger Allg. Zeitung 2. März 1873. (Hier Briefe Bettina v. Arnim's an ihn)".

2. Pictor polonez de tablouri patriotice 1837 — 1867). Aici avem astfel cea d'intâi indicație despre izvorul inspirației lui Alecsandri pentru acea clasică poezie.

„Epitrop şi chizăş să nu
vă faceţi.
„Să fiţi credincioşi pa-
trii şi neînpotrivi-
tori ocârmuiri.
„Trebile de astăzi să
nu le lăsaţi pi a doua zi,
„Pe săraci să-i miluiţi [1].

*

Luni $\frac{16}{28}$ Aprilie ne-am sculat dimineaţa cu neauă; ninge încă, cu fulgi mari (ora 10), care rămân prinşi pe arbori. Tot peisajul acoperit de neauă. Natural, înainte totul era în floare, caişii cu florile căzute chiar, cireşii în plină înflorire, merii tocmai începând să înflorească, câteva flori de liliac deschise chiar ieri.

*

Citesc în [Augsburger] Algem. Zeitung 1 Iunie 73 că la întâiul plebiscit al lui Napoleon III (plebiscitul pentru imperiu) pe un bilet era scris: „Hélas, oui!".

*

1/13 Iulie 1873. Cea mai mare zăpuşeală. Termometrul meu la 8 dimineaţa 28° R. la umbră.

Luni 2/14 Iulie 1873, termometrul la 5½ dimineaţa 16° R. la umbră.

La 7 dimineaţa 21° R. la umbră (casa fiind situată liber, de altminteri între arbori, pe înălţime).

La 8¼ dimineaţa 25° R., mereu la umbră.

La 12 dimineaţa 34° R., soare într'o parte, dar încolo liber.

---

[1]. Inscripţia e copiată cu litere chirilice, ca în original. Întreaga această însemnare despre vizita la Alecsandri e scrisă pe o hârtie de scrisoare, lipită apoi în caiet.

La 6¾ seara 26° R. la umbră.

Marți 3/15 Iulie 1873, termometrul la 8¾ dimineața 29° R.

La 7 seara 25° R. la umbră.

Miercuri 4/16 Iulie 1873, termometrul la 6½ dimin. 19° R. la umbră.

Joi 5/17 Iulie 1873, termometrul la 5¼ dimin. 13½° R. la umbră (noaptea fost vânt tare).

Vineri 6/18 Iulie 1873 dimineața la ora 8¼ 17° R. la umbră (aici n'a plouat încă, trebue să fi căzut însă undeva în apropiere multă grindină).

Luni 9/21 Iulie '73 dimineața iarăși zăpușală, deși ieri noapte a dat o scurtă ploaie repede. Dar apoi astăzi încă de 2 ori scurtă ploaie și vremea răcorită.

Marți 10/22 Iulie răcoare, arătând a ploaie. La 6¼ dimineața 15° R.

*

De Luni 30 Iulie stil vechiu 1873 până Duminecă 12 August cu Clara și Livia făcut călătorie în Carpați, prin Dorna, Broșteni, Borsec. Despre asta un mic jurnal de călătorie[1]. — La Iași găsit zăpușală. Totul pălit.

*

Luni 13/25 Aug. 1873 ora 7¼ dimineața 20° R. la umbră.

*

A plouat iarăși, ce-i drept, câteva zile, dar nu prea mult, iar acum 5/17 Septemvrie 1873 de 4—5 zile zăpușală înnăbușitoare.

*

---

[1]. Despre care nu știm dacă s'a păstrat.
Fiindcă făcuse însemnări despre această călătorie în acea cărticică deosebită, de aceea, se vede, a șters cu creionul următoarea scurtă însemnare marginală pe pagina precedentă a caietului: „De la Fălticeni peste Mălini la Borca și (1½ oră) Broșteni, 1 zi. Acolo tabără. Pe plute [ultimele trei cuvinte sânt în românește în text] 1 zi până la Piatra, când e apa mare; altminteri 16 ore".

În August 1873, în călătoria în Carpaţi (regiunea Bistriţei) am învăţat expresii româneşti nouă pentru mine:

cechie = prăjină de împins, pentru împins pluta unde apa curge încet.

şipot = loc unde râul curge repede; şi încă izvor de munte cu uluc de lemn.

jneapăr = copaci pitici sau strâmbi, pe Ceahlău, ípĕr = ienuper.

*

Vecînica [1] citare neclară a creştinismului în favoarea năzuinţelor comuniste.

Primii creştini aveau, ce-i drept, evanghelia egalităţei, aduceau însă cu ei în acelaşi timp o lege religioasă, de o enormă exigenţă pentru abstinenţa omenească posibilă şi stăpânire de sine în toate privinţele. — Unde e legea comuniştilor? Şi ce s'ar întâmpla, când averea ar fi împărţită altfel, fără drept de moştenire şi fără proprietate privată, şi oamenii ar fi lăsaţi numai în voia instinctului fără frâu?

Iaşi 4/16 Sept. 1873.

*

În timpul din urmă [2] mă izbeşte din ce în ce mai mult ce tari piese de rezistenţă şi ce tari coeficienţi de fricţiune sânt oamenii. Nici unul nu-mi sugerează nimic, iar sugestiunile ce eu aşi vrea să dau sânt atât de mult amortisate, încât, cu înaintarea în vârstă, mă paralizez. Lipsă de entusiasm! Mite şi Wilhelm sânt aici. Am încercat muzică; cu bucurie şi emoţiune nu consimt la

---

[1]. Notă marginală în dreptul începutului acestui pasaj: „Afor[ism]".

[2]. Notă marginală în dreptul începutului acestui pasaj: „Tagebuchartig".

asta nici unul, e ca o povară. E nevoie ca eu să stăruesc cu sila asupra acestui lucru, altfel se înneacă. — Le-am scos portrete egiptene — à peine, à peine le răsfoesc. Am vrut să sap la flori — ultima mea îndeletnicire ce am câştigat, — ei cască la asta, în curând se lasă de ea, nici unul nu pune mâna cu vioiciune şi cu bucurie de creaţie. — Să le citesc poezii ori altceva, — la aşa ceva nici nu vreau să mă încumet. La fiecare două sau trei zile cel mai târziu iau ceva de Goethe sau Leopardi sau de vre un altul şi-mi răcoresc iarăşi sufletul, singur însă, la admirabila vieaţă de vis a entusiasmului estetic. — Albume şi tablouri stau o mulţime în jur, — nimeni nu pune mâna pe ele şi mi-aduc aminte încă de colecţia de vase de cristal de la al de Bardeleben [1], pe care au lăsat-o să stea atâţia ani nestudiată.

Ce se petrece dară în aceste suflete? Ce le umple? Ele nu produc nimic — asta o conced. Dar nici măcar să se lase pasiv să se apropie de ei lucrurile, să vadă murind în ei orice mişcare — asta e, oricum, de nepriceput la nişte oameni aşa de inteligenţi.

Iată scriu cărţi, Logica mea înaintează, alături de asta articole de critică, editarea lucrărilor anterioare continuă la Bucureşti. Nici unul nu întreabă de asta, nici unul nu are dorinţa de a intra împreună cu mine în vieaţa intelectuală, de a se lăsa transportat de mine acolo, de a simţi sufleteşte împreună cu mine.

A năzui spre ceva împreună cu alţii şi a trăi sufleteşte împreună cu alţii este un ideal irealizabil.

Sâmbătă 4/16 Oct. 1873.

*

Cum se desvoltă Mite altfel decât cum era de dorit!

1) Vorbeşte despre cazurile de moarte în familia

[1]. Părinţii d-nei Mite Kremnitz. Tatăl, profesor la Facultatea de medicină din Berlin.

Volkmar, şi eu, ca să aduc o diversiune, din cauza doliului soţiei mele [1], intervin cu obicinuitul ton glumeţ. Repezindu-se violent cu vorba asupra mea la masă, în faţa Liviei, în mijlocul păcii generale. De unde această cutezanţă?

2) La whist, nu sufere nici cea mai mică glumă, se supără când pierde în contra mea, în cât izbucneşte în cuvinte jignitoare („în ţara noastră civilizată, asta e modă aşa" ş. a. m. d.).

3) Ţine la bani, are mereu gândul la asta, ar vrea ca Thea [2] să se mărite cu un om bogat. De obiceiu, şi mai cu seamă faţă de Wilhelm, fără tact.

4) Cântând cu Wilhelm la 4 mâini uvertura la „Don Juan", face greşeli, şi în pauză aruncă vina pe el.

5) La mănăstiri, furioasă că are o cameră proastă la Sihlea, nu vrea să bea cafea cu lapte la Secul, fiindcă laptele e fiert, şi ea bea nefiert. Pe lângă astea, aproape bolnavă şi punând pe bărbatu-su continuu în nelinişte pentru starea ei, nemâncare ş. a. m. d.

Cum mi-a apărut acum 2 ani tocmai în această privinţă altfel, în contrast atunci cu Emily [3] şi cu Ernst [3]!

6) Nu mănâncă nicio o mâncare streină, nouă, nu încearcă nimic, nu primeşte cu o dispoziţie sufletească generală mai mlădioasă ceea ce-i este ei strein. Strimteţe de spirit prusacă!

7) La Sihlea, unde eu, în lipsa ce era de toate, căutam, firesţe, să fiu vesel, „pour soutenir le moral", ea-mi zice: „Da! ţie-ţi dă mâna, cu filosofia ta; tu eşti, vezi bine, Moldovean şi deprins cu astfel de lucruri"!!

---

[1]. Pentru fiul lor Liviu, † la 26 Noemvrie 1872 st. v.
[2]. Sora d-nei Mite Kremnitz. V. însemn. de la 5/17 Ian., 21 Iulie/2 August, 11/23 Aug., 23 Noemvrie/5 Decemvrie 1876 ş. a.
[3]. Kremnitz.

8) Să nu simtă ea că, față cu brutalul tratament de care a avut parte bărbatul ei, lui Wilhelm nu-i e permis să obțină nimic prin ajutorul și protecția lui Bardeleben! Să arunce totul în spinarea Elenei și să nu bage de seamă că această femeie rea e mult mai puțin rea decât tatăl ei Bardeleben! Să prigonească cu ură „seminția Kremnitzească" și să se gândească cu o tenacitate geloasă și furioasă la tată-su! Și cu toate acestea s'a măritat cu Wilhelm și totul pe jumătate.

9) Cu groază, când e vorba să stea la țară cu Wilhelm. Să strălucească ca femeie la teatru și în splendidă plăcere.

10) Istoria cu Lina Kessler. Mai 'nainte prietenie cu Emily! Ură acum!

Să nu uităm, cu toate astea, [că e] un cap pătrunzător, foarte inteligent. Dar nu spre lucruri înalte!

Iași 4/16 Oct. '73.

*

Încă astă-seară chiar, le-am pus înainte fotografii ale unor persoane necunoscute, ca să le afle caracterul. Ca Darwin pentru trăsături ale feței din cauza emoțiunii. Important din punct de vedere psihologic. Numai nevastă-mea s'a aplicat la asta mai serios, poate și Wilhelm. Mite a trecut ușuratec cu ochii peste ele, Emilia cu neplăcere, Humpel nul ca totdeauna. — Nici unul nu părea că pricepe ce mare importanță se poate ascunde îndărătul [unor astfel de experimente] [1].

Eodem dato.

*

[1]. Mai jos e lipită iarăși o tăietură de jurnal cu titlul unei opere istorice ce voia, probabl, să și-o comande: „Darstellungen aus der Sittengeschichte Roms in der Zeit von August zum Ausgange der Antoniner, von *Ludwig Friedländer*, Prof. in Königsberg. Erster Teil, 4-te... Auflage, Leipzig, 1873".

Marți 30 Oct./11 Nov. 1873, după ce încă alatăieri Duminecă fusese 24° R. căldură la ora 2, ne-am deșteptat cu neauă, pretutindeni până departe. Dar se topește în livede. Din zăpadă privesc încă ciudat petuniile în plină înflorire pe movila mea; și phlox văratec și Zinnia încă au flori în grădină. Alaltăieri erau viorele înflorite, iar în grădina Primăriei un castan înflorit a doua oară. Salcâmul meu din fața casei a înflorit de 3 ori în acest an, în cele din urmă două ori, ce-i drept, numai la 2 ori 3 ciorchini.

*

Sâmbătă 3/15 Nov. De atunci s'a topit zăpada, afară doar' de pe Răpedea. Frig între —3 și +3. Toate Zinniile căzute, dar petuniile albe sânt încă în plină înflorire, încă și câteva de altă coloare.

*

Joi 27 Dec. st. v./ 8 Ian. 74, de atunci încoace n'a mai nins de loc. Până la 12° R. frig, dar neauă de loc și înainte nici ploaie. Pământul uscat foarte [1]...

1874.

3/15 Ianuarie. Toată zăpada a dispărut. Vânt cald puternic, multă pulbere, 12° R. de cald, la 11½ la prânz.

10/22 Ianuarie plecat la București, apoi după 12 zile iarăși în Iași 8 zile, apoi 10 zile iarăși în București, după care 3 zile la Iași. Acum, 21 Fevr. st. v. iarăși la București de 5 zile.

La 10 Ianuarie generalul Tell dat demisia ca ministru de culte. Ci-că eu o să fiu succesorul lui, Boe-

[1]. Fraza urma mai departe, dar foaia a fost tăiată aici.

rescu (ministru de externe) în contra mea. Principele, Principesa, Cantacuzino hotărît pentru mine, probabil şi Mavrogheni, posibil Lachovary şi L. Catargi. Des tiraillements infinis. Trebue să rămân în rezervă, dar printr'aceasta sânt într'o situaţie foarte neplăcută. În aproximativ 3 săptămâni lucrul se va hotărî. Scrisoare Clarei mele despre asta.

Cuvântarea mea în chestiunea legei comunale ca important eveniment parlamentar[1].

Vândut casa [din Iaşi] lui Demetru Rosetti pentru 3800 # în mână; pe mine m'a costat 2500.

*

Citesc (Fevr. 74) noul roman al lui Victor Hugo (Quatre-vingt-treize), premier récit: la guerre civile. Din el, vol. I pag. 232:

„Ce qui fait la nuit en nous peut laisser en nous les étoiles".

pag. 233:

„On lui avait ôté la famille, il avait adopté la patrie; on lui avait refusé une femme, il avait épousé l'humanité. Cette plénitude énorme, au fond c'est le vide".

pag. 240:

„Des crimes sont flattés d'être présidés par une vertu. Cela les gêne et leur plait".

vol. II, pag. 258:

„Un Lycurgue qui n'est pas expliqué semble un Tibère".

pag. 151:

„Raisonnait-il? Oui, mais comme les serpents rempent; en spirale".

şi acum pag. 192,3[2].

---

[1]. Vezi *T. Maiorescu*, op. cit., vol. I, p. 214—227.

[2]. Lăsat loc liber spre a reproduce, dar n'a mai făcut-o.

Scenele cu copiii I—VI în vol. III încântătoare, mama animalică în întregul roman bine, de asemenea și sergentul Radoub. În schimb, ¾ din volumul II, cu descrierea *Convenţiunei,* a lui Robespierre, Danton, Marat — foarte slab, plicticos şi ridicul. Bine bătrânul cerşetor.

Rea întrebuinţare a cuvântului *épique* în 3, 4 locuri.

Cartea, în total, proastă.

*

Giorgey[1] zicea despre corpul ofiţeresc austriac că e ca o partidă de sănii vara.

(Allgem. Zeitung, Febr. 1876).

*

Din postumele lui Fr. Förster. „Artă şi vieaţă":

„Cei mai mulţi dintre principii germani au avut o conduită mizerabilă în timpul lui Napoleon I. De altminteri, şi împăratul Alexandru al Rusiei era, încă în 1808, aşa de încântat de Napoleon, încât la o reprezentare teatrală în Erfurt, când Talma pronunţă în „Oedipe" al lui Racine[2] vorbele: „L'amitié d'un grand homme est un bienfait de[s] Dieu[x]", se zice că el a apucat mâna lui Napoleon şi i-a sărutat-o în vederea tuturor.

După bătălia de la Jena, Napoleon chemă pe ducele Emil August de Gotha la uşa trăsurii şi-l întrebă: „Cât de mare e ţara d-tale, M-r de Gotha?" El: „Atât de mare cât porunceşte Maiestatea Voastră".

Tot acest duce de Gotha, la congresul de la Erfurt şedea, la o masă la prânz, în faţa lui Napoleon, în-

---

[1]. Începând cu aceasta, toate însemnările cuprinse mai departe în ultimele 11 foi ale caietului (între ele mai sânt cotoarele a altor 17 foi tăiate) sânt scrise la epoce deosebite, fără ordine cronologică; unele din aceste însemnări sânt scrise înainte de 1870 pe foi rupte din altă parte şi lipite aici; altele, după 1874.

[2]. Voltaire, nu Racine. Versul e din actul I, scena I, cuvinte spuse de Philoctète către Dimas.

tr'o admirație mută, nemâncând nimic. Atunci Napoleon:

„Eh bien, Monsieur de Gotha, d-ta trăești din aer?". El: „Iertați-mă, Maiestate, trăesc din razele soarelui" [1].

*

Granița între cer și pământ e o linie matematică infinit de subțire. Dar numai un pas mai sus e încă cer, un pas mai jos e deja pământ. Între amândoi acești mici pași este deosebirea ca de la cer la pământ.

Tot astfel în politică și în morală [2].

București, Septemvrie 1876.

*

On n'habille pas un homme qui n'a pas de chemise en lui donnant des boucles d'oreille.

Proverbe oriental. (Revue des deux mondes 1 Octobre 1876, pag. 703).

*

J'ai tiré cette grande maxime de morale, la seule peut-être d'usage dans la pratique, d'éviter les situations qui mettent nos devoirs en opposition avec nos intérêts et qui nous montrent notre bien dans le mal d'autrui, sûr que, dans de telles situations, quelque sincère amour de la vertu qu'on y porte, on faiblit tôt ou tard sans s'en apercevoir, et l'on devient injuste et méchant dans le fait, sans avoir cessé d'être juste et bon dans l'âme.

J. J. Rousseau, Confessions, partie I, livre 2.

*

Mr. Herbert Spencer, dans son Introduction à la science sociale, rappelle l'entretien qu'eut le célèbre

---

[1]. Notă marginală la aceste citate din Förster: „Fürstenanecdoten".

[2]. Notă marginală: „Aforism".

voyageur Palgrave avec le wahabite Abd-el-Kareem, qui lui représentait qu'il y a de grands et de petits péchés, et que le premier des grands péchés est d'adorer un autre Dieu qu'Allah. „J'en conviens, lui répondit M. Palgrave, l'énormité d'un tel péché est incontestable; mais si c'est là le premier, il doit y en avoir un second. Quel est-il?" — Fumer du tabac, répliqua-t-il sans hésitation. — Et le meurtre, l'adultère, le faux témoignage? — Dieu est clément et miséricordieux repartit le wahabite; ce ne sont là que de petits péchés".

*

„Marea greşeală a acestor elegiaci e că ei sânt în desperare pentru necazuri care căşunează o foarte mică suferinţă părţii simţitoare a neamului omenesc".

O. Goldsmith, The Vicar of Wakefield, chapter 17.

*

„Suferinţa pe care conştiinţa o dă omului care a mai greşit se duce curând. Conştiinţa e o laşă, şi acele greşeli pe care nu are destulă tărie de a le prevenì, rare ori are destul simţ de dreptate de a le acuza.

Ibid., chapt. 13, la sfârşit [1].

*

„On ne sait jamais toute l'énergie qu'ont les âmes faibles pour haïr ce qui les oblige à faire un effort. Tout ce qu'il leur reste de virilité est employé là, et elles se montrent presque toujours fortes en cet endroit, fussent-elles débiles dans tous les autres".

Alexis de Tocqueville, „L'ancien régime et la révolution", pag. 323—324.

*

[1]. Aceste două extrase sânt în englezeşte în text.

„De telles entreprises ne se conseillent point: on n'est propre à les accomplir que quand on a été capable de les concevoir“ [1].

ibidem, pag. 243

*

Există un *adevăr estetic*. Acesta are abateri de la adevărul real şi trebue să le aibă; perspectiva e adevărată din punct de vedere al artei şi falsă din punct de vedere real. Chinezii pictează just din punct de vedere real, dar tocmai de aceea fals.

Bucureşti, Oct. 1877.

*

Despre chestiuni de memorie nu încape niciodată discuţie, afară numai dacă pot fi întărite prin dovadă de fapt.

*

E inutilă discuţia despre noţiuni vagi, d. e. dacă femeia se îmbracă „elegant“. Orice discuţie presupune, evident, ca scop o înţelegere, deci prealabil o clarificare comună a noţiunilor. Unde nu e nici o perspectivă pentru aceasta, să nu discuţi de loc.

*

Zicătoare românească: întrebi pe catâr cine-i e tată; el răspunde: Mama mea a fost o iapă.

*

Când Mehemed Ali introduse Camera deputaţilor în Egipt şi spuse deputaţilor că la dreapta sânt partizanii guvernului, la stânga opoziţia, alergară toţi la dreapta şi mari protestări pentru locurile din stânga.

(Povestit mie de Carp, 9 Noem. 1869).

*

[1]. Notă marginală (în nemţeşte): „D. e. aplică aceasta la lovitura de stat a unui Domnitor“.

4 Maiu 1868. Seara făcut muzică la Burghelea. Burghelea: „Ţăranul român decade. Deja nu mai sădeşte nici un pom fructifer, fiindcă-i e prea lungă trecere de vreme să aştepte roadele. Totul provizoriu. — Când femeile iau încălţăminte ca să se ducă la oraş, o poartă — la spinare. — Într'un post, Burghelea a oferit muncitorilor săi [mâncare de] fasole şi linte; ei însă au preferit — mămăligă cu oţet. — Nici un simţ al viitorului, încălţăminte la spinare şi mămăligă cu oţet — cu asta nu poate înainta nici un popor".

*

Maior Asachi, cel numit de N. Crezzulescu revizor şcolar la Iaşi, care, de altfel, se lăsa mituit de către învăţători cu miei şi oi, a'ntrebat odată la un examen public pe un candidat de învăţător:

— Câte picioare are insecta aceasta?

Candidatul: 12.

Asachi: Le mănânc eu, fără pâne, dacă sânt 12 [1].

*

Frate-său, col[onel] Asachi, care şedea sus la Copou în casa cu inscripţia: „Lucrul şi al meu repaos", îmi spunea odată în Iaşi, pe la 1867, că duce cu mumă-sa o „Viaţă retrasă de sibarit" [2].

*

De altminteri, se zice că şi la Berlin un bancher evreu ar fi zis: „D-ra X X dansează frumos ca o syphilis" [3].

*

Michel Corné îmi spune (15 Dec. 1880) că o are de la Missir (fost redactor al *Dreptului)* că un judecător de

---

[1]. Toate aceste trei rânduri, în româneşte în text.
[2]. Însemnarea aceasta — în româneşte în text.
[3]. V. nota de la pag. 204.

pace, judecând *singur*, a încheiat un jurnal prin care zice că amână cauza, fiindcă s'a ivit în mintea lui divergenţă de opinii.

*

Un domn din Iaşi, care a auzit mult vorbindu-se de Voltaire, mai ales de la nevastă-sa, a văzut în timpul expoziţiei din Viena 1873 portretul actriţei vieneze Wolter expus în etalagiuri de fotografi şi l-a adus neveste-si ca suvenir de voiagiu, „fiindcă îi place aşa de mult Voltaire", crezând că e persoana în chestie.

*

Într'o seară la N. Burghelea, pe la 1867, când Lamartine provoca subscripţiuni naţionale în Franţa pentru a scăpa de datoriile sale colosale, Grig. Buiucliu vorbind cu d-na Sevastia Christodulo-Cerchez îi zicea: „Quelle honte que Lamartine à son âge se met à mendier"; dar ea, care fusese la Paris: „Oui, en effet, je l'ai vu moi-même mendier sur le Pont-neuf. Il est vieux et avait une flûte à la main".

(Amândouă povestite mie de Gr. Buiucliu 4/16 Sept. 1873).

*

I. Strat îmi spune (Iunie 1875) că bătrânul Glogoveanu din Craiova când venea la nunta sa la Bucureşti, acum vr'o 40—50 de ani, a fost oprit de Oltul cel mare şi a trimis anume om cu scrisoare ca „să nu se facă nunta fără el".

*

Când Strat era agent al nostru în Franţa, la Tours (1870), Rosetaki îl pârîse de spion prusian la Crémieux, pe atunci min[istru al] justiţiei. Atunci el merge la Crémieux şi-i spune că pentru capul său vor sbura o

sută [de] capete de Ovrei în Moldova. — De atunci 2 sergenți pentru paza vieții lui, cât a stat cu deleg[ația] din Tours. — Strat crede pe Gambetta un gol orator, fără nici o aptitudine practică de om de stat sau de administrator[1].

*

Un țigan, la jurați, întrebat: „de ce neam ești?
— Ca și Rumân, milostivule stăpâne![2].

*

Un țăran, o stațiune înainte de Bârlad, într'o cârciumă, povestea că cineva i-a spus, din cauza holerei care se apropia, să nu mai doarmă afară pe pământ. „Dar cum se poate! I-am zis să se ascundă el de moarte, în odae! Moartea tot găsește pe om. Eu trebue să stau afară, la pânea mea; acolo să mă găsească, dacă mă caută“[3].
Sept. 1872.

*

E curios la câte lucruri toate putea fi împins Principele Carol! În vara 1870, când Franța declarase războiu Prusiei, ea a propus ministerului nostru (Iepureanu, Carp, Grădișteanu, Lahovary, G. Cantacuzino, Berindei[4], prin agentul nostru la Paris, I. Strat, a-

---

[1]. Aceste din urmă cinci însemnări — în românește în text.

[2]. Întrebarea și răspunsul — în românește în text.

[3]. Cuvintele țăranului — în românește în text.

[4]. Ministerul conservator prezidat de Manolache Costache a ținut de la 20 Aprilie până la 18 Decemvrie 1870. (Mai toți miniștrii erau tineri; de aceea acest mininster a fost numit al „junei drepte“ și „cloșca cu pui'. E ministerul despre care e vorba în însemnarea de la 1 Maiu stil nou (19 Aprilie stil vechiu) 1870 și în scrisoarea către Carp de la 3 Maiu/21 Aprilie. În lista miniștrilor dată în text lipsește colonelul G. Manu și e pus, greșit, Berindeiu, care e ministru abia în cabinetul următor, prezidat de Ion Ghica.

lianță ofensivă și defensivă, pentru cazul intrării și a Rusiei în război. Noi aveam să mobilizăm (60.000), și să primim însă de la Franța 100 de milioane de franci pentru cheltuielile armatei. Tratat încheiat, Strat fu decorat — principele Carol subscrise! — Tratate la fel cu Austria și Italia. — Wörth și Metz au redus la nimic aceste lucruri.

Mi-a povestit-o ca cel mai mare secret C. Grădișteanu — care atunci tocmai fusese ministru — la Cameră, București, la 18 Noemvrie 1872.

*

Alecsandri ne-a povestit (Maiu 1872) despre nepăsarea țăranului român față de moarte. Un bătrân a pus pe fiu-său și pe ginere-su, cu cea mai mare liniște sufletească, să-i lucreze în casă sicriul și trimise după preot. Peste 3 zile, îl găsi Alecsandri la câmp. „N'a venit încă", a zis el; „mai merge o bucată de vreme".

*

I. Scipione Bădescu, acum redactor la noul *Curier [de Iași]*, tipărise în 300 de exemplare un volumaș de poezii proaste, cu pagina întâia goală. Atunci se adresă lui Ioanovici, membru la „tabula regia" (Curtea de casație) din Pesta și i le dedică; obținu printr'asta costul tiparului; dar pe o altă sută de exempl[are] [le] dedică [pe] întâia pagină lui Mocioni și căpătă vre 100 de fiorini; și în sfârșit a 3-a sută Principelui Carol. „Ce, nu sânt poeziile mele?" răspunde el, când îi cere cineva socoteală.

(Povestit de M. Eminescu. Botoșani, 28 Iunie 1872)

*

Foarte lăudat de Dr. Kernbach ca plin de tact, cinstit și om de caracter Guéllémé, scurt timp prefect la Dorohoiu.

Binișor și Matei Gane.

*

Nastratin-hogea, un fel de Esop şi Tilu Buhoglindă(?) turc, ci-că are mormântul în Asia-mică. Inge Rober spune că l-a văzut; ar fi stând acolo de sute de ani, — Când Nastratin-hogea a fost întrebat, dacă se va prăpădi lumea, a răspuns: „Când o murî nevastămea, moare jumătate din lume, şi când voiu murî eu, moare lumea întreagă". Foarte profund. (Mi-a povestit-o Inge Rober, în drumul dintre Adjud şi Focşani, 21 Maiu 1872).

*

În anul 1848 a fost la Iaşi o mică încercare de revoltă în contra Domnitorului M. Sturdza. Revoluţionarii (cei mai mulţi tineri boieri) se adunau în casa lui Alcas la Copou. De acolo se şi începu treaba, pornind ei într'o zi în jos spre palatul Principelui; dar chiar sus îi ajunse un detaşament de soldaţi, având în frunte pe colosalul Armean şi tutungiu Inge Rober, care, fără împotrivire, îi fugări şi-i legă cot la cot şi-i duse. Unul dintre petiţionarii revoluţiei era şi domnul Teriakiu; acesta tocmai prânzea jos la Café de Paris, când veni cineva să-i spună, că domnii de sus de la Copou s'au adunat şi demonstraţia începe. Teriakiu priveşte repede prin fereastră şi zice: „Ce păcat! Trebue să mai aştept, trăsura mea n'a sosit încă". — Asta i-a povestit-o lui N. Burghele bătrânul dascăl de piano Schwarzenberg din Iaşi.

*

V. Pogor mi-a povestit (Aprilie 1872) că în 1862 sau 63, când era el membru al Curţei de apel, şi Vuluţă încă prezident al atunci încă nedesfiinţatei Curţi de confirmare din Iaşi, Principele Cuza la o recepţie publică oficială generală a funcţionarilor se întoarse spre Vuluţă (Pogor era chiar lângă el) şi-i zise destul de tare: „Aud

că se stărue să se vândă moşiile prinţilor Ghica (fiii fostului Domnitor). Mă interesez de ei şi doresc să fie menajaţi". Iar când Vuluţă replică: „Dar s'au împlinit toate formele legale", Cuza i-a spus: „Ştiu că găsiţi d-voastră corciocuri, când voiţi" [1].

*

Lambrior povestea (Aprilie 1872) la „Junimea" că consiliul judeţean din Botoşani votase şi pusese să se bată o medalie comemorativă întâi prefectului Buzdugan şi apoi lor înşi-le pentru fiecare membru; natural, pe socoteala judeţului.

*

Când eram membru al Comitetului de inspecţie şcolară din Iaşi [2] (în anul 1863), am examinat un concurent pentru postul de învăţător. Acesta scrie pe tablă „pomul este Verde", cu V mare. Îl întrebaiu dacă acel *v* e *v* mare sau *v* mic. După oarecare gândire, el răspunse: „de mijloc".

*

Bun stenograf al Camerei: Stănescu. Martie 1872.

*

B. P. Hajdeu, ca bibliotecar la Iaşi, rugase biblioteca din Odesa să compare o copie cu rara ei carte de acolo asupra Principelui nostru Movilă. Din politeţe, bibliotecarul de acolo trimite lui Hajdeu, cu titlu de împrumut, însuşi originalul. — După câtva timp (Hajdeu, în acest interval, se mutase la Bucureşti), Odesa întreabă pe actualul bibliotecar din Iaşi, Câmpeanu, despre carte. Nici o urmă de ea! Iată că Mitiţă Sturdza găseşte cartea de vânzare la Bucureşti la un Evreu[anticar] şi

[1]. Fraza din urmă — în româneşte în text.
[2]. V. *Soveja*, op. cit., p 55.

o cumpără cu 3½ # şi o are încă [şi acum], cu stampila de la Odesa. (Acesata mi-a povestit-o Dimitrie Sturdza de la Scheia în tren, între Iaşi şi Târgul-frumos, la 21 Fevr. 1872).

De altminteri lucrul e caracteristic şi faţă de Sturdza. El ar fi fost dator să trimeată însu-şi cartea la Odesa, de oare ce fără îndoială e un bun furat!

*

Spre a apăra stâlpii de telegraf americani de a fi răsturnaţi de către bourii sălbateci ai prairiilor, care (după obiceiul lor) se scărpinau de ei, s'a propus, cu multă isteţime, colţi de fier, care au şi fost apoi bătuţi în stâlpi, ca astfel bourii să fie împiedicaţi [a se freca de stâlpi]. Dar, ce să vezi? Asta le producea bourilor o aşa de mare plăcere la scărpinat, încât acum veneau în cete pe rând şi trântiră la pământ toţi stâlpii de telegraf. — Am citit asta în jurnale din anul 1865 sau cam pe acolo. — Ce des e aşa cu măsuri ale guvernelor!

*

Directorul de liceu G. Petrescu din Iaşi (fusese student în drept la Paris, înfumurat şi incult [1], la întrebarea ministrului de culte de atunci Dem. Rosetti către toţi profesorii în privinţa modificării programei liceului, a recomandat pentru lectura şcolarilor Ovidiu, Ars amandi.

*

În a. 1871 se adunase o comisiune de înfrumuseţare pentru oraşul Dorohoiu. Hotărîrea ei a fost că cel dintâi act pentru asta ar trebuì să fie dărâmarea prin ardere a oraşului existent. — Ce des astfel în toate! (Nicu Gane mi-a povestit asta la „Junimea").

---

[1]. În text şi ca un joc de cuvinte: „eingebildet und ungebildet".

Ianuarie, st[il] v[echiu]).

Impresiile se precipită cu cât eşti mai sus în Stat. Spre a nu mă zăpăci, trebue să fixez esenţialul.

Seara la 6 [Ianuarie], apoi întreaga zi de 7 până în dimineaţa lui 8 am fost până la Iţcani să primesc pe Wilhelm şi Mite. În acest răstimp, Mavrogheni şi-a dat demisia, din cauza menţionării lui în procesul Ofenheim la Viena. Marţi dimineaţa, la înapoierea mea, aflu cu surprindere vestea aceasta de la Lascăr Catargi, venit la mine acasă, şi ne ducem cu trăsura la Th. Rosetti. Acesta ia lucrările publice, fiindcă declară că se simte prea slab pentru conducerea practică a finanţelor şi trece la ministerul de finanţe Georges Cantacuzène.

În consiliul de miniştri sânt întărit prin aceasta, firește.

10 Ianuarie. Deschiderea Camerei, au complet.

În zilele următoare interpelarea Ionescu despre retragerea lui Mavrogheni. Scurtă cuvântare a mea, apel la demnitatea Camerei (aplauze îndelungate). Moţiunea Carp primită: „Camera, *satisfăcută* de explicările D-lui Mavrogheni, trece la ordinea zilei“ [2].

La câteva zile după asta interpelare G. Bratiano adresată mie despre repararea Curţei de Argeş. La declaraţia mea că am anulat contractul cu un oarecare Montaureanu şi că am angajat în schimb pe marele Viollet-le-

---

[1]. Cu aceasta începe un nou caiet, notat „Jurn[al] 5“, care în întâiele două treimi din el cuprinde în şir însemnările de la Ianuarie 1875 până la 4/16 Noemv. 1879, iar în treimea din urmă însemnările de la $\frac{21 \text{ Febr.}}{5 \text{ Martie}}$ 1885 până la 13/25 Noem. 1885. — Textul în nemţeşte.

[1]. Vezi *T. Maiorescu*, op. cit., vol. I, p. 38 şi 246—257.

Duc şi pe asistentul său de Baudot, a fost în Cameră o mulţumire generală [1].

În acest timp legea mea a învăţământului e discutată în secţiuni. Cinci au admis-o şi au numit delegaţi. Mai rămân două. Viitor nesigur. Luptă mare mă aşteaptă.

Dar greutatea cea mare în tot acest timp ne-o face în consiliul de miniştri societatea română de cale ferată Roman-Vârciorova. Linia e dată deplin în circulaţie de la 1 Ianuarie stil nou. Acum însă e aici un oarecare Geheimrat Reinhard în numele comitetului din Berlin (Disconto, Bleichröder ş. a. m. d.) şi vrea să emită obligaţii ipotecare pentru un nou împrumut. Nici un drept, după convenţie! Dar v. Bülow a chemat la dânsul pe tontul nostru agent [diplomatic] Nicolae Krezzulescu (Berlin), ca să exerciteze presiune asupra noastră. Mult consiliu de miniştri. Boerescu ameninţă cu demisia. În sfârşit, ne-am înţeles să împrumutăm noi înşi-ne societăţii cele 78 de milioane de franci de care are nevoie şi să micşorăm cu această sumă capitalul nostru de răscumpărare de 248 de milioane. Ministrul Rosetti trimes la Berlin pentru 20 de zile, spre a face plauzibil acolo acest lucru [2].

Pe lângă aceasta, ca o chestiune principală, tratative cu Austria pentru încheierea convenţiei comerciale cu noi. Andrassy foarte favorabil nouă. Costaforu (agentul nostru la Viena) inteligent, dar violent şi, după părerea mea, de neîntrebuinţat.

Miniştri sânt la 10 Ianuarie:

Prezident şi interne, Lascăr Catargi (încă de la Martie 1871).

---

1. V. ibidem, p. 258—275.
2. Cf. *Titu Maiorescu*, op. cit., vol. II, p. 17.

Război, General I. Em. Florescu (tot de atunci).

Justiție, Alex. Lachovari (din vara 1873).

B. Boerescu, externe (ceva mai târziu).

Georges G. Cantacuzène, acum la finanțe, mai înainte lucrările publice (din toamna 1873).

Culte și instrucție, eu (de la 7 Aprilie 1874).

Lucrări publice, Theodor G. Rosetti (de la 8 Ianuarie 1875).

21 Ianuarie 1875.

Aseară, întrunire a deputaților din majoritate la G-d Hôtel du Boulevard. Era vorba de alegerea unui vice-prezident la Cameră, prințul Dimitrie Ghica stăruia pentru asta. Exista o majoritate pentru Carp, câțiva voiau acum pe C. Brăiloiu. În Camera însăși Carp a avut astăzi numai vreo 42 de voturi, Tell însă, care insultase în Cameră pe L. Catargi, cu ocazia afacerei Mavrogheni-Ofenheim, a obținut majoritatea. Pogor, Gane, Exarchu, Greceanu, Racovitză, M. Corne absenți!

Dificultăți între consulul general prusian v. Pfuel și prefectul de poliție Blaremberg. Acela i se adresase necuviincios la balul de Sâmbătă pentru săraci, fiindcă sergenții nu-l lăsaseră să treacă în afară de rând. Aplanat prin adresă oficială a lui Boerescu către Blaremberg, în care e exprimată părerea-de-rău a lui Pfuel.

22 Ianuarie 1875.

Protest al baronului de Michel, consulul general francez și al lui Vivian, englez, la Boerescu, din cauza ducerei procurorului nostru la Banque de Roumanie spre a verifica în registre declarațiile directorului băncei, v. Herz, în contra câtorva funcționari ai noștri (Winterhalter, Gueldry) în procesul Ofenheim. Drept indiscutabil! Impertinența lui Michel! Boerescu i-a trimes la primblare.

Fost la principesa. Poezii ale sale, traduceri din românește.

Principele. Despre harta geologică. Despre repararea mănăstirilor. Despre organizarea distribuirei milei la săraci.

Seara, consiliu de miniștri. Agentul nostru la Viena, Costaforu, admis întâia oară la balul Curței în sala de „cercle" a diplomaților spre așteptarea împăratului.

Alfons XII al Spaniei a însărcinat pe ministrul său plenipotențiar din Viena să notifice personal în București prințului Carol suirea sa pe tron.

23 Ianuarie.

Masă la baronul Calice, cu soția mea. Foarte plăcut. Și Lascăr Catargi, Cantacuzène cu doamna, Văcărescu cu doamna, Rhangabé și Pfuel, baronul Hahn și v. Bosizio.

24 Ianuarie. Vineri.

Consiliu de miniștri seara. Scrisoare de trăncăneală a lui Costaforu, în care e încântat de admiterea lui în cercul diplomaților la balul Curței la Viena; scrisoarea numai către Boerescu.

București 11/23 Iunie 1875, la ora 7 seara, 28½° Réamur la umbră, la mine în curte[1].

Duminecă 6/18 Iulie 1875. (Clara și Livia erau în Pyrmont) ora 6½ dimineața cu Mite și W[ilhelm] de la Pitești, în 2 ore și ¼ (25 de km.) la plăcut loc de popas, mică cârciumă cu cerdac de lemn, Stâlpeni. Ploaie. La

---

[1]. Se vede rămășița unor foi care urmau (cel puțin două) și care au fost rupte.

ora 1 în Câmpulung. (La Câmpulung sânt trăsuri de piaţă). De la Piteşti la Câmpulung e şi diligenţă.

La ora 5 plecat din Câmpulung, ora 6 mănăstirea Nămăieşti, pe care am desenat-o a doua zi cu creioane colorate. Mas bine.

Luni pe la ora 1 plecat din Nămăieşti, în 2½ ore în Rucăr. Lucrări de şosea. Frumoasă vedere spre munţi la Mateiaş.

În Rucăr, la Primarul Bunea, primăreasa plăcută ţărancă ,tot astfel şi învăţătoarea. — Mas la primar; tare; purici în plocadele de lână. — Împodobiri de cameră originale cu scoarţe româneşti şi ştergare.

Marţi. Ora 9 dimineaţa plecat din Rucăr, pe o ploaie torenţială, călare, peste Vama în ¾ de oră la Dâmbovicioara, mers prin apă călare prin defileul ei. La ora 11 la peşteră. Acolo stalactite, dar altminteri nimic deosebit. De acolo merge mai departe un drum admirabil, potecă singuratecă de înălţimi alpine, pajişti cu flori, emoţionante puncte de privire în depărtare spre *Pajura* sau *Cruce,* la graniţa austriacă. Ajuns sus pe partea austriacă la ora 1¼, mereu călare. (La Rucăr plăteşti de cal şi om, de obiceiu, 2 franci pe zi). Prânzit la vameşul unguresc, care tocmai fusese transferat aici. Foarte bine.

De acolo la vale până la Bran 1½ oră cu trăsura, drum greu, coborîş repede, pietre care te hurducă, strimtoare. Birjari din Braşov de obiceiu nu vin de loc până sus, ci numai până la Bran. Al meu, cu 3 cai şi braşoveancă, fusese tocmit de la Braşov până la Bran şi înapoi cu 7 fiorini, dar de sus de la Pajura până la Braşov a cerut şi i-am dat 3 napoleoni.

De la Bran drumul merge prin Râşnovul cel cu o frumoasă cetăţuie şi prin Cristian 2¼ ore la Braşov. Sosirea noastră acolo la ora 8 seara. Hôtel nr. 1, camere curate.

Miercuri, a doua zi, vizitat Braşovul, desenat casa unchiului meu, episcopului, Mite aquarell casa bunicei mele, „după ziduri", nu [urcat pe] Tâmpa, vreme posomorîtă.

Seara cinat cu Burghele şi copiii lui, d-na Poenaru, care trecea pe aici de la Bucureşti în călătorie la băi, cu Costake cel mic[1] şi cu Ioan Alexiu.

Joi. Mite şi Wilhelm la ora 12 cu diligenţa înapoi, eu la pat, căpătat friguri, tăiate energic cu chinină, şi

Vineri, la ora 2 sau 3, în sfârşit cu trenul şi d-na Poenaru la Viena. Lung şi plicticos.

Duminecă 13/25 Iulie 1875 dimineaţa, în Viena (Hôtel Métropole, nu bine), seara mai departe, lăsat pe d-na Poenaru în Viena, cu recomandare la Grigorovitza şi N. Teclu, eu primblat încă prin Prater singur şi apoi seara cu trenul de Znaim peste Teschen la Dresda, unde ajuns Luni dimineaţa. Hôtel Stadt Wien.

Mas noaptea de Luni spre Marţi la Bastei. Rămâne mereu admirabilă.

Marţi $\frac{15}{27}$ Iulie seara târziu în Berlin. Hôtel Royal, pentru 2 frumoase camere în etajul I, colţ Linden- şi Wilhelmstrasse, 6½ taleri pe zi. Bine, liniştit, anostă table d'hôte.

4 zile în Berlin. Convorbire despre calea ferată cu Commerzienrat Schwabach, Justizrat Salomon şi fostul primar Russel de la Discontogesellschaft. Ceilalţi lipsă, la băi. — Vorbit cu v. Radowitz şi Excell. v. Bülow la ministerul de externe. Raport despre aceasta lui Lascăr Catargi, în caietul meu de corespondenţă ministerială. Supat cu Wilhelm Volkmar, bătrâna consiliereasă, Westphal, Frenzel, la cel d'intâiu. În camera Antoniei Volkmar văzut pe chevalet taboul de genre „Schmerzenskind".

---

[1]. Vărul său, Constantin Popazu. Cf. pag. 78, nota 1.

Duminecă 20 Iulie 1875 st. v. ziua în Pyrmont, cu soţia şi fiica. Venise şi Hermann [1], de la Padeborn. Masa de prânz pe promenadă.

Luni la Liebenstein cu Antonia Volkmar, care la întoarcere mă aduse de la L[iebenstein] la Jmmelborn (staţiune de cale ferată).

Peste Carlsruhe, Basel la Paris, la congresul Societăţii geografice. Callimaki-Catargi (agentul nostru diplomatic la Paris) cu doamna şi copil. Făcut cunoştinţa baronului Reille, vice-amiralului Laroncière le Noury, ministrului Wallon cu soţia lui de un roşu-cărămiziu, ordinară, la serata ei în clădirea ministerului, cu Cortambert, mai ales însă Schweinfurth, v. Schlagintweit şi Nachtigall. Ministrul italian Menabrea.

Pe la 13 August stil nou plecat şi [apoi] admirabila călătorie de 3 zile în Elveţia, cu soţia şi fiica. Constanza (Inselhôtel), Rigi, Lucerna, Ragatz şi Pfäffers (Tamina). Wallensee, München, prea lungă oprire la Viena. Despre asta, descrierea de călătorie a Liviei. La Bucureşti găsit încă pe Volkmar 2 zile.

În acest interval o excursie de o zi şi o noapte la Krauchenwies şi Sigmaringen. Principele Anton de Hohenzollern şi principesa, fiul principele Leopold, ducele de Anhalt-Dessau cu soţia de o rece frumuseţe şi încântătoarea fiică (18 ani), nervoasa ducesă de Dalekarlien.

Bătrânul [2] (paralizat de picioare) principe Anton

---

[1]. Kremnitz.

[2]. Rândurile acestea despre vizita la Sigmaringen sânt scrise de-a curmezişul în partea ce rămăsese liberă în capul foii următoare, de-asupra rândurilor „Partie Tergoviste, Dealu, Viforîta etc". Pe această porţiune a foii scrisese mai înainte în rânduri distanţate următoarele două aforisme (în româneşte): *Mulţi indivizi, nici o individualitate.* — *Pentru popularitate, se perde adese o populaţiune.* Adaosul de-a curmezişul lasă intacte aforismele; e scris, probabil, foarte curând după 24 Aug.

m'a dus insu-şi cu trăsura de la Krauchenwies la Sigmaringen. Acolo vizitat frumosul castel. În convorbire: *El.* Principesa (Elisabeta noastră) est toujours à deux doigts au-dessus de la réalité. Elle devrait faire des enfants et pas de poésie. Mon fils Frédéric n'est pas bon pour être Prince régnant. C'est un autre bois que mon fils Charles. — Ură împotriva lui Bismarck şi Radowitz. Povestit mie o vorbă a lui Gortschakoff de astă vară: „la politique du Chancellier d'Allemagne est hystérique".

La întrebarea mea despre politica orientală a Prusiei mi-a răspuns: „Împăratul nu poate nimic, Bismarck stăpâneşte situaţia. S'a înţeles cu Gortschakoff, mână liberă faţă de Austria şi de Franţa, în schimb mână liberă Rusiei în orient. Prin urmare Prusia ostensibil va păşi aici în al 2-lea rând, à la remorque de la Russie. României însă nu-i va aduce nici folos nici pagubă.

Excursie Târgovişte, Dealu, Viforîta, Gorgota, cu Clara, Livia şi Mite.

Duminecă 24 August 1875, st. vechiu. Din Bucureşti la 9¼ dimineaţa, cu trenul, întâi la Titu; acolo numai diligenţă proastă şi nici o trăsură spre Târgovişte; deci mai departe [cu trenul] până la Găeşti. Şi acolo numai braşoveancă proastă. Dar la şeful staţiunei (Polonez amabil) găsit trăsură şi cu 4 cai închiriaţi, la Târgovişte; sânt 1½ poşte (deci 3 până la 4 ore), şosea se construeşte, dar încă nu gata, drum nu bun. Pe la orele 4½ am sosit la Târgovişte, am continuat drumul imediat cu aceeaşi trăsură până sus la Dealu; de la Târgovişte la Dealu vreo ¾ de oră, drum bun, şerpuit frumos pe muntele Dealu. Am dat vizitiului de la Găeşti până sus 27 de franci.

La Dealu, staret neplăcut, tont. Mai bine bătrânul călugăr de acolo, încă un călugăr mediocru, sculp-

tor în lemn. Spre şes, frumoasă vedere de pe terasa dintre cele două mari edificii clădite de Domnitorii Bibescu şi Ştirbey, destinate ca reşedinţă de vară; Ştirbei a clădit în acelaşi timp aici şi la Bistriţa, precum mi s'a spus.

O parte a acestor case cu înfăţişare de palate e utilizată de ministrul de războiu ca depozit de arme, bine întreţinută. Ceailaltă, liberă, 6 călugări în ea. Am pus acum să se termine reparaţiile aici; lipseşte încă o fântână în apropiere; am să pun acum să o sape şi să o căptuşască cu ghizduri de piatră.

Biserica e *remarcabilă*. Zidită de[1] în a[nul] . Stil clar, dar prea simplu, acelaşi fel ca la Curtea de Argeş, dar nedesvoltat de loc, puţine rozete, prea puţine ferestre, porţiune de zid moartă.

Înăuntrul bisericei, piatra de mormânt a lui Mihaiu Viteazul, cu epitaf ce se poate citi. Şi craniul acestui Principe e păstrat într'o cutie de sticlă împreună cu un altul. Îi voiu adăoga o candelă de argint şi voiu dispune să ardă în faţă o lumină nestinsă.

Întreaga încunjurime plină de vii, vie lângă vie, impresie de bine îngrijit. Vedere asupra văii Dâmboviţei; şi Ialomiţa se vede încă; [vedere] mai frumoasă la laturile Dealului însu-şi în văi.

După un repaos de o oră, pe jos la Viforîta, mănăstire de călugăriţe. La jumătatea drumului într'acolo privire frumoasă (cea mai frumoasă) peste valea păduroasă în spre şesul cu Târgovişteа, îndărăt spre mănăstirea Dealului, mai ales însă departe înainte spre mănăstirea cu zmţi albi Viforîto. Într'o oră şi ½ eram acolo, seara la ora 7. Viforîta însă-şi e aşezată în vale, are la vreo 75 de călugăriţe şi surori, bună clădire a

---

[1]. N'a mai completat locurile lăsate libere.

arhondăriei cu camere mari, curate, urme de eleganţă din donaţia actualului prinţ Basarab-Brâncoveanu, ai cărui strămoşi au întemeiat mănăstirea. Drumuri plăcute în multele văi, peisaj drăguţ.

Albul acoperiş de tablă şi reparaţiile s'au făcut abia subt ministeriul meu.

Luni 25 August. Popas, mică primblare pe o colină, numai vii şi pruni; amândouă felurile de fructe numai pe ¾ coapte, câţiva nuci, nucile coapte.

Marţi 26 August 1875 de la Viforîta peste munte la schitul Gorgota, drum încântător, cu car cu 4 boi; într'o oră ½ am ajuns acolo. Bisericuţa mişcător de atrăgătoare, întemeiată de Radu cel tânăr, casa călugărilor alături, turnul de la intrare aproape dărăpănat, un singur călugăr în schit, bătrânul arhimandrit grec, de 68 de ani, cu un nas mare înroşit de vin, care stă aici de 25 de ani, a făcut mici plantaţii drăguţe şi face cea mai bună impresie de om cu minte, vrednic. Prânzit bine la dânsul, totul curat, om tihnit, mulţumit, cu o uşoară ironie. După o şedere de 4 ore acelaşi drum, de acolo îndărăt. Voiu dispune să se pună acoperiş nou la bisericuţă şi la chilia călugărului şi să le mântuiu de dărăpănare. Mite pictat mult, Livia fericită cu flori şi cântând, Clara cu atentă privire a munţilor înalţi; frumoasă vedere a munţilor Sinaiei.

Satul Gorgoteni cu (departe peste munte) Ocniţa. O singură comună, cu reşedinţa la Ocniţa; n'avea şcoală; o să trimet acum învăţător şi s'o deschid iarăşi, cum funcţiona înainte de generalul Tell.

Seara, convorbire cu subprefectul *Porumbaru,* acelaşi căruia la 3 Aprilie 1866, în Iaşi, i-am cerut trăsura, ca să conduc pe mitropolitul Calinic din ascunzătoarea din pivniţă la palat, la locotenenţii-domneşti L. Catargi şi General Golescu. Era căpitan în armată atunci.

Porumbaru cerea în primul rând pedeapsă cu bătaia. Fără asta, zicea el, nu mai merge. Ţăranii au înnebunit. Dacă nu, dreptul de a da pe cale administrativă pedepse în bani.

I-am vorbit şi despre îngreuiarea procedurei, care ar fi de dorit, la acuzări aduse funcţionarilor administrativi.

Mi-a vorbit de satul de tâlhari Bezdead (în plasa lui), la 3—4 ore de Viforîta,în susul Ialomiţei, tâlhari în urma pierderei procesului (de la degrevarea proprietăţii) cu Barbu Bellio.

Şi subprefectul de la Găeşti îmi spusese că cu primari semi-culţi, cum au încercat mai întâi, nu merge. Şi acum, *după* noua lege comunală, a trebuit să recurgă la simpli ţărani. Numai aceia ştiu să asculte.

Serile am jucat 1 oră whist, peste zi sau noaptea eu am citit „Marianne" de George Sand, în Revue des deux mondes din August anul acesta; încântător-simplu. Eu încă desenat o vedere a Gorgotei.

Miercuri 27 August 75. De la Viforîta plecat pe la ora 12 în trăsură deschisă cu 6 cai; în Târgovişte [vizitat] aşa zisul Arsenal al Generalului Florescu care stă de la 1866 fără nici o activitate; săli întinse pentru fabricarea tuturor lucrurilor militare de lemn — stând gol, cu un maşinist francez, lipsindu-i te miri ce care face lucrarea imposibilă.

Mitropolia, la ai cărei pereţi din afară pământul e aşa de aproape îngrămădit şi înălţat, în cât apa ploilor se scurge înăuntru. Pun să îndepărteze pământul. Pereţii cu totul goi. Îngrozitoarea reparaţie a lui Burelli. *Să pun să zugrăvească!*

Apoi Chindia, biserica [domnească] de lângă ruinele Palatului. Pictura acolo păstrată. Frumoase în ori-

ginalitatea lor coloanele. Interesantă la amândouă bisericele catapiteasma de lemn cu smalt colorat[1].

De la Târgovişte până la Gherghani 39 de kilometri. De la Târgovişte până la Titu 35 de kilometri. Am mers cu trăsura până la Ghergani. Acolo nici un restaurant; bere proastă de la John Ghica, la baraca de lemn, trasă în mici sticle, à 20 de bani. Am mâncat un pepene-galben şi gogoşi proaste, şi seara am fost în Bucureşti. Pe la ora 10, a venit Callimaki-Catargi şi Nica, să stea de vorbă.

Joi 28 Aug. Plicticos consiliu de miniştri la 3. General Florescu, impresii îmbucurătoare din Rusia. Cât este mai bine privit la Curtea de acolo Domnitorul nostru, şi mai ales şi Doamna, decât, de exemplu, Milan al Serbiei. Despre logodna acestuia cu domnişoara Kecico îşi bătea joc o doamnă în vârstă de la Curte, guvernantă.

La prânz Callimaki-Catargi şi Colonelul Mil[uţă] Cerchez la noi la masă. Seara al-de Rosetti, şi Odobescu şi Diosse (decorator francez) din întâmplare la noi. Odobescu ne-a citit comedia de concurenţă a Matildei Cugler „Tutorul", în 2 acte, destul de drăguţă, dialogată vioiu şi nu ordinară în situaţii (afară de un loc).

Vineri 29 Aug. La ministerul meu continuă instalare a celor 200 de şcoale primare nouă în comunele rurale. O face Nica, directorul meu ministerial. Seara, d-ra Marquardt.

Sâmbătă, Miss Anny.

Marţi 2 Sept., Miercuri 3 Sept. până Joi 4 Sept. ora 10 dimneaţa a fost aici din Sinaia Principele şi consiliu de miniştri complet. Şi L. Catargi venise de la Golăşei.

---

[1]. Ultimele şase cuvinte, în româneşte.

Fotografie din 1874

Mie neplăcut sprijinirea copilăroasă a lui Gottereau din partea Principelui şi atacul său asupra lui Buiucliu din Iaşi şi asupra lui Leon Negruzzi. Amândouă respins *energic*. — Afacerea de la Berlin a căii ferate, pe tapet. Proiect de cumpărarea tuturor acţiunilor.

În Septemvrie şi începutul lui Octomvrie din ce în ce mai mare violenţă a neveste-mei... [1]. Probabil contribuit la asta şi efectul apelor de la Pyrmont.

Izbucnirea ei în potriva mea la masă, în prezenţa lui Burghele şi a lui Slavici. Plecarea ei la Lausanne cu Livia, pe care noi, numai după 2 săptămâni de şedere a ei în pensionul Emiliei la Iaşi, ne dusesem până la Păşcani să o luăm înapoi.

La 23 Noemvrie st. v. se întoarse însă iarăşi la Bucureşti cu Livia şi cu o guvernantă, d-ra Mina Meyer, Franceză elveţiană.

Traducerile Mitei din româneşte în nemţeşte.

În acest interval eu am terminat de lucrat întâia parte a Logicei.

Clipe luminoase, altfel: [excursiuni la] Măgurele, Herăstrău, excursie la Ţigăneşti, de la Crivina.

Masă la prânz cu quartetul de dame suedez. Cele 2 trio ale lui Barghiel, cu Wachmann, Schipeck şi Dimitrescu.

În ziua a doua de Crăciun, seara la noi baronul Alex. Petrino, fost ministru austriac, Nicolae de Hurmuzaki şi Victor de Styrcea. În ziua următoare cei doi din urmă prânzit la noi, încântătorul cântat la piano al lui Styrcea.

În politică: raportul meu către Domn, tipărit. — Importante desbateri în Cameră asupra bugetului meu

[1]. Mai multe cuvinte şterse.

rectificat pentru 1876 la 12 şi 13 Decemvrie '75 [1], în care în sfârşit am obţinut ce voiam ca ministru şi am obţinut cu forţa votul majorităţii.

Seri de profesori secundari la mine Sâmbăta.

Decorare foarte reuşită a teatrului.

Însurătoarea lui Slavici [2] şi o oarecare înstreinare a mea de el, în urma acesteia.

Lui Burghele îi merge mai bine.

Furtul tezaurului de la Pietroasa care a fost iarăşi găsit în întregime, dar în parte spart.

Violenţa lui Rosetti pe vară în timpul Camerei (concesiunea Crawley [3] calea ferată Ploeşti-Predeal). Demisia lui Boerescu, fiindcă noi nu l-am lăsat să fie în acelaşi timp fundator al băncii Banque de Bucarest şi ministru.

Broşura mea românească, ca răspuns la articolul ziarului *Politik* din Praga în contra Domnitorului şi a ministerului Catargi.

1876.

Proposita:

1. După desbaterile asupra legei mele a instrucţiunii să public toate cuvântările mele din Cameră.

2. Itinerarium al tatălui meu să-l public în nemţeşte, cu critica lui Rösler în prefaţă.

3. Aforismele lui Schopenhauer în româneşte, în „Convorbiri".

4. Să public partea a 2-a a Logicei.

5. Să public „Critice", partea a 2-a.

---

[1]. Vezi *T. Maiorescu,* Discursuri parlamentare, vol. I, p. 342—377.

[2]. Întâia căsătorie a lui Slavici.

[3]. V. *T. Maiorescu,* op. cit., vol. II, p. 3.

$\frac{5}{17}$ Ianuarie 1876. Baronul Calice, consulul general austriac, prezentat plângere în privinţa atitudinei mele ostile Austro[-Ungariei] în administraţie, din cauza legii pentru subvenţiunea de la Braşov şi mai ales din cauza publicaţiei de documente Hurmuzachi (răpire a Bucovinei) [1]. Lascăr Catargi în afacerea asta gentil şi calm.

În politică, altminteri, eternele tratative pentru

---

[1]. Titu Maiorescu propusese, în 1873, ca deputat, şi făcuse să se voteze o sporire a subvenţiei ce se acorda din bugetul statului pentru „gimnaziul" (= liceul) românesc şi celelalte şcoale confesionale române de la Braşov. Afară de aceasta, încă din 1872 propusese un proiect de lege din iniţiativă parlamentară spre a se acorda bisericei „Sf. Nicolae" şi şcoalelor române din Braşov o subvenţiune anuală de 15000 de lei (peste cei 23000, care se dedeau pe temeiul unei legi anterioare); dar proiectul acela a putut fi votat de Cameră (fiind susţinut şi de M. Kogălniceanu şi Gh. Chiţu) abia în Ianuarie 1875, după ce Titu Maiorescu fusese numit ministru al instrucţiunii; la 6 Martie 1875 e votat şi de Senat, în urma unei cuvântări a lui Maiorescu. După căderea guvernului L. Catargi, ministrul instrucţiunii pentru scurt timp (4 — 26 Apr. 1876) Al. Orëscu (fost mai târziu rector al Universităţii din Bucureşti şi membru în întâiul comitet al „Ligii pentru unitatea culturală a tuturor Românilor") propune nu numai anularea acestei legi ci şi suspendarea vechei subvenţiuni de 23.500 de lei. Succesorul său Gh. Chiţu menţine însă amândouă subvenţiunile.

E interesant însă, pentru ironia soartei (care se exercită în special cu o surprinzătoare perseverenţă asupra lui T. Maiorescu), că tocmai el, care stăruise personal ca subvenţiile acestea să fie asigurate prin lege — e acuzat apoi de adversari politici (*Voinţa Naţională* din 8 Oct. 1894) că „a şters din buget subvenţiunea şcoalelor române din Braşov"! V. *Titu Maiorescu*, op. cit., vol. I, p. 193—197 şi 291—300.

Pentru desfăşurarea mai departe a acestei chestiuni a şcoalelor româneşti de la Braşov, cf. *T. Maiorescu*, op. cit., vol. V, p. 74—82 şi 285—333.

În ce priveşte „documentele Hurmuzachi", e vorba iarăşi de un act de mare curaj şi de mari consecvenţe pentru cultura noastră al lui Titu Maiorescu: în chiar ziua când a fost numit ministru al instrucţiunii (7 Aprilie 1874) pleacă la Cernăuţi şi, înţelegându-se personal cu Gheorghe Hurmuzachi, expediază la Bucureşti lăzile cu documente privitoare la istoria Românilor, copiate de Eudoxiu Hurmuzachi din Arhiva imperială de la Viena, dispunând ca documentele să fie tipărite şi întemeind astfel preţioasa „Colecţie Hurmuzachi". Cf. *Titu Maiorescu*, op. cit., vol. I, p. 288—290.

cumpărarea definitivă de către Statul nostru a întregei linii ferate Roman-Vârciorova.

Neliniște în fața crizei turcești, fiindcă răscoala în Herzegovina durează. Ambasadorul rus la Constantinopol Ignatieff a amenințat pe față că, în cazul când Turcia năvălește în Serbia și Muntenegru, Rusia va ocupa țara noastră, ca zălog.

Nota noastră despre aceasta către Puterile garante (adică, ca instrucțiune către agenții noștri), că noi oricărei asemenea ocupări fără alianța noastră — ne vom opune cu armele.

Stabilit normal armata noastră la 42.000. 5½ milioane franci pentru muniții și 60.000 pușci Chassepôt adaptate, din Prusia.

Eu preocupat de legea instrucțiunii. — Consfătuiri în privința ocupării ministerului de externe — aceasta e acum situația politică.

La începutul lui 1876, miniștrii citați la începutul lui 1875, cu excepția lui V. Boerescu.

În casă totul dominat de gânduri asupra fugei Theei[1] din casa părintească și șederea ei la al-de Dr. Hannemann în Wolgast. Wilhelm al nostru a plecat ieri Duminecă 4 Ianuarie prin Brașov la Wolgast spre a aduce încoace pe Thea.

În urma votului de blam al Senatului în contra mea din cauza „călcărei legei instrucțiunei" (îndepărtarea prof. Daniileanu), Joi $\frac{29 \text{ Ianuarie}}{10 \text{ Februarie}}$ 1876 mi-am dat demisia, cu mine însă întregul minister Catargi.

Vineri a încercat prezidentul Camerei, Dimitrie Ghica, să formeze ministerul. Lucrul n'a izbutit, din cauza opoziției Moldovenilor, în special a lui Mavro-

---

[1]. Sora d-nei Mite Kremnitz.

gheni, care nu voiau să intre în minister cu Vasile Boerescu, mai ales după lupta cu mine.

Sâmbătă 31 Ianuarie 76 L. Catargi reconstituit iarăși ministerul, cu Florescu, Lahovary, Rosetti, Strat la finanțe, I. Bălăceanu externe, Carp instrucție. Ședință secretă la Cameră. Ministerul, de voie, de nevoie, acceptat. Carp făcut declarația că e „continuatorul" meu.

În aceeași Sâmbătă, baronul Calice venit la mine și aducându-mi marea-cruce a ordinului Franz-Iosef și făcându-mi formal „excuses" de a fi vorbit mai înainte în contra mea la Catargi. — Bănuesc deci chiar de atunci intrigele lui Boerescu.

Despre altele, în deosebi *greaua* ședință în care Ar[istide] Pascal m'a atacat personal pentru destituirea mea din profesorat, *Monitorul*, la desbaterile politice [1].

Thea la noi. Printr'asta vieața mai veselă, ea însă-și frumușică, veselă, simplă.

Luni $\frac{9}{21}$ Februarie 76 am ținut marea cuvântare spre apărarea ministerului Catargi [2], și moțiunea de blam a lui Ventura, Meitani, D. Moruzi (de la Dorohoiu), Pascal ș. a. m. d. fu respinsă cu 66 de voturi în contra a 24. Mare emoție de bucurie, probabil fiindcă întâia oară [se producea] faptul moral că un ministru demisionat sprijină mai departe pe foștii săi colegi. Pe când Boerescu și G. Cantacuzino, din potrivă, uneltesc contra. — Dar Miercurea următoare cuvântarea lâncedă în contra Barnuțianilor din Iași [3]. Am rămas în minoritate cu 7 voturi, amendamentul lui Boerescu fu primit.

---

[1]. V. *T. Maiorescu*, op. cit., vol. II, p. 378—384.
[2]. V. *Titu Maiorescu*, op. cit., vol. I, p. 480—503.
[3]. V. id., ib. p. 504—528.

Învăţătură: după un mare succes, câtva timp să stai cu totul în rezervă. Oamenii se răsbună bucuros pentru admiraţia ce le-ai smuls-o.

Scrisoare către Iulius Rodenberg [în] Berlin, spre legare de relaţiuni literare cu „Deutsche Rundschau". Trimetere a lui „Popa Tandă" a lui Slavici şi „Cocoana Nastasiica" a lui Negruzzi, traduse în nemţeşte de Mite.

Ziua mea de naştere $\frac{15}{27}$ Fevruarie. Dimineaţa la ora 8 muzică de lăutari comandată de W[ilhelm] şi Mite pentru mine. Surprinzător, apoi melancolic-vioiu. — Apoi excursia la Ciorogârla încă cu Racoviţă şi Mandrea. Rece, dar soare. Admirabil de frumos. Thea şi Racoviţă încântător de veseli şi de naturali. — Seara plicticoşii Burghele, Frl. Meyer şi Nica. De vreme la culcare. În totul, ceva silit.

Luni $\frac{1}{13}$ Martie 1876, dimineaţa, la ora 10½, fu la mine noul ministru de externe Ioan Bălăceanu, spre a-mi propune în numele guvernului şi al Domnitorului următoarele: Peste aproximativ 3 săptămâni să plec la Berlin, spre a încheia convenţia de comerţ cu Prusia în numele României. Eu aşi fi singurul împuternicit. La 1 Maiu, Nicolae Crezzulescu ar primì ale sale „lettres de rappel" şi eu aşi fi atunci acreditat în locul lui şì ca „agent diplomatique de Roumanie". Bălăceanu mi-a făcut aceste 2 propuneri ca inseparabile una de alta şi mi-a declarat că, atâta timp cât va fi el ministru de externe, nu va fi trimes la Berlin nimeni altul decât mine. „Les Prussiens doient voir là un agent érudit et vous êtes reconnu comme le plus savant et le plus intelligent parmi nous". Crezzulescu s'a făcut imposibil. El a plecat alaltăieri îndărăt la Berlin pentru cel mult 2 luni, „parce que le Prince s'était laissé fléchir", după ce fusese el

aici 14 zile. A venit plin de opoziție în contra guvernului, din cauza chestiunei răscumpărărei drumului de fer, plin de comică încântare despre împărăteasa Augusta, și a declarat că ministerul de externe din Berlin (Bismarck) ne întoarce acum spatele. Dar a doua zi după această declarație a sa a venit Pfuel, consulul general prusian de aici, care pleacă acum ca ministru la Stockholm și a declarat că Prusia vrea să încheie convenție comercială cu noi și să trimitem *imediat* la Berlin împuternicit pentru tratare. Prin urmare, Crezzulescu, făcut imposibil prin această dezavuare, trebue să se retragă.

Am cerut timp de reflectare, și azi, Miercuri, 3/III, i-am răspuns că primesc. Scrisoare în caietul de corespondență.

Între acestea, totul depinde de poziția guvernului însu-și în Senat. Sânt spre deliberare cele 2 legi financiare. Vezi despre acestea desbaterile Camerei de Luni până Joi ale săptămânei trecute și întinsa mea cuvântare de Joi[1]. Extremă tensiune politică pentru mine.

În casă, merge greu. Noul meu an începe în această privință cât mai rău. Sânt așa de iritat, încât am dureri de inimă de această rănire sufletească și, probabil din cauza supraîncordării politice, nu mai pot păstra vechea răbdare. Ceea ce mă face să rămân liniștit, e momentana imposibilitate de a schimba lucrurile. Îmi trec prin minte tot felul de gânduri: ba să las pe nevastă-mea să trăească despărțită de mine, într'un alt oraș; ba să mă refugiez în America, une-ori chiar să-mi iau viața. Mi-e peste putință să mai suport această stare și trebue acum să ispășesc vina vieței și a întregei mele slăbiciuni de mai înainte către soția mea. Toate acestea însă vor împinge spre deciziune, îndată ce voiu fi scăpat de da-

[1]. V. *T. Maiorescu*, op. cit., vol. I, p. 529—582.

toriile de acum și voiu fi făcut soției și fiicei mele o existență posibilă, oricât de modestă [1].

În aceeași Luni mi-a povestit Bălăceanu că Barbu Catargi, asasinatul ministru-președinte, i-a spus odată, arătând pe beizadea Dimitrie Ghica: „Voilà le dissolvant du parti conservateur". A fost totdeauna așa de târîtor către Principe, încât, spre a fi plăcut Principelui, sprijinea și miniștri și tot; îndată ce socotea însă că Principele nu mai vrea, era insolent și grosolan față de minister. Deci un om în care nu poate avea încredere un partid.

Berlin. 7 Maiu stil nou 76.

Sânt de 3 săptămâni aici pentru încheierea convenției de comerț cu imperiul german. Nevastă-mea și

---

[1]. Cu câteva săptămâni înainte, consemnase pe o foaie liberă (tot în nemțește) unul din aceste grave gânduri în care se sbătea:

„ $\frac{13}{25}$ Ianuarie 1876. București.

Să emigrez în America. Întâi să fi demisionat din minister.

		taleri
Clara ar avea:	1) de la casa din Iași anual	200
	2) de la banii în acțiuni	500
	anual t[aleri] . . .	700

ar trebui să trăiască la Berlin.

Livia s'ar duce la Emilia pentru educație. Iar eu aș avea să plătesc întâia pensiune anuală, și apoi să trimet pe celelalte din America.

Mai înainte ar trebui să aibă Wilhelm Kremnitz postul la spitalul brâncovenesc.

De la Socec aș lua, pentru vreuna din operele mele vândute, 100 #, pentru călătorie.

Pașaport ca T. M. — Recomandări pentru acolo de la Callimaki, de la Kanitz? de la Peisotto?

Într'un institut, ca profesor de limba franceză".

(Pe întâia pagină a acestui „jurnal 5" sânt însemnate două adrese de la New-York).

Cf. mai departe însemnarea de la 11/23 August 1876, iar pentru schimbarea acestor gânduri negre însemn. de la 4 Sept. 1876 (p. 260, ș. u.); îi vin însă din nou: v. însemn. de la 8/20 Dec. 77 (pag. 290), cea de la 21 Ian./2 F. 78 (pag. 292) și sfârșitul scrisorii din 27 Iulie/8 Aug. 1878 (pag. 306). Cf. și rețeta de la pag. 342.

E ciudat că și sora sa avea, mai în același timp, gânduri de

fiică-mea sânt încă în Bucureşti, căci în ziua plecărei mele din Bucureşti $\frac{30 \text{ Martie}}{12 \text{ Aprilie}}$ ministerul Catargi era demisionat, Florescu formase un minister de tranziţie (Tell la finanţe!, general Gherghel lucrări publice, Orescu culte, Dimitrie Corné externe, Vioreanu justiţie!). Dar şi acesta şi-a dat acum demisia şi tocmai fu însărcinat să formeze un nou minister Manolachi Costaki, fiindcă devenise vice-prezident al Senatului.

În perioada Orescu de 3 săptămâni, în fostul meu minister al instrucţiunei s'au revocat atât de multe, cât a fost cu putinţă. Nica, Polizu destituiţi, Slavici îndepărtat din amândouă locurile ş. a. m. d. Legea mea a instrucţiunei retrasă din desbaterea Camerei. La ce aceasta? Cel puţin aici Principele ar fi trebuit să fie mai energic.

Noul minister este: Manolaki Costaki prezidenţia şi lucrări publice, Vernescu interne, I. Brătianu finanţe, Kogălniceanu externe, Chiţu culte, Slăniceanu războiu, Pherikide justiţie.

Berlin 13/25 Maiu 1876.

În acest interval am fost Sâmbătă 29 Aprilie la masă la Justizrath Möllhausen, unde era şi ministrul de culte Falk şi Lothar Bucher, secretarul lui Bismarck. Cel d'intâiu mi-a făcut o impresie nu prea deosebită. Un jurist, destul de liberal, formalist şi funcţionar subaltern, pe care favoarea împrejurărilor de aceea l-a făcut popular, fiindcă după v. Müller a trebuit să ia poziţie contra ultramontanilor din tabăra catolică şi [a extremiştilor] din cea protestantă şi astfel a putut fi purtat de valul eftinelor laude ale jurnalelor, adică ale

sinucidere, de la care însă dânsul stărue să o abată: cf. însemnările de la 15/27 Apr. şi 19—23 Iunie 1878 (p. 293 şi 296).

Ca un ecou îndepărtat al acestor gânduri poate fi privit şi articolul său *Statistica sinuciderilor* din „Convorbiri literare" de la 1 Iulie 1885 (semnat numai cu iniţialele T. M.).

celor național-liberale și democratice. Soția lui ar fi fiind un caracter onest, ceva cam exagerat idealist. Spre părerea mea de rău, n'am cunoscut-o.

Lothar Bucher, din contra, îți trezește interesul: mic, uscățiv, blond-încărunțit, ochi bolnăvicioși, față gălbuie de bolnav de ficat, o coțofană jumulită, dar izbitor.

Cine mi-a făcut aici cea mai mare plăcere, e Commerzienrath Frentzel însu-și, ginerele Justizrath-ului Möllhausen, un autodidact, foarte citit, foarte simplu, dar calm — drept în judecată, mie foarte simpatic și privind lucrurile în același fel cu mine.

O femeie de o adevărată feminitate amabilă e soția lui, Anna Frentzel. Și un ton de bogăție simplă și iubire serioasă de familie domnește în întreaga casă, care m'a impresionat în modul cel mai binefăcător. Un băiat, Otto, își rupsese piciorul și zăcea (în afară de orice pericol) în bandaj de gips, 13 ani, cel mai simpatic băiat, un altul cu un an mai tânăr, Waldemar, un altul de 5 ani, Paulchen, o fetiță de 8 ani, Elena, o alta de 2 ani, Erna (și alaltăieri 23 Maiu, la ora 2 dimineața, doamna Frentzel căpătă încă un băiat).

Tot așa de mult mi-a plăcut și sora doamnei Frentzel, care pare mai deșteaptă, soția deputatului și sindicului orașului, Zelle. El un Berlinez uscățiv, cu judecata pătrunzătoare, democrat, hazliu, povestitor de spirite ușoare. Copilul lor, Anna, de 8 ani, o încântătoare fetiță, cu ochi albaștri serioși.

O a treia soră, Hedwiga, măritată cu muzicalul (piano) Dr. Josephsohn din Düsseldorf, părea inteligentă, e de vre o 18 ani, o figură ca Veneția lui Tițian, voce drăguță, vioaie, încântătoare.

Duminecă 30 Aprilie am fost la masă la secretarul de Stat v. Bülow (ora 5, cravate noire). Masă de adio în onoarea ministrului plenipotențiar de până acum al

Elveţiei, colonelul Hammer, care pleca, fiind ales în consiliul federal. Eram aşezat lângă doamna colonel Hammer, Elveţiancă — c'est tout dire. Doamna v. Bülow, o bătrână cu nasul ascuţit, mie nesimpatică. Era şi Oberstkämmerer Contele Redern, v. Radowitz, ministrul plenipotenţiar de la Atena, sosit chiar atunci, un tânăr conte Wrangel, cu o uşoară deformaţie supărătoare la ochiul drept, cu multe cunoştinţe, cam pedant. Şi un domn v. Berg, care venea din Asia şi se duce în America, într'un Stat oarecare din sud, şi secretarul de legaţie v. Tümpling, fiul generalului, transferat de la Viena la Madrid, ofiţer frumos, agreabil, făcând impresie [de om] inteligent.

Joia următoare am făcut vizită la contele Redern şi am fost invitat (Sâmbătă) pentru Duminecă la masă (cravate blanche, étoile; se pune de altfel şi cu [cravate] noire).

Aşa dar Duminecă 7 Maiu la contele Redern, Unter den Linden 1. Foarte plăcut. El, deşi are, cred, peste 70 [de ani], însă drept în ţinută, amabil, om de Curte din creştet până'n talpă. D-nul şi D-na v. Radowitz (aceasta o frumuseţe care tocmai îşi scutură floarea, cam corpolentă, roşie după vin, impertinent-orglios-atrăgătoare). Cumnata gazdei, o contesă Heinrich v. Redern, născută prinţesă Odescalchi Victoria, Italiancă austriacă, charmante vieille dame, Kammerherr contele şi contesa Vizthum, pe cea din urmă am condus-o eu la masă, foarte atrăgătoare femeie tăcută (3 copii, dar părând tânără, poate 30 de ani tout au plus). El nu plăcut, uitându-se puţin cruciş, dar prietenos, cunoştea pe Vava Ghica. Şi ambasadorul spaniol era acolo, F. Merry y Colom.

Mai înainte şi în interval am avut audienţă la Prinţul de coroană în palatul său, la ora 12, în picioare. Nu mi-a făcut de loc o impresie deosebit de plăcută. Sânt convins că reputaţia sa de inteligenţă şi amabilitate e

uzurpată. Inteligent nu e, hotărît, iar amabilitatea sa era tipic. Mi-a confirmat, ca martor ocular, vindecarea bătrânei prințese de Wied paralitice, mama Principesei noastre, de către magnetizorul contele Szapary. La plecare, mi-a strâns mâna tare.

Duminecă 14 Maiu st. n. 1876 am fost la masă la Împăratul cu Nic. Krezzulescu, care-şi lua atunci concediu de plecare. Erau acolo şi prinţul Gorceacoff şi contele Andrássy, ultima lor zi în Berlin. Andrássy plecă chiar în seara aceea. Fireşte, am făcut astfel ca să fiu prezentat amândurora. Gorceacoff, bătrân, cu un surâs amabil, mici ochi inteligenţi prin ochelari, ca un mult călătorit negustor şiret-amabil. Am adus vorba despre convenţiunea de comerţ care mă adusese aici. „Convention économique, convention de comerce — je les appuie toujours! Conventions de guerre — je suis toujours contre", zise el către mine [1]. Apoi mă întrebă dacă domnul G. Philippescu [2] va mai veni oare din nou la Petersburg, cu toată schimbarea guvernului. „Je ne crois pas que le gouvernement sera contre lui, si ses intérêts privés ne le tiennent pas à Bucarest. Il a toujours été plutôt homme de cour qu'homme de parti", am răspuns eu. — „Oui", replică Gorceacoff, „Monsieur Philippesco est rond en tout". Este, într'adevăr, rotund ca o minge.

Andrássy şuiu şi cu maniere elegante, dar urît, nas mongolic, faţă gălbenicioasă, ochiul de loc clar şi fru-

---

[1]. Poate, făcând aluzie la planurile de războiu, de pe atunci chiar, ale Rusiei, în contra Turciei şi la eventuala intenţie a României de a cere în acest caz o convenţiune de războiu pentru trecerea armatelor ruseşti pe teritoriul României şi pentru participarea noastră la iminentul războiu. Atunci, fraza aceasta a lui Gorceacoff ar arăta că, în scopurile de războiu ale Ţarului şi ale cancelarului său, era hotărît încă de atunci războiul şi trecerea armatelor ruseşti prin ţara noastră, fără convenţie prealabilă.

[2]. Cf. *Titu Maiorescu*, op. cit., vol. II, p. 20.

mos. I-am mulţămit pentru a sa iniţiativă şi apărare a convenţiei noastre de comerţ. „Vous savez qu'on m'a beaucoup attaqué à cause de vous. Mais je soutiendrai toujours cette oeuvre. Et d'abord vous pouviez introduire de fait votre tarif qui est très onéreux. Le droit est contesté. Mais nous ne pouvions pas faire marcher une colonne de soldats derrière chaque envoi de marchandises. Un état pourra toujours faire son tarif". Era însă serios, rece, poate încă numai slăbit, de-oare-ce aud că i-ar fi fost rău câteva zile mai înainte.

Mai era încă şi ministrul de interne, contele Eulenburg. O figură şireată, inteligentă, urît, în felul lui Zizin Cantacuzène. De asemenea şi noul prezident al cancelariei imperiale Hoffmann, o neplăcut de comună faţă blondă de intrigant şi băutor de bere.

La masă, am fost aşezat al treilea la dreapta împăratului: Gorceacof, prinţul Blücher, eu, la dreapta mea tânărul baron Hübner, fiul fostului ambasador. Mi-a părut foarte catolic şi un filfison. Blücher cu o voce cam ascuţită, ca de scapeţ.

Mai era încă şi ambasadorul rus la Viena, Novicoff, mic blond urît, ochiu umbrit, pe jumătate mort, de albastrul mărei, cu fulgerări de oţel când îşi ridică greoiu privirea.

Dându-ţi fiori era secretarul de Stat v. Hamburger, mâna dreaptă a lui Gorceacoff; ghebos, gât de hienă, gură urîtă, faţă palidă, osoasă.

Bismarck strălucea iarăşi prin absenţă. Numai v. Bülow era iarăşi prezent.

Împăratul însu-şi mi-a părut slăbit de bătrâneţe, o faţă mie neplăcut de crudă, ridicul de urîte mustăţile ce păreau ca rase de tot subt nas, de asemenea şi o şuviţă de păr care e adusă peste chelie şi e prinsă de părul de la cărare cu o panglicuţă cenuşie-închis care se vede.

Ceremonial ca la noi în Bucureşti la Principele Carol.

Mai era şi v. Blumenthal, vestitul strateg. Om plăcut, după frunte nu i-ai bănui însemnătatea; ochiul şi fiinţa lui arată bunătate.

Eu însu-mi, liniştit tot timpul, nestânjenit, drept vorbind ca într'un vis şi ca şi când toate aceste lucruri nu m'ar privi câtuşi de puţin.

Bucureşti $\frac{29 \text{ Mai}}{10 \text{ Iunie}}$ 1876. Primit de Principe şi Principesa, încă şi Prinţesa de Wied (prinţesa mamă). Aceasta din urmă mi-a plăcut mai puţin decât fiica sa. Mai întâi, are pielea obrazului cam cărămizie, mişcări ale gurei afectate, ochi care se strâng urît (mioapă). A fost excepţional de amabilă, m'a invitat de mai multe ori să vin cât mai des de la Berlin la Wied.

Principesa mi-a dat fotografii la ale sale „Leiden" [Leidens Erdengang]; a fost foarte drăguţă.

Principele [m'a] reţinut 1½ oră, [mi-a] mulţumit pentru succesul de la Berlin (de care, zice el, nu s'a îndoit niciodată), mi-a povestit cum i-a mers politiceşte de atunci încoace, că din alegerile actuale va ieşi biruitor partidul lui Brătianu, că el însă ar vrea să păstreze actualul minister de coaliţie până la toamnă (Manolache Costake prezident şi lucrări publice, Brătianu finanţe, Kogălniceanu externe, Vernescu interne, Chiţu culte, Pherekyde justiţie, Slăniceanu războiu. Pe cel din urmă Principele l-a caracterizat ca ministru al său. Despre Vernescu a zis că acesta nu pricepe nimic despre tratatul de comerţ. Despre Kogălniceanu că, din nenorocire, are răi partizani: Mârzescu, colonel Grig. Sturdza, etc.).

Mi-a spus că conferenţa din Berlin, drept vorbind,

s'a făcut de râs [1], şi că toţi ambasadorii de la Constantinopole ar merita să fie destituiţi, fiindcă n'au raportat la timp; că el a ştiut cu 8 zile înainte că mişcarea softalelor ţintea la detronarea lui Abdul-Aziz şi la întronarea lui Murad V; că aici e influenţa Angliei; că între Gorceacoff şi Ignatieff e totdeauna cea mai mare vrăjmăşie; că sânt la cuţite; că El nu pricepe cum poate fi lăsat Ignatieff să aţâţe aşa de fără de ruşine pentru războiu, pe când e notoriu că Ţarul Alexandru are oroare de războiu: el (Alexandru) presimte că ar muri din cauza aceasta, ca şi Ţarul Nicolae; că afară de asta Ţarul Alexandru e foarte bolnav, astm, slăbire a nervilor; că dorinţa lui e numai să rămână cât mai mult cu putinţă afară din ţară şi departe de afaceri.

Aceasta o ştie Principele nostru pozitiv; tocmai a primit o scrisoare de 8 pagini de la Principele de coroană german, prin noul consul-general german baronul Alvensleben, de care e, de altminteri, foarte mulţumit, din cauza manierelor lui amabile; a plăcut mult şi în societate aici.

Plângere a Principelui despre „gamineria" *Timpului* (organ al lui Lahovary, Boerescu, Catargi) de a încadra în negru ratificarea convenţiei de comerţ cu Austria, efectuată tocmai de acest minister de opoziţie.

Acum Principele se plânge de „Timpul", cum se plângea mai înainte de „Românul" [2].

Kogălniceanu foarte amabil cu mine. Mi-a propus numirea ca agent la Berlin.

---

[1]. Cf. *Titu Maiorescu*, op. cit., vol. II, p. 49.

[2]. Liberalii, acum la minister, atacaseră mai înainte, când erau în opoziţie, încheierea convenţiei de comerţ cu Austro-Ungaria, declarând acest act o trădare naţională şi făcuseră să apară un articol încadrat în negru în „Românul", când parlamentul votase această convenţie. Ajunşi însă la guvern, au promulgat ei înşi-şi convenţia. Atunci *Timpul*, ca o ironie, le imitează procederea. Cf. T. Maorescu, op. cit., vol. II, p. 8 şi 23, nota.

între Principe și John Ghica și Dimitrie Sturdza reconciliere [1]. La serbarea a 10 ani de la urcarea pe tron, John Ghica a telegrafiat felicitări Principelui, dorindu-i încă să se repete de multe ori această sărbătoare, „spre mântuirea țării". Așa mi-a povestit Principele.

Duminecă $\frac{30 \text{ Mai}}{12 \text{ Iunie}}$ 1876, București. Profesorul Sennor, redactor al jurnalului de aici *Epoche*, mi-a adus Cartea brună austriacă, care a fost prezentată de Andrássy în Maiu anul acesta delegației austro-ungare. Într'însa e un raport favorabil al consulului austriac de la Galați, baron Haan, despre proiectul meu de lege a învățământului.

Luni $\frac{31 \text{ Maiu}}{12 \text{ Iunie}}$ 1876 am primit decretul meu ca agent diplomatic al României la Berlin, valabil de la 1 Maiu 1876. Marți după aceea, am depus jurământul înaintea lui Kogălniceanu. Miercuri, prânz la Kogălniceanu. Plângerile lui despre Vernescu și Brătianu, mai cu seamă Ro-

---

[1]. Sub scurtul minister de sub prezidența lui Ion Ghica (18 Dec. 1870 — 10 Martie 1871) și din lipsa lui de prevedere, dacă nu chiar cu îngăduința poliției, se întâmplase manifestația de stradă în contra Germaniei și brutalizarea reprezentantului ei în București și a unor membri ai coloniei germane strânși, de aniversarea zilei Împăratului, la un banchet în „sala Slătineanu", în seara de 10/22 Martie 1871; scenele acestea determinaseră pe Domnitor să exprime în termeni aspri nemulțumirea sa primului ministru și să ia hotărîrea de a părăsi țara chiar a doua zi, depunând puterea în mânile foștilor Locotenenți domnești, — hotărîre de la care a izbutit să-l abată liniștita energie și onestitate a lui Lascăr Catargiu, ca fost locotenent domnesc.

Cât privește pe Dimitrie Sturdza, membru al „coaliției de la Mazar-Paşa" (coaliție care avusese de scop răsturnarea Domnitorului, dar care, ajunsă la guvern, deocamdată sub prezidența lui Manolache Kostache, apoi subt a lui Ioan Brătianu, era din nou dinastică), acesta scrisese în Octomvrie 1875 în ziarul *Politik* din Praga, subt pseudonimul Erdman von Hahn, articole în contra Domnitorului Carol, scoase apoi și în broșură). Cf. pentru amândoi *Titu Maiorescu*, op. cit., vol. I, p. 33—34, și vol. II, p. 9—11.

Livia Maiorescu (în 1879)

setaki, care a impus pe Serrurie ca deputat în colegiul al 3-lea la Bucureşti. Contra lui Vernescu, fiindcă e mojic şi incapabil. Contra lui Iepureanu, fiindcă e uşuratec.

Joi, cină la Principe. Eu la stânga Principeseimame, care a fost încântătoare. A repetat invitarea stăruitoare să viu în Iulie sau August la Wied (domnişoara de onoare Lavater, Seegenhaus).

Vineri Principesa m'a reţinut 1½ oră dimineaţa.

De la 3—5 fost la mine baronul v. Roggenbach şi vorbit foarte cu minte (ce rea nemţească!). [Este] fostul ministru-prezident din Baden, care trimesese pe R. v. Mohl la Frankfurt a. M. ca plenipotent la parlamentul federal, şi organizatorul universităţei Strassburg.

Era de părere că bătrânul Prinţ Anton v. Hohenzollern n'a fost ca un tată către Principele Carol, l-a sfătuit rău pentru Ambron [1], e, în genere, un rău cunoscător de oameni.

Camphausen şi Delbrück ar fi fiind vinovaţi de escrocheria financiară din 1872—74 în Berlin, prin punerea la dispoziţie cu o dobândă mică a 100 de milioane de taleri din miliardele de războiu franceze şi e uimitor cum ei se fac acum că toate astea nu i-ar privi câtuşi de puţin.

„Agrarienii" sânt absurzi, Camphausen are dreptate în contra lor, dar în afacerea aceea ar fi de înhăţat. În genere, înalţii funcţionari prusieni sdruncinaţi prin afaceri veroase. Rău de asemenea că au primit etalonul aur.

Cu privire la noi: Cultura pădurilor necesară şi creşterea animalelor din partea proprietarilor de pământ.

---

[1]. Cel care avusese în depozit titlurile căilor noastre ferate din concesiunea Strousberg şi le înstreinase. Cf. *T. Maiorescu*, op. cit., vol. I, p. 25.

Duminecă $\frac{6}{18}$ Iunie 76 plecat, dar din cauza inundaţiilor înapoiat, apoi Marţi pornit, şi în sfârşit Vineri seara ajuns, în Berlin, întâi 2 zile în Hôtel Royal, apoi Neustädtische Kirchstrasse 6 B., etajul I, locuinţă frumoasă, şi cancelarie a agenţiei [diplomatice].

Timp ca de vis în Cernăuţi, în călătorie, petrecut 12 ore, de la 3 dimineaţa până la 3 după prânz, în frumoasa cameră mare cu balcon (Nr. 3) a otelului Weiss[1].

Berlin 12/24 Iunie 1876.

Predat scrisoarea mea de acreditare, de-oare-ce Bismarck era absent, directorului ministerial v. Philipsborn, după aceea convorbire cu v. Radowitz, apoi cu Geheimrath Huber, la cancelariatul imperiului.

Joi 17/29 Iunie 1876 la Principele de coroană în Noul Palat în Potsdam, la ceaiu, prezentat Principesei de coroană, aşezat la stânga ei la masa de seara (încât tot nerecunoscut postul diplomatic!), la dreapta prezidentul Friedberg, bătrân, subsecretar de Stat în ministerul justiţiei.

Prinţesa de coroană mie nesimpatică şi nici Principele de coroană nu-mi place. Domnul şi doamna v. Normann (Kamerherr), ultima în vârstă matură, plăcută Germană din Rügen. Mai era acolo şi contesa Eulenburg, soţia mareşalului Curţei, nu plăcută şi, pe cât părea, proastă. O figură grasă de menajeră şi amabilă e dama de onoare contesa Brühl. Foarte bună impresie face Kammerherr contele Seckendorf, o impresie încătătoare tânăra, nu frumoasă, dar cu figură plăcută

---

[1]. Urmează patru strofe de câte 6 versuri ale unei poezii in limba germană, cu data „Czernowitz $\frac{10}{22}$ Juni 1876", pe care a tăiat-o apoi de sus până jos cu două linii în cruciş. Dedesubtul ultimei strofe, care e închisă în parenteză şi fusese tăiată mai înnainte cu o linie deosebită (fiind nemulţumit de forma ei), a scris: „abgeändert in meinem Gedichtbuch".

doamna v. Liebenau, soția aghiotantului personal, maiorul v. Liebenau. Era și el la masă, mai mult sau mai puțin gentil, nu de tot. Tânărul Delbrück, educator al prinților mai tineri. Inteligent, cam săritor cu gura și limbut. Mai era și plicticosul Droysen, cu înfățișarea ștearsă.

În timpul cât eram eu acolo, Principele de coroană a primit depeșă despre plecarea Principelui Milan la teatrul războiului.

În zilele următoare lungi tratative diplomatice în chestiunea neutralității Dunărei, pe care noi o voim, care în cele din urmă e chiar obținută. Mereu cu Radowitz, care prin felul lui amabil (ceva cam studențesc) te câștigă.

Vizitat și pe ambasadorul rus v. Oubril, mic, ca un mops, cap mare inteligent, dar nimic simpatic.

Oare sânt eu prea dificil sau cei mai mulți oameni sânt într'adevăr fără nici o valoare?

Duminecă 2 Iulie st. n. 76 cu familia (și papà și mamà) la Wannsee (splendidă poziție), apoi noi singuri (adică cu Clara și Livia) la Potsdam, făcut vizită la prezidentul poliției Engelken. El mi-a povestit despre vizita Șahului Persiei la Curtea din Berlin (acum 2 sau 3 ani, cu ocazia expoziției vieneze), lucruri autentice! De ex. în loja cea mare în teatru lângă împărătească se scărpina și, spre a putea face asta mai bine, și-a scos cisma și i-o dete apoi cuiva de lângă el ca să-l încalțe iarăși cu ea. La paradă, a lăsat pe Regina și pe Principele de coroană să-l aștepte 1 oră și ½ (nimeni nu 'ndrăznește să-l scoale). La masă, luă cu lingura din farfuria ce-i fusese oferită lui întâi și duse direct în gură 2 îmbucături, apoi puse lingura la loc și lăsă să fie trecută farfuria la regină. Pe parchetul cas-

telului regal în camera în care locuia a făcut foc şi a pus să-i frigă costiţele lui de berbec ş. a. m. d. [1].

Încolo, liniştită vieaţă de familie. Îi dau Liviei lecţii de istorie şi literatură; ea ia încă şi lecţii de piano şi cântă minunat.

Eu ocupat cu ultima coală pentru tipar a părţei I a Logicei.

Logica partea I (note) gata în cea din urmă zi în Berlin, Duminecă 18/30 Iulie 1876.

Astăzi 18/30 Iulie plecarea la Bucureşti, după ce-mi dedesem demisia la 2/14 Iulie, care, 8 zile după aceea, a fost primită „au grand regret". Despre aceasta, caietul de scrisori [2].

La 2/14 Iulie 1876 [mi-am] dat demisia din Berlin; mi-a fast o zi grea din punct de vedere general-filosofic. Este oare cu putinţă, îmi ziceam, să faci ceva de valoare într'o ţară în care poţi fi aşa de extraordinar de nedrept judecat şi calomniat? Însă după aceea m'am regăsit şi mă duc cu îndoit curaj şi *seninătate* în activitatea privată a advocaturei şi sper în mai mult timp liber ca dispoziţie [pentru activitate] ştiinţifică şi literară. Totdeauna [asta a fost pentru mine] marea fericire! — Berlin $\frac{18}{30}$ Iulie 1876, în ziua plecărei înapoi la Bucureşti.

---

[1]. Adaos, mult mai târziu: „Ob dies alles wahr?".

[2]. Adaos, mai târziu: „Demisie din cauza punerei mele subt acuzare ca ministru". Cf. *T. Maiorescu*, op. cit., II, 49, nota.

Doamna Matilda Kugler-Burlă a făcut următoarea poezie pe fotografia copilului meu mort:

Rădea! Căci al său tată pe-un scaun mai înălţat
L-a pus, ş'apoi de dânsul cu-o sfoară l-a legat,
Zicând apoi: „Stai bine şi fără de mişcare,
De nu vrei să faci tatei o mare supărare!

„Priveşte-acea maşină. Din dânsa va eşi
Un alt băiat ca tine. Dar taci, nu mai vorbi,
Căci iată fotografu 'i spune 'ncetişor
Să vie mai de grabă drăguţul puişor".

Cu ochii mari deschişi, strângând mâna în mână,
Privea zâmbind copilul spre tainica maşină
Şi aştepta din dânsa să vie către el,
Precum îi spuse tata, un alt mic băieţel.

Şi n'a venit băiatul! De geaba-a aşteptat!
Dar pe sticluţa albă un înger s'a aflat,
Cu feţişoara dulce şi zâmbetul ceresc,
Precum în astă lume puţini se întâlnesc.

Miercuri $\frac{21 \text{ Julie}}{2 \text{ August}}$ 1876 sosit iarăşi în Bucureşti. Clara şi Livia rămase încă la părinţi în Berlin. Aici găsit votată astăzi de Cameră punerea subt acuzare a 11 foşti miniştri, între cari şi eu. Eu personal indiferent şi vesel faţă cu aceasta. Numai, constrâns însă să aştept în neactivitate până se va termina şarlatania. Întru cât însă i se iau în acest mod Principelui Carol cele mai sigure proptele ale sale, îmi pare el însu-şi primejduit[1].

[1]. Adaos: „(Din contră!). Notă mai târziu".

Iepureanu, Kogălniceanu şi chiar Pherekide s'au retras, în urma hotărîrei Camerei ca şi instrucţiunea să se facă cu drept de arest contra miniştrilor, după care I. Brătianu devenì prezident [al consiliului de miniştri], N. Ionescu externe, Stătescu justiţie. Din ce în ce mai smintit [1].

---

[1]. Cf. *Titu Maiorescu*, op. cit., vol. II, p. 24—31.

Iată după „Raportul presintat Adunării Deputaţilor în ziua de 10/22 Martie 1877" de către „Comitetul de Acusare a foştilor miniştri daţi în judecată" (Bucuresci, Tipografia Curţii, F. Göbl, 1877, p. 139—153) „descoperirile făcute de Comitet în privirea prevenitului T. Maiorescu, fost ministru al cultelor şi instrucţiunii publice":

„Capitolul I. „Numiri şi permutări de profesori"...

„Capitolul II. Răsipă şi deturnare de bani publici".

1) Trămiterea a două profesoare (d-na Marquardt şi d-na Băicoianu, directoarea şcoalei centrale) în Germania şi în Elveţia „pentru studiarea mai multor stabilimente de învăţătură" şi „spre a-i face raport despre şcoalele normale de fete de acolo". Celei dintâi îi ordonanţase pentru aceasta 700 de lei, iar celei de-a doua 1400.

2) „Suma de 2000 lei.... pentru cumpărare de calcografii de la Berlin, Dresda şi Paris".

3) „Deschiderea unui credit extraordinar de 2307 lei, destinat a acoperi chiăltuielile făcute la congresul geografic de la Paris".

4) „Revisorii ce luau câte 500 lei pe lună, în loc de 250, după buget" (sânt 9; între ei: *M. Eminescu*, la Iaşi-Vaslui; N. I. Filipide, Botoşani-Suceava; I. G. Bănescu, Cahul-Ismail-Bolgrad; I. Eliade, Prahova-Buzău; le desese salariul dublu, fiindcă erau revizori, precum se vede, pe câte două sau chiar trei judeţe).

5) „Sumele luate de d. Maiorescu pentru plata transportului în inspecţiunea şcoalelor" (320 lei „pentru plata transportului său în inspecţiunea şcoalelor de peste Milcov pe timp de 8 zile, calculat a 40 lei pe zi", 1500 de lei pentru inspectarea şcoalelor de peste Olt şi din Basarabia şi alte două sume de lei 1800 şi 767).

6) „Împrumutul făcut d-lui *M. Eminescu* şi ajutorul făcut d-lui *I. Slavici*, studinţi la Universitatea de Viena şi Berlin" (40 de galbeni ajutor lui I. Slavici şi 100 de galbeni lui Eminescu, „pentru depunerea doctoratului şi tesă, *cu condiţiune ca în urmă să înapoieze Ministerului aceşti una sută galbeni*... Prin acest fapt prevenitul Maiorescu a comis uă adevărată răsipă de banii Statului, dând cu împrumut banii publici şi cu termen nelimitat la favoriţi de ai săi").

De citit „Românul“ din acest timp.

În Bucureşti, strada Vestei 13 a., unde locuesc acum (la al-deKremnitz), sânt Wilhelm, Mite şi Thea. Wilhelm mereu apăsat de lipsa de clientelă, Mite aşteptând foarte curând să nască, Thea majoratul ei (23 Aug.) şi sosirea logodnicului ei Wilhelm Volkmar spre a evita consimţimântul tatălui şi proces pentru permisiunea căsătoriei [1].

Cu toate astea, în casă e pace, linişte şi fel amabil, şi oamenii de afară s'ar mira să vadă cât de senin şi indiferent las să treacă pe dinaintea mea istoria procesului.

Scris Miercuri $\frac{28 \text{ Iulie}}{9 \text{ Aug.}}$ 1876. Nici unul din prietenii mei nu m'a părăsit. Toţi stând lângă mine cu acelaşi ataşament.

---

7) Cumpărarea imitărilor de camee şi pietre gravate din muzeul de la Berlin (900 de lei).

8) Cheltuieli... cu mergerea d-lui Maiorescu la congresul geografic din Paris (1500 de lei).

Capitolul III. 1) „Stipendiile studinţilor de la facultăţile din străinătate şi Ţeară“.

2) „Hartele geografice comandate prin librarul Socec & Comp“ (16.200 lei pentru 1200 de hărţi).

3) „Subvenţiuni la studinţii din Ţeară, făcute din sumele prevăzute în buget pentru subvenţionarea studinţilor din străinătate“.

4) Subvenţiuni acordate în străinătate d-lor T. Micher şi *C. Meissner* (1000 de lei lui Toma Micher, „pe baza eminentului succes cu care studiază la conservatorul din Viena, la care a dobândit în 1874 la concurs medalia premiului II, şi 2350 de lei d-lui Constantin Meissner, student în filosofie la Berlin, ocupându-se în special cu pedagogia şi seminarele de învăţători“, „ca bursă întreagă pentru timpul de la 1 Oct. 1874 până la 30 Sept. 1875, precum şi 300 franci spese de drum“).

5) Comisiunile instituite pentru examinarea cărţilor didactice.

6) Chestiunea privitoare la reparaţiunea Teatrului Naţional.

Acestea sânt toate faptele pentru care o Cameră românească a dat în judecată pe Titu Maiorescu.

1. Tatăl (profesorul universitar Dr. v. Bardeleben) se opunea la căsătorie, probabil fiindcă Volkmar era Evreu (botezat).

Miercuri $\frac{11}{23}$ Aug. 1876. Bucureşti.

Situaţiunea în cele din afară aceeaşi. Doar' că a venit Wilhelm Volkmar, azi a fost a 21-a aniversare a zilei de naştere a Theei. Încă nici un consimţimânt sau nici nu-l dă. Clara, Livia încă în Berlin. Scrisori de acolo apăsătoare, sfredelitoare, în fond fără iubire, fiecare gândind la sine şi nelăsându-mă pe mine în pace. — Aici, de Dumineca 8/20 Aug., cred, W[ilhelm Kremnitz] şi Frl. M[arquardt]... — Eu însu-mi nu prea bine, pe jumătate cu febră, pe jumătate cu gălbenare. Nefăcând nimic, dormitând, dormind mult peste zi. — W[ilhelm] foarte rafinat în ale sale écarts. Nouă confirmare a vechei convingeri, că Germanismul [1] este înşelare de sine însu-şi. Lor le lipseşte numai curajul naturei lor.

1856, 1866, 1876 — 20 de ani [2] petrecuţi cu conştiinţă de sine. Eu îmi par însă mie însu-mi ca un fruct copt gata să cadă. Ce-mi mai poate oferi nou vieaţa? Cunosc femeia, ştiu ce însemnează iubire şi căsătorie, cunosc prietenia, [m'am] urcat până în culmea ambiţiei şi am simţit arta. Am fost profesor şi şi scriitor — ce mai poate veni încă? Cine a agonisit în sine indiferenţa morţei, a'ncheiat socotelile cu vieaţa.

Ce am de făcut?

Când însă creerul se umflă din nou, băşica de aer se urcă iarăşi în sus, priveşte din perspectivă aeriană în adâncime şi îşi pare „sie-şi superbă".

C'est une misère.

Marţi 17/29 Aug. '76. Bucureşti.

Aceeaşi situaţie, şi în familie. Numai că, de la o excursie la Rusciuc cu Volkmar, Thea, şi ceva chinină,

---

1. Adică: strictetea morală a Germanilor (în special în căsătorie).

2. Ai săi, de la etatea de 16 ani până la 36 de ani, cât avea acum.

am scăpat de friguri şi sânt mai elastic. Lectură: Fritz Reuter, Revue des deux mondes. — Aproape fără nici o cugetare, şi aşteptând.

Luni 4 Sept. st. n. 76. Bucureşti.

Volkmar plecat astă seară îndărăt la Berlin. Încolo, aceeaşi situaţie.

Când mă gândesc că însuşi un aşa de supra-om ca Goethe era deja de 37 de ani când a plecat spre Italia şi abia de atunci înainte a atins adevărata lui însemnătate şi direcţia lui rămasă consecventă, cât trebue aceasta să pună în mirare şi, în fond, să consoleze mici apariţii, ca mine. Deci s'ar putea încă să învieze o lume înaintea mea? O lume nouă?

Vineri $\frac{3}{15}$ Septemvrie 1876, 10 minute înainte de ora 3 dimineaţa, Mite născut un băiat. 25 de ore dureri, serios 16 ore.

Citesc mult englezeşte, am citit „A marriage in High life"; cam ca plattdeutsch şi cu o adevărată tensiune de roman.

Încolo, totul ca mai înainte, fără gânduri la nimic, în aşteptare.

Bucureşti, Luni $\frac{6}{18}$ Sept. 1876.

Telegramă soţiei mele la Berlin.

Kremnitz, Berlin, Wallstr. 7.

Primit scrisoarea ta. Vino dară cu Livia Bucureşti. Telegrafiază, ca să vă es înainte la Roman.

Titu.

(Dar venite totuşi mai târziu)

$\frac{11}{23}$ Sept. '76.

Să mă anunţ [în ziar] ca advocat în Bucureşti[1]; mutat biroul meu în noua locuinţă, strada Sf. Vineri 19, şi acolo zilnic de la 8—11. După aceea la tribunal şi încercări de cunoştinţă cu locul şi cu oamenii.

Un rezumat al celor realizate personal în timpul ministeriului [meu] ar fi de făcut. Extindere a relaţiilor, oameni de care am putea dispune — o importantă falangă pentru mai târziu[2]:

1. Teodor Nica, fost director general [= secretar general], foarte bun funcţionar, silitor.

2. I. I. Polysu-Micşuneşti, suflet încântător, uituc, de neîntrebuinţat ca funcţionar obicinuit. Bun deputat, bun ca secretar de agenţie diplomatică.

3. N. Burghelea, bun bibliotecar, arhivar ş. a. m. d. Conştiincios, punctual, slab, amabil către toată lumea,

4. I. Slavici, excepţional de silitor şi vioiu. Profesor de filosofie, jurnalist, sub-prefect? Revizor şcolar?[3].

5. Mih. Eminescu, *bun* revizor şcolar, rău profesor[4], idealist.

---

[1]. În josul telegramei precedente e o listă (în franţuzeşte) de „Dépenses"; între acestea e şi: „36 fr. Românul-Annonce", plata anunţului de care e vorba aci. După aceasta, altă însemnare de cheltuieli de gospodărie (în nemţeşte): „Vineri 10/22 Sept. 76 [franci], servitoarea intrată în serviciu à 1 napol., după Sf. Dumitru 2 #; 4 stânjeni de lemne, à 65 de fr., transport pentru fiecare stânjen încă 7 fr., împreună 298 de franci".

[2]. Cf. lista făcută în acelaşi scop în Aprilie 1870 (pag. 133—136) şi cea de mai târziu (începută, probabil în 1881 şi completată, intermitent, până în 1884).

[3]. Adaos mai târziu: „Ob ehrlich?"

[4]. Cf. *Eugeniu E. Vincler*, Institutul Academic 1866—1879, Institutele-unite, 1879—1907 din Iaşi... Buzău, 1914, p. 6—7 (unde se povesteşte incidentul cu răsvrătirea elevilor unei clase de la Institutul Academic, în Maiu 1875, în contra lui Eminescu, profesorul lor de l. germană).

6. Sam. Bodnărescu, bun director de şcoală normală, moale.

7. Dim. Aug. Laurianu, om de şcoală priceput, ceva cam descurajat.

8. Angh. Dimitrescu, idem, deşi nu inteligent.

9. Manliu, foarte bun gramatic pedagogic, om zelos, cam comun.

(10. Ştef. Mihăilescu, foarte inteligent, de sigur cam fals, faiseur, dar, oricum, bun la pusul în scenă?).

11. Naum, corect.

12. Constantin Bărbescu, bun revizor şcolar.

13. Lambrior } istorici, cel d'intâiu
14. George Panu } bun literat.

15. Vârgolici, dubios.

16. Dr. Christe Buiucli, bun naturalist, silitor, inteligent, modest.

17. Grig. M. Buiucliu, excelent jurist. Curtea de Casaţie!

18. Nicolae Mandrea. Tocitor harnic, om credincios.

19. I. M. Melik.

20. Jacques Negruzzi.

21. Leon Negruzzi.

22. Nicu Gane.

23. P. P. Carp.

24. Bas[ile] Pogor.

25. Theod. Rosetti.

26. George Racovitză.

27. Creangă, bun institutor şi scriitor popular.

28. Corvin, care a fost în minister, bun funcţionar subaltern.

29. Miron Pompilie, rău profesor, dar om silitor.

30. Tânărul Meissner.

(31. Scurtescu?, capabil, de dus mai departe!

(32. Frâncu? E de făcut ceva din el?

(33. N. Ţink?
(34. Myler?
35. Alex. Odobescu.
36. Mih. Capuţineanu.
37. Mih. D. Corné??
38. Vasilie Tassu.
39. Vas. Burla?
40. Ion Meşota?
41. Constantinescu din Craiova, matematicul?
42. Radu, fostul revizor?? [1].
43. Nic. Callimaki-Catargi?
(P. Poni, bun profesor).
44. N. Culianu.
45. I. Strat?

D-ra Elisabeta Georgescu, Fröbel, destul de inteligentă [1].

D-ra Eugenia Frangulea [2], cam greacă spinoasă, dar tot de întrebuinţat în şcoală [1].

D-na Dospinescu, institutrice, bună [1]?

Constantineasca de la Gotha [1]? [3].

D-na Kugler-Burla?

46. Frollo, italianul, erudit silitor.
47. Olănescu-Ascanio?
48. Chibici.

De atras:

G. Roiu.
(Tzony?
(Sireteanu din Botoşani?
(V. Gheorghian?).
Luca Goilav.

---

[1]. În text, în româneşte.
[2]. Adaos mai târziu, cu creionul: „— Bodnărescu".
[3]. Fostă apoi, câtva timp, directoare a Şcoalei centrale de fete din Bucureşti.

(Alexandru Lupaşcu?) [1].
Păucescu.
Vl. Cruceanu.
Buni studenţi au fost: C. Milicescu, la drept şi fil[osofie], George Bejan, id., Christod. Apostol, ştiinţe.
Administratorul lui Filişanu, Stancu Popescu.
N. Teclu în Viena, chimie.
Străvoiu în Braşov.
Prof. Ghimbăşanu în Bârlad.
Saligny?
Popescu, Sibiiu.
Comşa, Sibiiu.

Vineri $\frac{16}{28}$ Sept. 1876.
Întâia oară pledat din nou, înaintea Curţei de casaţie, scurt. Afacere a prefectului Nicolaide din Focşani, pentru ca procesul lui să nu mai vină înaintea juraţilor din Galaţi, ci să rămână la Focşani. Cu Veissa, Al. Lahovary şi M. Corné.

Miercuri, 22 Septemvrie 1876.
Alaltăieri şi ieri seară întruniri la L. Catargi, care venise de la ţară. Şi general Florescu venit pentru asta de la Sinaia, Lahovary şi eu. În seara întâi, mare avânt, într'a doua slăbit. Catargi ar fi trimes vorbă Principelui că, dacă El, în scopul reuşitei acuzării în contra noastră, lasă să se întregească Curtea de casaţie cu o nouă secţiune, atunci el va păşi pe faţă în contra Lui şi va deveni antidinastic. — Opiniunea lui că bătrâna principesă Wied şi Roggenbach, fiindcă sânt în nevoie

---

[1]. Adaos mai târziu, cu creionul: „Schurke (in affaire B. Costaki, bei Domänen)".

de bani, ar fi fost mituiți de către „roșii". Absurditate. — Dacă în felul acesta nu se face nimic, uneori îmi vine greu acolo, fiindcă simt că eu aşi putea face ceva, când aşi pune în joc întreaga mea putere. Dar atunci oamenii trebue mai întâi să simtă că ar fi bine să se adreseze mie. Nu poți să te vâri cu puterea ta nechiemat. Afară de asta, drumul meu e, oricum, cu totul în altă parte. Eu trebue să-mi câştig terenul în tinerimea din Bucureşti, întocmai ca atunci în „Junimea" de la Iaşi. Acesta e un drum de ocol de 3—4 ani, dar după aceea minunat de sigur [1].

Sâmbătă, 25 Sept. '76, st. v., 8½ dimineața a sosit Clara aici în Bucureşti din Berlin-Dresda. Livia a rămas în institutul D-nei „Grossmann-Schroth, Dresden, Bismarckplatz 8", 450 de taleri pe an, afară de piano, dar cu toate celelalte. Foarte elegant. — Clara însă-şi cea veche, neînduplecat de lipsită de demnitate cu al de Kremnitz, excitată, pierdută, încolo şi în afară de asta harnică, rezonabilă.

Din vechi caiete de notițe, aruncate.

Lenor Reichenheim (Evreu) a zis către ministrul de finanțe v. d. Heydt, că lui i s'a tăiat ocaziunea pentru cariera diplomatică îndată după naştere.

Poetul spune loc şi oră, omul prozaic spațiu şi timp.

1866.

Pe drumul de la Pyrmont la Elze (1866) eram cu o bătrână Americană şi fiul ei. Acesta mi-a spus, ca un lucru de la sine înțeles, că n'a avut niciodată lecții de muzică şi că nimeni în Amercia din cei la fel cu el nu se

[1]. Notă adaosă peste 20 de ani: (NB. Der Umweg hat 20 Jahre gedauert, dann allerdings. Bordighera, 3. Jänner 1897).

ocupă cu ceva aşa de superfluu. Bătrâna a discutat cu mine despre biblie (în diligenţă) şi anume despre Epistola către Romani şi a numit pe Goethe „très misérable".

Marţi $\frac{28 \text{ Sept.}}{10 \text{ Oct.}}$ 1876. Bucureşti.

Vorbit ieri cu Alexandru Balş, care e pe punctul de a-şi pierde toată averea, prin slăbiciune de om fără minte.

Mi-a povestit de échec-ul lui St. Şendrea în Paris, care fusese numit în locul lui Callimaki-Catargi, pe care însă ministrul de externe ducele Decazes nu l-a acceptat, fiindcă nu era un „Roumain de distinction". Şendrea, de altfel, nici nu ştie franţuzeşte şi i-a spus lui acum 3 săptămâni, în tren (când venea la Bucureşti să ia instrucţiuni, care acum sânt de prisos): „Certainément, la Roumanie doit garder la pli stricte nétralité".

Băiatul lui, acum de 9 ani (A. Balş, în Geneva) are la braţul drept o permanentă pată roşie care la vremea înflorirei fragilor se umflă şi are pe ea protuberanţe ca fraga, iar după ce trece vremea fragilor se desumflă. Pe când mama băiatului era însărcinată cu el, i-a scăpat din mână unui servitor, înaintea ei, o farfurie cu fragi mari, care s'a spart, şi fragile au fost terciuite în picioare. Ea şi-a întors capul, zicând: „Que c'est dégoûtant!". Şi acuma la copil!

Mi-a povestit asta ieri.

Bucureşti, 7/19 Oct. 1876. Până astăzi, cea mai frumoasă vreme de vară, până la 25° R cald la umbră, soarele arzând. Noaptea însă vânt răcoros, iar acum ploaie rece şi un fior de vânt de toamnă. Citesc Maxime du Camp „Paris", traduc mai departe Parerga ale lui Schopenhauer şi continuu să nu am de făcut nimic lucrativ.

Altminteri, Marți seara, 28 Septemvrie / 10 Octomvrie 1876 au fost la mine domnii Anghel Dimitrescu, D. Aug. Laurian și Ștefan C. Mihăilescu cu Nica și a fost una din cele mai animate convorbiri până pe la 12½ noaptea. Despre creerul mare și cel mic (à propos de excitații ale poeziei și Eminescu), apoi despre politică democratică și liberală.

Pare a fi ca un început de „Junimea" bucureșteană.

Apoi Duminecă 3/15 Octomvrie ei au fost din nou seara la mine, cu, încă, St. Vârgolici, Bodnărescu și Verussi, care erau întâmplător aici de la Iași, și cu Slavici. După convorbiri libere despre ceea ce este personal și ce e impersonal în artă, s'a hotărît să ne întrunim odată pe săptămână la mine și anume Vineri seara.

Luni 18/30 Oct. 1876. București.

Starea exterioară neschimbată. Acuzația politică nu înaintat mai departe; nici un venit de la advocatură. — Livia la Dresda mulțămită.

Idei de lucru:

1) Istorie a influenței eroilor intelectuali până la recunoașterea lor (cel puțin Lessing, Goethe, Beethoven, care, se știe, au fost combătuți neîncetat până au ajuns la recunoaștere generală. De ce, d. e., e uitat Klotz acum? De controlat, din punct de vedere literar, căderea lui în uitare, încetul cu încetul [1].

2) Hipocrizia timpului nostru. Morală creștină la ordinea zilei alături de invidie, ură, calomnie. Sensualitate modernă. Problema căsătoriei.

3) Filosofie a lucrurilor de toate zilele.

4) [2]

---

[1]. Poate e aici un sâmbure al problemei desvoltate în studiul său de mai târziu „Progresul adevărului".

[2]. A pus numărul de ordine, dar n'a scris nimic aici.

Bucureşti

Joi $\frac{21\ \text{Octomvrie}}{2\ \text{Noemvrie}}$ 1876. Întâia nea, dar sdravănă.

Joi $\frac{11}{23}$ Noev. 1876. Ninsoare fără încetare de atunci, astăzi peste noapte poleiu grozav. Întreruptă orice circulaţie de vehicule.

Sânt azi tocmai două săptămâni de când orânduim locuinţa noastră, din [strada] S-ta Vineri, 5 zile din acest timp eu le-am întrebuinţat numai cu cărţile mele, apoi atârnat tablouri, lămpi ş. a. m. d. Mie-mi face acum impresia unui interior în care te simţi ca vrăjit şi înduioşat.

Situaţia exterioară absolut neschimbată.

Marţi $\frac{23\ \text{Noemvrie}}{5\ \text{Decemvrie}}$ 1876 a sosit de la Berlin la Bucureşti W. Volkmar, pentru căsătoria cu Thea; a doua zi, Miercuri, ne-am dus la consulatul prusian, unde la ora 11, în timp de 10 minute, s'a săvârşit căsătoria civilă de către consulul general baronul Alvensleben. Martori Wilhelm Kremnitz şi eu. După aceea, pe la 12½ au fost cu toţii la noi (adică Mite, Wilhelm K., Thea, Volkmar, nevastă-mea şi eu), unde s'a servit un déjeuner dînatoire cu mâncări şi vinuri româneşti. Pe lângă asta, bilete cu versuri într'o pudingă de griş. Miercuri seara la al de Kremnitz noi împreună; pe la ora 9½, Thea puternici fiori de friguri. După aceea

Joi $\frac{25\ \text{Noemvrie}}{7\ \text{Decemvrie}}$ 1876 la W. Kremnitz (strada Vestei 13, a) (toată neaua topită! soare cald!) căsătoria religioasă şi în acelaşi timp botezul micului Georg Titus Kremnitz. La ora 4 punct, după ce Thea, palidă ca o moartă, din nou cu fiorii de friguri de mai înainte, a intrat în cameră la braţul lui Volkmar al ei, care păşea

cu paşi mărunţi nelinişţit, începu pastorul Deutschländer frumoasa, scurta (10 minute), plină de tact predică, după care demna cununie. Îndată după aceea botezul. Thea se aşează şi ţinu în braţe pe micul sănătosul băiat, şi era o privelişte emoţionantă, cum tânăra doamnă albă ca mătasea la faţă şi la îmbrăcăminte ţinea în braţe copilul surorei ei. Ea însă-şi câştigă vieaţă printr'asta şi se ţinu de atunci încolo curajoasă, ba la masă chiar înviorată, vorbăreaţă convenabil — o drăguţă apariţie. — Şi Clara a ţinut în braţe pe micuţ, în sfârşit şi eu, în timpul cuvântărei de botez şi a actului botezului, care, în total, a ţinut de asemenea numai 10 minute. Punct la ora 5 ne-am aşezat la masă. Prezenţi la întreaga serbare şi la masă 12 persoane: Mite, ginerele, mireasa, eu, d-na Rosetti, Mandrea, Wilhelm Kremnitz, pastorul, Clara, Nica, d-ra Marquardt, T. Rosetti. Bune toaste ale pastorului, unul drăguţ al d-nei Rosetti (încântătoare în societate, ca totdeauna), de asemenea unul al Clarei, unul al meu. Totul fără nici o constrângere, vesel, liberaţi de apăsarea grijei pentru Thea. (Bun prânz de la Capşa à 20 de franci de persoană, fără vinuri). La ora 7 mirii au dispărut pe nebăgate de seamă, Wilhelm şi eu plecarăm după ei pe la ora 7½ la gară, şi pe când şedeam în sleeping-car au venit încă, după noi, foarte drăguţ, şi Clara şi Mite. Apoi rămas-bun, la 8¼ mirii porniră în sgomotul trenului spre Viena, de acolo e vorba prin Paris la Berlin. Încă în ultima clipă Volkmar a găsit să ne spună despre o pereche de pantofi ce zicea că i-a uitat la Hôtel Boulevard.

Seara adunare politică, la Florescu, a miniştrilor puşi subt acuzare, la care ne invitase (pe Rosetti şi pe mine) Lascăr Catargi, intrând înăuntru în mijlocul adunării de serbare la al-de Kremnitz. El însă, surâzând din plin, s'a retras din afacere amabil, ca totdeauna.

Vineri $\frac{26 \text{ Noemvrie}}{8 \text{ Decemvrie}}$ 1876.

A patra aniversare a zilei morţei frumosului meu băiat neîntrecut de inteligent. E ora 6¾. Scriu scrisori la Iaşi şi vreau să traduc mai departe Schopenhauer (Aforisme).

Seara, „Junimea", care, în genere, merge neîntrerupt bunul ei mers.

Decemvrie 1876 [1].

Pe ziua de $\frac{16}{28}$ Decemvrie '76 am fost citat prin un „mandat de înfăţişare"[2] de la „Comitetul de acuzare a foştilor miniştri daţi în judecată", subscris de A. Stolojanu, E. Costinescu, G. Missail, D. Gianni şi N. Fleva, datat din 7 Dec. 1876 No. 514, de a „compare" „în localul Adunării deputaţilor" spre a fi interogat asupra faptelor ce mi se impută şi pentru cari sânt dat în judecată prin votul Adunării de la 21 Iulie.

Nu m'am dus. La puţine zile de distanţă primiseră asemenea şi ceilalţi colegi daţi în judecată mandate. Am dat cu toţii o scurtă declarare în scris că nu le recunoaştem competinţa de judecători de instrucţie şi că nu vom răspunde.

Apoi dimineaţa la $\frac{21 \text{ Decemvrie } 1876}{2 \text{ Ianuarie } 1877}$ a venit tot comisarul de roşu, însoţit de astădată de locotenentul de gendarmi Fănuţă, şi (foarte politicos) m'a invitat să merg astăzi; dacă nu, are ordin să mă ducă cu forţa. Mi-a lăsat totodată în copie, certificată de el, mandatul de aducere No. 527, datat din 16 Dec. 76, subscris de „vicepreşed." Comitetului N. Voinov şi de membrii N. Fleva,

---

[1]. De aici înainte, textul în româneşte.

[2]. E reprodus în fac-simile în *T. Maiorescu*, op. cit., vol. II, p. 32. Acolo (pag. 24—47) e relatată întreaga desfăşurare a acestei dări în judecată.

D. Giani şi secretar G. Misail, prin care se „mandă" tuturor agenţilor puterii publice etc.

Cu 3 zile înainte fuseseră mandaţi în acelaşi mod Generalul Florescu şi A. Lahovary, şi după decizia noastră comună se duseseră apoi singuri, declarând că cedează forţei. Aşa şi mie mi-a lăsat comisarul şi Fănuţă copia mandatului şi mi-a dat spre iscălit o dovadă că mă voiu prezenta în aceeaşi zi, 3 ore fix. La care însă eu am adăogat cu mâna mea şi numai aceasta am iscălit:

„Am primit copia despre care se vorbeşte mai sus, iar obligaţia de a mă prezenta înaintea sus citatului „Comitet" o iau numai faţă cu agenţii forţei publice, d. comisar de roşu şi d. locotenent de gendarmi Fănuţă, cedând forţei unei autorităţi constituite, de la care şi D-lor au primit ordin, adecă Prefecturei Poliţiei Capitalei". 21 Decemvrie 1876 / 2 Ianuarie 1877 T. Maiorescu.

Pe la 3 ore aceeaşi zi m'am dus dar în trăsură la Mitropolie, împreună în trăsură cu Lascăr Catargi, singuri. Sus pe deal la Mitropolie era Wilhelm şi Nica [1], ne preceda în trăsură maiorul Al. Catargi, la care Lascăr trăsese în gazdă. După Catargi era într'o trăsură şi un com. de poliţie de la Galaţi, care venise în acelaşi tren (nu vagon) cu el de la Galaţi la Bucureşti, par excès de zèle.

Am intrat la uşa dreaptă a localului Camerei, în odaia de jos a bibliotecei, spre Mitropolitul. Era un odăiaş foarte politicos, de altmintrelea nimeni, nici în dealul Mitropoliei.

---

[1]. Cumnatul său, Dr. Wilhelm Kremnitz. — Teodor Nica, fostul său secretar general la minister.

Îndată venì loc.-colonel Gherghely, deputat radical (fost adjutant al Prinţului!), care ne înjurase mai tare în Cameră, şi, funcţionând ca maestru de ceremonie, ne salută şi voì să înceapă o conversaţie cu noi. Noi răspunserăm salutării printr'o mută contra-salutare din cap, dar apoi continuarăm vorba între noi doi, fără a-l mai lua în samă, aşa încât se văzu silit să iese din odae — foarte plouat.

Peste 5 minute intră şi zise: „Să poftească d. Lascăr Catargì". Se duse Lascăr C. în odaia cea mică la dreapta, aşa numitul cabinet al Prezidentului Camerei. Stătu ½ oră, în care timp eu am rămas singur în sala de aşteptare, se înţelege pe deplin nepăsător şi par'că aşi fi fost la o cafeneà.

Eşind Lascăr Catargi, ne salutarăm, şi el se întoarse acasă; ear eu fuiu chiemat îndată tot prin Gherghel, aşa dar pe la 3¾. Intraiu în micul cabinet şi găsiiu pe Misail, Fleva, D. Giani şi Costinescu şezând în giurul mesei. Ceilalţi doi lipseau. (Prezidentul lor, Dimitrie Brătianu, pare a fi lipsit de la toate, nu era iscălit nici în mandate). D. Fleva îmi oferi un scaun spre şedere, cu cuvintele: „Binevoiţi a şedea, Domnule Maiorescu".

Eu mă înclinaiu tăcând şi refuzând scaunul cu un gest de mână. Nu voiam să primesc nici o politeţă de la ei.

Fleva: „D-le M[aiorescu], sunteţi dat în judecată de Adunarea deputaţilor pentru mai multe fapte ce vi se impută împreună cu colegii d-voastră, şi anume mai întâi pentru că aţi falsificat alegerile, lipsind pe cetăţeni, etc. Ce aveţi de zis asupra acestui întâi punt?".

Eu. Precum am avut onoare a vă declara în scris, eu nu vă pot recunoaşte atribuţiile unor judecători de instrucţie, fiindcă nu vi le-a dat nici o lege (art. 104 din

Constituţie) şi prin urmare nu voiu răspunde la întrebările D-voastră.

Fleva. Acesta este tot răspunsul D-voastră şi pentru celelalte capete de acuzare?

Eu. Da.

Fleva. Atunci binevoiţi a scrie însu-şi răspunsul şi motivarea d-voastră pe această coală. (Era o coală cu formular tipărit ca al judecăt[orilor] de instrucţie).

Eu. Scrieţi d-voastră, dacă vă interesează răspunsul meu. Eu nu-l scriu.

Fleva (după ce l-a scris). Vă rog să iscăliţi, dacă vă pare exact aşa cum aţi zis.

Eu. Este exact, dar eu nu pot nici iscăli un asemenea act, a cărui legalitate o contest.

Fleva. Atunci se va face menţiune că aţi refuzat iscălitura.

Eu. Faceţi cum credeţi. Pe mine nu mă priveşte.

Fleva. Vă puteţi retrage, d-le Maiorescu.

Salutare mută şi rece din partea mea [1].

Totul a ţinut 5 minute.

Am eşit tot aşa de nepăsător precum intrasem, mi-am aprins afară în sală ţigara la un chibrit adus cu mare grăbire de uşier şi m'am dus în trăsură cu Wilhelm şi Nica a casă, unde *en attendant* fusese Maurojeny, Lahovary, Zizin etc., pe la nevastă-mea.

Ceilalţi miniştri nu au mai fost aduşi, şi, după nesfârşite trăgănări, prin Martie 1877 s'au scos definitiv din acuzare T. Rosetti, P. Carp, N. Crezzulescu, G. G. Cantacuzino (G. Costaforu murise) şi au rămas din nou

---

[1]. Mai târziu schimbat în: „T. Maiorescu (salută în tăcere şi ese)", forma din „Discursuri parlamentare", vol. II, p. 37.

votaţi acuzaţi 6 : L. Catargi, P. Maurojeny, Ion Em. Florescu, Alex. Lahovary, Basil Boerescu şi eu.

De atunci s'a trăgănit chestia până astăzi când scriu aceste rânduri (5/17 Iulie 1877). S'au tipărit 4 vol. 4⁰ cu „acte de acuzare" în contra noastră (redactate de Misail), resoluţiunea Camerei pentru acuzare s'a afişat în toate comunele din ţară, membrii Comitetului de acuzare şi-au dat dimisia unii după alţii, s'au ales alţii în loc, când Vernescu, când Daniileanu, când Stătescu, au demisionat unii după alţii, Stătescu şi Voinov s'au ales în Senat, prin urmare *eo ipso* demisionaţi. Tot s'a trăgănat. Şi-a dat din această cauză şi C. A. Rosetti dimisia din prezidenţia Camerei. În fine s'a rezolvit să se trimeată de urgenţă la Casaţie. C. A. Rosetti şi-a reluat prezidenţia. Până acum toate de geaba! Se zice că şi Prinţul Gorciacoff, cancelariul imperiului rusesc, care şade acum la consulul general rus baron Stuart, a insistat. Cu toate aceste astăzi încă nu este „sesisată" Curtea de Casaţie de afacerea noastră.

Mie personal mi-a fost chestia indiferentă de la început.

1877

Iulie 5.

Cum s'a putut să nu fi scris nimic în jurnalul acesta de atâtea luni!

Stagnare generală.

Tot aşteptarea rezolvirii procesului.

Din câte mi-am propus să lucrez pentru 77, nu am făcut decât terminarea lui Schopenhauer în „Convorbiri". Celelalte stau tot aşa.

Ocupat am fost cu recetirea şi corectarea der „Rumänischen Skizzen" de Mite Kremnitz, [pe] care le-a

tipărit Socec şi astăzi sânt terminate. Va apărea în această săptămână primul exemplar broşat.

Am început advocatura în Bucureşti şi de la Ianuarie cam merge, în termin de mijloc, în aceste 6 luni 650 [de] franci pe lună.

Importantă pledarea mea la Buzău înaintea juraţilor, pentru fostul Prefect al Râmnicului-Sărat Popescu, de sub ministeriul nostru. — Achitare.

De la sfârşitul Ianuarie până la ultima Aprilie (3 luni), am redactat *Timpul;* mai toate articulele de fond ale mele, din acest interval. Aveam pe lună 800 [de] franci. M'am retras din cauza invaziunii Ruşilor, în contra politicei cărora sânt absolut, pe când mulţi conservatori (Florescu, Philipescu, Lahovary, etc.) sânt rusofili.

N'am scris nimic alta în aceste 6 luni decât până la ultima Fevruarie restul Aforismelor lui Schopenhauer în „Convorbiri" şi acele articule de fond şi altele în „Timpul".

Cu nevastă-mea schimbare totală; rece, însă mai natural şi mai adevărat.

Ea este acum la Berlin. S'a dus pe la 8/20 Iunie din Bucureşti, pentru a lua pe Livia de la pensionatul ei în Dresda şi este acum cu ea la Berlin în Wallstrasse.

Eu am rămas peste vacanţă singur aici. Prânzesc la Kremnitz, dorm însă în locuinţa mea, S-ta Vineri No. 19. Rea locuinţă, prea caldă şi rău mirositoare.

Necazuri cu garda orăşănească, la care vor să mă vâre radicalii, deşi nu sânt încă cetăţean al Bucureştilor.

Despre intrarea Ruşilor şi mişcarea noastră politică, vezi ziarele [1].

---

[1]. Urmau două rânduri, şterse însă mai târziu.

„Junimea“ adunată la mine, la Pĕucescu şi la Odobescu în toate Vinerile sara, până la 1 Iunie regulat. Acum vacanţe. A fost bine [1].

Miercuri 6/18 Iulie 1877. După indispoziţia de 9 zile, înfine o zi de fericire, vechia elasticitate. Bine! Traducere în nemţeşte a dicţionarului istrian începută.

Joi, 7/19 Iulie 1877. Far ceva îngrijire. Chestia gardei naţionale, unde mă văd înscris pe nedrept, mă cam turmentă [2]. Cetesc englezeşte Middlemarch de George Eliot (M-e Lewes).

Sâmbătă [3] *9/21 Iulie 77.*

ora 10

Citesc mai departe Middlemarch, cartea a 4-a. Liniştit, aproape mulţumit, grijă (nu multă) numai în privinţa gardei naţionale, care abia Luni se hotărăşte, şi apoi în privinţa banilor. Acum n'am chiar nimic, 6 franci, şi sânt curios-humoristic cum o să es din această strimtoare. Am de primit oarecare sume de la clienţi. Dar de două săptămâni nu vine nimic. Criză mare. În acelaşi timp însă cerinţe. Pentru proprietarul meu impozite 90 de franci, pentru portărel, care tocmai fuse pe la mine, 20 de franci, Mitei pentru Slavici 67 de franci, şi traiul zilnic.

---

[1]. Jumătatea de jos a foii, pe care urmau însemnări pe amândouă feţele, a fost tăiată.

[2]. Urmau însemnări şi pe această faţă a foii tăiate. Pagina următoare începea cu cuvintele „Eliot (M-e Lewes)“ — sfârşitul unei propoziţii ce avusese începutul pe foaia precedentă, tăiată. Le-a completat, cu cuvintele (scrise deasupra rândului cu altă cerneală): „Citesc englezeşte Middlemarch de George“.

[3]. Textul începe de aici înainte în nemţeşte.

De unde va venì uşurarea? M'am adresat lui Melik, lui Stern — în zadar! Fuseiu acum la Scheinfeld[2] — nu era acasă.

Duminecă. + + Fericit. Dr. Arseni la masă la al de K[remnitz]. Cam obosit seara.

Luni 11 Iulie 77.

Primit 160 de franci de la un nou client. Şi [chestiunea cu] Garda [naţională] se desfăşură bine. Totuşi însă la prânz şi seara obosit şi istovit. Am tocmai numai atâta elasticitate, cât ajunge ca să mă ţin încă întru câtva la suprafaţă. Mai mult, nu. Orice apăsare mă împinge adânc în jos. Balanţa coboară, îndată ce coboară — n'ai ce să-i faci.

La al-de Kr[emnitz] mai niciodată vioiciune. W[ilhelm] cam indispus, drept vorbind de luni de zile abia câte o zi vioiu; îndoit de greu, cu natura lui, şi fără asta, indolentă, aproape ursuză. Pe lângă asta, copilul aproape mereu nu bine de 3 luni, acum destul de slab, mâncând puţin. Mite, care, de când o cunosc, n'a fost niciodată o natură trandafirie, este, se'nţelege, deprimată de aceste stări din casă. Ea, ce-i drept, se sileşte mereu să fie mai vioaie, deşi se lasă să fie prea mult prinsă de copil. Ce des urc greu scara la locuinţa lor, cu conştiinţa că acolo sus e iarăşi înnăbuşitor, şi eu nu mai am destulă putere ca să împing cu ei la căruţă. Abia trag la a mea proprie. — Mai pot oare, mi-e permis acum să împing la această altă căruţă? Face să citim, Mite şi cu mine, pe când acest lucru se vede bine că-l plictiseşte pe Wilhelm, în permanenta lui oboseală? Cu cruzimea proprie femeilor, Mite, ce-i drept, inacti-

---

[2]. Cei doi din urmă, probabil clienţi de la care avea de primit onorariu.

vitatea mea o relevă mereu în societatea ei. Dar asta nu se poate schimba.

O dificilă vară!

ora 11 seara.

Citit în numărul de la 1 Iunie al [revistei] „Revue des deux mondes" despre îngrozitoarele stări ale poliţiei în timpul Comunei din Paris de la 1871. De Maxime du Camp. — Şi despre Fr. Buloz în acelaşi număr.

$\frac{21 \text{ Iulie}}{2 \text{ August}}$ 1877.

Cu garda naţională lucrul s'a terminat cu bine, în sfârşit. Abia azi putuiu să dau „Consiliului de recensiment" adresa Primăriei Bucureşti (semnată C. A. Rosetti, No. 10756 din 19 Iulie 1877), care mă dispensează de serviciu, fiindcă nu domiciliez în Bucureşti.

De asemenea, am şi incasat în această lună până acum (şi anume în 9 zile) 780 [de franci]; deci [scăpat] din strimtorare.

La al-de Kremnitz a fost mai bine câtva timp. El nu mai are friguri, e foarte ocupat, câştigă binişor, pe lângă cei 300 de franci de la spital încă vreo 400 de franci pe lună, suma pare a se menţinea şi mai de grabă a creşte — în timpurile acestea rele. Şi băiatul a fost ceva mai vesel. Astfel citirăm câte ceva. Hillebrand, „Französische Geschichte", vol. I (1830—1837), Kanitz, „Bulgarien". În genere, în sfârşit o săptămână mulţumită, eu foarte ocupat. La Berlin, veşti bune.

$\frac{22 \text{ Iulie}}{3 \text{ August}}$ 77. La al-de Kremnitz, băiatul recidivă a catarului său intestinal. Diaree. Zăcând palid şi istovit. Nopţi rele ale Mitei. W[ilhelm] doarme mereu separat şi nu se duce niciodată noaptea să vadă ce mai e. —

Eu închiriez altă casă, strada Herestreu. Aştept pe Clara şi Livia la sfârşitul lui August nemţesc, în 3½ săptămâni.

*

În „Neue Freie Presse" No. 4562 din Maiu 1877 începe un foileton „Din emigraţie" de Arnold Ruge, şi povesteşte despre „Comitetul revoluţiei" din Londra, Mazzini-Herzen-Ruge-Kossuth-Dumitru Brătianu şi promite detalii mai departe despre cel din urmă.

*

La $\frac{\text{24 Iulie}}{\text{5 August}}$ este ziua de naştere a lui Wilhelm Volkmar.

*

Luni $\frac{\text{25 Iulie}}{\text{6 August}}$ 77 mutat cu Wilhelm, Mite şi Baby al lor (din cauza stării bolnăvicioase a acestuia) în locuinţă de vară, capătul stradei Craiovei, casa Laptew. Sus, un general rus; jos, avem noi 3 camere (dintre care un mare salon, tapetat în galben-auriu), à 35 de franci pe lună. Pe lângă asta, bucătărie şi cămară gratuit. Vaci în curte pentru lapte proaspăt.

Vineri $\frac{12}{24}$ August 77. Încă mereu jumătate în oraş, jumătate afară, în grădină de vară. La Berlin, pleurezie a Liviei, care decurge bine; despre care, scrisori ale neveste-mei din acest timp. Aici, băiatul tot încă cu diaree (6—7 ori în 24 de ore), dar totuşi deja mai bine. Wilhelm mereu mai dificil, mai comod şi mai bombănitor. De nerecunoscut.

Advocatura-mi merge bine. În Iulie, d. e., incasat 1400 de franci. Şi clientela lui W[ilhelm] merge izbitor

mai bine. Până la 800 de franci pe lună împreună cu salariul de la spitalul brâncovenesc.

Citit: Hillebrand, „Französische Geschichte", I, până la sfârşit. Acum, în mijlocul lui Tocqueville, „L'ancien régime et la révolution". Pe lângă asta, unele împrospătări astronomice, cu ocazia frumosului cer înstelat.

Ieri, la ziua de naştere a Theei, $\frac{11}{23}$ Aug., observat eclipsă de lună până la 12¼ noaptea, şi am sărbătorit-o cu şampanie.

În interval citit mereu mult englezeşte, ceea ce acum posed bine. Middlemarch a lui Elliot, apoi Estelle Russel, Paul Ferrol, terminat în sfârşit încântătorul „Vicar of Wakefield" şi Goethe despre acesta, în a sa „Wahrheit und Dichtung". Acum are să vină la rând „Mil on the Floss" a lui G. Eliot.

19/31 August 77.

Citit până la capăt „L'ancien régime et la révolution" a lui [Tocqueville. Acum început *Taine* „Les origines de la France [contemporaine]: I, L'ancien régime". Cât de cu totul altfel Taine! Un om al stilului, în care propoziţii şi imagini se contopesc unele într'altele într'o caldă emoţiune. Tocqueville are o rece fasonare cu ciocanul a metalului, Hillebrand numai o harnică strângere [de material] din arhive, fără stil şi fără formă (cu excepţia portretelor lui Thiers şi Guizot).

Sânt iarăşi în oraş. Al-de Kremnitz sânt încă afară, pentru două săptămâni. Eu mă duc numai câteva ore pe zi la ei. Am acolo uneori un sentiment de restriştе care mă sfredeleşte [1].

---

[1]. Urmau câteva rânduri pe care le-a şters; erau unele aprecieri asupra cumnatului său Dr. Wilhelm Kremnitz („de o cogoditate egoistă manifestă..."), pe care însă mai târziu ţine să le corecteze: v. însemnarea din Noemvrie 1880 (pag. 341.)

Vineri $\frac{2}{14}$ *Septemvrie 77.*

O zi curioasă.

Era vorba să fie sărbătorită ziua de naştere a băiatului. Dar dimineaţa la ora 6 mi-a venit ştire că Wilhelm fusese vizitat noaptea la ora 2 de prefectul de poliţie Radu Mihail şi rugat stăruitor să plece imediat la Turnul-Măgurele, fiindcă acolo zac 1500 de Români răniţi şi neîngrijiţi (Plevna!). A plecat ast' dimineaţă la ora 8.

În acelaşi timp e vorba să plece astăzi la Berlin Mite cu Mariţa şi copilul; copilul însă bolnav, noaptea iarăşi straşnică diaree. Am vorbit să mă duc şi eu cu ei până la graniţă, de oare ce am termin la Dorohoiu (afacerea Darabani).

Deodată vine plângând bucătăreasa mea: ast' noapte i-a murit bărbatul la spital. Am acoperit ¾ din cheltuielile înmormântărei.

Miercuri 7/19 Septemvrie 1877.

Iarăşi în Bucureşti. Sâmbătă Cernăuţi, grea călătorie cu Mite, Baby şi Mariţa. Dumincă seara în Herţa la doamna Panaite Casimir (unde erau şi doamnele Afendule) primit amical şi mas [acolo], Luni petrecut seara în Derţca la Stoianovici şi soţia lui. Sinistră călătorie de la Dorohoiu într'acolo, pe seară, pe dinaintea locului unde a fost ucis Uhrinowsky acum 3 ani. Erau acolo şi Vârnav cu tânăra lui soţie (fiica lui Cost. Rosetti). Neamical, ceea ce eu le-am întors îndoit a doua zi, în drumul de fier de la Leurda la Paşcani. — Marţi 6/18 Sept. pledat în Dorohoiu, câştigat (contra Cimara, în pricina embaticului Darabani), la ora 3¼ plecat de la tribunal şi [sosit] încă la timp (ora 4) la tren în

Leurda, fiindcă Iosif birjarul din Dorohoiu a mânat nebuneşte.

Distanţe: Cernăuţi peste Mamorniţa la Herţa 2¾ ore. Herţa—Dorohoiu 3 ore. Dorohoiu—Leurda 1½ oră. Dorohoiu—Derţca 1 oră. Derţca—Mihăileni ½ de oră.

Luni dimineaţa de la Herţa la Dorohoiu luat în trăsură, o bucată de drum, pe ţăranul cu strămurariţa, care-şi căuta nevasta furată!

Aici în Bucureşti W[ilhelm] iarăşi înapoi, supărat furios pentru drumul lui zadarnic la Turnul-Măgurele.

$\frac{12}{24}$ Septemvrie 77.

Advocatura începe să aducă venit bun. Pare, într'adevăr, ca şi când o luare liniştită, răbdătoare, a lucrurilor, abţinere şi strictă limitare a trebuinţelor sale de mai înainte şi, înainte de orice, muncă cinstită pe lângă toate astea, ar avea un fel de putere moralizatoare, care duce înainte mica corabie printre împrejurări. În mijlocul dificultăţii se produce apoi succesul. Astfel tocmai acum pentru mine, când într'adevăr am nevoie de el, spre a plăti lui Volkmar, chiria şi lemnele.

Vineri $\frac{16}{28}$ Sept. 77 seara plecat la Galaţi, ajuns acolo cu întârziere abia Sâmbătă la ora 5 dimineaţa, descins Hôtel du Nord No. 4 şi 5 (bine, scump), pledat la juraţi pentru fostul prefect Nicolaide, achitat în unanimitate, la masă la G. Moruzi şi încântătoarea lui soţie, noaptea ora 1¼ plecat cu trenul, la Bărboşi întâlnit în sleeping-car cu Clara şi Livia care veneau de la Berlin, Livia, de 14 ani, înaltă, mai înaltă decât mama ei, şi Duminecă la ora 11 sosit la Bucureşti, al-de Rosetti[1] cu flori la

---

[1]. Teodor Rosetti era naşul Liviei Maiorescu.

gară. — Wilhelm ca medic dirigent în spitalul de barace al Principesei la Cotroceni.

Joi $\frac{22 \text{ Sept.}}{4 \text{ Oct.}}$ 77. Iacovaki (fost prefect) la juraţi Bucureşti iarăşi amânat, a 6-a oară, din cauza stăruinţei procurorului.

18/30 Oct. 77. Situaţie neschimbată. Dar am mari venituri ca advocat. Luna asta până acum d. e. 2000 de franci. Advocat al lui I. A. Warschawsky cu 1000 de franci pe lună şi al lui A. Rubinştein şi J. Hessen cu 700 de franci. Aşa dar mai mult prin Ruşi.

Clara şi Livia aici. Vieaţă de familie liniştită. Mult împreună cu al-de Rosetti.

Mite tot la Thea la Berlin mereu, aşteptând ca aceasta să nască. Băieţelul ei acolo încă mereu nu sănătos. — Wilhelm mănâncă zilnic la noi, are mult de lucru cu cele 2 lazarete, e însă mai bucuros, din cauza atenţiei care i se dă în baraca Principesei.

Literar, aproape nimic. Consumat prea mult timp cu advocatura. Câteva momente sânt însă mereu [date] totuşi revizuirei traducerei „Aforismelor asupra înţelepciunei în vieaţă“ ale lui Schopenhauer.

Deci, trăit mai departe cam monoton.

Joi $\frac{20 \text{ Octomvrie}}{1 \text{ Noemvrie}}$ 77.

M'am gândit adesea, când persoane din familia mea erau câtva timp absente, în ce constă oare dificultatea şi faptul că nu sânt plăcute în relaţiile cu alţii. Adică memoria, după aceea, este adesea cu totul infidelă şi nu-ţi mai lasă scenele exact aşa cum, de cele mai multe ori, se petrecuseră şi provocaseră acel sen-

timent de neplăcere. Mă întreb deci adesea mai dinainte: cum şi în ce anume se va produce iarăşi prima scenă neplăcută cu acest om?

(Infidelitatea memoriei vine de acolo că ea păstrează adese numai faptul, dar nu înfăţişarea trăsăturilor feţei şi stările sufleteşti ce-l însoţesc. Faptul este însă de cele mai multe ori cu totul indiferent. Numai stările sufleteşti care l-însoţesc sânt hotărîtoare. Şi atunci te întrebi adesea mai târziu, mirat: Cum s'a putut numai dintr'atâta să se nască o neplăcere? Şi totuşi s'ar naşte iarăşi tot aşa, în împrejurări asemănătoare. Afară doar că s'ar fi întâmplat o schimbare radicală).

Importanţa unor astfel de întrebări prealabile constă în aceea că apoi eşti îndoit de atent la cea d'intâi scenă. Aceasta însă e un *tip* (deci de o importanţă hotărîtoare) al multora viitoare, un semn pentru o anume trăsătură fundamentală a caracterului.

Livia e acum de 5 săptămâni aici; trăisem mereu senini şi fără nici o neplăcere unul cu altul şi unul lângă altul. Acum 3 săptămâni, când eram odată singuri, mi-a spus, la o întrebare a mea despre „Rum[äninische] Skizzen" ale Mitei: „Cartea nu-mi place de loc. Nici nu o poţi citi altora. Specificul românesc cu totul pierdut". — Mi-a spus asta liniştit şi hotărît. Acum, mie judecata-mi pare falsă şi am văzut dintr'asta că ea era molipsită de antipatia familiei Kremnitzilor în contra Mitei. De altfel, asta o bănuiam eu şi mai înainte, şi, de oare ce, altfel, îmi convenea claritatea liniştită cu care ea-şi spunea judecata, nu pot socotì această scenă între neplăceri. Ce-i drept, mi-era acum, ca şi cum este ceva străin între Livia şi mine. Însă faţă cu asemenea lucruri trebue să fii tolerant.

Altfel, ieri seară. Eram la masă cu d-na Poenaru şi Wilhelm. Trebuia adus un cleşte de spart nuci.

„Ado spărgătoare“ [1], zic eu servitoarei.

„Aici se zice stricătoare“ [1], zice Livia.

„Nu cred“, răspund eu.

„Ba da“ [1], zice Livia, acum şi mai hotărît.

„Ba nu“ [1], zic eu şi întreb îndată pe servitoare, care răspunde just, că *stricătoare* îi e cu totul necunoscut; tot aşa şi d-na Poenaru. Amândouă cunosc numai, ca şi mine, *spărgătoare.*

Livia — o figură ofensată.

„Prin urmare se zice *spărgătoare,* Livia, iar nu *stricătoare,* îi spun şi eu acum, foarte apăsat.

„Da, am înţeles“, răspunde ea, morocănoasă.

„Livia!“, o'nveghează mama.

Şi cu asta s'a terminat. Eu îndată am povestit d-nei Poenaru ceva, râzând, însă nu m'am mai uitat peste masă la Livia. Nici ea nu mai vorbea nimic, s'a dus apoi să plângă într'un colţ, i-a spus mamei că-i pare rău că a greşit, a venit iarăşi la noi toţi şi s'a silit să-mi aducă chibrituri pentru ţigare. După care, eu apoi am vorbit cu ea, comme si de rien n'était.

Dar astăzi i-am spus că a greşit, a recunoscut, şi am stabilit împreună următoarea regulă de vieaţă: când ai spus ori ai făcut ceva greşit, trebue, îndată ce s'a adeverit că e greşit, să mărturiseşti aceste lucru *imediat, cu voie bună.* Asta câştigă inimele şi e un mare semn de amabilitate.

De la 25 Octomvrie până la 30, mutatul şi instalarea în noua locuinţă, strada Herestrău, 27. Camera mea, frumoasă.

---

[1]. Aceste cuvinte, în româneşte în text.

Luni 7/19 Noemvrie 1877.

Ieri seară, ora 6½, la masă, eram obosit şi am putut mânca numai supă şi ½ becaţină. Erau însă smochine uscate pe masă şi am mâncat 4 ori 5 din ele. Slavici, care mânca cu noi, zise (în contra felului său către mine): „Nu mânca smochine, domnule Maiorescu“ — „De ce?“ — „Matei Corvin a murit dintr'asta“. — „Vor fi fost otrăvite“, ziseiu eu, râzând.

Pe la ora 11 m'am culcat şi mă deştept pe la 1½ cu o grozavă congestie la cap şi puls iuţit, tremurat de picioare, mă târăsc în salon, apoi în camera mea..., slab să cad jos, încât a trebuit peste tot să mă sprijin.... Îmi pun comprese reci şi-mi văd atunci faţa roşie ca focul şi ochii injectaţi. În cele din urmă, deştept pe nevastă-mea, trimitem la Wilhelm, mă întind iarăşi pe sofaua mea, comprese reci, apă fierbinte pentru mâini pentru retragerea sângelui, dar nimic nu ajută şi timp de ¾ de oră, într'o mare opresiune, că acestea ar fi fiind antecedentele unui atac de apoplexie. Dintr'o dată mă ridic în sus cu uimitoare euforie şi zic: „Acum mi-e mai bine!“. Răsfrângându-mi cămaşa ce era udă, văd că gâtul şi pieptul mi-erau roşii ca racul şi ia uită-te: tot corpul (afară de mâni şi degetele picioarelor) era acoperit de spuzeală roşie, din care se ridicau băşicuţe albe turtite, ca de urzicătură. Fireşte, am zis îndată: Asta e o urticaria febrilis, citiiu încă o dată pe Niemeyer al meu despre aceasta şi m'am culcat râzând. Când sosì Wilhelm, cu o neliniște plină de afecţiune, eram aşa de vesel în pat şi am dormit până la 8½ dimineaţa. Când m'am deşteptat, totul trecuse, afară de slăbiciune a puterilor şi ceva febră.

Luni $\frac{14}{26}$ Noemvrie 1877.

De atunci febră şi lâncezeală. Luat chinină, şi de

astăzi început cu decoct de quassia al lui Lecomte, coajă de chină şi pommată de fer.

La Berlin aceeaşi situaţie nehotărîtă.

Miercuri $\frac{16}{28}$ Noemvrie 77.

În sfârşit depeşa din Berlin, că Thea a născut un băiat în noaptea de Luni $\frac{14}{26}$ spre Marţi $\frac{15}{27}$ Noemvrie.

Şi eu sânt acum de tot bine. Poate febra în genere trecută, poate şi efectul decoctului lui Lecomte recomandat.

Astăzi la noi la masă d-na şi d. Mandrea, d-na şi d. Rosetti, d-na Poenaru, Zizin Cantacuzène şi Wilhelm. Băut în sănătatea Theei şi a tânărului omuleţ.

Seara ne-a citit Slavici începutul (neinteresant) al unui roman.

Venit de la advocatură pe Octomvrie la 6500 de franci, Noemvrie până acum peste 4800. Deci bine. Încep a respira din spre partea datoriilor.

Miercuri $\frac{23 \text{ Noemvrie}}{5 \text{ Decemvrie}}$ 77. Obţinut concediu de 2 luni, pentru căutarea sănătăţii, de la garda naţională care mă necăjeşte mult. Voiseră totuşi să mă înhaţe într'un mod grosolan iarăşi pentru Bucureşti.

Miercuri $\frac{30 \text{ Noemvrie}}{12 \text{ Decemvrie}}$ 1877. Seara, ora 10.

Şi iarăşi în Galaţi pentru o zi, iarăşi Hôtel du Nord No. 4 şi 5, foarte bine. În 3 ore e vorba să plec la Bucureşti, prin Bărboşi. În Bărboşi e vorba să mă întâlnesc cu Mite şi băieţelul ei, care au plecat Luni din Berlin.

Aici astă seară trecut prin iluminaţie şi jubilare pe strade, pentru Plevna. În Bucureşti a fost încă ieri

seară, la plecare. În sleeping-car, Ştirbey şi Carp. La Ploeşti însă, sleeping-carul s'a aprins şi a rămas acolo.

Aici în Galaţi afacerea Avram Orenstein contra lui Ilie Dimitrescu, punere de secvestru. Vorbit cu advocatul C. Resu pentru noul termin.

Joi $\frac{1}{13}$ *Decembre 77* dimineaţa la ora 4 întâlnit exact în Bărboşi cu Mite, cu băieţelul ei şi cu Mariţa şi venit până la Bucureşti, unde la ora 12 la prânz am găsit la gară pe Wilhelm. La Bărboşi neauă, dar chiar la Buzău nu mai era.

Mite şi copilul neaşteptat de bine.

Sâmbătă 3/15 Decemvrie 1877, întâia ninsoare cu ploaie în Bucureşti, Duminecă mai mult ploaie (zăpadă de loc pe acoperişuri), azi Luni 5/17 Decemvrie nu mai e nici neauă, nici ploaie. Termometrul încă nu bine subt zero, ziua. Încă nu iarnă.

Azi, Luni, a sosit aici, după căderea Plevnei, ţarul rusesc Alexandru şi e vorba să plece poimâne mai departe spre Petersburg. Iluminaţie, fâlfâire de steaguri ş. a. m. d. Mie profund respingător, ca tot ce e semibarbar, şi Rusia înainte de toate.

Am scăpat de datorii, afară de 1300 de franci la Marmorosch şi Blank. Wilhelm are la mine vre o 5500 de franci, cu 10% dobândă, dar numai pentru plasamentul său avantajos. Sânt acoperiţi prin suma mult mai mare a părţei mele la casa din Iaşi.

Prin urmare, de la Anul nou 1878 înainte, din nou economii şi plasamente nouă!

Marţi $\frac{6}{18}$ Decembre 1877.

Neauă, multă, puternică, venită peste noapte. În ziua de Sf. Nicolae.

Joi seara 8/20 Dec. 77. De atunci, furtună, viscol, pe alocurea neaua înaltă de un stânjen în curți, țăndări de ghiață în obraz, circulația aproape întreruptă.

Sufletește, nefericit. Advocatura bine, am scăpat de datorii, casa este în bună rânduială, — însă dorul după fericire mă chinuește ca o idee fixă. De casa mea mi s'a urît de moarte; e ciudat, cum din timpul ministeriatului meu e imposibil să mă mai găsesc mulțumit cu soția mea [1]. Tolerez numai, și e numai modus vivendi. În fundul sufletului, mi-e groază de existența mea zilnică. Sânt însă mai aproape de soluție. Dacă advocatura merge așa mai departe, pot economisi un mic capital pentru soție și fiică. Asta e datoria mea. După aceea însă, n'aș mai vrea să exist. Nu mai pot.

Miercuri 14/26 Dec. 77 dimineața — 15° R. Dar spre prânz ninsoare, vreme mai blândă, seara —2°, azi, Vineri $\frac{16}{28}$ Dec., moină, soare general, + 4° R.

Mite la pat de alaltăieri, în noaptea de ieri spre astăzi iarăși acces grav, ca și astă-vară... Clara e de ieri acolo, dormit acolo, încercare de a schimba îngrijitoarea copilului.

La sfârșitul anului, toți sănătoși iarăși, seara spre Anul-nou petrecută la al-de Kremnitz cu (comic-îndrăgostita) Frl. Marquardt.

Crăciunul la noi acasă (fără al-de Kremnitz, Mite fiind încă la pat) cu al-de Graham și Slavici.

---

[1]. De la venirea d-nei [Mite] Kremnitz în țară. [Nota d-nei Livia Dymsza].

20 Ianuarie / 1 Fevruarie 1878.

Incasat relativ multe parale, supra-ocupat de dimineaţa până târziu, mai mult de la Evrei ruseşti; acum aproape 5000 de franci deja pentru plasat. Advocat cu luna al lui Warschawsky (acum à 2000 de franci), Raffalovich (à 1000 de franci), Boboritz (à 800 de franci), Hessen şi Kalinowsky (à 600 de franci), Rubinstein (à 600 fr.), Hirschler (à 800 de fr). —

Nu citesc nimic, abia dacă „Algemeine Zeitung", nu gândesc nimic decât procese.

Mereu încă necazuri cu garda naţională; pe lângă asta, aud că sânt candidat al conservatorilor la alegerea de deputat al colegiului I de Iaşi la 23 şi 24 Ianuarie.

---

21 Ianuarie / 2 Fevruarie 78 (ora 7½ dimineaţa).

Orice îngheţ moral produce o ciudată apăsare şi vise ciudate. Am visat (şi dintr'asta mă deşteptaiu acum o oră) că eu, stând în faţa unei pieţe deschise, auzeam un schimb de cuvinte aspru de la o casă izolată din fundul pieţei. Casa era fără etaj şi ca un local de corp de gardă. Oamenii din partea dreaptă a stradei priveau cu mare atenţie într'acolo, păreau că au putinţa chiar să vadă persoanele care se certau; eu însă nu. De odată se face tăcere, uşa din mijloc a corpului de gardă se deschide şi ese afară, cu o violentă excitare la faţă, un ofiţer (cel mustrat): urît, cam cum e capelmaestrul Hübsch, dar cu părul şi mustaţa mai roşcate, cu înfăţişarea unui decăzut. Se opreşte la vreo 4 paşi în faţa corpului de gardă, întoarce încet capul la dreapta şi vede un soldat care sta nu departe, apoi scoate un pistol din buzunarul stâng al mantalei, îl pune în gură şi-l descarcă. În vis privesc cu cea mai mare încordare cum

vor fi simptomele morței, fiindcă adesea vream să controlez (astfel îmi vine în gând în vis chiar) cum moare cineva după răni de împușcare. Trec, de fapt, precum constataiu în vis, vre o 3—4 secunde, și dintr'o nare (nu știu dacă din cea din dreapta sau cea din stânga, fiindcă, din cauza depărtărei și a mustății roșii, nu puteam să disting bine) începe a curge un slab șiroiu de sânge. Atunci ofițerul se întoarce și cade la pământ, cu fața spre corpul de gardă. Eu mă uitam cu luare-a-minte să văd dacă se va prăbuși. Dar nu; într'adevăr căzu, dar foarte încet, și la o palmă de pământ întâi se sprijini cu amândouă mâinile, ca să nu se izbească cu capul. *După aceea și-a aplecat încet fața la pământ și l-a sărutat cu ardoare, ca și când și-ar lua cu durere rămas-bun de la el,* după care căzu apoi mort [1].

Scriu aceasta așa de amănunțit, fiindcă m'a izbit viața absolut plastic-dramatică a visului. Această sărutare a pământului de luare-de-rămas-bun, nu mi-a trecut niciodată prin minte în stare de trezie, pe cât mi-aduc aminte, și nici altceva asemenea. Acest amănunt moral de mișcătoare tristețe în plastica acțiune a visului e foarte remarcabil.

Eu însu-mi m'am gândit ieri mult la sinucidere și mi-am zis a suta oară că nu pot face asta, cât timp nu las destui bani familiei mele. Dar niciodată la sinucidere prin glonț; din contra, când, pe la ora 5, m'am întins puțin în odaia de culcare, îmi zugrăveam cu dor moartea prin cloroform, o adormire în neant cu un burete cu cloroform peste față.

În timpul zilei mă chinuise din nou invitarea (nelegală) la garda națională, dar seara lucrul era terminat,

[1]. Acest curios vis pare explicabil prin gândurile de sinucidere ce-i umblau atunci prin cap — cum o și spune însu-și îndată, — și prin starea sufletească creată de știrile zilnice de la teatrul războiului ruso-româno-turc.

fiindcă Roşca, în urma unui bilet al meu, mă lăsase iarăşi liber.

Şi din aceste elemente visul face un tablou aşa de dramatic-intim!

Cum se explică precisa *realitate şi consecvenţă morală în vis a ofiţerului care se sinucide?*

La 24 Ianuarie am fost ales într'adevăr deputat al colegiului I de Iaşi, după care la 25 Ianuarie acuzarea în contra tuturor miniştrilor a fost pur şi simplu retrasă de către Cameră.

La $\frac{15}{27}$ Aprilie, în Sâmbăta Paştelor, a venit Emilia la noi şi a rămas vre o săptămână. Gândurile ei de sinucidere [1]. Ea însăşi venerată în tot cercul familiei mele.

Eu de loc bine toate cele 2 săptămâni ale vacanţei Paştelor. La început, părea a fi dilatare a stomacului. Mi se spune că din cauza asta trebue să mă duc la Kissingen. Apoi însă, de la 24 Aprilie (st. v.) înainte m'a tratat W[ilhelm] de friguri, cu chinină, şi totul s'a îndreptat.

Principele Bibescu-Brâncoveanu m'a însărcinat să apăr drepturile familiei sale la spitalul şi [fundaţia] Doamna Bălaşa.

Întâia mea cuvântare în această Cameră [2] (în contra nouei legi comunale a ei, raportor Protopopescu-Pake). Deziluzia noastră pe urmă. Dar la citit face bună impresie şi are efect mai bun.

---

1. Cf. însemn. de la 19—23 Iunie 1878.
2. Vezi *T. Maiorescu*, op. cit., vol. II, pag. 136—162.

Bucureşti 1878.

Luni 22 Maiu, st. v., ora 10 seara.

A fost la mine colonelul Nic. Bibescu, în afacerea Brâncoveanu, pentru spital şi Doamna Bălaşa. El e epitrop, cu Cariagdi. Vrea să-mi stea într'ajutor ca să împăcăm pe mitropolit cu familia, pentru ca colegul său Cariagdi să fie scos de acolo.

Dificultate cu Ştirbey!

Celelalte rude?? Moscu? Băleanu?

Mitropolitul.

Nicolae Bibescu.

Să vorbesc cu Principele!

Vineri 26 Maiu 1878, st. v., ultima „Junime" la mine (ca totdeauna, în timpul din urmă, în această stagiune). A fost şi Vasile Alecsandri (tocmai foarte sărbătorit pentru premiul ce a primit poezia sa de 4 strofe „Gintea latină" la concursul respectiv din Montpellier; i se dă şi un banchet prin subscripţie săptămâna viitoare). Şi cneazul Cantacuzin, Theod. Şerbănescu, Olănescu ş. a. m. d., vreo 23 de persoane, Ronetii-Roman („Radu"), Caragiali (bun traducător al *Romei învinse* de Parodi), Eminescu, Slavici, Nicu Gane, etc. Splendidă seară! Frumoase poezii de Eminescu, o baladă de Gane, poezii drăguţe de Şerbănescu, *frumoase* traduceri din Horaţiu de Olănescu şi, la urmă, interesanta „causerie" a lui Alecsandri.

Duminecă 28 Maiu, iarăşi febră (din întâmplare în Buzău), Marţi 30 Maiu iarăşi, şi şi ceva durere în obrazul stâng. Miercuri 31 Maiu ½ de gram de chinină, zi

para-ocupată, curioasă stare de depresiune, dar senin — ca de obiceiu [1].

Marți 6/18 Iunie 78 i-am spus neveste-mei că așa nu mai merge, are dreptate; că trebue să plece; că i-aș propune Berlinul, altfel însă Dresda ori Geneva, sau ori unde altminteri ar vrea dânsa.

Ea a ales, cu relativă liniște, Geneva. Acum, pregătiri de călătorie, dar totul liniștit, din când în când veselă cu Livia; încât, câte o dată chiar nu o mai pricep. Le-am fixat 840 de franci pe lună; afară de asta, firește, călătoria.

Sâmbătă $\frac{10}{22}$ Iunie 1878 dimineața, la ora 7,40, a plecat Clara cu Livia, pe noua linie București-Vârciorova-Orșova-Mehadia-Pesta la Geneva, pe mai mulți ani, după felul cum s'a pregătit și precum am și vorbit în câteva scurte cuvinte. Despărțire foarte simplă, ca o izbăvire reciprocă dintr'o încordare nu prea de suportat [2].

De Luni seara 19 Iunie/1 Iulie 1878 până Vineri 23 Iunie dimineața, extrem de obositoare călătorie la Dorohoiu, pentru procesul la jurați Darabani-Cimara. (Evreul Hecht). La ora 12 noaptea în Buzău aflat că trenul e întrerupt dincolo de Barboși, deci toată noaptea, cu trăsură cu 4 cai de la Buzău la Focșani, 8 ore, 40 de franci, de acolo cu trăsură cu 2 cai până la Mără-

[1]. Urma încă o foaie de însemnări, care a fost tăiată cu foarfecele; pagina următoare e nescrisă, căci fusese lipită pe ea, cu ceară roșie, o altă foaie, care acum nu mai e.

[2]. Urmau trei foi de însemnări, care au fost tăiate cu foarfecele.

şeşti 1½ oră (12 franci). În Mărăşeşti trenul de persoane spre Roman-Vereşti-Botoşani. În Botoşani Hotel Mutul, apoi dimineaţa la Dorohoiu, acolo aflat că e necesară amânarea. Imediat îndărăt (tot cu Iosif Birjarul), de la 2 până la 3½, la staţia Leurda (18 franci), de acolo la Iaşi, unde am sosit deci Miercuri seara la ora 10, vorbit până după 1 cu Emilia despre venirea ei la mine la Bucureşti, apoi dimineaţa la ora 5 plecat iarăşi de la otel cu trăsura în sus la Copou, la ora 7 dimineaţa iarăşi cu trenul de persoane (deci Joi) călătorit mai departe spre Roman şi de acolo până la Brăila, de oare ce, din fericire, calea ferată era iarăşi practicabilă, cu o bucată de mers pe jos de 100 de paşi. La 9½ seara la Brăila, până la 11 cinat seara cu Dr. Arseni, n'am putut dormì din cauza muşcăturilor de ţânţari în Hôtel Hugo, la ora 3 Vineri dimineaţa din nou cu trenul accelerat şi în sfârşit la 9 ore dimineaţa din aceeaşi zi la Bucureşti. Migrenă destul de pronunţată. 3 procese de pledat.

Mite tot la pat, colită neglijată de mult de Wilhelm. Şi băiatul tot mereu febră. De 4 săptămâni ar fi trebuit să fie la Kissingen mama şi copilul, şi totul ar fi fost evitat.

În acea Miercuri noaptea convorbire cu Emilia (spre a o abate de la sinucidere) în parloirul ei (Casele Millo, la dreapta jos).

Acasă, găsit scrisoare de la Clara din Geneva (Pension Richemont, rue Adémar-Fabri 4). Declară că consimte la divorţ.

Pe drum, citit „Corespondenţa între Goethe şi Marianne v. Willemer" de Th. Creizenach [1] (Cotta, 1877).

[1]. Th. Creizenach (1818—1877), poet şi scriitor, profesor la Philantropinul israelit din Frankurt a. M., unul din întemeietorii principali ai „Asociaţiei evreeşti pentru reformă" din Frankfurt.

Pe lângă migăleala ridiculă cu mărunţişuri, care caracterizează acum pe Germani, găsit scrisori, fapte şi pasagii emoţionante.

Bucureşti, Duminecă $\frac{25 \text{ Iunie}}{7 \text{ Iulie}}$ 1878.

Azi, la ora 7 dimineaţa, iar [m'am] deşteptat cu ceva [1]... aproape în toţi anii la vremea asta. Pe lângă asta, brisé de fièvre. Oare de unde?... [2].

Mi-e însă aproape indiferent...

Mica [3] tot la pat, Frl. Marquardt zilnic acolo pentru gospodărie, Baby prins de friguri, dar mai bine şi foarte drăguţ.

Luni, 26 Iunie 78.

Azi, sculat la ora 6 dimineaţa... [2].

Sâmbătă 1 Iulie 1878. Bucureşti.

Deplin sănătos chiar de alaltăieri. Clarei şi Liviei nu le-am scris încă nici măcar o singură dată. Trebue să fac asta astăzi în sfârşit.

Încă mereu nelinişte din cauza Emiliei, şi Mite încă nu deplin bine, iar eu nefericit în suflet, din cauza necesităţei divorţului de nevastă-mea.

Rămân până la 4 Iulie aici din cauza unui proces venit peste altele. Apoi Kissingen.

În politica, ieri, alaltăieri şi răsalaltăieri şedinţe de noapte la Cameră, spre a vedea dacă avem să primim sau nu grelele hotărîri ale Congresului de la Berlin. Eu nu mă duc de loc la ele, atât de mult mă scârbeşte

---

1. Două rânduri şterse.
2. Mai multe rânduri şterse.
3. D-na Mite Kremnitz [nota d-nei Livia Dymsza].

această comedie. Ca şi când am putea face altceva decât să le primim! Toată aceasta e numai agonia partidului roşu în România [1].

Scris Clarei alăturata scrisoare, scris şi Emiliei şi Liviei.

Madame Majoresco, Genève,
Quai des Eaux vives,
Pension Picaud

Bucureşti 1/13 Iulie 78.

Clara,

Despre pasul hotărîtor dintre noi de care-mi scrii şi despre care, precum am aflat după aceea, şi soru-mea Emilia ţi-a scris, să decidem ceva mai târziu. Deocamdată, fiecare dintre noi avem nevoie de linişte şi de clarificare în sine însu-şi.

Din întâia ta scrisoare nu pot pricepe cum vrei să fereşti pe Livia de „dezonoarea" mamei ei, dacă ar fi să divorţezi. Numai de „dezonoare" nu poate fi vorba pentru tine; în România toţi cunoscuţii te-ar compătimi pe tine, în Germania toţi m'ar condamna *pe mine,* iar pentru tine ar avea numai stimă şi simpatie [2]. Să nu întrebuinţăm vorbe mari în potriva înţelesului lor.

Totuşi, precum spuseiu, despre asta mai târziu.

Te rog să nu-mi dai nici o socoteală despre cheltu-

---

[1]. Adausă nota următoare (în româneşte): „(NB. Rău prevăzut! Brătianu s'a menţinut încă aproape 10 ani). Sept. 1897".

[2]. Urmau aceste rânduri, pe care însă le-a şters îndată: „Kaum 4 od. 5 Menschen auf der ganzen Welt würden meine innere Rechtfertigung begreifen. Alle anderen wären für dich und gegen mich. Wie kannst du das nicht fühlen?".

ielile tale[1]. Aveţi 840 de franci pe lună[2]. Te rog să nu faci nici o economie la această sumă. Veniturile mele sânt încă la acelaşi nivel.

Pot pleca din Bucureşti cel mult 16 zile; în vre o localitate balneară apropiată; poate pe lângă Viena. Joi 4/16 Iulie trebue să fiu încă aici pentru un termen la Curtea de casaţie; după aceea, cred că plec în călătorie.

De la Viena îţi trimit apoi, săptămâna viitoare, încă 1680 de franci pentru alte 2 luni.

Despre înapoierea mea la Bucureşti te voiu informa.

Şi astfel deci fiecare să vadă pentru sine şi înăuntrul său însu-şi ce posibilităţi de vieaţă are încă.

T. M.

Trimes Clarei, din Nürnberg, încă 1680 de franci pentru două luni mai departe (câte 840 de franci pe lună) la 7/19 Iulie 1878, şi Liviei 40 de franci, „pour folies".

Deci Clara are bani până la $\frac{1}{13}$ Octom. 1878.

Miercuri 5/17 Iulie 1878 dimineaţa plecat din Bucureşti cu Mite, Baby şi îngrijitoarea copilului, Tinca, prin Vârciorova-Orşova-Pesta-Viena. Pornit la ora 7,40′ dimineaţa, în Vârciorova la ora 6 seara, acolo trăsură până la Orşova, apoi toată noaptea (clasa I sânt compartimente de dormit cu 2 fl. suplement de persoană) până la Pesta, apoi obositor de cald până la Viena, unde sosit Joi după prânz pe la ora 3.

---

[1]. Urmau (şterse îndată): „Ich habe sie nie von dir verlangt, und jetzt weniger als je".

[2]. De asemenea: „das ist nicht viel, wohl auch nicht zu wenig".

Preţul, bilet combinat până la Viena 137 de franci; numai clasa I vre 180 franci.

În Vârciorova, văzut că W[ilhelm] nu dedese la bagaje şi cufărul meu. Rămăsese la Bucureşti. Toate cămăşile, hainele, daruri pentru Thea [erau] în el. Dar nici un minut neplăcut, din ambiţie în faţa Mitei şi spre a nu strica de mult dorita bucurie a călătoriei cu dânsa.

Altminteri, frumos drum cu trăsura între Vârciorova şi Orşova, prin faţa insulei turceşti Ada-Kale, acum ocupată de Austriaci.

În Viena (în otel murdar în Leopoldstadt; prost la Kaiserbad), alergătură pentru cumpărat îmbrăcăminte, cămăşi, pantaloni, ciorapi, cămăşi de noapte, batiste, gulere, costum, pardesiu, pălărie, mănuşi (Jaquemar, Herrengasse, 6, à 2 fl. 50!! şi destul de proaste faţă cu cele franţuzeşti ale noastre), schimbarea banilor, pretutindeni cu trăsura. Abia avut timp [să ajung] la gara Elisabeta (Mariahilf) la trenul de 7,50 spre Nürnberg, pe când Mite cu Baby şi servitoarea a plecat la gara Franz-Iosef la trenul de ora 9 seara. Nimic mâncat. Alergătură nebună, numai spre a nu lăsa pe Thea să aştepte o zi mai mult.

Mite amabilă şi neobosită.

Ar fi fost bine să mă odihnesc o zi în Viena cu Mite. Vecînica mea greşală, din cauza altora (aici a Theei) să mă las să-mi fie hărţuită vieaţa şi să nu ajung niciodată la liniştită fericire proprie.

Vineri 7/19 Iulie 1878 ora 8 în Nürnberg. Văzut oraşul şi biserici şi cetăţuia. Fotografii de peste tot. Impresie minunată, impresia totală a oraşului, mai puţin diferitele lucrări de artă. Chivotul de Adam Krafft (1496—1500) în Lorenzkirche, o jucărie. Frauenkirche cu vestibulul şi cu epitaful familiei Pergenstorffer (tot de

Krafft), numai pentru cine n'a văzut nimic mai mare. Frumoasă fântână (1385—1396 de maestrul Heinrich der Balier) drăguță, mormântul lui Sebaldus de Peter Vischer și cei 5 fii ai săi (1506—1519), foarte frumos în diferitele figuri, ca total mă indispune sarcofagul de la mijloc. Monumentul lui Albrecht Dürer (statue de coloare închisă, postament de coloare deschisă!!). Extraordinar de emoționant este însă caracterul istoric-cetățenesc al întregului oraș și a tuturor operelor sale, *mulțimea* artei și a lucrărilor de meșteșugari, *multele* fântâni, ieșituri în clădiri, zăbrele ș. a. m. d.

Văzut unelte de tortură autentice în cetățuie. Nu trebue uitat că așa ceva era întrebuințat curent încă la începutul secolului al 18-lea.

Acolo o gravură în lemn incadrată: „Hinrichtung der beeden Rebellen Hora und Kloska, 1785, 25 Februarii in dem Comitate Karls-Burg".

În aceeași zi după ora 11 plecat din Nürnberg și la 12½ în Bamberg. Vizitat, oraș stupid, nici o trăsură la gară (grevă de 1 an, din cauza taxelor comunale), o trăsură cu un cal, din Würzburg, conform taxei, care nici aceea nu era acolo, oteluri murdare, pe cât se părea, domul mi s a părut mai puțin frumos, ce-i drept însă totalul bogat, pavaj bun, mare Regierungsplatz și clădire administrativă, privire frumoasă de pe Mihaelsberg. Luat fotografii.

Sosire în Kissingen ora 4,45. La gară, Thea, drăguță și slabă.

Seara mers cu trăsura la Klaushof și mâncat în sfârșit ceva. Aeolsharfe.

Thea locuia la villa Altenberg (bună) cu d-ra Lotte Krummhauer (prietena ei însoțitoare) și cu vorbăreața doică Ana, și cu copilul de opt luni „Wernerchen".

Lotte o drăguță, sveltă, fată germană, cu ochi frumoși, 23 de ani, vecînic mută și nereacționând.

Eu cameră la etajul al 2-lea „Zu den vier Jahreszeiten", 25 de mărci pe săptămână. Masa (table d'hôte sau dîner prix fixe) 2 mărci 50. Bune vinuri de Saale între 1½ și 3 mărci sticla. Bune mâncări la Kurhaus; bunișoare în Hôtel Schmitt. Buchete de flori de la femei bătrâne pe Promenadă (à 2 mărci, chiar și 1½), multe ocazii de mers cu trăsura, zarafi, tabac, ș. a. m. d.

Sâmbătă 8/20 Iulie 78 primblat cu trăsura la Bocklet (1 oră de la Kissingen), pe la castelul Aschach, vizitat, fotografie, foi de ederă. Cu toții.

Duminecă 9/21 Iulie 78 la Hammelburg, pe la ruina Trimberg. Acolo vizitat castelul Saaleck, cu d-ra Lotte. Fotografie. Viță de vie. Mult vin, regiune bogată (șampanie de Würzburg).

Thea mereu încă pe jumătate leșinată, de slăbiciune, în genere moleșită.

Luni, ora 2¼ plecat de la Kissingen la Nürnberg. Impresionantul Hôtel de Bavière (Bayrischer Hof). Seara încă cu cele 2 dame la cetățuie, la coborîre Thea leșinând. Cina; la șampanie, în timpul conversației Thea din nou leșinând.

În sfârșit, Marți prin Weiden, Eger, la Bad Elster, unde sosit așa dar *Marți* $\frac{11}{23}$ *Iulie 1878* la ora 3,43′. Mite la gară, Elster frumoasă impresie. (A doua zi, la ora 10, d-ra Lotte plecat la Dresda, la prietena ei Eyber, la prof. Struve, Neustadt, Tieckstrasse 3).

Locuim în „[Hôtel] Kronprinz". Ea la etajul I (3 camere, dintre care un frumos salon la mijloc, cu balcon cu splendidă privire), cu 60 de mărci pe săptămână; eu sus, o cameră, cu 20 de mărci. (După o ședere de 7 zile, taxă de cură 18 mărci; pentru servitori, când îi ai cu

tine, 2 mărci). Dar paturi și în colo, foarte simplu. Cel mai bun e Hôtel de Saxe; cea mai scumpă masă; alții zic „Wettiner Hof", unde Dumineca muzică a băilor.

Noaptea la Nürnberg imputări morale. Sânt eu condamnat să-mi consum viața pentru alții? Ce-aveam eu să văd Nürnbergul cu ființele acestea? Lotte neinteligentă, tăcută, Thea leșinată, eu hărțuit cu 2 femei, 1 copil și doică, 7 cufere și 6 genți de mână, zăpușală, cheltuit nebunește — și la ce, la ce?

Cu Thea de loc vorbit, Lotte mereu cu noi, și [chiar] când [eram] singuri, Thea pe jumătate moartă de slăbiciune.

Dar la sosirea în Elster Mite [mi-a] făcut o impresie regală. Drăguță, în toți mușchii plină de spirit, însufletită în convorbire.

Vineri 14/26 Iulie 1878 început Bad Elster cu 2 pahare Kissingen Racoczy, pe care l-am luat cu mine în 40 de sticle de hyalit împachetate într'o ladă (totul 19 mărci).

Sâmbătă 15/27 Iulie 78 băut 3 pahare. O să mă urc până la 4 pahare Elster, care sânt ceva mai mici decât cele de Kissingen.

Dispoziție sufletească predominantă, plictiseală. Aș vrea să fiu și să stau de vorbă numai cu Mite, în care m'am răsfirat sufletește. Dar Thea e mereu de față. Deci *temă* de conversație. Pe lângă asta, copiii. Mănânc, când le convine altora și unde le convine altora. Thea va să fie tratată cu cruțare, ca pentru un bolnav, ș. a. m. d. N'o să pot trăi și eu niciodată 3 săptămâni din viața mea pentru o deplină bucurie proprie a mea! Așa dar să stau la masă și să dorm, să mă duc și să stau când și unde vreau! Mereu constrângerea altora importuni!

Sânt prin a mea sclavie în căsătorie aşa de amărît la orice constrângere exterioară, fie cât de mică, încât degenerez într'un mare egoist. Negreşit, ţin încă seamă de alţii, dar în silă.

Aproape sânt sătul de toate, viaţa îmi apare scurtă şi pierzându-se în faţa mea însu-mi în limitare lipsită de bucurii.

Însă Mite singură e mereu ceea ce mă atrage mai mult.

Elster. Duminecă 16/28 Iulie 1878 mă simţiiu, întâia oară după multe luni, iarăşi de o elasticitate tinerească, am băut Kissingenul meu cu plăcere şi cu vivacitate şi făceam tot felul de planuri pline de bucurie pentru timpul băilor, şi iată — după prânz, la ora 4 — depeşă imploratoare din Darabani-Dorohoiu, să vin acolo pentru procesul la juraţi Cimara. Am plecat la ora 6, cu dorita tovărăşie a Mitei până la Eger, nebunesc schimb de depeşi, în caietul meu de scrisori, noaptea de Marţi spre Miercuri la Arapu în Leorda (mai înainte, 4 ore de plăcere cu [lectura romanului] „Soll und Haben" a lui Freitag, în Vereşti; tot e mai bine cu trăsura de la Cernăuţi la Mihăileni, de acolo până la Dersca ¾ de oră). Miercuri rămas la Dorohoiu, Joi [la] Iaşi cu Emilia, călătorie până acolo cu Lepădatu, Costică Suţu şi Racoviţă, de la Iaşi la Bucureşti călătorie cu „tante" Marie Catargi, Vineri (ora 11) ajuns la Bucureşti cu întârziere, Rosetti, Mandrea, plictiseală, Wilhelm restabilit şi mai vioiu, eu îndată iarăşi mult de lucru, în mijlocul încurcăturilor Horwitz-Warschawsky-Rubinstein-Hessen-Hagianoff; Marquardt urîtă — în friguri.

Duminecă $\frac{\text{23 Iulie}}{\text{4 August}}$ cu al-de Graham la Frascati. Luni întreaga bandă Alexiu cu Kostake cel mic la mine, prăjituri şi vin până la miezul nopţei, Marţi ceaiu en-

glezesc afară [din oraş] la al-de Graham, cu simpaticul Bird (secretarul lui Lang, director al regiei tutunurilor), Miercuri 26 Iulie gustare la Wilhelm cu v. Seckendorff, la prânz, la ora 8 la Warschawsky cu „vicontele" de Gaston (prestidigitator şi redactor de jurnal din Constantinopol), ora 10 seara până la ora 1 cu Wilhelm şi Nenea Costache [1] la un pahar de şampanie la [hotel] Boulevard, noaptea lucrat încă, spre a putea pleca, şi scris următoarea scrisoare:

Bucureşti, Joi $\frac{27 \text{ Iulie}}{8 \text{ August}}$ 1878.

M-me Maïorescu,..... Genève.

Clara,

Alăturat, reţetă pentru Livia (mult fier, mai puţină chinină); poate lua pilulele odată cu eucaliptul. Wilhelm aprobă tratamentul cu apă rece al braţului Liviei, el nu pune însă mare preţ pe eucalipt [2].

Am aflat despre scrisorile tale către M-me Rosetti, Mite şi Emilia. Vreau să-ţi observ la vreme ceva, fără asprime, dar cu hotărîre: comedia de la Lausanne nu se mai joacă a doua oară. Toată această agitaţie a ta pentru înapoiere, explicare, împăcare, etc., e un punct de vedere depăşit [3]. Îmi pare rău că tu nu ai destulă tărie şi demnitate de mamă, pentru ca — chiar pentru binele Liviei — să nu sgudui mereu iarăşi starea respectivă a existenţei şi să ţi-o închipui numai ca un rău provizorat.

---

1. Fratele mamei lui T. Maiorescu şi al episcopului Popazu.

2. Rânduri şterse: „V'am abonat astăzi la *Timpul*, care vi se va trimete".

3. Şters: „pentru mine, deşi pentru tine, din nefericire, încă nu".

La situația actuală nu se va schimba nimic de aci înainte, ani de zile. Pentru mine asta e ultima încercare dacă mai pot exista încă [1]. În ziua în care tu te înapoiezi la București, eu sânt plecat din București [2]. Aranjază-te potrivit cu acestea.

Rămâi [3] unde te afli și îngădue fiecăruia dintre noi posibilitatea de a se regăsi singur în sine însu-și.

T. M.

Plecat iarăși din București Joi $\frac{27 \text{ Iulie}}{7 \text{ August}}$ 78, ora 7,40′ dimineața, prin Vârciorova (văzut la Orșova „Capela Coroanei") — Pesta-Viena, sosit la Bad Elster Sâmbătă $\frac{29 \text{ Iulie}}{10 \text{ August}}$ ora 10,23′ dimineața.

De la București până la Viena, clasa I întreagă, 1 bilet 160 de franci.

De la Viena până la Elster, clasa I întreagă 1 bilet cam 35 fiorini-hârtie (= 53 de mărci).

Bad Elster, Duminecă $\frac{30 \text{ Iulie}}{11 \text{ August}}$ 78, ora 3 dimineața. Nu pot dormi și scriseiu aceste rânduri. Aseară pe la 6½ a sosit aici și Wilhelm Volkmar și e vorba să plece peste câteva zile. Thea [4].....

Luni $\frac{31 \text{ Iulie}}{12 \text{ August}}$ 78 Thea plecat cu Volkmar și copilul, prin Halle, la Harzburg.

Marți ora 3,43′ după prânz [plecat] din Elster cu Mite, [la] ora 12¼ noaptea la Berlin, Hôtel Royal. Dis-

---

1. Rând șters: „Altfel nu pot exista".
2. Șters: „poate din Europa, poate din lume".
3. Șters: „liniștit".
4. Rânduri șterse.

tins, liniştit. *Miercuri* 2/14 Aug. 78, [la] 9¾ dimineaţa la dentistul Dr. Grobnwald revăzut toţi dinţii noştri, eu plumbuit încă un dinte din ainte, apoi la Discontobank, prânzit la otel, cu Mite la Gerson [1], la librarul Weber, pe la ora 6 luat masa în otel şi la ora 8 seara cu trenul expres Berlin-Eger plecat iarăşi (clasa I din Berlin până la Elster 33½ mărci).

Joi 3/15 Aug. 78, ora 4¼ dimineaţa sosit iarăşi în Bad Elster, Baby dormind liniştit cu Tinca. Acum (ora 11) va să termin lucrarea [pentru] Brockhaus.

Vineri 4/16 August 78 [plecat] din Elster pe la ora 11, prin Eger—Weiden la Nürnberg, mas în splendid-picantul Bayrischer Hof, văzut încă o dată totul (murdarul „Rosenau"), Sâmbătă, ora 6 seara, tren accelerat direct la Viena, unde sosit *Duminecă* 6/18 Aug. 78 ora 6 dimineaţa, imediat de la gara de sosire Elisabeta cu trăsura la gara Franz-Iosef unde la ora 7 dimineaţa în 10 minute până la Nussdorf, de acolo cu drumul de fier cu tracţiune cu roată dinţată în ¾ de oră pe Kahlenberg, unde în Hôtel Kahlenberg, bun, cu splendidă privire, avut 4 camere pentru mai puţin de 8 fiorini pe zi, etajul I, băut Kissingen, fost de 2 ori la operă (Wilhelm Tel — Beck —, Hughenoţii).

Joi $\frac{10}{22}$ Aug. 78 la prânz plecat de acolo, mas în răul „Kronprinz v. Oesterreich", Joi seara Prater, teatru magic, Fürst, Volkstheater, seara la Sacher în oraş (lângă Operă), *greaua noapte*. Mite nu ia niciodată ceva mai uşor şi senin vre o dificultate inevitabilă în vieaţa amestecată a unei călătorii, d. e. sală de mâncare prea caldă, faptul de a nu fi singur ş. a. m. d., ci o îngreuiază şi o face penibilă cu felul ei de a vedea toate în

[1]. Mare magazin de mode.

negru — o foarte supărătoare însuşire hereditară a Bardelebenilor [1].

Vineri la ora 3,45 după prânz plecat cu trenul prin Pesta, la 9½ dimineaţa Sâmbătă în Orşova, cu frumosul Sleeping-car şi în aceeaşi Sâmbătă 12/24 August 1878 seara după ora 10 sosit iarăşi în Bucureşti. Baby încântător, Wilhelm gentil.

La mine acasă pustiu, mirosind urît, cu pânze de păianjeni... Totul înnăbuşitor, scrisorile Clarei, totdeauna lucrul cel mai trist pentru mine — grea noapte de dezolată singurătate [2].

Telegr[amă]. Bucureşti 15/27 Août 78.
M-me M[aïorescu], Genève

Pension Picaud
Lettre pas encore envoyée. Trop occupé. Ragatz bien. Quand partez-vous Ragatz? Réponse payée.
Titu.

Bucureşti $\frac{18}{30}$ August 1878, în colţul grădinei mele, strada Herăstrău 27, *la umbră*, termometrul arăta 33° Celsius la ora 2½ după prânz.

M-me Maïor[escu], Ragatz, Hôtel Sschweizerhof.

---

[1]. Cf. însemn. din Martie 1880 (pag. 329); cf. şi scrisorile din 2 Maiu şi 27 Sept. 1880 ale Mitei Kremnitz către N. Gane: „...je ne dirai plus mot de mes noires idées... Car, à ce que dit mon mari, la mélancolie provient d'une petite santé...“; „...moi que vous n'avez jamais vu autrement qu'avec des idées noires et désespérées...“. La *I. E. Torouţiu*, Studii şi documente literare, vol. III, Bucureşti, 1932, p. 286 şi 289.

[2]. Urma o scrisoare de trei pagine (datată „Bucureşti 14/26 August, 1878, seara“) către soţia sa la Geneva; a şters-o apoi (poate, fiindcă nu mai era sigur că-i ajunge înainte de plecarea soţiei sale

București $\frac{21 \text{ Augus}}{2 \text{ Septemvrie}}$ 78.

Abia ieri seara târziu primit depeșa ta cu adresa la Ragatz.

Sânt absolut contra Paris în starea actuală a lucrurilor. Dacă renunți la Geneva, eu propun Dresda și rog ca această propunere să fie meditată liniștit și precis, căci îmi pare cel mai bun lucru. Acolo e o școală normală de Stat, afară de asta bun învățământ muzical, Școală superioară pentru pictură și teatru, multe ocazii pentru englezește. Învățământul va fi mai solid și având pretutindeni mai multă valoare decât cel elvețian [1]. În Dresda însă rog să te consacri cu tot dinadinsul și liniștit sarcinei educației. Vecînica schimbare și neliniștea în capul Liviei trebue de astă dată și definitiv să înceteze. Vreau apoi, când va fi fixată o localitate, să iau dispoziție ca la 1 a fiecărei luni să primiți de la un bancher local cei 840 de franci, nu mai mult, nici mai puțin, dar punctual, prin deschidere de credit pentru timp mai îndelungat. Firește, afară de asta, voiu trimite banii necesari pentru mutat.

Când vei ajunge la o liniște cu minte, atunci vei înțelege că șederea ta în Germania pentru educația Liviei e un lucru normal și e privită ca atare de toată lumea sănătoasă [2].

Veniturile mele se mențin la același nivel. Am încă atât pe Warschawsky cât și pe Horwitz. Cei 5000 de franci care sânt încă de plătit lui Worell îi am pușĭ la o parte, deși termenul de plată e abia la 5 Noemvrie. În

---

din Geneva la Ragatz), și a scris de-asupra: „Nicht abgeschickt"; a trimes a doua zi depeșa următoare, iar peste o săptămână i-a scris la Ragatz aproape același text ca în scrisoarea netrimeasă.

[1]. Șterse următoarele: „Noi socoteam Geneva mai sănătoasa decât pare a fi. De oare ce nu e, duceți-vă la Dresda".

[2]. Urmau aceste rânduri, șterse apoi: „De curând încă am discutat despre asta cu al-de Rosetti și sânt și ei de părere că e cel mai cuminte lucru ce se poate face pentru Livia".

acest răstimp, vrea cineva să-mi cumpere casa şi-mi oferă pentru ea 70.000 de franci (eu o am pentru 62.000). Aşi da-o pentru 76.000, căci, după scăderea celor 24.000 încă neplătiţi, ar rămânea net 50.000 de franci = 14.000 de taleri, care ar fi plasaţi imediat pentru Livia în rentă de Stat românească şi i-ar aduce sigur un venit anual de vre 1200 de taleri. Acestea sânt deocamdată numai posibilităţi; îţi scriu însă despre ele, pentru ca să părăseşti alergarea ta, care mie-mi pare ceva bolnăvicios, după certificate şi altele de al-de astea pentru Livia. Un certificat are numai valoarea că e pentru Livia o încheiere liniştitoare a studiilor ei şcolare, fie în muzică, fie mai ales la studii. Necesar pentru vieaţă nu o să-l aibă, şi te rog să laşi cu totul la o parte în cuget şi în convorbire capitolul despre „câştigarea mijloacelor de traiu".

Mare zăpuşală în Bucureşti. Eu însă, după vacanţă, mă simt mai bine decât oricând. Salută pe draga noastră Livia şi spune-i că mă bucur de fiecare din scrisorile ei.

T. M.

P. S. Mi se aduce chiar acum de la poştă un pachetel cu scrisori şi [cu un] încântător cuprins. Mulţămiri pentru butonii de cămaşă. Micile vase de flori strălucesc în vitrina mea. Voiu avea grijă de mica bancă a d-nei Rosetti conform însărcinărei.

La întrebarea Liviei, răspund că n'a fost nici un singur caz de holeră în Bucureşti, că în genere nu e nici cea mai mică urmă despre asta şi că starea sanitară e până acum bună, cu toată zăpuşeala enormă.

---

acest răstimp, vrea cineva să-mi cumpere casa şi-mi oferă pentru ea 70.000 de franci (eu o am pentru 62.000). Aşi da-o pentru 76.000, căci, după scăderea celor 24.000 încă neplătiţi, ar rămânea net 50.000 de franci = 14.000 de taleri, care ar fi plasaţi imediat pentru Livia în rentă de Stat românească şi i-ar aduce sigur un venit anual de vre 1200 de taleri. Acestea sânt deocamdată numai posibilităţi; îţi scriu însă despre ele, pentru ca să părăseşti alergarea ta, care mie-mi pare ceva bolnăvicios, după certificate şi altele de al-de astea pentru Livia. Un certificat are numai valoarea că e pentru Livia o încheiere liniştitoare a studiilor ei şcolare, fie în muzică, fie mai ales la studii. Necesar pentru vieaţă nu o să-l aibă, şi te rog să laşi cu totul la o parte în cuget şi în convorbire capitolul despre „câştigarea mijloacelor de traiu".

Mare zăpuşală în Bucureşti. Eu însă, după vacanţă, mă simt mai bine decât oricând. Salută pe draga noastră Livia şi spune-i că mă bucur de fiecare din scrisorile ei.

T. M.

P. S. Mi se aduce chiar acum de la poştă un pachetel cu scrisori şi [cu un] încântător cuprins. Mulţămiri pentru butonii de cămaşă. Micile vase de flori strălucesc în vitrina mea. Voiu avea grijă de mica bancă a d-nei Rosetti conform însărcinărei.

La întrebarea Liviei, răspund că n'a fost nici un singur caz de holeră în Bucureşti, că în genere nu e nici cea mai mică urmă despre asta şi că starea sanitară e până acum bună, cu toată zăpuşeala enormă.

Bucureşti $\frac{1}{13}$ Septemvrie 1878.

Situaţia neschimbată. Clara cu Livia în Ragatz. În casa mea pustie, intrase de 9 zile d-ra Marquardt, în gândul meu ca ajutoare în casă, ea însă era sufleteşte mai pretenţioasă, şi mie de nesuferit — astfel încât, mâine scap de ea, după ce am luat lucrul mai pe departe şi l-am împletit fin; ce-i drept, comedia asta mă costă vreo 640 de franci.

Spre a da lui Chibici [1] o mână de ajutor, începând de Luni el vine la mine ca secretar de advocatură, cu 100 de franci pe lună, să lucreze zilnic *1* oră.

Astăzi au fost la al-de Kremnitz la masă Nica, Eminescu, Slavici, Ronetti-Roman, Caragiali, Chibici şi eu. După masă, povestiri ale lui Caragiali, păţaniile lui ca redactor la *Naţiunea română* împreună cu Damé (ştirea falsă despre luarea Plevnei anul trecut: Medoc fini, Cognac entré); revoluţia de la Ploeşti, Aug. 1870, cu Candiano-Popescu şi Stan Popescu, ş. a. m. d. La Bohème roumaine. Dar Mite cam obosită, Wilhelm gata să adoarmă, atmosferă grea, apăsătoare: la 9¾ eu am dat semnul de plecare. Nu merge cu Germanii, sau nu merge cu al-de Kremnitz? În orice caz, aşa nu merge [2].

Duminecă 3/15 Sept. 1878. Astăzi la ora 6 dimineaţa *10°* centigrade, la ora 4 după prânz *33°*. — Timp

---

1. Prieten bun al lui Eminescu, cel care apoi, după relativa însănătoşire a lui Eminescu în sanatoriul de la Ober-Döbling la Viena, a fost trimes să-l însoţească în acea călătorie de recreaţie la Florenţa, de care s'au îngrijit T. Maiorescu şi prietenii săi.

2. Fiind vorba de o reuniune literară a câtorva membri ai „Junimei" la al-de Kremnitz, sensul observărei trebue să fie: „Nu merge [o întrunire a membrilor „Junimei"] cu Germanii în genere, sau nu merge [în special] cu al de Kremnitz?".

Subt această frază, Mite Kremnitz, căreia se vede că Titu Maiorescu îi arătase această parte a „jurnalului" său, scrie, cu scrisul său mărunt, fin, următoarele: „Wie ungerecht! Wie würdest du bei einem *englischen* Leseabend gähnen! Und uns ist rumänisch fremder, als dir englisch.—".

splendid, aer limpede, lună cu lumină ca ziua, niciodată ceaţă.

Telegramă. Bucureşti 8 20 Sept. 1878.

Madame Maïoresco

Hôtel Schweizerhof.
Ragatz.

Îţi trimet cu poşta de azi două mii de franci la Ragatz. Rog aşteaptă-i acolo [1].

Titu.

Dorohoiu. Duminecă $\frac{10}{22}$ Septemvrie 1878.

Aici de ieri ora 2½, din cauza procesului Darabanilor la juraţi. Mâine am să vorbesc, am primit însemnare scrisă a audierei martorilor care a ţinut 8 zile.

Ieri la staţiunea telegrafică vorbit telefonic cu staţiunea Mihăileni, departe de aici peste 20 de chilometri; am auzit foarte deslușit tic-tacul ceasornicului de acolo, flueratul şefului de staţie şi cuvintele (sunând ceva cam metalic): „Pentru domnul Balş am primit bani“ (Teodor Balş era cu mine).

Mă delectez cu „Im Paradiese“ a lui P. Heyse şi sânt eu însu-mi în el, cu tot prostul restaurant. Pe lângă asta, visare, fumat — o stare de îmbătare de vise totdeauna ciudată.

În drumul dintre Vereşti şi Leurda, d-ra Cananò în compartiment (Botoşani, la d-na Jianu), căreia făgăduit „Jane Eyre“. E foarte drăguţă.

---

[1]. Redactarea întâia a telegramei, ştearsă: „Cât mai rămâneţi acolo? Unde să trimet banii? Răspuns plătit“.

Telegramă. Bucureşti 13/25 Septemv. 78.
M-me Maïoresco,
Hôtel Schweizerhorf,
Ragatz.

Sosesc acum de la Dorohoiu. Bani pentru pensiunea ta, Geneva. Astăzi trimet scrisoare Geneva.

Titu.

Bucureşti. *Vineri* 15/27 Sept. 1878.

Luni pledat în Dorohoiu, bine şi muşcător, Marţi plecat, Miercuri dimineaţa Bucureşti, 6 procese. La înapoiere cu cei doi Balaiş; Carp e aici, politicăria începe iarăşi.

Telegramă. Eodem dato.
M-e Maïorescu,
Ragatz,
Hôtel Schweizerhof.

Cum e Livia? Să trimet scrisoare Geneva la vechea adresă Picaud? Răspuns plătit.

Titu.

[Scrisoare] către Clara [1].

Bucureşti $\frac{14}{26}$ Septemvrie 1878. Joi seara.

Vineri seara am fost luat la Dorohoiu, mereu în fastidioasa afacere Darabani-Cimara, unde în răstimp

---

[1]. Toată această scrisoare e transcrisă în „jurnal" de mâna Mitei Kremnitz.

a fost timp de 8 zile audierea martorilor înaintea juraţilor. Sâmbătă eram acolo, Luni am pledat, iar Marţi a trebuit să plec (deşi sentenţa juraţilor va fi dată, cred, abia azi), fiindcă aveam aici ieri, Miercuri, 7 procese — vechea şi cunoscuta goană, tot aşa de nemicşorată. Ruşii importanţi sânt încă toţi aici, veniturile mele deci cam, deşi nu în întregime, aceleaşi, în orice caz Warschawsky şi Horwitz încă vreo câteva luni.

Cei 2200 de franci ce ţi-am trimes au să fie pentru pensiunea voastră pe două luni şi anume deci de la $\frac{15}{27}$ Septemvrie până la $\frac{15}{27}$ Noemvrie: socotesc adică, de acum şi cât timp veniturile mele vor sta aşa de bine, o mie de franci pe lună pentru voi, în loc de 840; cei 200 de franci ce prisosesc sânt pentru întoarcerea la Geneva.

Casa din strada Herăstrău o ţin până la primăvară, în schimb Worell rămâne să locuească în ea şi plăteşte creditorului hipotecar cei 1800 de franci ce ar fi trebuit să-i plătesc eu în Noemvrie.

Pentru advocatură, cât timp sânt Ruşii aici e, pe de o parte, mai bine, să rămân unde mă aflu [acum]. Mai ales însă m'au rugat pentru asta al-de Worell, de oare ce în 2—3 săptămâni ea va naşte al 10-lea copil.

Despre vinderea casei, lucrurile stau iarăşi pe loc; respectivul e vorba să vină de la ţară abia peste 2 săptămâni.

Descrierea călătoriei a Liviei mi-a făcut mare plăcere; am avut, mult mai bine decât din orice carte, o idee despre acea frumoasă parte a Elveţiei. Acum, ce-i drept, vă mai rămâne Engadinul.

Cu Dresda nu va fi aşa dar nimic. E păcat. Dresda avea, în gândul meu, marele avantaj de a fi aproape de Berlin. Intenţia mea tinde adică să dau ocazie Liviei să stea câţiva ani în familia ei germană. Am reflectat de multe ori asupra acestui lucru, şi şi cu prieteni, cu

Rosetti, Zizin, J. Negruzzi. Aici în ţară Livia nu are nici un teren de societate, în Berlin însă îl are. Trebue să viziteze baluri de jurişti, în genere toate societăţile ce-i sânt accesibile acolo, şi trebue să găsească tinere fete, cu care să se împrietenească. Pentru asta se cere, la timp, şedere acolo, durabilă, nu trecătoare. Ea trebue să poată avea prilejul, din baza sigură a unor relaţii de familie recunoscute şi în cercul unor femei prietene, să vadă defilând prin faţa ei lumea bărbaţilor — asta e datoria noastră de părinţi. Dacă-i vorbeşte inima şi se hotărăşte pentru cineva în Germania, cu atât mai bine şi cu atât mai liniştitor pentru mine. Dacă nu, tot bine. Va avea destulă avere, ca să o poată scoate la capăt în lume şi singură.

Aici în România nu e nimic pentru ea; nici o fată, nici o societate. Să meargă la bal la al-de Sutzu? Să apărem ca nişte oameni care se îndeasă? Şi ce teren de *societate* pentru raporturi feminine are ea aici?

Ia la timp o locuinţă anuală statornică în Berlin, aranjază-ţi acolo propria ta gospodărie, să trimitem de aici mobilă, sau să vindem din cea de aici şi cumpără-ţi tu acolo alta, leagă independent toate relaţiile în Berlin, primeşte lume la tine, al-de Löwenberg, al-de Ebert, al-de Klayroth, al-de Volkmar, Westphal — ori cine ar fi şi ar veni, vizitaţi ceaiuri, cercuri de lectură, baluri — cu 3200 de taleri pe an trebue să vă fie cu putinţă vouă să duceţi o vieaţă modestă, dar animată. În toate vacanţiile voiu veni acolo, ca să nu lipsească tatăl — astea sântem datori Liviei, după convingerea mea. Nu ţi-este Emilia un exemplu care să te îngrozească? Şi încă domnişoara de onoare Roseti?

Nu însă cu educaţia Elenei [1], fără prietene, numai cu o minte uşuratecă o goană după bărbaţi, care a dus

[1]. Sora d-nei Maiorescu; cf. însemnarea de la 30 Ianuarie, 20 şi 25 Aprilie 1859.

în cele din urmă la un desgustător Geheimrat; ci relații dese, cât mai intelectuale, în care Livia să aibă ocazia de a cunoaște lumea bună. Ei apoi [îi revine] hotărîrea liniștită, și, dacă nu se hotărăște pentru nimeni, cu atât mai bine. În acest caz, dacă preferă, să trăească singură și poate veni la mine în România, sau unde vrea. Acesta e programul meu pentru cei 4 ani următori.

Numai de-ai avea tu mintea liniștită spre a pricepe că aceasta e lucrul cel mai bun, ba, propriu vorbind, datoria noastră de părinți. Dacă te învoești cu aceasta, faceți încă o scurtă primblare peste Milan-Florența, prin Engandin la Berlin și stabiliți-vă acolo. Dacă acum e prea târziu, poate fi făcut lucrul la primăvară.

À propos. Am fost în câteva seri la Café-chantant-e de aici, la Ionescu, la Rașca. Sânt acolo niște Englezoaice, care fac tot felul de comicării inconvenabile, dansuri de sălbateci, chiar și cancanuri ș. a. m. d. Cântecele pe care le cântă odată cu astea (Miau, Milko-milko, și și celălalt, serios, „Ch. Charl. is my name") sânt tocmai cântecele Liviei, pe care le are de la Anny; această Annie se vede că are muzica ei din Walhallaua englezească. În orice caz, fiți prudente cu acest lucru și întâi informați-vă.

Mie, afară de oboseala de pe urma călătoriei și ceva febră, mi-e bine; mâine 3 procese, poimâne deschidare a Camerei ș. a. m. d. D-na Roseti e bolnavă la pat, și-a stricat stomacul cu propriile ei mâncări; Baby de 10 zile diaree care nu se poate opri și ceva febră.

Am, pe lângă bunul Iancu, o bucătăreasă și la fiecare 8 zile vine femeia dorobanțului, de șterge praful și scutură. În curând e vorba să se mute Eminescu la mine. În București însă este vechea amorțeală, acum neplăcut întreruptă prin vorbărie politică de partid, de oare ce a sosit Carp.

Titu.

Sâmbătă $\frac{14}{26}$ Oct. 1878.

Politicăria începuse iarăşi într'adevăr, de astă dată însă s'a terminat cel puţin cu oarecare vâlvă pentru neînsemnata mea persoană. Cuvântarea mea din Cameră asupra tratatului de la Berlin şi în contra ministerului Brătianu la 30 Sept. ţinută de la ora 4—6 a făcut sensaţie şi mi-a adus neîndoios succes din partea adversarilor. „Monitorul" despre aceasta [1]. O public românește şi franţuzeşte.

25 Oct. st. v. 1878. Miercuri.

Clara scrie din nou incoherent de neliniştit mie şi Mitei. *Liniştea* mea la care visam n'a venit; une ori îmi par ca un vagabond fără domiciliu. Afară de asta, şederea la Geneva, cu dubla gospodărie, e, din punct de vedere financiar, prea grea. Mai pre sus de toate: îmi stă pe suflet să ştiu acolo *deux femmes éplorées* à cause de moi. De aceea

depeşă telegrafică: Bucureşti 25 Oct. 1878, st. v.

Madame Maïoresco, Genève,

Pension Picaud.

Expédié hier 2000 francs. Si Genève vous est difficile, retournez Bucarest. Réponse payée.

Titus.

Apoi Joi 9/21 Nom. 1878 scrisoare Clarei în sensul acestei depeşe, în care las la voia ei să vină îndată încoace, şi peste iarnă să chibzuiască cu mine cum Livia are să stea cu ea mai bine la Berlin.

---

[1]. V. *Titu Maiorescu,* Discursuri parlamentare, vol. II, p. 177—220. Cuvântarea a fost ţinută în şedinţa Camerei de la 28 Sept. 1878.

Sâmbătă $\frac{11}{23}$ Noemvrie 1878 plecat cu Eminescu, Caragiali, Slavici, Nica şi Olănescu la Iaşi, la a 15-a aniversare a „Junimei“ (cei dintâi 3, pe socoteala mea), Duminecă $\frac{12}{24}$ sărbătorit această aniversare (eu cu grozave dureri în gât şi catar), Slavici citit *Gura satului*, Caragiali via lui comedie „Noaptea furtunoasă de la No. 9“ apoi o humorescă de tânărul Beldiman, apoi banchet ca de obiceiu până pe la ora 4 dimineaţa, a doua zi câteva ore cu Emilia, vizite la toţi alegătorii mei (dintre aceştia, un Alex. Sutzu mi-a împărtăşit dorinţa lui după o legaţie la Atena), la ora 3½ cu aceiaşi domni iarăşi îndărăt, şi Marţi ora 10 dimineaţa sosit iarăşi aici, 2 pledoarii.....

Depeşă telegrafică $\frac{20 \text{ Nov.}}{2 \text{ Déc.}}$ 1878.

Madame Maïoresco, Genève.

Pension Picaud.

Salon quatre fenêtres, balcon deux et porte vitrée[1]. Crois voyage Berlin superflu. Répondez.

Titu

Depeşă telegrafică. $\frac{21 \text{ Nov.}}{3 \text{ Déc.}}$ 1878.

Madame Maïoresco, Genève.

Pension Picaud.

Si vous faites déjà dépense Berlin, restez Berlin au moins quinze jours.

Titu.

---

1. E vorba, probabil, de noua casă ce o cumpărase în Bucureşti, strada Mercur, 1.

Bucureşti. Sâmbătă 2/14 Decemvrie 1878, întâia zăpadă! căzută peste noapte.

Ieri dat Aretiei Bârlă, născută Teclu, 200 de franci pentru stabilirea unei brutării de pesmeţi. Vrea încă 150.

Vineri 8/20 Dec. 1878, după telegramă din Pesta, Clara şi Livia sosesc aici astă seară la ora 9½.

Vreme rece dar frumoasă, rămas încă ceva zăpadă, după ce în răstimp a plouat.

De Crăciunul românesc 1878 şi Anul nou 1879 am fost la Iaşi, Berlin, Viena, iar la 9/21 Ianuarie 1879 îndărăt.

Dineul meu la Kaiserhorf cu doamna Schalt, Thea, Antonia şi Wilhelm Volkmar şi contesa Louise Posadowsky.

Convorbire cu v. Bleichröder, apoi cu Hansemann.

La înapoiere am găsit totul mutat în noua mea casă, strada Mercur, 1.

1879 [1]

Ianuarie.

La înapoierea din Berlin-Viena în Bucureşti am găsit aici pe Wölfel, fost deputat în Reichstag, din Merseburg (aşa zisul izgonitor de socialişti?), acum advocat şi membru al consiliului de supraveghere al societăţei

[1]. Cu aceasta începe „jurnalul" nr. 6, scris de asemenea în nemţeşte. Însemnările de la început (Ianuarie şi Fevruarie 1879) sânt, în parte, repetate, cu multe adaose interesante, în caietul nr. 5.

pe acţiuni a căilor ferate române din Berlin, cu fiica lui Margareta (logodită, ceva cam înfiptă la vorbă, relaţii cu Alb[ert] Träger). Aveau scrisori de recomandare de la al-de Loewenberg către noi. Eu am devenit (prin indicarea lui Hansemann din Berlin) advocat al căii ferate, asemenea şi T. Rosetti (în loc de M. Corné şi P. Grădişteanu). Eu pentru un an, de la 1 Aprilie 1879 până la 31 Martie 1880 cu 2000 franci aur pe lună (liber parcurs cl. I şi dreptul de a călători în clasa întâia cu orice membru al familiei mele cu ½ clasa a treia).

Dineu comic la Offermann. Dineu la Rosetti cu Wölfel, Bolenius, baron Rotenhahn (vice-consul german).

Dineul meu pentru E. Rossi.

Fevruarie 1879.

E. Rossi la teatru, unde sântem abonaţi (loja avantscenă 4).

Cuvântare la Cameră (interpelare şi imediat după asta asupra articolului 7).

Regierungsrath Seebold, director general al căii ferate române (Strousberg).

Fevruarie 1879 [1].

Advocatul Wölfel (membru al consiliului de supraveghere al societăţei pe acţiuni a căilor ferate române din Berlin) este aici cu fiica sa.

Dineu la Offermann cu Bolenius şi Charlier.

Dineu la mine cu Wölfel şi Rosetti.

Dineu la Wölfel la Grand Hôtel Brofft cu Ştirbey, Iepureanu, baron Rothenhahn, maiorul v. Heinitz (adjutant al Principelui de Waldeck, care e aici).

---

[1]. Din „jurnalul" nr. 5. Textul de asemenea în nemţeşte.

Bal cu soirée la Curte, unde eu, singur, [am] voi bit pe rând cu toată lumea asta.

Interpelarea mea în Cameră contra lui I. Brătianu. Miercuri 7/19 Fevruarie, despre care *Monitorul* și *Timpul*[1].

Ernesto Rossi din nou în București. Duminecă 11 Fevruarie el la mine la masă cu al-de Kremnitz, al-de Rosetti, al-de Mandrea, al-de Sevescu, al-de Polyzu, al-de Gâță, prințul Cantacuzène ș. a. Și Lambrino, ofițer, Caragiali, v. Vietinghoff, Slavici; Eminescu n'a venit, fiindcă i se părea că nu e bine îmbrăcat. Încântătoare seară.

În interval, greul timp intern cu M[ite] și Eminescu[2].

E vorba să devin advocatul societății căii ferate începând de la 1 Aprilie, pe un an, cu 2000 de franci pe lună. Rosetti cu același salariu pe 3 ani, ca justitiarius, luat de la Curtea de casație. Vecînica lui nehotărîre și continuele mele dialoguri cu el despre această chestiune.

W[ilhelm] mereu cu Marq[uardt]; mai rău ca oricând.

La mine acasă, vechea vieață cenușie. Nu ajung de loc să mă întreb dacă-mi face plăcere sau nu în cei 4 pereți ai mei. Mașină de trăit.

*

Lunga critică a lui Ad. Stahr despre cartea mea „Eininges Philosoph[ische]..." în „National Zeitung" din Berlin de la 10 Ianuarie 1861.

Martie 1879[3].

Cuvântarea mea în Iași despre diferențele adevărului.

Dineu pentru Seebold la mine.

---

[1]. V. *Titu Maiorescu*, op. cit. vol. II p. 221—266.

[2]. Ultimele patru cuvinte, șterse. Le-am redat totuși, fiindcă astfel se lămurește bine pasajul de la *„Grea epocă Eminescu"* înainte, din însemnarea de la 1/13 Iunie următor (v. pag. 324 sq.).

[3]. Din caietul nr. 6. În nemțește.

A doua zi dineu Virchow la Kremnitz.

3 zile Turnul-Severin, Palota, Orşova, în afaceri ale căii ferate. Călătorit într'acolo cu Charlier şi Bolenius, îndărăt cu Bolenius şi v. Engelbrechten.

Aprilie 1879.

1/13 Dumineca Paştelor, acum, ora 6, scriu acestea în Viena, Grand Hôtel, camera Nr. 221 în etajul al 2-lea, alături 222 cu 2 paturi; liniştit şi bine, dar scump (amândouă 9 fl., cu Carag[iali] 11). Serviciul 2 fl. pe zi.

Am plecat din Bucureşti Miercuri seara, ora 9, cu Clara, Livia şi I. Caragiali, pentru care, spre a-i face o surpriză, scosesem eu bilet şi în orice caz voiam să-l pun în situaţia de a vedea Viena (întâia privire asupra civilizaţiei pentru el). Prin Lemberg, Cracovia, fiindcă aproape tot aşa de lung prin Orşova, de oare ce e încă întreruperea inundaţiilor de la Szegedin. În Vinerea-mare ora 5 după prânz sosiţi la Viena, văzut imediat biserica Altlerchenfeld, unde era concert religios, apoi alte biserici; Sâmbătă (ploaie, dar nu frig) [vizitat] Galeria Lichtenstein şi Muzeul oriental, toate celelalte închise, mâncat la Breying, învierea în biserica Sfântul-Ştefan (cor), făcut cumpărături.

Acum, Dumineca Paştelor, afară mic viscol, pun să facă focul.

La Burgtheater „Visul unei nopţi de vară", spre cea mai mare bucurie a lui Caragiali.

Vineri plecat îndărăt şi Duminecă 8/20 Aprilie 1879 iarăşi în Bucureşti cu toţii.

16/28 Aprilie am ţinut cuvântarea mea de alegeri la Iaşi.

$\frac{21 \text{ Aprilie}}{3 \text{ Maiu}}$ 1879 la Turnul-Severin, proces contra lui Ştefănescu.

Povestea cu ceasornicul pe care prefectul Căliman şi consiliul comunal al Craiovei (casier Olănescu) i-l dă-

ruiseră lui Kogălniceanu în 1864 pentru 15.000 de franci. I. Strass îl comandase, dar nu i l-au plătit niciodată (deşi Căliman băgase la buzunar multe mii pentru asta). În cele din urmă Kogălniceanu a restituit lui Strass ceasornicul, pe care acesta l-a vândut la Viena cu pagubă.

Sigm. Strass plătise vama pentru ceva trimes lui Kogălniceanu, pe care el i-l procurase la 1878 ca comisionar şi pe care Kogălniceanu îl scosese de la gară fără vamă.

Întâiul ofiţer strein cu foarte bun examen (de la sergent la ofiţer) în armata română a fost un Ţigan, *Guluiu*, — mi-a povestit General Florescu, 20 Iunie 1879, în tren. A murit însă totuşi ca un Ţigan, la o ciorbă cu potroace, un fel de supă cu măruntaie de gâscă, la care i s'a oprit în gât un os şi a murit sufocat, în garnizoana din Iaşi.

Réflexions sur les épidémies morales, à propos de Renan, „Saint Paul".

Încă în Aprilie am fost din nou la Iaşi, unde comitetul în chestiunea evreească a împins lucrurile mai departe decât doream eu.

Apoi am fost ales acolo, la 3 şi 4 Maiu, de colegiul întâi, cu 65 de voturi contra 39 Vasilie Alecsandri. Mare uimire, ai mei bucuroşi, mie aproape indiferent.

La 8 Maiu am fost la Iaşi, să votez la colegiul al 3-lea (Jacques Negruzzi, Conta, Mârzescu şi Cost. Cerchez); înainte de asta, la Brăila, Bărboşi (drezină) şi Galaţi. 3 zile. Cu Livia.

La sfârşitul lui Maiu, în timpul Camerei, multă mişcare în casa mea. Într'una mese şi convorbiri la mine. Lascăr Catargi, Gane (invalidat după aceea în Ca-

meră), Leon şi Jacques Negruzzi (acesta cu soţia lui), Carp, Conta, Theod. Rosetti.

Şi profesorul Ioh. Urban Jarnik din Viena e mereu la noi.

La 24 Maiu am primit invitare să vin iarăşi la Academie, şi am făcut-o în acelaşi timp cu Alecsandri.

Dimineaţa la ora 8 Academie, 10½—1 până la 2 sau până la 3, procese, apoi Cameră, seara şedinţe sau lume — una din epocele cele mai obositoare pentru mine, un timp cu totul destrămat.

Vineri $\frac{1}{13}$ Iunie 1879 joc de societate cu întrebări la al-de Kremnitz, cu Rosetti, Slavici şi Missis Alice Blinda Hasenbalg, născută Mason. Seara cu ea spre casă. A doua zi, a plecat pentru totdeauna, spre a-şi duce copiii în Anglia şi spre a se supune acolo ovariotomiei, la Spencer Wells. Temperamentul ei amoros şi extravaganţele ei.

Grea epocă Eminescu.

„Dacă ai fi fată, nu te-aş lăsa să trăeşti, ci te-aş ucide".

Îngenuchiare.

Sărutare de... şi de mână [1].

Scoate un volum de poezii din bibliotecă şi zice [citind ceva de acolo]: asta a făcut-o el pentru ea! „Când eu"... ş. a. m. d.

Să fugă cu el în Dobrogea [2].

Articol al lui în chestiunea evreească în contra mea, şi după asta [eu] totuşi aceeaşi simpatie pentru el, poate mai puternică.

---

[1]. Rând scris cu litere chirilice, şters apoi; cuvântul şters cu totul, poate „obraz".

[2]. „Ea" de care e vorba aici e, de sigur, Mite Kremnitz; data corespunde cu timpul pasiunei lui Eminescu pentru dânsa, iar cele consemnate aici, ca manifestări îngrijitoare pentru sănătatea lui Eminescu, par a fi fost fraze şi gesturi ale acestuia către Mite Kremnitz, pe care ea le va fi raportat lui T. Maiorescu. Se poate stabili o surprinzătoare asemănare, aproape o coincidenţă, între notările de aici şi unele pasagii din memoriul Mitei Krem-

Stângăcia lui la boccia.

Râsul lui...[1] cu Caragiali de „Barométrique".

Eu însu-mi în Cameră în situaţie nefavorabilă. În chestiunea evreească privit cu neîncredere, în orice caz ciudat. De fapt, eu nu cunosc şi nu pricep de loc ura ce o au oamenii în contra Evreilor. Sentimentul lor naţional e foarte puternic când vorbesc de rău despre Evrei, dar niciodată destul de tare ca să facă ceva pozitiv pentru Români.

Din simplă negaţie însă nu se produce niciodată o evoluţie.

Excursie de 4 zile, pe la 8, 9, 10, 11 şi 12 Iulie 1879 la Curtea-de-Argeş, Râmnicul-Vâlcei, Bistriţa, Horez, Drăgăşani, cu Mica[2], d-na Negruzzi, d-ra Aneta Rosetti[3], Clara, Livia, Jacques Negruzzi, Simons, şi de la Curtea[-de-Argeş] înainte cu André Lecomte du Nouy. Frumos în pădure la Topolog (ziua I), după o primire la început cam rece, prânz plăcut în artistica baracă cu frumosul balcon a lui Lecomte (eu telegrafiat despre asta soţiei lui la Paris), admirabilă restaurarea bisericei şi făcut impresie asupra tuturor. (La urcarea pe schelă, curaj liniştit al Micei şi al d-rei Rosetti, prea mare slăbiciune a d-nei Maria Negruzzi).

---

nitz despre relaţiile sale cu Eminescu: „...îmi şoptî.... că m'ar omorî...": „mă întrebă dacă am un *Dante*, apoi se ridică, îl căută şi-mi citi foarte vesel celebrul pasaj din „Infern"...; „...îmi spunea cum ar vrea să mă răpească şi să mă ducă departe...."; „...acum era la ordinea zilei chestiunea evreească... şi Eminescu... scria zilnic cele mai violente articole contra Evreilor". *(Mite Kremnitz*, „Amintiri fugare despre Eminescu", în „Convorbiri Literare", anul al 66-lea. Ian. şi Fevr. 1933). — De asemenea în novela sa *Ein Lebensbild* (cf. p. 329, nota 1), ea pune în gura bărbatului (care, în intenţia sa, reprezenta pe Eminescu) următoarele cuvinte către femeea iubită: „Vino cu mine într'un pustiu; fără zâna mea nu pot trăi! — îi ziseiu; căzuiu în genunche înaintea ei şi-i acoperiiu mâinile cu sărutări".

[1]. Un cuvânt şters.

[2]. „D-na Mite Kremnitz" [nota d-nei Livia Dymsza].

[3]. Sora d-nei Maria Negruzzi, viitoarea Ana Maiorescu.

Frumoasă matca Bistriței, intrarea la Horez; primire amabilă la Horez, cu o zi înainte prânz vesel la Râmnicul-Vâlcei pentru 36 de franci toți, cu mult și bun vin alb de Drăgășani, drum frumos de la Horez la șoseaua Oltului spre Drăgășani, pe malul Luncavățului.

Noaptea sosire în Slatina, supeul lui Simons la gară, somnul de copil al d-nei Negruzzi.

În totul, pentru mine obositor, mai ales din cauza lui Simons, care era, ce-i drept, vesel, dar nu să-ți meargă la inimă; prea multă abnegație cerută de la mine, ca să-mi fi fost și mie într'adevăr bine.

Iulie 1879[1], scurtă călătorie, Wilhelm și eu, Buzău, Bâsca. Brașov.

Joi 19/31 Iulie, de la Buzău la ora 5¼ dimineața (Buzău, mai bine Hôtel Concordia, nu Gd. Hôtel). Bună trăsură cu 4 cai.

De la B[uzău] prin Cândești (la dreapta, casă veche Știrbei) până la Pârscov 3 ore. În față, la stânga mănăstirea Nifon. La Pătârlage la ora 12, de acolo, prin Valea-Lupului cu mica porțiune stâncoasă, mereu alăturea de [râul] Buzău, la *Cârlești,* ora 1. La prânz la *Stan Sârbul,* foarte plăcut și original. Miere, pui, lapte. La ora 3 plecat mai departe, la ora 4 la Pont, *la ora 6* în lungul văei Bâscei, pe un drum cu hopuri, urcând și coborând, la *Stabilimentul* Bâsca (Gura-Teghii). Curat, bine, situat frumos. Dar drumul până acolo totuși greu și la început răsplătind prea puțin osteneala.

Vineri $\frac{20 \text{ Iulie}}{1 \text{ August}}$ 1879, pe jos (mai bine de luat de la Stabiliment cai — scumpi, à 10 fr.) în 2 ore la târgușorul Bâsca, drum interesant, acolo așteptat 3 ore caii, apoi într'o oră la Pont și după aceea călare și pe jos de

[1]. Din caietul nr. 5. Textul în nemțește.

la 12 până la *6* în Crasna (graniţa), ora 5 [la] Pichet, partea din urmă admirabilă. De la Crasna cu trăsurica lui Gheorghe Şantu (Moraru) la 8¼ seara, la ora 10 seara la Comşa în *Sita-Buzăului.* Cârciumă dubioasă, dar fără ploşniţe.

Sâmbătă, 5½ dimineaţa cu căruţa (fără arcuri), prin Valea-Teiului, [la] aşa zisul Predeal (privire frumoasă sus), la ora 10 în *Tartlau* (Prejmer). Acolo mâncat bine. Episcop evanghelic. Biserică interesantă. Plecat la ora *12,* la 2 în Braşov. Şosea bună.

Duminecă, de la Braşov prin Predeal, Sinaia (văzut castelul princiar). Seara în Bucureşti.

4/16 Noemvrie 1879, întâia zăpadă în Bucureşti.

Restul anului 1879 [1].

De atunci încoace (până acum, Martie 1880) n'am mai notat nimic.

Ce s'a întâmplat de atunci încoace? — Politiceşte, marea mea cuvântare în desbaterea chestiunei evreeşti, Septemvrie 1879, despre care *Monitorul, Timpul,* nemţeşte în *Epoche* [2]. Proastă cuvântare a lui Carp în contra mea. Caldul pasagiu despre asta în scrisoarea din Craiova a d-rei A. Rosetti. Ataşamentul prietenilor mei din Iaşi, efect popular în întreaga ţară. Calomniare la Curte şi către diplomaţi.

Eu însu-mi însă aşa de istovit, încât trebue să mă odihnesc câteva zile, plecând în streinătate. La sfârşitul lui Septemvrie, plecat cu Livia prin Viena direct la Salzburg, Königsee, Zell am See, la 1 Octomvrie stil nou Ischl, 2 Octomvrie ascensiune pe Zweielalp, splendidă

---

1. Din caietul nr. 6. Textul în nemţeşte.
2. V. *Titu Maiorescu,* op. cit., vol. II, p. 339—373.

privelişte asupra Dachsteinului, a doua zi St.-Wolfgangssee, călătorie înapoi.

La Bucureşti, interpretare [că am făcut o] călătorie politică de agitaţie.

D-ra A. Rosetti iarăşi în Bucureşti, după 26 Octomvrie şi mama sa. Ocazionat în parte prin dânsa şi şi prin prânzul la noi o dată pe săptămână al lui Zizin Cantacuzène, iau naştere iarăşi, regulat, seri literare, o dată pe săptămână la mine şi o dată în aceeaşi săptămână la Mite.

Zizin întâi ne-a citit *Saigey,* Sur l'unité des forces physiques, ce-i drept numai până aproape de sfârşit, când i se urîse. Apoi a venit la rând o parte din *Bain* „Des sens et de l'intelligence", plicticos, şi din punct de vedere pedagogic rău (inegal) scris.

Lucrările mele comunicate despre *G. Jäger* „Entdeckung der Seele [1]". Dare-de-seamă despre asta la aniversarea *Junimei,* la care am fost la Iaşi...

Clara cu Livia, din cauza braţului Liviei, [plecate] la Amsterdam, la masajul D-rului Mezger. Cură de 3 săptămâni, *reuşită.* După aceea Clara şi Livia la Berlin de Crăciunul german, dar la sfârşitul anului nostru iarăşi aici şi împreună la réveillon la 1 Ianuarie 1880 la al-de Kremnitz.

În timpul lipsei lor, continuat seri literare şi şi mese la mine, de-oare-ce Jacques Negruzzi cu soţia şi Nicu Gane sânt aici, de la Iaşi, numai din când în când. (Căci Nicu Gane, în răstimp, ales din nou, la colegiul al 4-lea, în locul lui Leon Negruzzi, numit prefect de Iaşi).

[1]. Gustav Jäger, medic, fost profesor de zoologie la şcoala veterinară din Hohenheim lângă Stuttgart, — creatorul faimoaselor *flanele Dr. Jäger,* care stau în legătură cu scrierea menţionată de T. Maiorescu (apărută în 1879). În această scriere, Jäger susţine că emanaţiile mirositoare din sudoarea animalelor, specifice fiecărei spete, sânt producătorii afectelor, impulsiunilor şi instinctelor şi probabil şi purtătorii forţelor de formare ca şi ai evoluţiei şi ai eredităţei.

Mite uimitor de harnică. Frumosul *Lebensbild*[1] a fost încă în acest an scris, apoi a urmat *Maria,* apoi emoţionantul, într'adevăr frumosul *Im deutschen Norden,* apoi *Aus der Bukarester Welt,* roman, apoi *Hedwig's Tagebuch.* Pe lângă astea, tradus în nemţeşte: *Andrei Florea* al lui Gane (apărut şi făcut sensaţie în *Nord und Süd,* numărul din Decemvrie 1879), mai înainte apăruse deja frumoasa *Gura Satului* a lui Slavici în nemţeşte, de ea, în *Illust. Familien-Journal* al lui Hallberger. Acum încă relaţii cu *Deutsche Rundschau* a lui Rodenberg şi legături regulate cu *Magazin für die Literatur des Auslandes*[2].

Şi o admirabilă activitate literară, pentru noi Românii şi importantă, pe care o exercită neobosită. De multe ori bolnavă şi din când în când cu nervii moleşiţi. Dar mereu iarăşi elastică şi plină de foc. Între acestea, înnăscuta vedere în negru a lucrurilor[3].

Tot în acest timp, şi stimulat la serile noastre literare. am scris un „proverb" francez *„N'est pas ami qui veut",* în urma unor convorbiri despre iubire şi prietenie[4].

..... Splendidul „Budulea taichii" al lui *Slavici.*

Mica farsă a lui *Caragiali* „Conul Leonida faţă cu reacţiunea".

Câteva poezii nouă ale lui *Eminescu,* foarte frumoase, şi o satiră veche, de asemenea.

---

[1]. Novelă în care autoarea vrea să înfăţişeze pe Eminescu. Cf. *Mite Kremnitz,* op. cit. (Convorbiri literare, Fevr. 1933, p. 104): „...îi citiiu nuvela mea „Ein Lebensbild". Era vizibil impresionat de propriul său portret". A fost tradusă în româneşte (de L[ivia Maiorescu]) şi tipărită în „Convorbiri literare, Oct. 1885, sub titlul „Un caracter de artist".

[2]. Cf. *Titu Maiorescu,* Critice, III (studiul „Literatura română şi străinătatea").

[3]. Cf. însemn. de la 10/22 Aug. 1878 şi nota (pag. 307 sq.).

[4]. Acolo, o aluzie la teoria lui Gustav Jäger. La reflecţiunea bărbatului că prietenia se întemeiază pe un fond de simpatie reciprocă, doamna răspunde: „Je pense que vous allez arriver aux odeurs de Mr. Jäger".

Zizin reluat iarăşi traducerea sa în franţuzeşte a lui Schopenhauer şi citindu-ne regulat.

În mai toate serile literare, aforisme făcute de noi. Întâi ale mele, apoi de cele mai multe ori Caragiali, proaspăt improvizate, apoi câteva franceze de Zizin, apoi dese ori trimiteri anonime [1].

Printre acestea, mereu în seri libere, după *Jäger* şi *Bain,* începutul lecturei din *Maudsley,* Physiologie de l'esprit.

Pentru mine foarte stimulant în negarea sa, absurdă în materialismul ei, a importanţei conştiinţei de sine.

În genere, eu multă fiziologie, mai cu seamă despre somn şi vis. Valentin [2] cel mare, Huxley, Claude Bernard, Hermann, Lewes, apoi iarăşi Binz, Strümpell, Scherner, Fechner, Spitta, Maury, Lazarus.

După sfatul Mitei [am] decis în loc de lucrare în scris — conferenţe la Ateneu, care au să fie stenografiate.

Pentru mine la sfârşitul anului,

financiar: achitare a ultimului rest de datorie a casei, îmi rămân încă 14.000 de franci la al-de Kremnitz şi d-ra Marquardt.

sufleteşte: renaştere, încetare a moleşelei ştiinţifice după epoca ministeriatului şi a acuzării [ministeriale] şi altminteri. Primăvară psihologică-fiziologică

etic: o nouă vieaţă.

Câte trele elementele angrenate una'ntr'alta, mai ales şi esenţial ultimul.

Astfel anul s'a încheiat bine.

---

[1]. Publicate în *Convorbiri literare,* 1880.

[2]. Gabriel Gustav Valentin (1810—1883)), fost profesor de fiziologie în Berna. A întreprins cercetări care au făcut epocă, despre fiziologia digestiei ş. a. Opere: Lehrbuch der Physiologie des Menschen, Grundriss der Physiologie des Menschen ş. a.

3/15 Ianuarie. Al. Strakosch cu soţia[1]. Proastă lectură a lui Faust. Desgustătoare Gretchen. Cină comică la mine cu el. Îmi fusese recomandat de Stârcea.

Vie continuare de vieaţă la serile noastre literare.

Scena mea de la Cameră la 16/28 Ianuarie în contra lui Brătianu şi parare a atacului lui E. Costinescu în contra mea. Despre aceasta, *Monitorul*[2]. Prietenii drăguţi către mine cu ocazia aceasta.

(Pledoarii: D-na Schina contra Gogu Schina, pentru divorţ.

Mai înainte pledoarie general Savel Manu contra lui Porumbaru.

Amândouă importante. Din contra, pierdut Horwitz contra Asdansky.

Din când in când, drumuri la Craiova, pentru Ştirbey contra Anton Brăiloiu. — Importantă pledoarie la Focşani: Popa Voiculescu contra lui Nedelcu, pentru testament Mantu Zoe).

În sfârşit, început cele 4 conferenţe psihologice-fiziologice, mai mult pentru însufleţirea micului meu cerc literar, decât din alte motive.

Întâia conferenţă Duminică 10/22 Fevruarie 1880 (la Ateneu, între 2½ şi 3½) „Despre cunoaşterea de sine şi cunoaşterea altora“[3]. Eu nu mă simţeam de loc bine la conferenţă, noaptea următoare mari dureri de pântece, de natură neliniştitoare. Era însă, cred, numai un catar intestinal, cu simptome destul de violente. M'a slăbit însă foarte, pentru 3—4 săptămâni.

---

[1]. Notă adaosă mai târziu: „Mai pe urmă soţia lui Gustav Freytag“.

[2]. V. *Titu Maiorescu*, op. cit., vol. II, p. 418—457.

[3]. Titlurile conferenţelor — în româneşte în text.

Eu personal foarte nemulţumit de la conferenţă, *toţi* ceilalţi însă încântaţi. E întâia oară când aproape toate ziarele româneşti vorbesc despre mine recunoscându-mi meritul. Faptul devine prin aceasta răspândit(??) [1].

Am tratat teoria mea despre strimtul cerc al conştiinţei în deosebire de larga sferă a amintirei. [S'au luat] totuşi despre aceste 4 conferenţe stenograme. (Pe fiecare o plătesc 40 de franci, şi fiecare încălzire a salei 20; pe lângă astea, tipărire de prisos a anunţurilor: 30 de franci. La un loc, vre o 300 de franci).

A doua conferenţă Duminecă 17/29 Fevruarie 1880 (după ce înainte la 15, fusesem la Focşani şi, în genere, nu mi-era bine). „Înţelesul cuvintelor". A treia circumvoluţiune [frontală] a vorbirii a lui Broca şi cerinţa localizărei *înţelesului* [cuvintelor]. „Vieaţa sufletului" [2] a lui Lazarus. Multă fiziologie. Pentru mine, conferenţa de progres decisiv. Pentru public, mult prea ştiinţifică, mai ales grea din punct de vedere fiziologic.

A treia conferenţă 24 Fevr., st. v. *„Despre visuri". Idem.* Al-de Negruzzi sânt întâia oară de faţă. Foarte mulţumiţi. Cercul meu în de obşte. (Fiziologie a conştiinţei de sine însu-şi. Sala grozav de ticsită).

A patra conferenţă, cea din urmă, 2/14 Martie: „Artele în educaţiune". Teorie nouă a forţei morale latente. Aplicare a cunoscutei teorii a heredităţii. Câteva glume. Publicul însă încântat. Intenţie a studenţilor de a-mi da o cunună de lauri... [3].

Cercetări psihologice-fiziologice.

---

[1]. „Wird dadurch verbreitet(??)". Ultimul cuvânt şi semnele de mirare — scrise mai târziu, în locul mai multor cuvinte şterse.

[2]. „Das Leben der Seele", 2 vol., ed. I 1856—58. Lazarus e, împreună cu Steinthal, întemeietorul psihologiei colective („Völkerpsychologie").

[3]. Mai multe cuvinte şterse.

Fotografie din 1880

La 4/16 Martie 1880 dat îndărăt d-nei Vlădoyanu hârtiile procesului şi pasionatele scrisori-„jurnal".

Mai înainte pentru d-na Cassia Rosetti[1] şi pentru bolnavul, cam morocănosul C. N. Brăiloiu câştigat, uşor, proces la Curtea de apel în contra lui I. P. Teodoru.

Toate astea le-am scris la 5/17 Martie 1880, noaptea între 2 şi 3, având insomnie, de bună seamă din cauza celor dinainte.

12/24 Iunie 1880.

Ce s'a mai întâmplat de atunci încoace? În mine, ceva infinit din punct de vedere etic, lucrul decisiv. În cele din afară, Duminecă $\frac{23 \text{ Martie}}{4 \text{ Aprilie}}$ 8½ seara conferenţă la Ateneu „Despre ideal şi realitate", cu 5 franci intrarea, pentru un spital de copii, din Iaşi, ţinută la rugămintea d-rei Eva Callimaki-Catargi. Spitalul a încasat 2300 de franci. A asistat şi Principesa; mulţi Callimachi-Catargi şi contele Wesdehlen. Conferenţa prea scurtă, decepţionant de rea.

La Pesta, spre a aduce la Bucureşti, pe Thea (cu copil şi bonă); la $\frac{5 \text{ Martie}}{11 \text{ Aprilie}}$ în Pesta.

De Miercuri 16/28 Aprilie, toate zilele de sărbătoare ale Paştelor până Joi $\frac{24 \text{ Apr.}}{5 \text{ Maiu}}$, cu d-ra Rosetti, Clara şi Livia călătorie prin Nămăeşti, Bran, Braşov, Zaizon, Sinaia la Bucureşti. La Braşov orgă, Liedertafel, Tâmpa, Skok. În drumul călare de la Rucăr prin Dâmbovicioara la Bran, frumos. Volubilitate de vorbă la Timiş, noaptea pe fân în strimta cămăruţă.

În interval, Emilia venită pe neanunţate de la Iaşi şi tras la al-de Kremnitz, unde e încă Thea.

La înapoierea noastră din excursie (şi încă mai înainte prin depeşi, în răstimp) dispoziţie sufletească

---

[1]. Mama d-rei Ana Rosetti.

înveninată în contra mea, că am întreprins excursia în acest fel şi am rămas atât de mult timp [1]. Intrarea mea Joi seara la al-de Kremnitz, unde Mite, Emilia, Cleopatra Lecca şi Wilhelm au fost bizari faţă de mine, cea mai naturală tot Thea.

Rea trăsătură de caracter din partea Mitei, lipsă de judecată matură din partea Emiliei, ridicului lui Wilhelm.

Încercare de băut apă minerală şi de primblat dimineaţa cu Clara, Livia, d-ra Rosetti, Mite. Neizbutit.

Lecţie de logică o dată pe săptămână (Sâmbăta de la 3½—5) cu aceleaşi şi d-ra Nini Haret.

Două izbucniri ale Clarei în contra d-rei Rosetti, o dată Duminecă, pe terasa noastră, la convorbire despre „Rouge et noir", apoi Sâmbăta următoare la Mite, după ora de Logică, fiind furtună. Primblarea mea în trăsură după aceea, singur, la şosea, din cauza absolut insuportabilei stări sufleteşti. Hotărît în mine să pun, în orice caz, capăt acestei vieţi, ori mă duc la fund, ori se resolvă.

N'o mai pot suporta. N'am nevastă, mă prăpădesc din punct de vedere fizic şi moral. Şi fără asta, sufleteşte sânt redus la nenorocire.

La sfârşitul lui Maiu. Slavici [a] depus manuscris, apoi a fost însă luat.

---

[1]. „Probabil din gelozie către d-ra Rosetti" (nota d-nei Livia Dymsza). Cf. scrisoarea Mitei Kremnitz de *Joi 24 Aprilie* [1880] către Nicu Gane (ap. *I. E. Torouţiu*, op. cit., p. 280): „Les Maïoresco sont allés passer les fêtes dans les montagnes avec M-lle Rosetti, ils sont absents depuis neuf jours; comme les Rosetti sont à Jassy, les Mandrea à Craiova, nous sommes restés tout à fait seuls à la maison, avec M-me Humpel, qui était venue voir son frère, mais qui a dû se contenter de notre présence. Elle repart demain ou après-demain avec son mari qui est venu hier pour la ramener".

Mă văd des cu Eduard Grisebach [1], consulul Prusiei în Bucureşti. Cunoscut prin el pe Alarcon, eu tradus după aceea „O bună pescuire", şi o poezie din „Noul Tannhäuser" al lui Grisebach, şi Quadrinhas braziliane şi afară de asta chiuituri tiroleze, îndemnat la aceasta de o seară petrecută la Iaşi la al-de Negruzzi, la sfârşitul lui Maiu (Joi seara 29 Maiu, st. v.).

Încă de mult terminată traducerea franceză a Aforismelor lui Schopenhauer a lui Zizin Cantacuzène şi va fi tipărită la Paris la Germer [-Baillère], în libera editură a acestuia.

Mite scris intens, „Wessen Schuld" şi încă o novelă, care-mi place mai puţin.

Burghele e iarăşi în Bucureşti, transferat, şi face plăcere cercului nostru.

Slavici a scris „Moara cu noroc".

La Iaşi, aflat de la d-na Micle tot felul de lucruri ordinare în contra mea (şi a Mitei), provenite de la Eminescu.

În noaptea de Marţi 10/23 spre Miercuri 11/23 Iunie 1880 vis cu fraga păroasă [2].

---

[1]. Eduard Grisebach (1845—1906), fost ataşat de legaţie la Roma, în 1878 vice-consul al Germaniei la Iaşi, în 1880 consul la Bucureşti, în 1881 la Petersburg; distins cunoscător al literaturei germane şi al celei universale; bibliofil însemnat; a editat operele lui Bürger, ale lui Kleist ş. a.; a dat una din cele mai bune ediţii a operelor lui Schopenhauer (în colecţia „Reclam"); el însuşi poet şi critic, adesea paradoxal. Opere: „Der neue Tannhäuser" (1869), „Tannhäuser in Rom" (1875), „Die treulose Witwe", o contribuţie la cercetări de literatură comparată, urmăreşte drumul unei novele chineze în literatura universală), „Kiu-Ku-Ki-Kuan" (1880), novele chineze, ş. a.

[2]. Îl preocupa mult în acel timp explicarea viselor; a 3-a din cele patru conferenţe ce ţinuse în primăvara acelui an la Ateneu era *Despre visuri.*

Sâmbătă 7/19 Iunie după prânz la ora 4, şi a doua zi Dumineca Rusaliilor şi Luni până la ora 10 dimineaţa, excursie, cu 2 trăsuri ale mănăstirei, la Căldăruşani şi Ţigăneşti, cu Mite, d-ra Rosetti, Baby cu servitorul, Grisebach, Slavici, Clara, Livia şi eu. Trecerea lacului cu barca, şi refuzul vehement al lui Grisebach de a se suì în barcă.

Mai înainte, într'o Miercuri, prânz şi seara cu smintitul, incultul, foarte talentatul actor Moritzsohn-Morrisson (Evreu din Galaţi).

Mite cu totul slăbită, cu nervii supraistoviţi, beaucoup d'amour-propre et peu d'amour.

În ce priveşte datoriile, plătit îndărăt încă 9000 de franci, astfel încât mai am numai 5000 de franci [de plătit] lui Wilhelm, [şi după aceea] casa mea în Bucureşti liberă.

Tot felul de gânduri să o vând şi să las mica mea familie în Germania.

În mine, vieaţă extrem de tristă, apăsată. Nu o pot suporta astfel şi nu ştiu ce să fac... [1].

Noaptea de Vineri 13 spre Sâmbătă 14 Iunie al doilea vis.

*

Marţi 17/29 Iunie, 11½ seara.

La tribunal, câştig acum toate procesele. Sâmbătă, câştigat d-nei Schina alimente înaintea tribunalului după strălucită cuvântare, Luni câştigat la Curtea de casaţie şi îndată după asta la Curtea de apel achitat de pedeapsă corecţională pe fostul stareţ de la Căldăruşani

---

[1]. Urmează multe rânduri şterse.

Teofilact. Azi câştigat 2 procese la Curtea de Apel, secţiunea a 2-a, 1 dintre acestea Brăiloiu.

În noaptea de Luni 16/28 spre Marţi 17/29 Iunie, 2—3¼ vis, şi anume al treilea, cu camera şi piatra-scumpă.

À propos.

La 28 Martie st. v. 1880, în călătoria la Pesta spre a aduce pe Thea, am văzut în restaurantul gării la Orşova pe maiorul Bogati. Mi s'a adresat în româneşte, cu necioplit accent transilvănean sau bănăţean. Mi-a povestit că uciderea lui Barbu Catargi ar fi fost săvârşită de 2 tineri, exaltaţi de redacţia *Românului,* şi anume tânărul Dunca, acum răposat (din Banat) şi poetul Grozescu, încă în vieaţă. — Nicol. Racoviţă ar fi ştiind totul. C. A. Rosetti ar fi fiind vinovat de omor, din punct de vedere moral, colonelul Bibescu însă nu. — Cu nevastă şi copii, n'are ce să mănânce şi bate drumurile prin Orşova, după ce a fost internat 5 ani în Alba-Iulia. De milă, i-am dat 3 fiorini.

Zice că, fiind pus de Hiotu, a tratat pe vremuri cu Sâmboteanu, şi tocmai era vorba să se întâlnească la Braşov cu un Grec complice al lui Hiotu, când a fost internat.

---

23 Iunie 1880, stil vechiu.

Ora 6 după prânz, cer acoperit, cu toate acestea 33° R. la umbră [1].

*

Vineri 11/23 Iulie 1880, plecat în călătorie de vacanţă cu Clara, d-ra Aneta Rosetti şi Livia. Mai întâi de

---

[1]. Urmau câteva rânduri încă; partea respectivă a foii a fost tăiată.

la Bucureşti la Viena (de la Bucureşti la Viena bilet combinat cl. I şi II 147½ franci, durata drumului 29 de ore; dar chiar la întoarcerea familiei de la Viena la Bucureşti — 4/16August — preţul micşorat cu vreo 30 de franci de bilet).

Viena 2 zile, Gmunden, Ischl, Salzburg, Schmittenhöhe şi Zell am See, Innsbruck, Mauls (deranjare a căii ferate Brenner), Meran prin Bozen, Trafoi, Stilfser Joch, Bormio, Tirano (Madonna di), peste Bernina la Pontresina, Piz Larguard, St. Moritz, Chiavenna, Bellaggio (villa Serbelloni), Milan, Veneţia, Triest, calea ferată Semmering...[1]. La 2/14 Aug. iarăşi la Viena şi apoi la Bucureşti[2].

La înapoiere, Clara a găsit vestea despre moartea mamei ei, întâmplată la 1/13 August 1880, Vineri, în Warmbrunn (Silezia). Duminecă 3/15 Aug. a fost înmormântată în Warmbrunn.

Eu rămăsesem încă în Viena, condusesem pe Mite la Lienz (Tirol) şi de acolo prin Marburg, Pragerhof, Kanissa, Buda[-Pesta] [eu am] venit la Bucureşti la 16/28 Aug. La 15, 16 şi 17 Aug. laringită acută.

Febra mea intensă, care-mi slăbeşte puterile, Sâmbătă, Duminecă şi Luni, 6, 7 şi 8 Septemvrie. 32 de ore febră neîntreruptă. Încă 10 zile cu febră uşoară. Chinină timp de 4 zile ½ de gram, şi apoi de câteva ori ¼ de gram şi de câteva ori iarăşi ½ de gram.

Reluarea Miercurilor literare, Prof. Caix[4] din Florenţa, Dr. Gaster (sosit din Breslau), Slavici lucrare et-

---

[1]. V. nota precedentă.

[2]. Fraza aceasta scrisă mai târziu pe pagina următoare, după tăierea părţii de jos a foii precedente.

[4]. Napoleon Caix, profesor de limbi romanice şi filologie comparată la Institutul de înalte studii din Florenţa. Opere: „Saggio sulla storia della lingua e dei dialetti d'Italia" (1872), „Studi d'etimologia italiana e romanza" (1878), „Origini della lingua poetica italiana" (1879).

nografică despre Românii din Transilvania pentru opera baronului Helfert, Creangă prezent de două ori.

*

La sfârşitul lui Septemvrie încă (şi întreg Septemvrie) mare căldură în Bucureşti, vreme splendidă; la 28 Septemvrie / 10 Octomvrie după prânz, ora 4½, la soare 30° Réaumur!

Dar chiar Luni 29 Septemvrie, la aceeaşi oră, 9° R., de atunci încoace răcoare şi timp de toamnă.

Cu toate astea, azi 2/14 Octomvrie 1880, trandafirului nostru gălbuiu de coloarea ceaiului, în aer liber, în grădină, i s'a deschis o admirabil de frumoasă floare şi are încă doi boboci gata să se desfacă. Ce-i drept, astăzi din nou mai cald, la ora 11, 20° R. la soare.

Întâia zăpadă cum se cade în ziua de Crăciunul nostru, 25 Decemvrie.

Eu la sfârşitul lui Octomvrie din nou bolnav, laringită, febră. La sfârşitul lui Noemvrie, slăbiciune, periostită la falca stângă, plumbuit dinte.

*

Spre sfârşitul lui 1880 tot felul de activitate. Început, ca particular, prelegerile mele la Universitate despre Logică şi aplicările ei, o dată pe săptămână, până la sfârşitul anului ţinut 6, despre care dare-de-seamă în *„România liberă"*. Afluenţă şi succes.

În *Augsburger Allg[emeine] Zeitung* (anonim), un articol al meu (No. din 26 Decemvrie 1880) despre „Succesiunea la tron în România".

În *Deutsche Revue* a lui Richard Fleischer de la 1 Ianuarie 1881, un articol al meu, semnat, despre situaţia politică a României.

Pledat la Curtea de apel, secţia a 3-a, pentru cei 102 advocaţi şterşi de pe listă. Câştigat.

Cuvântare liberă la alegerea lui L. Catargi ca con-

ducător al conservatorilor la clubul conservator, Sâmbătă seara 20 Dec. st. v. 1880.

La sfârşitul anului, ziarele ş. a. m. d. pline de mine despre asta şi despre acele articole. Blague.

La 31 Dec., la réveillon-ul nostru, veselă societate de seară la noi, 2 vicleime (1 de pe stradă şi apoi al nostru), baroneasa Witzleben cu 2 copii, pictoriţa d-ra Hitz, consulul Grisebach, Zizin Cantacuzène, Mandrea şi d-na, d-ra A. Rosetti, Mite, Wilhelm, Burghele, Popasu, al-de Haret, ş. a.

Cu Zizin revăzut în întregime în această vacanţă de Crăciun traducerea lui franceză a „Împătritei rădăcini" a lui Schopenhauer. Venise încoace de la ţară numai pentru asta.

Concertul lui Dima şi osteneli încoronate de succes ale Clarei şi ale d-rei Rosetti pentru sală plină.

Încolo, călătorit încă la aniversarea „Junimei" la Iaşi (25 Oct.) şi tradus în româneşte din traducerea germană a lui Grisebach novela chineză despre Ciuang-söng şi femeia sa Tiän-şi [1]. Publicată în *Convorbiri.*

Anul, despre oameni, stăpânit de d-ra A. Rosetti şi Grisebach şi Zizin Cantacuzène.

Impresia finală a anului: sufleteşte mai proaspăt, din nou posibilitate de lucru.

Financiar, mult mai nefavorabil; trebue să mă restrâng. În anul 1879, am încasat din advocatură 6500 de galbeni, în a. 1880 numai 2700 # şi în total (vânzarea casei din Iaşi, diurnele de la Cameră, Academia) 42.000 de franci. Mi-o notez. Ruşii şi calea ferată nu mai sânt.

Întâiele idei ale unei hotăriri de a scrie istoria Românilor ca opera principală a vieţei [mele].

*

[1]. V. pag. 335, nota.

Suplement [1] — de bună seamă, din Noemvrie 1880 [2] — la însemnarea de mai înainte din 19/31 Aug. 1877 despre Wilhelm [3].

Observarea izolată de atunci despre el este, ca observare izolată, aspră şi justă; ar da însă în această izolare o imagine falsă. La câtva timp după aceea W. a devenit mai bun, apoi din ce în ce mai bun, în vara 1880 d. e. a fost de un devotament şi o iubire (dar mereu fără fidelitate în înţelesul german) mişcătoare, absolută, către soţia lui. Călătoria lui cu ea la Lienz [4] şi la Grossglockner.Copilăreşte de drăguţ cu copilul lui, în acest timp. Veniturile lui acum (Noemvrie 1880) fireşte *însemnate*, va deveni chiar unul din cei mai căutaţi medici. Şi cu mine, de o iubire, care are ceva mişcător. — Totdeauna însă subt influenţa neveste-sei. De aceea contra Liviei, fireşte contra surorei lui Clara. De asemeena, din timp în timp contra d-rei A. Rosetti, după cum sânt dispoziţiile de gelozie ale neveste-sei.

Poate era influenţat atunci, la 1877, de d-ra M[arquardt] [5] în contra noastră a tuturor. Aşa ceva însă la el nu ţine niciodată mult timp. El e un copil, în privinţa sentimentelor.

Poate are fiecare om epoce de scădere; nu trebue să judeci pe cineva niciodată exclusiv după acestea.

Regulă: Un om este o sumă de stări sufleteşti înşirate una după alta pe firul timpului. Fireşte, cu trecerea vremei e hotărîtor elementul înnăscut cel mai tare. Numai că elementele sufleteşti sânt în fiecare foarte fe-

---

1. În caietul nr. 5. În nemţeşte.

2. Cuvintele din parenteză — în text: „wohl von Nov. 1880" — sânt scrise mai târziu, de-asupra rândului.

3. Cf. nota la acea însemnare, pag. 281.

4. Cf. pag. 338.

5. Pentru întregirea numelui, cf. însemnarea din Fevr. 1879: „W. mereu cu Marq." (pag. 321).

lurite şi multe dintre ele ajung în mod succesiv la lumină în manifestarea de fiecare dată. La fiecare atare manifestare, trebue să distingi ceea ce e slab şi trecător de ceea ce e tare şi revine mereu ca ceva esenţial. Deci: [omul e] produs al evoluţiei şi din cauza aceasta necesitatea de a privi un spaţiu de timp al vieţei mai întins, sintetizându-l, spre a avea o imagine exactă despre cineva. Poate abia între 20 şi 40 de ani poţi şti ce devine şi ce este cineva [1].

*

Pentru adormire,
eventual în somnul cel vecinic [2]:

Z.
Hydrat. Chloral.
3,0
Aq. dest.
Syr. Cort. Aur. A à 45,0.
Aproximativ 2 fr. 75 c.

Dacă bei jumătate din aceasta şi după 10′ ceailaltă jumătate, ai somn, fără nici o neplăcere. Poţi merge până la

Hydrat. Chloral
8,0

şi ai numai somn, porţiune mare;
Dar dacă 16, 0 sau 20, 0 ?

---

[1]. În această scurtă notiţă scrisă în fugă e germenul clasicului său studiu de psihologie *„Din experienţă“*, scris şi publicat peste 8 ani în Almanahul societăţei studenţilor români din Viena *„România jună“*. V. „Critice“ ed. 1928, vol. II, în special pag. 278—285 (§ I şi II).

[2]. Dăm şi această reţetă, pentru legătura ce are cu starea sa sufletească notată la 1/13 Martie şi 11/23 August 1876 şi la alte trei date în cei doi ani următori; cf. pag. 243 ş. u. şi nota de la pag. 244.

La Nürnberg, în cetăţuie, în camera de tortură mi-a arătat bătrâna [de acolo], în vara 1878 un mic tablou încadrat, o gravură în lemn, cu inscripţia:

„Hinrichtung der beeden Rebellen Hora und Kloska 1785, 28 Februarii, in dem Comitate Karls-Burg“ [1].

---

[1]. Mai consemnase odată acest fapt, la 7/19 Iulie 1878 (v. pag. 301).

ANEXE

Pe două foi de carnet răzleţe se află însemnările de mai jos, scrise de Titu Maiorescu în 1860 şi 1861, despre studiile, lucrările, examenele, publicaţiile şi conferenţele sale de până atunci:

Braşov, prima cl[asă] gimn[azială], an[ul] şcolar 1850—1851 început de-abia la 1 Nov. 1850.

An[ul] şcol[ar] 1851—52, cl[asa] II în Viena [1].

Lucrări literare.

1851. Cuvântare în româneşte, ţinută la încheierea întâiului an şcolar la gimnaziul românesc din Braşov. După aceea, primit ca premiu: Magaz[in] istoric pentru Dacia. 7.

1855. 1. Die Blödsinnige. Comedie într'un act.

2. Manuscriptul unui nebun. Traducere din Boz, Pik-wik-Club.

1856. 1. Nachtgedanken. [Dedicat] Contesei Olga Coronini-Cronberg.

2. Un fragment din tinereţea mea.

3. O comedie fără nume, în 5 părţi.

---

[1]. Rândurile de până aci, scrise în româneşte, sânt adaose mai târziu de-asupra titlului ce urmează. Acesta şi toate însemnările următoare (afară de punctul 2 de la anul 1855 şi de punctele 4 şi 5 de la anul 1859) sânt scrise în limba germană; cele despre anii 1851 — 1860 inclusiv sânt scrise cu cerneală (probabil în 1860); cele următoare, cu creionul (probabil în anul următor).

1857. 1. Die Buchstaben-Camerate. Satiră.
2. O dovadă desvoltată. Exerciţiu logic.
3. Despre măsurătoarea înălţimilor prin barometru.
4. Poezia italiană de Metastasio, spusă la împărţirea premiilor la Academia Teresiană imperială-regală. După aceea, primit ca premiu: Littrow, Die Wunder des Himmels şi atlas.

1858. 1. Welser şi Welsersheimb. (Schiţă genealogică. [Dedicată] Contelui Rudolf Welsersheimb).
2. De latinitate et quibusdam literis latinis.
3. Examenul de maturitate. (Testimoniu la 21 Iulie). La împărţirea premiilor:
[Am]ţinut cuvântare în latineşte.
După aceea, primit ca premiu de la ministrul cultelor Thun: Ahrens, Juristische Encyklop[ädie].
4. Grundzüge der Logik für Gymnasien. Prelucrată la Braşov.

1859. 1. Prelegeri de psihologie şi estetică la rectorul Reyer, la d-ra Jacoby şi la baroneasa v. Keudell (înaintea unor doamne), la Berlin.
2. Traducere a întregei gramatici a lui Borel.
3 Πρός τι (Relaţiunea). Disertaţie filosofică. Luat doctoratul la Giessen.
4. Măsurarea înălţimei prin barometru. În „Isis", jurnalul lui Barasch.
5. Despre socialism şi comunism. Discurs public, ţinut în Bucureşti, în Sept. 1859.
6. Ueber Socialismus und Communismus. Conferenţă la Justizrath Kremnitz, la Berlin.

1860. 1. Conferenţe la Justizrath Kremnitz.
2. Întâiul examen juridic la Univeritatea din Paris, Aprilie.
3. Al doilea examen juridic la Paris. August.

4. Einiges philosophische in gemeinfasslicher Form. Berlin, la [editorul] Nicolai.

5. Studiat stăruitor toată Gramatica greacă a lui Franke.

6. Tradus în franţuzeşte „Einiges philosophische", în cea mai mare parrte.

1861. 1. La începutul lui Ianuarie, al treilea examen juridic.

2. La 10 Martie, conferenţă la Berlin, în folosul monumentului lui Lessing la Camenz.

3. Lucrat complet teza franceză pentru doctoratul în litere.

4. La 12 Aprilie, conferenţă la Cercle des sociétés savantes despre Wagner şi Corneille.

5. Teza latinească pentru doctoratul în litere.

6. Teză pentru licenţa în drept, în August.

7. Disertaţie despre opiniunile fundamentale teologice ale Herbartianului Cornelius.

8. Al patrulea examen juridic încă o dată.

9 şi 10. Întâia şi a doua conferenţă în româneşte despre Educaţia în familie, ţinute la Academie [Universitate] în Bucureşti, în Dec. 1861.

Copie de pe

Certificatul de absolvire a Academiei teresiane

(Obținută prin bunăvoința d-lui Ioan Pușcă, secretar al legațiunei României la Viena).

THERESIANISCHE AKADEMIE *Wien, am 18 Juni, [19]35*

Aus dem Maturitäts-Protokoll v. 20 Iuli 1858.

Maiorescu Titus, geb. in Crajowa in d. Walachei am 27 Febr. 1840, Sohn des Joh. M., gew. Schulrathes zu Iassy, gr.-uniert, hat die Gymnasialstudien beendigt, u. zwar:

die I Kl[asse] in Kronstadt, die II., III., IV u. das 1. Sem[ester] der V. Kl. am k. k. Theresianum, das 2. Sem[ester], die VI. Kl. am k. k. akad. Gymnasium, die VII, VIII [Klasse] am Theresianum.

Noten:

Sittl. Betragen	: recht lobenswerth
Religionslehre	: ausgezeichnet
Lat. Sprache	: recht befriedigend
Griech. „	: recht befriedigende Kenntnis
Deutsche „	: recht befriedigend
Gesch. u. Geogr.	: „ „
Physik	: „ „
Matk. u. Naturgesch.	: befriedigend, lobenswerth
Philos. Propädeutik	: sehr befriedigend

reif mit Auszeichnung.

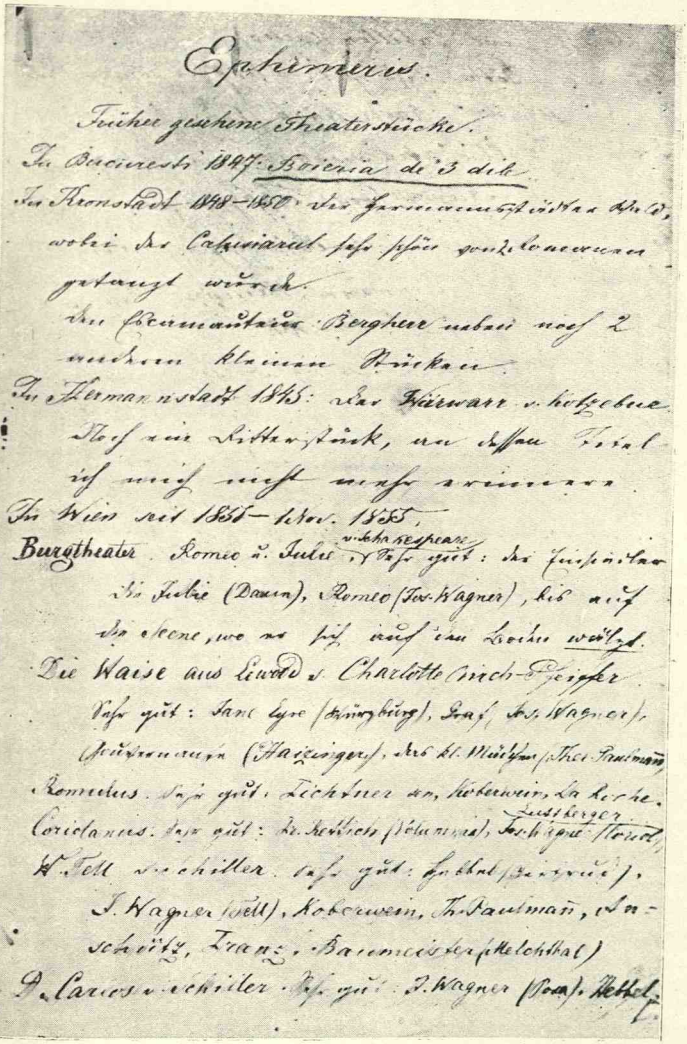
Faţada casei Maiorescu din strada Mercur (numită acum D. A. Sturdza), nr. 1.

Terasa spre grădină a casei Maiorescu.

Vestibulul casei Maiorescu; de-asupra uşei, pe cele două părţi mai ridicate, inscripţia (cu chirilice): *Biruit-au gândul* (începutul unei fraze din Miron Costin).

Ephemerides.

Frühere gesehene Theaterstücke.

In Bucuresti 1847: Boieria de 3 dile

In Kronstadt 1848–1850: das Jahrmarktsfräulein, wobei das Cabinetstück [illegible] getanzt wurde.

Im Hermannstädter Berghaus nebst noch 2 anderen kleinen Stücken.

In Hermannstadt 1855: das Kürschnerhandwerk, ein Ritterstück, und [illegible]

In Wien seit 1855–Febr. 1865.

Burgtheater. Romeo u. Julie v. Shakespeare: das Liebespaar Julie (Dawison), Romeo (Sw. Wagner), bis auf die Scene, wo er sich auf den Leichnam wirft.

Die Waise aus Lowood v. Charlotte Birch-Pfeiffer. Rolle gut: Jane Eyre (Hasenclever), Graf Rochester (A. Wagner), Brocklehurst (Hagenauer), Mrs. Fairfax (Mrs. Wilhelmi), Thekla Pauli.

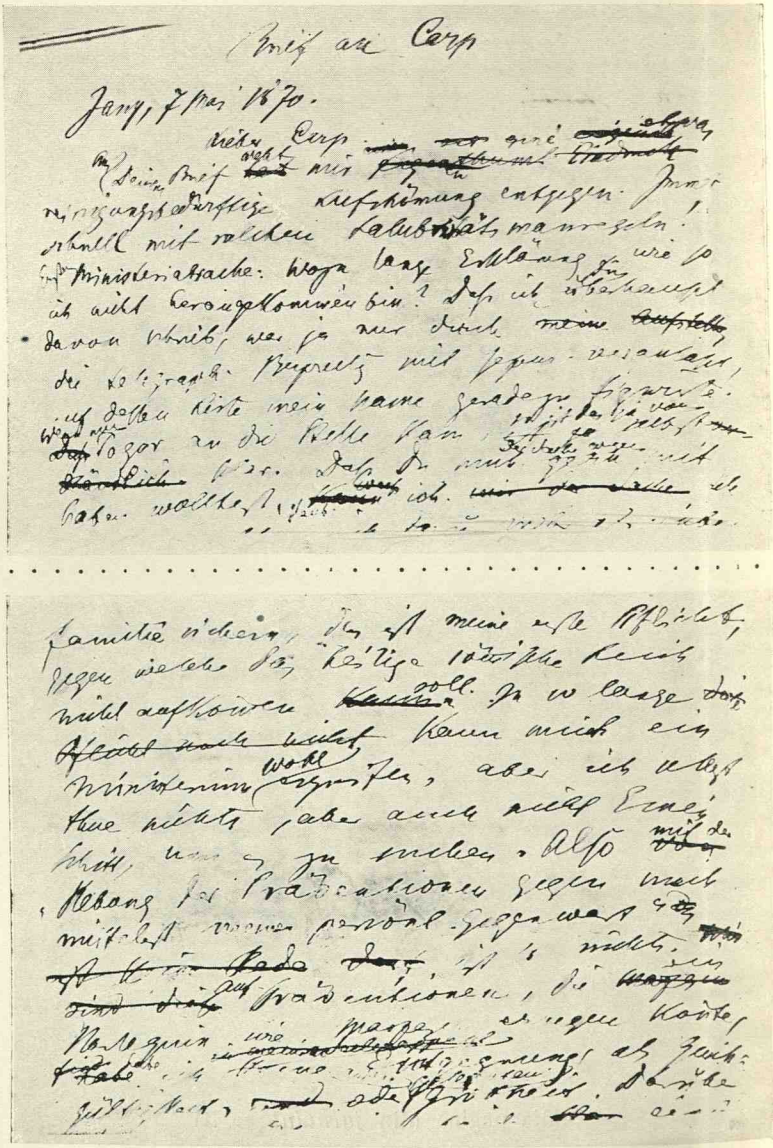
Romeo und Julie. Rolle gut. Leichtsinn aus Liebe. Lerche.

Coriolanus. Rolle gut: Dr. Heinrich (Lewinsky), Lustiger (Strobel).

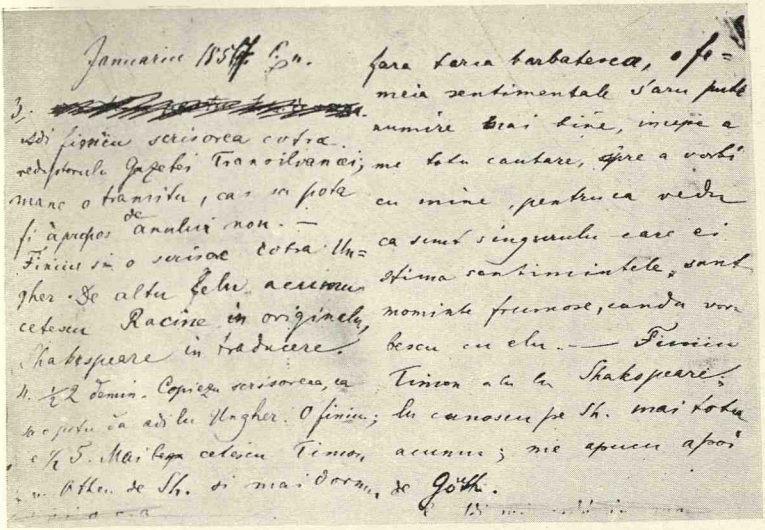
W. Tell v. Schiller. Rolle gut: Gothal (Beckmann), A. Wagner (Tell), Koberwein, Th. Baumann, Hasenclever, Franz, Baumeister (Attinghausen).

Don Carlos v. Schiller. Rolle gut: A. Wagner (Posa), Rettich.

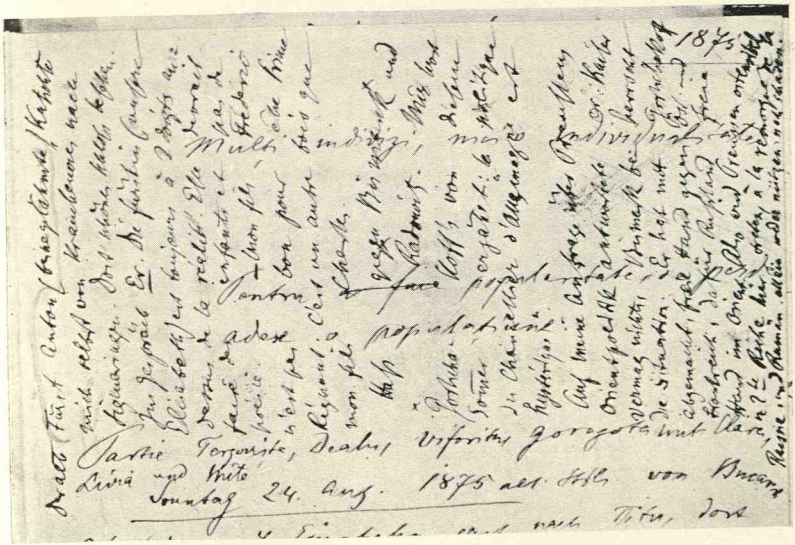
întâia pagină (din *jurnalul* nr. 1)

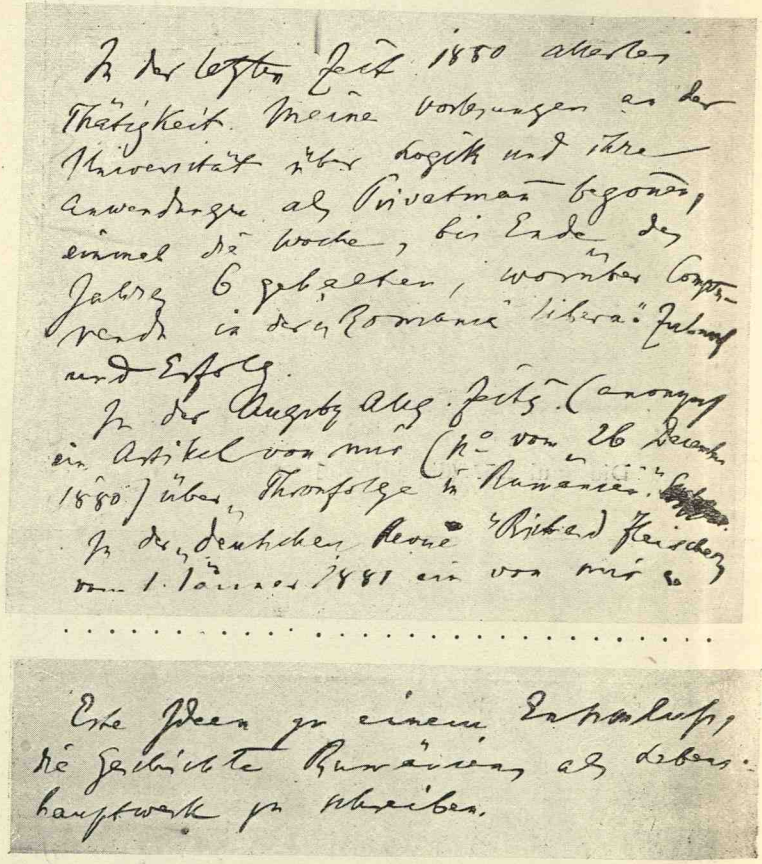
Scrisoare către P. P. Carp (din jurnalul nr. 3).

Din anul 1857 (din jurnalul nr. 2)

Pagină din jurnalul nr. 5.

Pagină din *jurnalul* nr. 6

CUPRINSUL

Pag.

Introducere . . . . . I—XXXV

Anul 1855.

Efemeridă (piese de teatru văzute de la 1845—Noemvrie 1855) 1

Întâiele însemnări zilnice (Noemvrie — Decemvrie) . . . 5

Anul 1856.

Ianuarie — Iulie 11

Octomvrie — Decemvrie 48

Anul 1857.

Ianuarie — Octomvrie 57

Decemvrie 82

Anul 1858.

Fevruarie — Decemvrie 87

Anul 1859.

Ianuarie — Iulie 119

Anul 1866.

Ianuarie — Fevruarie 119

Octomvrie 124

Anul 1870.

Aprilie — Maiu 126

Octomvrie — Decemvrie 163

Anul 1871.

Martie — Aprilie 168

August 172

Noemvrie — Decemvrie 173

Anul 1872.

Ianuarie — Martie 178

Maiu — August 192

Noemvrie — Decemvrie 200

Anul 1873.

Ianuarie 202

Aprilie 206

Iulie — Decemvrie 206

Anul 1874.

Ianuarie 212

Extrase, aforisme, anecdote, fapte 213

Anul 1875.

Ianuarie 225

Iunie — Decemvrie 228

Anul 1876.

Ianuarie — Martie 238

Maiu — Decemvrie 244

Pag.

Anul 1877.
Iulie — Decemvrie 275
Anul 1878.
Ianuarie 291
Aprilie — Decemvrie 295
Anul 1879.
Ianuarie — August 319
Noemvrie — Decemvrie 327
Anul 1880.
Ianuarie — Martie 331
Iunie — Decemvrie 333
Anexe.
Însemnări din 1860 — 61 349
Testimoniul de maturitate de la Theresianum (Iulie 1858) 350
Notiţe despre familia mamei lui Titu Maiorescu 351

FOTOGRAFII, FACSIMILE

Vedere a clădirei Academiei Theresiane pe la anul 1800 . . . 45
Grota din parcul Academiei Theresiane 45
Vedere din parcul Academiei Theresiane 45
Poartă vechie (Poarta Maria-Theresia) în parcul Academiei Theresiene 93
Coperta Anuarului Theresianului din anul când Titu Maiorescu a absolvit această şcoală 93
Pagina Anuarului din 1856—57, în care e trecut Maiorescu ca premiant I al clasei VII 109
Ultima pagină a Anuarului din 1857—58 cu menţiunea lui Titu Maiorescu premiant al clasei VIII 109
Titu Maiorescu (în 1862). 117
Clara Maiorescu (în 1865) 117
Titu Maiorescu în 1867 124
Liviu Maiorescu (în 1871) 172
Fotografie din 1874 237
Livia Maiorescu (în 1879) 253
Fotografie din 1880 332
Faţada casei Maiorescu.
Vestibulul casei Maiorescu.
Terasa spre grădină a casei Maiorescu.
Facsimile:
Întâia pagină.
Din anul 1857.
Din jurnalul nr. 4.
Scrisoare către P. P. Carp (din jurnalul nr. 3).
Pagină din jurnalul nr. 5.
Pagină din jurnalul nr. 6.

GREŞELI DE TIPAR

La pag.	XI,	rândul	11	de sus,	trebue	însu-şi,	în loc de înu-şi
„	„ XII	„	14	„ jos	„	romantic	„ „ „ romanic
„	„ XXI	„	15	„ sus	„	perfecţiune	„ „ „ prefecţiune
„	„ XXVIII	„	5	„ „	„	în *alt* colţ	

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREŞTI